

SILVIU ANGELESCU

CALPUZANII

roman

CARTEA ROMÂNEASCĂ

1987

CUPRINS

(1. Deslușiri)	<i>Calpuzanii</i> — roman răstălmăcit pe românește dintr-o limbă străină de Silviu Angelescu	7
(2. Arătări)	GLAVA 1. În care facem arătarea celor amestecați în pricina ce-am pus în gînd s-o scriem aici	17
(3. Întîlniri)	GLAVA 2. Unde facem arătarea pricinilor din care s-au stîrnit urzelile cîndu s-au arătat în București dumnealui pitarul Sotir Mogoșanu ot Glavacioc	73
(4. Iubiri)	GLAVA 3. În care urmează a se face arătarea pricinilor din care s-au stîrnit urzelile după ce s-au întîlnit Sotir, pitarul, cu Smaranda Șarkan	108
(5. Povățuiri)	GLAVA 4. În care se face arătare despre-nvățăturile ce i-au dat cărturarii lui Vodă și despre ce-au urmat din acele-nvățături	136
(6. Urzeli)	GLAVA 5. În care se face arătare despre cum au urmat urzelile și de cum au încălcit lucrurile dumnealui stolnicul Ianache Drakinos cu	

	ajutorul ce-au căpătat de la Ioniță Sikeliotis	163
(7. Cercetări)	GLAVA 6. În care se face arătare despre ce pîri s-au ridicat asupra cărturarilor și despre cum au făcut Vodă cercetare	187
(8. Mărturisiri)	GLAVA 7. În care se face arătare despre ce-au mărturisit acei calpuzani cîndu i-au închis Vodă în temniță	203
(9. Pilduiri)	GLAVA 8. În care se face arătarea faptelor ce-au prins a săvîrși dumnealui pitarul Sotir Mogoșanu ot Glavacioc	217
(10. Urmări)	GLAVA 9. În care se face arătare despre cum au fost sfîrșitul acestor urzeli și despre ce s-au mai întîmplat cu dumnealui pitarul Sotir Mogoșanu ot Glavacioc	231

(1. Deslușiri)

Silviu Angelescu

Întîmplarea de la care-au pornit toate a avut loc în urmă cu șapte ani, mai exact la 15 octombrie 1978. Locuiam pe atunci într-o veche casă boierească din apropierea Cișmigiuului, într-o cameră destul de mare, deși cam întunecoasă din cauza ferestrelor înguste și a pereților acoperiți cu demodate boiserii. Îmi plăceau, totuși, panourile din lemn întunecat de vreme, care aveau și un rost practic : cîteva dintre ele disimulau dulapuri foarte potrivite pentru haine și cărți, eliberîndu-mi camera de multe mobile inutile. Într-unul din dulapuri, condus de jocul ciudat al hazardului, am descoperit manuscrisul acestor pagini.

Cineva îmi dăruise, pentru colecția mea, o veche monedă romană care, în timp ce-mi așezam hainele în dulap, a alunecat din buzunarul unde-o uitasem și, după ce s-a rostogolit pe placa de lemn, a dispărut printr-o crăpătură. Ca să o pot recupera, am demontat panoul din partea de jos a dulapului. Moneda era acolo, lîngă perele, dar, aplecîndu-mă s-o ridic, m-am dezechilibrat și-a trebuit să mă sprijin cu mîna de podea. În clipa următoare, surprins, am văzut cum, sub ochii mei chiar, se deschidea capacul unei ascunzătorii, nu prea adînci, pe fundul căreia lucea întunecat abanosul celei mai frumoase casete orientale pe care-am privit-o vreodată. Explicația era simplă și, oarecum, în spiritul epocii cînd

fusesse construită casa. Una dintre piesele de lemn ale parchetului, cea pe care mă sprijinisem, căci acolo se opriese micul disc de argint, elibera prin apăsare zăvorul trapei ce se ridica împinsă de un resort.

Caseta am deschis-o destul de greu pentru că broasca, ruginită, refuza cu înverșunare să se supună vreunei chei. Când, după multe eforturi, am reușit să-i ridic capul, un miros greu de mușcăi s-a răspândit în cameră: venea de la un vraf de hirtii năpădite de o gresă toasă colonie de ciuperci fumurii, translucide, peste care, jucând — cum am crezut atunci — rostul unui presse-papier, se afla un vechi pistol cu cremene, de atelier balcanic, ornamentat cu bronzuri înverzite de coale. Pistolul acela, după ce l-am curățat, l-am păstrat multă vreme pe peretele biroului, alături de o sabie căzăcească, fără teacă. Avea arcul cocoșului rupt și țeava, în interior, mîncată de rugină, dar oțelul damaschinat și ferecăturile din bronz aurit mai păstrau încă o parte din trecuta lui frumusețe. Cu un vîrf ascuțit, pe partea interioară a patului, erau scrijelite mărunt cîteva litere grecești: Σωτήρη.

Am crezut un timp — nu descifrasem încă manuscrisul — că era vorba despre o deviză magică, o formă coruptă a grecescului *soteria* ce-nseamnă *mîntuire, salvare*. Acum, după ce am descifrat manuscrisul, cred altceva: inscripția trebuia citită Sotir. Nu era o deviză magică, ci un însemn al proprietății, Sotir fiind numele fostului stăpîn al armei. Ascuns la un loc cu manuscrisul, vechiul pistol cu cremene nu era un simplu presse-papier, ci o relicvă păstrată pentru adevărata ei valoare, de a garanta adevărul întîmplărilor povestite în paginile manuscrisului.

Luni de zile, manuscrisul m-a derutat și, într-un fel, m-a umilit. Deși redactat cu caractere punico, ce-mi erau, oarecum, familiare, limba era una cu totul necunoscută. Dezlegarea enigmei mi-a cerut mulți ani de muncă, dar prețul nu mi s-a părut prea mare pentru că ajunsesem la certitudinea că sînt autorul unei uluitoare descoperiri — manuscrisul reprezenta unicul document scris în limba paleosarmatică!

Din întregul manuscris, un în folio, am recuperat numai 240 de pagini. Ultima filă, numerotată de autor cu chirilice, poartă însă, în colțul din dreapta, sus, o altă cifră, 288, care spune destul despre ce s-a pierdut. Umezeala și mușcăiul transformaseră primele și ultimele pagini într-un fel de pastă urit mirositoare pe care, cu tot regretul, am fost nevoit s-o înlătur. Pe atunci bănuiam doar un lucru ce s-a confirmat ulterior — timpul distrusese orice posibilitate de a mai căpăta vreo indicație cu privire la identitatea autorului, la data și locul scrierii. Cea mai mare parte a manuscrisului se păstrase, totuși, într-o stare destul de bună. Cu excepția cîtorva pasaje, care n-au putut fi descifrate din cauza degradării, lacunele sînt puține. Marginea din dreapta paginii, deși atinsă de mușcăi, a permis lectura, sensul, de cele mai multe ori, putînd fi controlat cu ajutorul contextului. S-au strecurat, poate, și unele lecțiuni greșite, puține, sper, și oricum, explicabile prin starea manuscrisului.

Textul era ortografiat cu cerneală violetă, fanată, pe hîrtie gălbuie, cu granulație fină, dar neomogenă, purtînd în filigran un inorog închis într-un romb dublu. Am putut stabili că aceasta a fost emblema sub care și-a pus în vînzare produsul, în perioada 1801-1820, moara de hîrtie deschisă la Văcăreștii de Răstoaca de pitarul Vanghele, fratele serdarului Salomiade sin Dovite ot Vlășcenii. Primele 124 de pagini cuprindeau o gramatică a limbii paleosarmatice; ultimele 116 file, cu aceeași cerneală și aceeași caligrafie, conțineau cronică unor întîmplări din timpul domniei lui Nicolae Mavrogheni.

Ar fi indecent să povestesc cu cîte dificultăți am fost confruntat pentru a descifra manuscrisul. Operația nici nu ar fi fost posibilă dacă autorul n-ar fi avut obiceiul de a dubla unele pasaje, destul de lungi uneori, cu echivalentul lor în grecește, imprimîndu-le astfel valoarea unor juxte. Am repetat în felul acesta experiența lui Champollion, însă fără avantajul eruditului francez de a lucra cu inscripții dăltuite în granit. N-am amintit de Champollion pentru a sugera o comparație avantajoasă pentru mine, în spatele ei trebuie căutată nu vanitatea, ci tristețea. Și iată de ce: la 4 martie 1985, țin minte

bine acea zi, am încheiat traducerea integrală a straniului manuscris. În ziua aceea m-a vizitat un vechi prieten, medic, care, văzându-mă obosit, a insistat să mergem în oraș pentru a lua masa la un restaurant. La rîndul meu, am ținut să-i dăruiesc o copie a traducerii. Nu am lipsit decît două ore.

Cînd am coborît din lift, locatarii apartamentului de jos, neliniștiți, sunau la ușa mea. M-am grăbit să deschid. În hol apa se rostogolea în valuri murdare și fierbînti. De fapt, nu era apă, ci, în limbajul de specialitate, „agent termic” de la un calorifer spart. Nenorocirea s-a produs în biroul meu. Șuvoiul fierbinte țîșnea din radiator cu o presiune căreia nu-i rezistaseră decît mașina de scris și vechea mea scrumieră șlefuită dintr-o agată grea, vineție. Celelalte lucruri de pe birou, măturate de jet, plutau pe valurile negre și agitate. În timp ce închideam robinetul am zărit și manuscrisul. Nu mai era decît un ghem pătios, inform, zdrențuit, pe care apa fierbinte, furioasă încă, îl izbea de pereți, de mobile, desăvîrșind o distrugere deja împlinită. Hîrtia, veche de aproape două sute de ani, fusese pur și simplu dizolvată. Am cules din valuri cîteva file ce păreau să fie într-o stare mai bună — puteau fi citite încă, dar nu erau decît dactilograma traducerii. Nu le-am păstrat. Vechiul meu prieten, medicul, mi-a înapoiat copia pe care i-o dăruisem. Am ezitat îndelung înainte de a o preda editurii.

Dificultăți de ordin tehnic mă împiedică, deocamdată cel puțin, să public și textul gramaticii ce constituie, cum am mai spus, prima parte a manuscrisului. Pentru cea de a doua parte a manuscrisului am ales un titlu mai mult sau mai puțin convențional, *Calpuzanii*, și un subtitlu ce sună, probabil, destul de ciudat. Spre a nu mi se atribui o intenție ironică, sînt tentat să mă explic. Traducerea de față, deși completă, este imperfectă. Dar nu imperfecțiunea determinată de starea manuscrisului m-a făcut să includ în subtitlu cuvîntul *răstălmăcire*. „A răstălmăci” înseamnă „a întoarce pe dos”, dar și „a interpreta eronat”. Să lămurim, în primul rînd, de ce „a întoarce pe dos” exprimă, destul de exact, o caracteristică a acestei traduceri. Autorul cronicii, deși

stăpînea nu numai limba paleosarmatică, ci și greaca, turca, slavona și latina, și-a compus inițial povestirea în limba română. Manuscrisul, cum lesne vor înțelege cititorii, nu era decît o *traducere* cu ajutorul căreia erau ilustrate, ca o anexă a gramaticii, caracteristicile limbii paleosarmatice. Traducerea mea, din acest motiv, nu face altceva decît să recupereze forma *originalului*, „întorcînd pe dos” versiunea intermediară. În mod firesc, am căutat să mențin traducerea cît mai aproape de particularitățile limbii române de la sfîrșitul secolului XVIII. Pentru a explica de ce și celălalt sens, „a interpreta eronat”, se potrivește acestei traduceri, trebuie să deschidem o paranteză mai lungă referitoare la o altă, aparentă, improprietate de sens nu strecurată, ci păstrată în subtitlu: „limbă necunoscută”.

„Tradus dintr-o limbă necunoscută” nu înseamnă — cum se vor grăbi să se facă a-nțelege spiritele critice — cum se vor grăbi să se facă a-nțelege spiritele critice — că este vorba despre o limbă necunoscută *traducătorului*! Paleosarmatica va rămîne cel puțin pînă în momentul cînd voi publica cea de a doua parte a manuscrisului, gramatica, însoțită de un dicționar, o limbă *necunoscută*, în sensul cel mai exăct al cuvîntului. Deși Herodot, *Istoriei*, IV, CXVII, și Strabon, *Geografia*, VIII, 12, confirmă faptul că în lumea antică existența acestei limbi era cunoscută, nici unul, nici altul nu reține vreo caracteristică privitoare la identitatea limbii paleosarmatice. Platon, *Phaidros*, 229, c-e, la rîndul lui, îi amintește existența, dar într-un pasaj în care exemplifică, destul de încîlcit, condiția *himerelor*. Platon, cum i se întîmplă adeseori, se înșela. Iată, fără abuz de amănunte, cîteva dintre caracteristicile acestei limbi, necesare cititorului pentru o mai corectă înțelegere a textului:

Paleosarmatica este o limbă prebabelică, aglutinantă, care, cu ajutorul unui mare număr de prefixe, adăugate unui radical, exprimă ideea de gen, număr, caz, mod, timp, persoană etc. Dar să urmărim un exemplu: în paleosarmatică, echivalentul românescului *om* este *veg*. *Veg* nu are numai sensul de *om*, ci și de *bărbat*. Femininul se formează de la același radical care primește pre-

fixul „a-“, avînd valoarea de marcă a femininului: „a-*veg* înseamnă, deci, femeie, în timp ce *veg* înseamnă *bărbat*, atunci cînd nu are sensul generic de *om*. Alte două prefixe, „el-“ și „es-“, adăugate radicalului, întotdeauna în poziție inițială față de prefixul de gen, au valoarea de articol hotărît, „el-“, și articol nehotărît, „es-“. *Elveg* înseamnă, prin urmare, *bărbatul*, iar *esveg* s-ar traduce *un bărbat*. Pluralul este exprimat cu ajutorul altui prefix, „d-“, folosit atît pentru masculin, cît și pentru feminin. Atunci cînd articolul, hotărît sau nehotărît, este precedat de marca pluralului, „d-“, își schimbă sensul, încît forma *desaveg* trebuie s-o interpretăm ca însemnînd *niște femei*, după cum *desveg* înseamnă *niște bărbați*. Desigur, cu articol hotărît, vom înțelege prin *delveg bărbații*, iar prin *delaveg femeile*. Flexiunea cazuală este realizată, într-un mod asemănător, cu ajutorul unor prefixe. Funcția de subiect pe care, în limba română, o indică nominativul este anunțată, în paleosarmatică, cu ajutorul prefixului „ma-“, semnul nominativului; funcția de obiect direct, corespunzătoare acuzativului, este marcată cu ajutorul prefixului „ca-“.

Situația verbului nu este diferită. *A avea*, în paleosarmatică, se spune *tîr*. Aspectul negativ este construit prin adăugarea prefixului „me-“, însemnînd *nu*. *Metîr*, prin urmare, numește starea negativă, *a nu avea*. Orice verb, în paleosarmatică, se acordă în gen și număr cu substantivul pe care-l determină, primind, pentru a realiza acordul, atît prefixul marcă a femininului, „a-“, cît și prefixul marcă a pluralului, „d-“. *Ametîr* este o formă care ne atrage atenția că cel ce *nu are* este o *femeie*, datorită prefixului marcă a femininului, „a-“, pe cîtă vreme forma *metîr*, unde marca este \emptyset , ne indică faptul că cel ce *nu are*, să nu uităm de existența prefixului de negație „me-“, este un *bărbat*. Acordul cu pluralul presupune adăugarea prefixului „d-“, marcă a pluralului: *dametîr*. Marca prezentului este, fără excepții, prefixul „ra-“, iar marca modului indicativ este prefixul „to-“, întotdeauna antepus față de marca timpului: *toradametîr*. Ideea de persoană este marcată cu ajutorul a numai trei prefixe: „az-“, pentru persoana întâia, „bez-“ pentru persoana a doua, și „uz-“, pentru per-

soana a treia. Nu există prefixe specializate pentru formele de plural, deoarece prefixul „d-“, marca pluralului, face distincția între *eu vs noi*, *tu vs voi* și *el (ea) vs ei (ele)*.

Forma *uztoradametîr*, descompusă în elementele sale componente, *uz-to-ra-d-a-me-tîr*, ne ajută să înțelegem că *ele nu au*, fiind vorba despre verbul *a avea* (*tîr*) la forma negativă (*me-*), feminin (*a-*), plural (*d-*), prezent (*ra-*), indicativ (*to-*) persoana a treia (*uz-*). Exemplele analizate sînt suficiente pentru a construi cîteva propoziții în limba paleosarmatică, spre a ilustra și implicațiile sintactice și semantice ale acestei limbi. Construcția *Madelveg uztoradmetîr caesaveg* nu trebuie confundată cu *Maelaveg uztoradametîr caesveg*, deoarece prima se traduce prin *bărbații nu au niște femei*, în vreme ce a doua înseamnă *femeile nu au niște bărbați*.

Vom încheia aici acest excurs, spre a nu-l transforma într-o erudită și aridă analiză lingvistică. Totuși, considerăm necesare și cîteva explicații în legătură cu posibilitățile expresive ale limbii paleosarmatice, de natură să pună în lumină anumite particularități de viziune și stil ale lucrării, dar și să justifice unele obscurități ale traducerii noastre. Două verbe, *mîr*, însemnînd *a ride*, *a lua peste picior*, și *cîr*, al cărui echivalent, aproximativ, ar fi românescul *a nega*, dar și *a contesta*, *a întoarce pe dos*, *a răstălmăci*, joacă un rol deosebit de important în sistemul limbii paleosarmatice, intrînd în componența unui uriaș număr de expresii. Regimul acestor verbe este, oarecum, asemănător cu cel al auxiliarelor românești *a fi* și *a avea*.

Această caracteristică a limbii paleosarmatice, dezvoltînd o atitudine de asumare a lumii și un tip de sensibilitate cu totul particular, este strîns legată, cum am putut deduce din analiza puținelor elemente cunoscute, de strania mitologie paleosarmatică. În modul cum își reprezenta lumea această mitologie, *risul* și *negația* jucau un rol fundamental. Mitul cosmogonic al paleosarmatilor — ce ne este cunoscut, deoarece era reprodus într-unul din paragrafele *Gramaticii* — spune că întreaga lume vizibilă a fost făcută de un zeu, Mnemintamagu, nume ce

s-ar traduce, cu aproximație, prin *Forma-avidă*. Mnemintamagu era unicul născut al unui cuplu mitic: Aremondorotamagu, *Timpul-veșnic*, și Toremondorotamagu, *Întinderea-nesfârșită*. Răzvrătindu-se împotriva părinților, Mnemintamagu și-a construit propriul lui imperiu, după ce și-a ucis Tatăl și Mama, deci în urma unui paricid. Din cadavrele părinților, Mnemintamagu, simțindu-se singur, a creat lumea formelor finite. Actul creației s-a dovedit a fi imperfect, deoarece *substanța* din care Mnemintamagu a modelat formele lumii finite și-a păstrat însușirile inițiale: *eternitatea* și *ilimitarea*. Lumea formelor finite s-a dovedit a fi, în egală măsură, o lume a formelor *trecătoare*, nestatornice. Formele, imaginate de Mnemintamagu spre a imprima o ordine Veșniciei și Nesfârșitului, fiind însăși *esența* zeului, intrau în conflict cu atributele materiei modelate. *Substanța*, alterând *forma*, a transformat imperiul lui Mnemintamagu într-un simbol al vanității. Dizolvînd formele, generînd neașezarea, Aremondorotamagu și Toremondorotamagu răstălmăcesc gesturile și intențiile lui Mnemintamagu, rîzîndu-și de neputința celui ce a crezut că-i poate ucide sau stăpîni.

Se înțelege că, în mitologia paleosarmaților, divinitățile adorate erau Aremondorotamagu și Toremondorotamagu în vreme ce fiul răzvrătit era mai degrabă un simbol al suficienței și al vanității. Totuși, viața rituală a paleosarmaților pare să fi avut la bază acte de o mai mare complexitate, oscilînd între atitudinile dualiste și cele duplicitare. Dacă, intuind esența perechii divine la a cărei condiție, corporal, participau, paleosarmații se puneau cu divinitatea pasivă într-o relație de comuniune, relația în care intrau cu Mnemintamagu, divinitatea activă, era mai degrabă una de complicitate. Adoratori ai substanței monadice, veșnică și fără sfîrșit, paleosarmații disprețuiau lumea formelor amăgitoare, finită și efemeră, ce-i fragmentase unitatea și-i distrusesese armonia. Conflictul dintre cele două ipostaze ale sacralului — substanța pasivă și forma activă — trebuie să-l înțelegem de fapt ca pe o expresie a tipului psihic paleosarmat pentru care *rîsul* și *negația* erau nu numai două atitudini existențiale, ci și elementele funda-

mentale ale sistemului lor ideologic, operînd cu concepte sensibile. Rîsul, al cărui resort profund trebuie să fi fost legat de sentimentul de participare mistică la eternitate și nemărginire, era o modalitate de eliberare pentru paleosarmați. Puteau astfel să se sustragă logicii imediate ce controlează realitatea practică și reușeau, la modul metafizic, să depășească mizeria ontologică. Este greu să înțelegem astăzi cum de era posibilă concilierea acestei atitudini care sub aspect estetic gravitează în orbita *comicului* cu cealaltă, constînd în negație, în contestație, ce pare să aparțină unei puternice zone a *tragicii*.

Particularitatea textului tradus în paginile ce urmează constă în aceea că autorul își însușise nu numai limba paleosarmatică, ci și *ideologia* acestei limbi, fundamental diferită de ideologia limbii române. Există o relație, deloc întîmplătoare, între cele două verbe cu o atît de mare frecvență în limba română — *a fi* și *a avea* — și tipologia personajului din literatura română, tipologie reductabilă la două mari categorii: eroii lui *a fi* și eroii lui *a avea*. Logica limbii paleosarmatice, imprimată de mitologia ce sta la baza ei, este, cum am văzut, diferită și explică dificultatea de echivalare a perspectivei epice. Iată, închizînd paranteza, de ce și cealaltă semnificație a lui „a răstălmăci” — am în vedere cel de al doilea sens, „a interpreta eronat” — nu este folosită în chip deplasat în subtitlul ediției. Nu o dată, dificultățile de echivalare, ținînd de spiritul diferit al celor două limbi, au avut drept consecințe firești fie anumite obscurități în versiunea românească, fie chiar îndepărtări, mai mari sau mai mici, față de sensul din original. În ultimă instanță, paginile ce urmează, cu toate limitele lor, rămîn o traducere. Nimic mai mult decît o traducere, dar, aș adăuga, nici mai puțin!

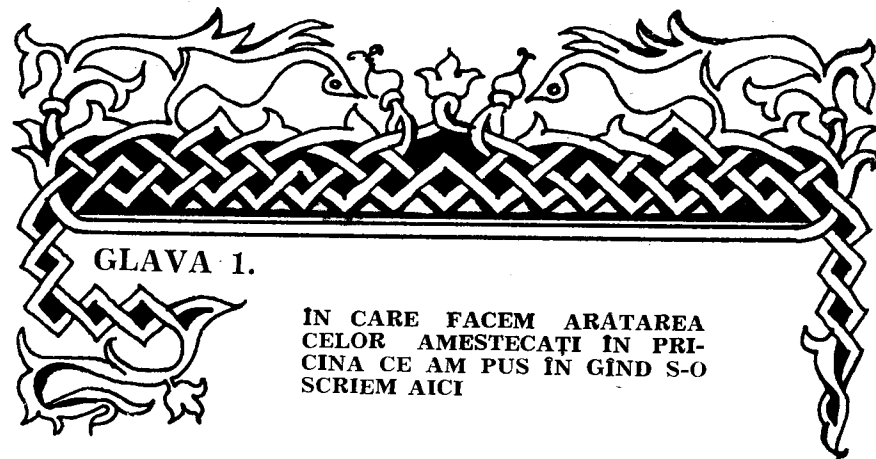
Dubla titulatură a capitolelor ar putea, probabil, să-i deruteze pe cititori. Am considerat necesară această intervenție nu atît pentru a propune, între paranteze, alte titluri de capitole într-o formulare mai sintetică, cît pentru a include în structura lucrării și acest avertisment, deoarece, într-un fel, rezumă prima parte a manuscrisului, care, cum a reieșit, poate, o explică pe a

doua. Fiind un rezumat, se înțelege că nu-mi pot asuma drepturi de autor. Discontinuitatea acestui capitol față de celelalte nu este decît una stilistică.

O ultimă lămurire. Faptul că manuscrisul era redactat cu caractere punico se explică prin absența unui alfabet paleosarmatic. Deși oamenilor le-a fost dezvăluită de chiar Mnemintamagu arta magică de a-și fixa gîndul, paleosarmații au refuzat să se folosească de scriere, căci o socoteau nu un mijloc de a-și păstra gîndurile și istoria, ci o primejdioasă amăgire și un act de revoltă împotriva eternei mișcări, deci un ultragiu la adresa zeilor adorați, un păcat. Este, mi se pare, un loc comun al gîndirii antice pe care-l amintește și Platon, dar atribuindu-l vechilor egipteni. Se pare însă că, spre deosebire de alte culturi, care mai devreme sau mai tîrziu au adoptat scrierea, paleosarmații și-au luat măsuri de precauție magică. Asupra acesteia datele din *Gramatică* sînt confuze și eliptice. O frază mi-a reținut atenția: „Blestemul lui Hereantipota a fost rostit și nimic în limba noastră nu va cunoaște amăgirea de a fi scris...” Am crezut un timp că este vorba despre un pasaj ales întîmplător, pentru a ilustra o banală problemă de gramatică, dar mai tîrziu am înțeles că nu era așa. Autorul gramaticii formula, indirect, un avertisment, căci gramatica era mai mult decît părea să fie. În complicata ei construcție, prima parte a manuscrisului ascundea ceva, un sens, aș spune ezoteric, pe care, trebuie s-o recunosc, n-am reușit să-l pătrund. Sînt înclinat să pun în legătură sensul acela cu blestemul celui de al doilea mare preot al paleosarmaților, care a fost Hereantipota. Faptele, oricum, sînt neliniștitoare: aproape două veacuri manuscrisul a rămas îngropat; cînd l-am descoperit era, în mare măsură, putred; în cele din urmă a fost distrus de apă; a rămas din el doar această copie pe care, cu strîngere de inimă, m-am hotărît s-o încredințez unui editor. Mă întreb, și-mi veți înțelege neliniștea, ce soartă va avea? Totuși, interdicțiile, cum mi se pare că a spus cineva, n-au altă menire decît aceea de a fi încălcate.

S. A.

(2. Arătări)

Cumpănind noi cu mintea noastră zicerea înțeleptului aceluia care-au și spus că urît lucru și de mare sminteală este să nu cate omul la cite întîmplări toate urmează aici, în lume, o am socotit și pe aceasta ce o vom scrie ca pe o pildă carele zisa aceea mai mult o adeverează. Să luăm aminte că lui Moişă însuși și altora bărbați vestiți și cărturari au poruncit chiar Domnul a scrie întîmplările neamului lor, spre a le ține întru veac de-nvățătură, care lucrare prea mult i-a-nțeleptit, încîntulea și pe la alții s-au lătit învățătura ce-au deprins. Iară la noi așa învățături sînt în lipsă mare și foarte de trebuință, că stăm în zare de spaimă și de rușine și pînă sub vremile de apoi este să așteptăm. Că altădată, poate, a fi altcum, dară acu e cum e și, scriind noi întîmplările aici la condică, cugetăm că poate-or folosi cu ceva, măcar sub acele

vremi s-ajungem fără a mai trage după noi atîta ruşine cîtă spre fala noastră nu-i.

Scriu şi eu aice cît îmi va fi putinţa spre a da în lumină şi la vileag adevărul, că, dacă unul nu tace, mai vorbesc apoi şi alţii, luîndu aminte la durerile moşiei şi la răsipa ţării. De se va supăra oarecine, au va găsi cu cale că n-am scris după adevăr, însuşi să ia condeiul şi să dreagă pe unde va socoti c-am greşit. Eu mai bine nici pot face, nici n-am ştiut, că cele omenеşti toate-s cu margini şi cu greşale şi, ştiindu de aceasta, nici o amăgire n-avem, ce gîndit-am că destul ar fi măcar unele de-am putea nemeri. Căci de mult folos sînt istoriile cele de obşte ce au dat învăţături şi poveţe dintru a căroră osteneală au folosit traiul tuturor.

Iară eu nu de zidirea lumii şi alte aşezări am cuge-tat a scrie, că nu mi s-au întîmplat mie să caz în răpire sufletească, cum au păţit sfinţii proroci, spre a afla de acele, dară am luat seama cîte s-au petrecut şi-am gîndit a nu spune mai mult, ce numai întîmplările moşiei ce-au fost în domnia lui Mavrogheni. Şi-am făcut aşa după cuvîntul ce-au zis Nafalie în *Hronograful* său, că frumos lucru este din greşalele altora să, tocmim viaţa noastră. Şi pe cei buni şi vrednici să-i pomenim şi să-i laudăm după faptele lor, iară pe cei răi şi de rău făptuitori să-i ocărim, că înşişi au ales cît au trăit în lume să rămîie blestemaţi şi huliţi. Întru această întîmplare ce-au avut Mavroghene cu pitarul Sotir ot Glavacioc multă rătăcire au fost care, dacă o am scris, poate a fi o pildă, spre a nu mai face aşa, cugetînd la tîlcul vorbeii ce zice că numai boii se leagă cu funia, iară oamenii cu cuvîntul.

Crezi-ne nouă, cetitorule creştin, că cu multă osteneală săvîrşit-am lucrul nostru. Că s-au risipit povestea ce-au fost au prin spuneri şi cîntece de s-au făcut în prostime, au prin gazetele nemţeşti de la Beci, au prin hrisoavele Divanului, au prin condicele Agiei, cît au trebuit să cumpănim pe-ndelete, aflîndu în acelea, de multe ori, nu puţin ajutor şi ştiinţă. Iară unde n-am ştiut, nici am aflat scris, am mai ispitit prin oameni dumiriţi, care au mai ştiut din acelea ce n-am cunoscut prea bine, au am mai uitat, că e scursoare de vreme de atunci. Şi-am căznit a scrie cu de-a mărunţul toate cum au fost ca să nu rămînem orbi şi muţi şi surzi, că cine a le scrie n-au fost, nici au purtat grijă, au n-au putut, fiindu lucru cu primejdie. Încă şi-acuma, pentru paza vieţii noastre ticăloase, n-am scris povestea limpede, ce-n grai ascuns, ca să-i pătrunză tîlcul numai cei înţelepţi şi învăţaţi, c-a ajuns vremea să nu se mai încrează omul nici în cămaşa lui.

Cu greu dară am ajuns de-am legat cap şi coadă lucrurilor şi-am prins pricina urzelilor, care s-au rătăcit mult, că s-au purtat vorbe în felu şi chip, care de crezut nu-s, nice pot fi. Iară dac-am prins tîlcul întîmplării ce-au fost, gîndit-am să scriu istorie suptu a căreia poveste să pilduim. Ci, ca să arătăm desluşit cum au fost lucrurile şi-ntîmplările, se iveşte nevoia să facem arătate mai întii despre cine vom spune la această istorie, ce lucru adevărat au fost şi nu scornitură, că însune am cunoscut pricina îndeaproape prin rostul slujbei ce-am avut la acea vreme. Şi mai întii, gîndit-am eu, să spunem despre Vodă, căci, fiindu el precum ţîţîna ţării, în juru-i s-au rotit toată-ntîmplarea.

ă leatu 7295 de la Facerea lumii, iară socotit de la Nașterea Mintuitorului 1786, au pus Poarta Domn la Țara Românească pe Neculai Mavroghene, care au fost creștin de-acela de nu l-au botezat popa cu toată apa, c-au nemerit el pe lume sub zodie întoarsă. Dară, dac-au venit locul, să-i facem mai întâi înfățișarea chipului, că erea Vodă om nalt de statură și mai mult uscat, șuiet, negru la obraz, semuind harapilor, cu mișcări iuți, ca nevăstuica, și-nsemnat de Dumnezeu, că erea chior de ochiul drept, pentru care nu căta oblu la om, ce numa dintr-o parte privea și-ncruntat. Erea scris peste tot cu slove turcești, fiindu dres, să nu-l prindă glonțul, că-n tinerețe au trăit între tîlhari și-au avut obiceiuri de-ale acelora. Nu erea Vodă bărbat frumos, că erea slut la chip și buzat la gură și-avea nește colți ca de mistreț, însă au fost scrintit la cap, țicnit, însuși zicînd că stă de vorbă cu duhurile, de-i dau acelea-nvăt ce să facă ! El nici nu erea de neamul grecilor cei din Fanar, ce dintre grecii mai proști, din Ostroave, fiindu-i neamul, precum am auzit, de la Negroponte. După ce-au ajuns Domn, umbla a-și subția neamul, zicînd că s-ar trage din duca veneticilor, Morosini, care, ce-i dreptul, au trecut pe la Negroponte, c-am aflat și scris. Și, mai în urmă, luase obicei de se iscălea Maurocenus. Nu l-au dus pe el capul că, zicîndu așa, lui-și porcea neamul, nu că-l subția, zicîndu de strămoasă-sa c-au fost curvă și-au primit în așternuturi bărbat ne-ngăduit, fiindu ea măritată-n biserică cu altul. Și și-au făcut inele cu zgriptor, singur boierindu-se pe el. Cît încercau el să pară altcum, necioplirea

apucăturilor sale îl arătau răzvedit cine-i și din ce neam se trage. Așa, de-o pildă, îi lipsea deprinderea de-a se sluji de unelte la masă, mîncîndu numai cu ghiarele, ca dihăniile. Și-și ținea vitele-n palat, că nu se sinchisea de duhoare, nici de priveliște necuvenită, de ne-au și dat în gura lumii să ne rîdă ca pe varvari.

Grecii Fanarului, care-au fost de neam mai vechi, nice în ogradă nu l-au primitu și nu i-au dat îngăduință să-și ia muierie din neamul lor, să nu se spurce. Și n-au aflat nevastă, măcar că erea mare dragoman, decît printre grecii mai de rînd ai Fanarului, că Mărioara Doamna, cît se purta de țăntoșă și cu coada pe sus, nice dînsa n-au fost mai de soi, ce era fata unui Scanavi, om de jos ce adunase ceva stăricică din daraveli de negoț cu turcii. Au fost dînsa grasă rău și purta gușă și se jmlătuia ca brezăile, altfel erea îndărătnică și rea tare de muscă, cît nici ighemoniconul nu și-au putut ține. Cît au șezut la Therapia, fiindu Mavroghene dragoman, s-au mai ținut și c-un Petrache Celibi, bucătar de-ndeletnicierea lui, care lucrare iarăși ne-arată înțelepciunea bătrînilor ce-au lăsat vorbă că apa la matcă trage și prostul la teapă. Acel Petrache, știind face bucate bune, s-au înstărit și-au ajuns tarapanagiu bogavut, bătîndu și bani cu turaua-mpăratului. Cînd au fost să-l facă Domn pre Mavroghene, singur și-au cam curmat acel Celibi firul zilelor, c-a uneltit cu grecii Fanarului să n-ajungă Domn. Se mîniase bucătarul că-l lăsase grasa pentru altul, un popă de l-au surghiunit și pe-acela Mavrogheni că prea o spovăduia des pe dragomăneasă ! Iară de prăsilă s-au arătat bună Doamna Mărioara, că se plodea ca iepuroaicele și-au făcut noo copii ce-n atîta gloată bine nu s-au știut cine-au fost tatăl lor. Doamna, din care pricină iară nu se știe bine, avea putere mare asupra lui Vodă,

ce din vorbă nu-i ieșea, măcar că, în multe rînduri, au avut Vodă prepus asupra ei, dară n-au putut-o dovedi că erea șireată foarte, iară Vodă au fost bărbat de aceia de le zice muierea : nu crede, bărbate, ce vezi cu ochii că e, ce să crezi ce-ți spui eu !

Cum va fi ajuns Mavroghene dragoman la Poartă are să rămîie taină nepătrunsă și lucru de mirare, de n-o fi fost după cum au zis un neguțator turc, ce-au fost în trecere pe la noi. Au zis acela de Mavroghene c-au fost căpetenie de tîlhari și tot umbla pe mare cu catarga de-au făcut multă prădăciune turcilor. Și, pentru ce-au făptuit, au dat însuși **sultanul poruncă** tare lui Hasan-pașa, capudanul, să-i curețe marea de tîlhari, dară pașa nu l-au putut prinde, c-avea ascunzători prin ostroave. Și, temîndu-se de sultanul, să nu-l lepede din dregătorie, i-au trimis, zice, om de i-au făgăduit să-l facă mai bine dregător la Poartă, dacă se va lăsa de tîlhării și se va mîntui de cetași. Și, pe acea făgăduială a turcului, ca să s-arete cu credință, s-au pus Mavroghene de i-au omorit pe toți ai lui, ajutat numai de-un arnăut, Sava, care-l avea om de credință. Dară poate să fi fost acestea și vorbe ce-au zis dușmanii să-l difaime, că adevărul cum au fost numai Dumnezeu singur îl știe. Lucru hotărit este că, ajungînd dragoman — că și-au ținut pașa vorba — de ceilalți cu care-au tîlhărit dînsul nemica nu s-au mai auzit. Și erea Mavroghene, cum am zis, om fără creștere și ne-nvățat, că nici n-avea de unde, fiindu mă-sa, kera Pregulina, precupeată, vindea ouă cu coșnița. Ba, pe cîndu au ajuns Domn, mai și spunea, și pe drept cuvînt !, că un om cu cît s-a-ndeletnicit mai puțin cu cetitul cărților, cu atîta e mai limpede la cap ! Că cei învățați din cărți vorbesc așa de nu-i înțelege nimenea ! Avea și temei să zic-așa, că dînsul nici grecește n-au știut bine, că vorbea greaca cea proastă de prin porturi. Se vede

însă că, tot umblînd prin lume cu catarga, deprinsese de pe la alții s-o rupă nițel pe limba italienilor și, mai știind cîteva vorbe din graiul franțujilor, mai dedîndu-se nițel a grăi și turcește, i-au părut învățat tare lui Hasan-pașa, care-au fost ridicătură din proști, om fără nici-o-nvățătură. Și, după cum zice și vorba că cioara lîngă cioară trage, alte paseri nu-i sînt drage, și-aceștia s-au adunat împreună și-atîta dragoste au prins unul de altul cît s-au făcut și frați de cruce, măcar că nu ereau ei de-o lege decît într-ale învățăturii ! Iară dac-au ajuns o slugă de-a lui Hasan-pașa mare vizir, au dat norocul peste noi, n-ar mai fi dat !, c-au făcut pe Mavroghene din haimana grecească Domn în scaunul Basarabilor, cît nici lui nu-i venea a crede. Dar au fost și socotinți ale turcilor la mijloc, pe cîte s-au mai răsufat, că, fiindu răzmiriță mare-n prostime între românii de la Țara Ungurească, s-au temut sultanul să nu se facă și pe la noi după-nvățul acelora și să-i dea pricină cu muscalul, că-mpărăteasa Catrina alta n-aștepta. Între care, luînd aminte Hasan-pașa la teama sultanului, l-au sfătuit să-l schimbe pe Șuțu și să-l puie pe Mavrogheni, că i-a stăpîni mai bine pe ghiauri, fiindu și foarte credincios împărăției. Și-așa l-au înduplecat pe sultanul, măcar că grecii Fanarului, văzîndu că le pierе vaca de muls, au strîns să dea aur mult, numai să nu-l puie. Dară, fiindu împrejurarea prielnică lui Mavroghene, i-au dat sultanul firman și l-au căftănit Domn. Și, grăbind el să se suie-n tron, pîn-a nu se răzgîndi sultanul, au și dat la Giurgiu, unde-au lăsat-o pe Doamnă-sa, că-i părea să-ntîrzie mergînd cu halai mult, și s-au dus iute și s-au așezat în mănăstire la Văcărești, s-apuce mai curînd să-i auză pe boierii țării zicîndu-i *Avthenta*, adică, pre elinica, Măria Ta.

Și, de cum au venit Vodă, au făcut zarvă mare, cît s-au vădit în urmă că tîlc bun are-o vorbă din proști care

zice de butea plină că nu s-aude, însă butea goală vuiet mare face. Așa și cu Mavroghene cel de naștere neagră. De cum s-au pus în tron, au început a da la galbeni cu pumnii pe la toți, de se minunau oamenii c-aduce Vodă rînduială nouă, dînd de la el în loc s-apuce. Dară n-au trecut mult și le-au picat bieților creștini rîsu-n vine, că dărnicia aceea n-au fost decît o dibăcie grecească ce l-au învățat Doamna, zicîndu-i :

— Să dai de la tine pînă la cămașă, psihi mu, ca să poți apoi lua și tu pîn-la piele !

Cu-nvățătura asta, la care l-au mai îndemnat și Iana-che Drakinos, au făcut bună părere tuturor, numai dumnealui Ienăchiță Văcărescul au rămas cuminte și-au scăpat o vorbă, zicînd Dudescului :

— Cînd se-ncură măgarii va să se strice vremea, lo-gofete ! Să-ți aduci aminte de vorba mea !

Și-așa au și fost, că și-au prea amintit Dudescul și Cîmpineanul de ce le-au zis, numai nu l-au crezut atunci, uitînd cuvîntul vechi ce zice să ieși afară cînd latră un cîine bătrîn. C-au spus adevăr adînc velitul boier și, fiindu și cu mintea foarte ageră, și-au luat seama de s-au tras din Divan cu socotința că mai bine-i măgar viu decît înțelept mort.

Și n-au lăsat Vodă să treacă multă vreme la mijloc și și-au dat arama pe față, arătîndu-și chipul cum i-au fost : lacom, aprig, crunt și aplecat din scrinteală și neștiință către tiranii. Dară și-mprejurare au avut bună, fiindu noi, cum se știe, un neam de oameni ce prea lesne punem fruntea-n pămînt, că ne e grija mai mult pentru ticălos trupul nostru, iară nu pentru sufletul cu care-om merge înaintea judecării lui Dumnezeu. Și-așa, de cum s-au așezat Domn la Curtea Veche, au spart Divanul și l-au risipit dar, ca să nu pară tiran, au făcut altul, cum au vrut el, numai așa ca o amăgire pentru proști, căci în

Divanul ce-l făcuse, n-au îngăduit pe nimeni să-i stea împotrivă și să se pună pentru țară. Că și-a ales dregători tot dintre neamuri și din aceia de-au avut șezutu-m-blănit cu păr de iepure, care nu ziceau altfel, Doamne ferește !, de cum zicea Vodă.

Cîndu au fost joi, a patra zi după ce-au ajuns în București, au trimis slugile de-au chemat pe mitropolit și pe boieri și pe neguțatori și alte obraze și i-au pus la bir, să dea fieșcare atîtea pungi de bani, nu după cît avea omul, ce după cît îi făcea lui trebuință, sub cuvînt că și-au pus în cap să meremetisească Curtea, că e surpată și n-are unde să șază. Și-au adunat cu tertipul acesta 1138 de pungi de bani ! Și-au dat, ce-i dreptul, 121 pungi de-au spoit odăile și-au mai schimbat niște uși, niște ferești și-au mai dres niște divane și-o masă din sala cea mare a spătăriei. Iară ce bani au mai rămas i-au datu lui Condili, cumnatu-su, să-i vîre-n negoturi ca să-i mai înmulțească. Și-au păstrat năravul acesta și-au urmat a cere bani, scornind mereu alte tertipuri, și care nu-i dedea îi puneă vină că s-au hainit și-l trimitea în surghiun și-l despuia de averi de-l lăsa numai cu pielea. Și tot mereu îi aduna pe boieri și pe neguțatori la Curte și le cuvînta astfel :

— Ana maskyn ! fiind aceasta o vorbă arăbească, de unde va fi știut-o ?, care-o zicea mereu că-nseamnă *sînt sărac* ! Cum vreți voi să mă țiu în domnie fără parale ? Să dați parale ! De parcă ar fi stăruit aceia să fie Domn, dară parale dădeau că n-aveau alta ce face.

După ce și-au tocmit dînsul dregători și slugi, la puțină vreme i-au adunat pe toți la Curte și le-au zis țipînd ca cînd l-ar fi belit cinevași :

— Va veni ea vremea să cunoașteți cine sînt ! Pînă atunci, voi toți ciți îmi rumegați pita — așa au zis, ca cînd ăia ar fi fost vite ! — să vă faceți treaba și slujba

că de unde nu, așa fel am să vă răsplătesc că pe lumea ceealaltă nici n-o să mai aveți trebuință a merge-n iad !
Și n-au grăit minciună, nici s-au făloșit doar, că-n puțină vreme au umplut târgul de furci și cât au șezut Domn n-au rămas furcile goale. Și pravila au stricat, că tot scornea la legi de le strigau mereu pe la răspîntii :
„Cela ce va ști de altu că va face rău și păcat și nu-l va spune, ca și-acela iaste și asemenea va ispăși, în-cîtulea mai bine să-l spuie !“

Și-așa ajunsese timpul că putea stîrvurile-n toate părțile, din pacoste multă ce-au adus peste țară. Că, fiindu Vodă om necărturar, n-au știut el că obiceiurile cele noi risipesc țara și-i pierd pe domni, că atunci se-nmulțesc lotrii, cînd se-nmulțesc și legile. Făceau el legi după ce-au văzut prin alte țări, cînd au umblat tălălău prin lume, avîndu aceia deprinderi care nu se prea potriveșc pe la noi, unde n-au fost trăitor și calului, cum bine se știe, nu-i afli năravul pînă nu-l încalici. Așa, din puțină minte și din multă scrinteală, au pus pravilă că cine se va da la muierea altuia, de va fi prins, să fie jugănit ! Nu l-au dus capul că, așezînd o așa lege nepotrivită, nici pe bărbați nu i-au potolit, iară pe muieri mai rău le-au asmuțit, că nu le-au cunoscut firea, și fiecare ar fi vrut să se știe cum că de hatîrul ei l-au jugănit pe carevași ! Și-au ajuns de trăgea-n țepă omul și pentru nemergere la biserică. Din care se vede bine că n-au știut el deloc cum is oamenii pe la noi, că pleacă de-acasă cu gînd s-ajungă la biserică, dară mai lesne înemeresc la cîrciumă, căci decît vorbele popii mai plăcut le este să se amăgească la o durere ce au cu vin și cu cîntece proaste, de cele ce zic lăutarii despre vremelnicia acestei lumi.

Și-au fost Mavrogheni om închipuit, că n-au putut umbla ca alții, ce numa-n tîrlie trasă de căpriori, ce

i-au învățat la ham și le-au aurit și coarnele, pentru fală mai mare. Au fost Vodă ispitit, mai cu seamă, de-ndeletnicirea războiului, cum s-au și văzut de pe aceea că-și grămădisise-n odăi mulțime de scule omorîtoare, fiindu păreții acoperiți cu șuşanele, mazdrace, iatagane, pistoale, hangere, arcuri nemțești, de-acelea cu vîrtej, su-lițe, măciuci, paloșe, buzdugane, junghere și cite altele, de te luau frigurile numai văzîndu-le. Și, mai pe fieș-care zi, ieșea-n cîmpia Teilor cu straja după sine și făceau întrecere de dat la semn cu șuşaneaua cite-un ceas de vreme. Și, dreptu-i, dedea Vodă la semn mai abitir ca un arnăut, că dedea și din pistoale, încă din fuga calului, cu amîndouă mîinile și ținînd friu-n dinți, după obiceiul tătăresc. De aceea, pe la vînătorile domnești, nu erea altul care să nemerească mai bine, că punea cioara jos din zborul ei. Și-avea deprinderea a mînu și iataganul bine, arătîndu multă strădanie numai să nu-și piarză agerimea. Pentru aceasta, avea nește saci umflați cu paie în care bătea cu sabia și-i înțepa pînă-i făcea tot zdrențe, jucînd pe lîngă ei și topăind ca la danț. Ba, citeodată, chiar aflîndu-se la sfat cu vreun boier, odată trăgea hangerul de la brîu și-ncepea să-l fluture și să-mpungă văzduhul, pîrîndu curat Sfeti Gheorghită, cîndu se lupta acela cu balaurul. Și de călărit călărea bine, ca un surugiu de olac, putîndu-se-ncălăra din fugă, că sărea-n șa ca pisica, nemai avînd trebuință să-și puie picioru-n scară. Pe acel meșteșug al lui Vodă, care l-au știut și turcii, l-au și făcut sultanul seraschier, căpetenie de oști, cîndu au venit vremea de s-au bătut cu neamțul și muscalul. Că de cutezător, nu se poate zice, au fost cutezător precum Alixandru Machedon, ale căruia isprăvi le-au socotit de multă cinste, numai n-au avut dascăl, ca acela, pe Aristoteles înțeleptul, nici cărțile lui Omir, grecul, nu prea i-au plăcut, că la slovă n-au fost dat,

nici au socotit-o de vrun folos. Iară cutezanța fără pătrunderea minții e, cum se știe, ca sabia-n mîna orbului. Și adunase la dînsul la Curte fel de fel de haimanale grecești să-i scrie isprăvile-n condică și să le așeze-n stihuri ca să-i păstreze faima peste veac, că se vedea pre sine cît împărații rîmleni de mare. Iară aceia și aveau ce scrie! Dară n-au dovedit și-au rămas de mai scriem și noi puțințel. Și-atîta despre Vodă. Și să spunem acu despre Dumitrăchiță Turnavitu.

Arătarea lui Dumitrăchiță Turnavitu

Eindu au venit Vodă Mavrogheni-n București, cu prăsilă multă și flămîndă, cătîndu-le cine să-i învețe elinica, s-au încirduit c-un grec, Dumitrăchiță Turnavitu, ce-aveau negoț mare de piei de cloșcă, ținînd și dugheană pentru care da bir, vorbindu-se ei că cum ar face să puie din nou crucea peste Sfînta Sofia. Nu-i erea lui Mavrogheni de credință că, de !, au fost creștin de aceia legați la cap cu cealama. El numai putere mai mare căta s-apuce, fiindu știut lucru că asupra popilor avea minie mare din pricina celuia de-au fost îngăibărat cu Doamnă-sa la Therapia, cîndu au fost dînsul dragoman. Pentru aceea, de cum au venit, temînd-o, c-o știa cu nărav la poale sfînțite, au dat lege ca popii tot prin biserici să șază, spre a se-ndeletnici, care va să zică, cu cele sfinte, iară nu cu muierile și prin cîrciumi.

Pe-acel Dumitrăchiță l-au fătat o pităriță grecoaică, Marusaki, cu ajutorul ce-au căpătat de pe la mai mulți, dară mai cu seamă de la un Alexandru Turnavitis, dascăl la Sfîntul Sava, care-au și luat-o cu popă, la biserică.

Din nunta aceea au ieșit Dumitrăchiță, om destrăbălat, măcar că-n tinerețea lui, din credință mare ce-au avut în Dumnezeu, au șezut o vreme la mănăstire, la Sfeta Gora, insetat de-nvățăture. Acolo au deprins dînsul, cît au stat prin mănăstire, și meseria călugărilor greci, de-a fi folositor în loc de muiere, și se lăsa pustănit pe parale. Și-au rămas la călugărie pînă l-au alungat aceia, c-au fost prea stricat, de-au trecut între iretici și-au umblat în învățăture rătăcite, de cele ce zic să fie doi dumnezei, unul alb și-altul negru. Acelea și de lume zic să fie tot în două, fiindu parte a unuia și parte a altuia. Și de toate cele ce-s după fire zic să nu fie bune, că rînduiala lumii ar fi tocmai pe dos, nu cum au crezut bieții oameni de cîndu s-au tocmnit lumea. După cum cred aceia, bărbații cu bărbații se cuvine a se-mpreuna și muierile cu muieri, ca să nu mai sporească lumea lui Dumnezeu și să se tot înmulțească, ce să se isprăvească și să vie domnia Celui Întunecat!

Acei credincioși ai Satanei, arză-i-ar focul cel veșnic, se destrăbălau noaptea-n biserică, stîndu și bînd vin pe sfîntul altar și-apoi, beți fiind, pupau dinapoia unei întruchipări de-a Necuratului! Și cu tocmirea aceasta stingeau lumînările și toată obștea se deda apoi la păcatul sodomiei! Huleau acei iretici, că aveau învățăture de-ale bogumililor, zicîndu de Satana c-au fost frate bun lui Dumnezeu care, cu viclenie, l-au năpăstuit de i-au răpit partea și l-au alungat din cer. Și ziceau c-are să vie ziua cîndu se va ridica și se va sui-ndărăt pe tronul lumii și-i va slobozi pe oameni de-ntocmirile dumnezeiești! Că, precum ar fi crezut acei smintiți, tot ce e trebuie dărăpănat și dat la pămînt, c-așa va răzbi lumea la altă rînduială care să fie mai bună!

Tot rătăcind prin lume, după ce l-au alungat de la Sfeta Gora, zice să se fi adunat c-un agă de ieniceri,

dé-au stat o vreme și-n șatra aceluia, bătînd cu oastea toate drumurile împărăției. Și aga, mai în urmă, l-au dat lui Pasvantoglu, pașa din Vidin, care l-au îndrăgit mult, măcar c-au fost cam hărtănit, că suferise multă clacă turcească cît au umblat cu ordia. Iară Mavroghene, cunoscînd dragostea ce-au avut pașa pentru Dumitrăchiță, l-au tras pe lîngă sine, să aibă mijlocitor la Pazvantoglu. Lenevos din fire și mult stătător, c-avea mare sîrguință să nu facă nimicuța, Dumitrăchiță se bolnăvise rău de trînji și pătimea durere mare, că Dumnezeu au rînduit ca pe unde păcătuiește omul, pe acolo să ispășească, că se-nchina el la Belial, ca toți sodomiții. Cu muieri n-am auzit să fi fost încurcat, zicîndu să aibă acelea dinți în partea firească, de umbla după ele ca dracul după aghiazmă, dar îi plăcea mult să bea și-avea me-teahna, cînd se-adăpa cu vin, de chiuia-n glasnice, ca măgarii : Iiiii-aaaaa !

Mai avea el și obiceiul, vătămător pentru alții, de-și tot flutura mîinile cînd vorbea, de gîndea c-are să zboare ca pasărea. Scutura așa din mîini, zicea el, după o-nvățătură ce i-au dat un monah bătrîn de la Sfeta Gora, că, făcîndu așa, alunga diavolii ! Iară eu cuget mai degrabă să fi fost el îndrăcit de-aceia de le zice grecește energumeni, că nu-s stăpîni pe ce fac și tot alandala umblă, că n-au cumpăt. Măcar c-au știut ceva carte, arare putea fi bănuir de gînd chibzuit, c-avea limba deprinsă a vorbi tot într-aiurea, dară decît Vodă tot au fost mai învățat, că și l-au luat sfetnic și-i tot grăia pilde de prin cărți și din Scriptură. Multe din acelea n-au fost de la el, ce de pe la boierul Vlășceanu, c-au mersu la el la-nvățătură, după cum vom spune mai încolo, de și mai rău i-au scrîntit mintea, că tot rău l-au învățat.

Cum va fi făcut Dumitrăchiță de i-au cășunat lui Vodă atîta dragoste asupra lui nu se știe bine, dară mai în urmă, cîndu s-au pornit războiul turcului cu nemții și muscalii, plecîndu Vodă cu oastea, și Kaiem-makam l-au făcut, măcar că nu erea după pravilă. Și-au făptuit atuncea Dumitrăchiță minuni după minuni, de-au rămas de poveste la oameni. Ce slujbe o fi făcut țării, să-l che-me Vodă la așa ranguri nalte, n-am auzit, că poate să fi fost de cele de nu se pot spune, fiindu prea de tot tainice.

Multă vreme lui Dumitrăchiță i-au stat în cale dumnealui Ianache Drakinos, mare stolnic, și numai după ce i s-au întîmplat acestuia moartea, după cum vom arăta cînd va veni șirul, n-au mai avut Dumitrăchiță pe nimeni între sine și Vodă și-au prins a-și încura caii cum au vrut dînsul, c-au dat de trai și berechet. Om cîrcotaș, adulmecînd cusururi, îi plăcea să rime-n ograda altuia și să iscodească, făcînd în urmă piră la Vodă, să-l ție-n ochi de bine. Cu chipul acesta, nu lăsa altora vreme să zică de dînsul c-au fost însuși vîrit în multe pricini tulburi, ce le-ar fi vrut uitate, dară, avîndu cugetul încărcat, de multe ori singur se prindea-n încîlcările lucrurilor. Așa, odată, stînd în taine cu Vodă, i-au zis Mavroghene de Dudescul că-i pare cam țicnit la minte. Și Dumitrăchiță s-au repezit să-i dea dreptate, după năravul ce-avea :

— Țicnit, să-l închizi la balamuc !

Dară n-au mai lungit vorba, cum făcea altădată, ce-au tăcut și-au prins a-și freca nasul, cam stingherit. Pricina acelei codeli erea că, mai demult, sub Vodă Șuțu șezuse însuși o bucată de vreme în maristanul mănăstirii Sărindar, nu atîta pentru c-ar fi fost chiar țicnit, cît pentru că, stricînd niște bani ce dăduse Vistieria să se cumpere oarece lucruri trebuincioase și neavînd de unde-i pune la loc, din care faptă i s-ar fi putut trage

mult năduf, l-au învățat Tănase, dascălul, să se facă rătăcit la minte. Și-așa au scăpat Dumitrăchiță din bucluc, dar de cînd ieșise de unde șezuse, au rămas cu me-teahna că, fără veste, ridica de nas în sus și zicea subțirel pe grecește :

— Noi, Tallestris, crăiasa...

Pasă-mi-te, cîndu au stat la Sărindar, la balamuc, s-au făcut el a crede că-i Tallestris, crăiasa muierilor călărețe, cu care s-au luptat Alixandru Machedon și, tot zicînd așa, i-au rămas deprinderea de mai zicea și pe urmă, cîndu nu-i mai făcea trebuință să pară smintit. Că, tot făcîndu-se nebun, de bună seamă că nițel s-au scrintit la minte, pe lingă ce-au mai fost. Dară a merge dînsul în iad, dacă n-au ajuns încai, c-am auzit că l-au tăiat turcii, să-i frigă dracii tîrțița la jerăgaiul cel veșnic pentru cîte-au făptuit...

I-au fost el prea credincios lui Vodă, de la care mult bine-au căpătat, că l-au și boierit, să-l poată trage-n Divan. Și, decît toți, Dumitrăchiță l-au slăvit mai mult și l-au lăudat, nu numai în auzul lui Vodă, cum făceau ceialalți, cîndu-i ședeau în față, ce și făr-a ști de-ajunge zisa lui la urechea lui Vodă, că au fost pătruns și statornic în credința lui. Așa, stîndu-n sfaturi cu Pazvantoglu, pașa Vidinului, au spus de Mavroghene cum au schimbat starea multora, boierindu-i. Și-au zis a fi bine că mai primenește Vodă obiceiele țării, că boieria nu-i bine-a se ține numai după naștere, ce și după faptele omului, cumu-i la turci, care-i foarte bine așa. Că, unde-s alcătuirile prea statornice, nici dare-nainte nu-i. Și-apoi ce-a mai fi și-acea rătăcire întru care stăruie oamenii, zicîndu-i *evghenie*, naștere bună adică? Nu toți ne tragem din strămoșul Adam? Au vor fi și unii scoboriți cu hîrzobul din cer? Iacă, pe aceste rătăciri s-a stricat lumea, că unii-s prea sus și-alții prea jos. Și toate

le-au schimbat și le-au schimonosit numai s-arete printr-insele starea la care-au urcat. Așa și cu casa și cu straiul și cu toate, că unii se poartă în mătăsării, alții în trențe, fiindu-le straiul spre trufie. Numai Vodă, care-i foarte înțelept, fiindu și om umblat prin lume, i-au zis lui a nu fi bine-așa, că-n alte locuri sînt altfel de rînduieli. Așa, cum au văzut Vodă cu ochii lui, scoboritorii lui Ham, feciorul Noii, care-s negri ca tăciunele, au la ei rînduiala de umblă toți golași, fără nemica pre dîșii, nice măcar *femoralia*, izmene adică. Și, neavînd straie, nici craiul, nici sluga, nice fudulia nu știu ce-i, că și casele tot într-un chip le sînt, nește covergi de frunzar. Aceia, dacă s-au lepădat de trufie, trăiesc tot într-o petrecere, cu danțuri și cîntece, fiindu ei ca-n rai, că toate le vin de-a gata, de și piinea le crește-n pomi și ei numai ce-o pun la copt !

Și, deslușit, se poate-nțelege de pe aceste vorbe ce-au fost în mintea lor -- să trăim despuiați, adică, și-n covergă, ca lăieții ! Dar la așa trai, cum e la soiul acela de oameni, nici firea nu ne-mpinge, nici năravurile nu ne lasă, nici vremea nu ne-ngăduie, că sînt la noi ierni geroase, grele, cu multă ninsoare, de-ngheață și ouăle corbului. Și nici piinea nu crește-n copaci, ce trebuie smulsă cu trudă și sudoare, răsturnînd brazdă cu plugul și secerînd în zăduful verii, precum nu-i lesne-a face.

Poate să-i fi plăcut lui Dumitrăchiță acelea, cuget eu, pentru pricina că soiul acela de oameni negri, din seminția lui Ham, sînt, cum se știe, în puterea Satanei, că nu se-nchină la cruce și nu-l slăvesc pe Dumnezeu, pentru care i-a și-nsemnat Dumnezeu și i-a făcut ca funinginea, Doamne apără ! Ba și lui Vodă poate să-i fi fost credincios numai unde i-au zis pe nume cum i-au zis, Mavroghene adică, socotindu el a fi un semn, că numele acesta, din grecește, s-ar tilcui Neagrănaștere !

Și e numele omului, cum au lăsat cuvînt bătrînii, putere mare asupra firii, c-o strîmbă au o-ndreaptă și-i călăuzește pașii pe cărările vieții. Ba mai sînt cite pe undeva și muieri bătrîne, moașe, care au învățături vechi, rămase din vremi, și, cînd se-ntîmplă să zacă de boală rea copil sau copilă, iară nădejde de scăpare nu mai e, fac ele o vrajă anume și, vînzînd copilul pe fereastră, îi schimbă și numele, că, făcînd așa, îl scot de la moarte. Și numai așa se mai poate, iar altă cale nu-i, de-ar face ce-ar face. Într-acest chip zice să-l fi scăpat o moașă, Neacșa, pe Lupu Ogiogioc, sărdarul, ce pe numele de la botez nu i-au zis Lupu, cum îi zice-acuma, ci Pîrvu, c-au fost primul născut al sărdarului bătrînul, Rize Ogiogioc, ăl de l-au tăiat muscalii lui Nazare Carazin sub Vodă Ghica. Ci, pe acel dezmățat, mai bine-l strîngea Dumnezeu de pe pămînt, că prea au făcut multe, fiindu el omul lui Ioniță Papuc, baș-haimana și bună pereche lui Dumitrăchiță Turnavitul. Mult le-au fost pînă s-au nemerit, c-apoi de toate-au făcut, și copii au răpit de i-au vîndut robi la turci...

Arătarea lui Neagu Vlășceanu ce i-au mai zis și Triglava

cest Dumitrăchiță, după ce-au ieșit de la balamuc, dacă n-au avut ce mînca, s-au lipit ca scaiul de poalele lui Neagu Vlășceanu, boier vechi, din neamul Brîncoveniștilor, și o vreme, pînă și-au mai îndreptat starea, s-au ținut pe la ușa ace-luia. Boierul erea om cuprins, avînd case mari de piatră, făcute cu pridvor și cu odăi multe, către Capul Podului, unde-au făcut Mavroghene tîrgul cel nou. Ereau case cu două caturi, împrejurate cu zid înalt, ca

de cetate, și închise cu porți grele de stejar, întărite cu piroane și păzite cu străji într-armate, arnăuți ce ședeau sus, în foișor, deasupra porții. Avea în ogradă puț și moară cu cai și mulțime de acareturi, grajduri, pîmnițe și cămări ale țiganilor robi. La catul de jos își făcuse odaie de taifas, zidită cu boltă, în care se intra din pridvor. Pe lîngă pereți, avea acolo divane acoperite cu șaluri turcești și dulapuri nemțești cu vivliotecă, avîndu multă strînsură de cărți, care mai ereau și pe niște polițe, îngropate în grosimea zidului. Bez acelea, au mai fost scobite firide întru care ținea forme de oameni, dară mai mult muieri goale, au intrupate-n alamă galbenă, vîrsată, au cioplite-n lemn, au în piatră de aceea albă ce-i zice mermer. Pe ziduri au mai fost agățate și mulțime de cadre, între care-au fost una cu desfrînarea zugrăvită-n chip muieresc, stînd tolănită pe divan și mai mult dezgolită, c-o mînă dînd să bea vin din cupă unui tinerel, iară cu ceealaltă ținîndu-l pe după gît.

Măcar că erea din neamuri, boier Vlășceanu au fost mare cărturar, pentru care i-au mai zis lui și Triglava, Treicapete adică, c-au fost om înțelept, adîncit în învățături. Umblase la școlile cele nalte de la Beci și la Șorbona, care este-n țara franțuzească, și desprinsese toate-nțelepciunile. Triglava, la vremea cîndu s-au întîmplat cele de scriem, au fost bărbat ajuns spre bătrînețe, că erea cam adus de spate și purta barba lungă, albă ca fuiorul, iară țeasta i-au fost lucie. Umbla cu mișcări domoale, prelinse, avîndu călcătura lungă, ferită, de parc-ar fi mersu pe-ntuneric și s-ar fi temut să nu dea-ntr-o apă. L-ai fi semuit cumva c-un sfînt mucenic, de aceia zugrăviți prin biserici, că și moartea i-au fost de mucenic. Numai cît mucenic n-au fost, măcar că multora așa le-au părut.

Trăit și-n tărîm varvar, c-au pătimit în viață și surghiun, căpătase o bună-nvățătură, cum că vorba puțină aduce tihnă mare, de-avea și-o zicere care-o spunea : dacă taci și le dai pace, șapte sate n-au ce-ți face. Dară tot el zicea că și-o cetate o poți sparge cu gura. Avîndu mintea agerită de slovenirea bucoavnelor, c-au fost la fire zăbavnic, lesne scornea vreun chip de-a dezlega cele mai încilcite întîmplări în care s-ar fi aflat prins. Vorbea puțin și bizuit, dară știa să pună și vorbele pieziș, dînd răspunsuri în doi peri, și să pară nătîng sau înțelept, după cum avea trebuință.

Sub Vodă Ipsilanti, fiindu sfetnic aceleuia, au făcut dînsul pravilă scrisă, și românește și grecește, ce-au dat-o la tiparniță, la mitropolie. Și-au fost foarte bun lucru că, fiindu lege scrisă cu slove, pentru ori și care pricină, să fi fost judecata și-n Divan, se deschidea pravila la locul cu pricina și spunea acolo deslușit cum trebuie a se face. Și-au fost așa o lege pentru toți, iară nu pentru fiecare alta. S-au văzut atunci bunele urmări ale acelei rînduiei, că și birul au scăzut mult, de nu s-au mai luat șferturi pe toată luna, ce numai patru sămi pe an. Și-au scăzut și oieritul, de la șaispe parale și jumate, de oaie la dooșpe, tocmai cu parale patru și jumate, de se-nmulțiseră oile și se eftenise și carnea și brînză și lîna și oamenilor le venea mai lesne.

L-au mai învățat Triglava pe Vodă și altele, de-au făcut ca-n alte țări și-au dat fiecăruia ce făcea o slujbă simbrîie anumită, după greutatea slujbei ce purta, de nu mai aveau oamenii trebuință să dea plocioane și bacșișuri că, fiindu lefele mari, se țineau aceia să nu cază-n ispită și să-i alunge Vodă din leafă, luîndu-le slujba. Dară, venind Domn Nicolae Caragea, care-au fost prea lacom, l-au muștrat Triglava și-acela l-au surghiunit, de s-au stricat și buna rînduială ce făcuse. Pentru care s-au amărit

Triglava în sufletul lui și n-au mai umblat să învețe lumea despre bunătatea legilor sub care să trăiască, ce mai mult sucea mințile unora cu cugetări amăgitoare, de acelea sofisticești, de nu zic de dreptate și adevăr, măcar că, de multe ori, așa ar părea. Acelea smintesc adevărul, făcîndu minciuna de pare a fi dreptatea înseși dar, cîndu ai lua aminte, cugetînd limpede, numai rătăcire afli într-acelea. După cum am auzit, zice să fi zis c-au făcut așa pentru pricina c-au ajuns de-au luat în țară toată puterea numai înșelătorii. Și, fiindu prea mare rătăcirea-n care trăiau toți, au zis dînsul că numai o cale-au mai rămas : să-i copleșească-nșelăciunea și stricăciunea și înșiși să vază ce-au ajuns. Că pe-ngăduința lor s-au făcut toate, că nu s-au pus împotrivă, ce s-au lăsat cuprinși de stricăciune. Și, ca să se facă iarăși buni, trebuie înșiși să-nțeleagă că-i trebuință a se primeni și-a veni-ndărăt, sub lege. C-au zis el că trebuie s-ajungă oamenii să-nțeleagă vorba cum au scris Platon : că cel mai mare dintre rele este să fii nedrept. Că cine biruie cu-nșelăciuni nici o tihnă nu mai are-n viață, că oricînd poate fi și el biruit de un înșelător mai iscusit. Și nimeni nu mai este care să-l apere, că însuși au stricat legea-nșelînd, de nici un temei nu mai are să-l tragă pe altul la lege. Că și la *Scriptură* se află scris : cu ce măsură măsori, cu aceea ți se va măsura. I-au mai zis cîte unii boierului Vlășceanu și Mavroforu, căci se purta-nveșmîntat numai în straie mohorîte spunînd cui se-ntîmplă să-l întrebe că se poartă așa pentru pricina că negrul e culoarea neștiinței și-a-ntristăciunii, iară el știutor nu se crede și-ntristare are multă. Voia, vorbind așa, să pară desfăcut de cele pămîntești, numai nu erea, au din nevoia cugetului, au din slăbăciunea firii lui celei omenesti ce n-au putut stăpîni. Au fost el după cum zice zicătoarea cea veche, dacă-i smerit, nu-i și sfînt, că n-au

fost potrivire între vorbele ce zicea și umbletele lui, de-au urzit și lucrări viclene, și-au încurcat ițe, și-au stîrnit buclucuri, cum vom face arătare mai încolo. Ba și vin cam bea c-un Tănase Harmozek, la hanul lui Agop, cel de la straja tîrgului. Dară știa el a suci așa fel vorbele de-ți încîlcea gîndul și lesne-i venea să facă din minciuni sulemenite părere de adevăr. Că, întrebîndu-l boier Cîmpineanul de ce bea așa vin mult pe la hanuri, precum nu se cuvine, au zîmbit Triglava și i-au făcut răspuns după rînduiala loghică, zicîndu :

— Adevăratu-i că doftorii au arătat că o oală de vin ne dă sănătate ?

— Adevărat, au îngăduit Cîmpineanul.

— Adevăratu-i că zece galbeni au cuprindere mai mare decît unul ?

— Adevărat și-aceasta.

— Dacă zece galbeni au cuprindere mai multă decît unul, tot așa zece oale de vin cuprind într-insele mai multă sănătate decît una. Așadară, dacă bem zece oale de vin, vom căpăta de zece ori mai multă sănătate, carele este pentru noi de preț mult și cată s-o-ngrijim spre a o avea.

Pe acea-nvățătură ce-au căpătat Cîmpineanul au și abătut apoi la darul beției ! Iară cîndu l-au rugat Dumitrăchiță pe boier să-l învețe-nțelepciunea, cărturarul au clătinat din cap și l-au căinat :

— Amărite, amărite, dară pentru care pricină-ți dorești moartea ?

— Dară nu moartea doresc, arhonda, ce-nțelepciunea, s-au apărât Dumitrăchiță.

— Ba moartea ! au zis Triglava, că tu voiești a fi ce nu ești ! Că-nțelept nu te poți socoti ! Adevăratu-i ?

— Prea adevărat, arhonda ! au încuviințat Dumitrăchiță, neputînd el tăgădui adevărul.

— Dacă tu voiești a nu mai fi ce ești, răzvedit e că nu mai voiești a fi, așadară îți dorești moartea !

Și-au rămas pe gînduri Dumitrăchiță, căci nu se putea el deloc dumiri pentru care pricină ieșea că-nțelepciunea și moartea tot una se țin, măcar că au mai stăruit Triglava și cu altele, de i-au deslușit părțile mai adînci și mai greu de-nțelese ale acelei învățături. Că și la ei, la greci, cum este știut lucru, numai morții cunosc cele viitoare, de-au mersu atîția și-atîția să-i întrebe de acele, coborîndu la Hades, cum și Omer au arătat. Că morții sînt numai duh, au zis Triglava, și, nemaiavind ei trup și sînge, nice patimi nu mai au, dintru care vin toate greșalele noastre și lipsa de-nțelepciune. Și i-au mai făcut o pildă, care mai rău l-au încurcat, avîndu aceea înțelesul că, dacă te ții pe lîngă un înțelept, însuți ești înțelept, iară dacă te tragi între nebuni, însuți ești nebun. Și-aceea i-au părut prea adevărată lui Dumitrăchiță, măcar că nu prea i-au plăcut deloc, căci dînsul tocmai ce ieșise de la Sărindar. Pilda aceea poate să fi fost mai mult luătoare-n rîs, căci au fost așa :

— Sînt oameni înțelepți ? l-au întrebat Triglava.

— Sînt, arhonda, chiar domnia ta ești dintre aceia.

— Sînt ei tot una cu-nțelepciunea ?

— Asta nu se poate, arhonda, s-au împotrivit Dumitrăchiță, aceia nu sînt înțelepciunea, măcar că-nțelepciunea-i cuprinde, căci se-mpărtășesc de la ea.

— Iată un răspuns înțelept, au zis Triglava, din care se-nțelege că, șezînd tu-ntre-nțelepți, vei fi-nțelept, căci înțelepciunea acelora te va cuprinde și te vei împărtăși de la ea, iară dacă ai să mai șezi între smintiți, însuți te vei sminti, căci sminteala acelora te va cuprinde și te vei împărtăși de la aceea.

Cu tertipuri de acestea, rău l-au amețit de cap pe Dumitrăchiță sub cuvînt că-l învăța loghica și chipurile

de-a cugeta ale-nțelepților. Iară ce-au înțeles Dumitrăchiță s-au și văzut chiar în Divan, cîndu au voit s-arate cum se deslușește adevărul după rînduiala logică. C-au făcut, într-un rînd, și pilda aceasta de-o scriem mai jos :

— Boier Dudescul nu e Vodă.

Boier Dudescul e om.

Așadară, Vodă nu e om.

Și-au tăcut apoi, spăimîntat de ce l-au luat gura pe dinainte, că Vodă s^lau cătrănit rău și l-au întrebat, foarte mînios, că el, dacă nu-i om, ce-i ? Dihanie ? Dară Dumitrăchiță, de spaimă s-au dezmeticit și-au ieșit față curată că l-au luat pe Vodă cu lingării și-au spus :

— Nu mă năpăstui, Doamne, să zici de mine c-am zis ce n-am zis, că n-au fost asta-n capul meu !

— Dară nu ziseși tu că eu nu-s om cum e boier Dudescul ? Au n-am auzit eu bine ?

— Adevărul grăit-am, Avthenta, că Vodă nu-i om, ce-i peste oameni și mai nalt mult, căci rînduit este de la Dumnezeu să-i cîrmuiască și să le puie pravili și să-i ție sub ascultare spre a-i duce către unde dorește el a merge, fiindu el capul țării și desăvîrșit înțelept.

Și l-au ogoit pe Vodă, că-i plăcea mult s-auză de dînsul așa vorbe ce-l desfătau și-i ameteau mintea ca un vin de cele vechi.

Cuget eu că Triglava mai mult ris își făcea de Dumitrăchiță, căci l-am auzit vorbind și altfel cînd au trecut pe la noi, în domnia lui Ipsilante, un episcop papistaș ce mergea cu solie la Poartă. Cu-acela s-au înfruntat cărturarul chiar în Divan și i-au cam stat asupra, măcar că le-a fost vorba mai mult despre Scripturi. S-au văzut bine atunci că Triglava stăpînea Scriptura și le-tinește și grecește, țiindu el partea Coridaleului. Și l-au ascultat papistașul cu mare uimire și-n urmă au măr-

turisit dumnealui cum că n-ar fi crezut să fie adevărul pe dos de cum au cugetat dînsul.

— *Polla idis an u kata logon ghignomena, i akrivos exetazis*, i-au zis atuncea Triglava, care vorbe, pe românește, s-ar tilcui așa : *multe lucruri ai vedea că se-ntîmplă pe dos, dac-ai cerceta mai îndeaproape*.

Și-au făcut dînsul apoi o frumoasă zicere, arătînd că-nvățătura grecilor care-au lăsat vorba *pandon hoimaton metron anthros*, adică *omul e măsura tuturor lucrurilor*, nu spune tocmai adevărul. Că omul acela ce slujește de măsură care este ? înțeleptul sau nebunul ? împăratul sau robul ? muierea sau bărbatul ? monahul sau mireanul ? ostașul sau plugarul ? Că nu toți sînt într-un chip și alta este dreptatea fiecăruia, cu care măsoară și pune rînduială lumii. Și fiind monah, ca sfinția ta, umbli să răspîndești cuvîntul Domnului și să pui pace-ntre oameni, dară, fiind ostaș, pacea nu ți-e-n-demîna, că nu mai capeți simbrie, nici prilej de-a face prădăciune și-a strînge avuție nu ți se-ntîmplă. Că adevărul ostașului e pe dos decît al monahului, măcar că și-acesta umblă și tulbură lumea, însuși stîrnind răzmirițe și războaie numai ca să-ntinză cuvîntul lui Dumnezeu. Și-n lume este o ciocnire amarnică între om și om, că fiecare umblă să-și cutropească semenul, să aibă mai multă mărire și mai mare avuție... Din această pricină, poate-i mai bine cum au făcut aceia de s-au pust-nicit, s-au tras, adică, în pustiu, căci rămîind singur omul se trage mai aproape de Dumnezeu și de sine, pu-tînd urma atunci învățătura grecilor ce ziceau *to gnothi seafton*, care, letinește s-au zis *illud nosce te ipsum*, vrînd a zice aceasta că, mai întîi, pe tine însuși să cauți a te cunoaște. Un înțelept arab, Abu Iusuf, care pe limba

noastră s-ar zice Tatăl lui Iusuf, avînd va să zică un prunc ce-l chema așa, au spus, fiindu de atuncea o mie de ani, „am privit lumea cu ochi veghetor și nu am văzut în ea ceva mai de folos decît de a o părăsi“...

Mult i-au plăcut acelui popă papistaș zicerea cărturarului, care-au fost mai lungă, dară nu mai stăruim, pentru lungimea vorbei, și l-au lădat mult pentru-nțelepciunea lui, și-au rămas de tot făceau scrisoare unul cătră altul pînă sub Vodă Șuțu, că i-au poruncit acela să nu mai scrie papistașului, temîndu-se Vodă să nu fie la mijloc ceva urzeli. Că știa Șuțu de Triglava c-au fost nepot lui Macarie, arhimandritul, care-au fost văr bun Brîncoveanului, fiindu, așadar, os domnesc. Dară, cîndu l-au chemat Șuțu și l-au ispitit dacă-n acele scrisori n-au fost cumva și oarecari amestecuri politicești, Triglava au tăgăduit, zicîndu :

— *Ar un an me iesthe toshade eti diaghenesthe, i epraton ta dimosia?* care, din grecește, s-ar tîlculi așa : *Credeți oare că aș fi trăit atîția ani, dacă mă-ndeletniceam cu cele de obște ?*

Și-au rîs Șuțu și i-au dat pace, văditu fiind c-au grăit adevăr adînc acel cărturar care, de bună seamă, ajunsese la anii bătrîneții numai pentru că s-au ținut departe de amestecături. Dar scrisori l-au oprit să mai facă, zicîndu-i că-n oala acoperită nu dă musca. De frica grecilor, cuget eu, Triglava nici între boieri nu prea au mai stat, ce mai mult cu dascălii de la Academia grecească au avut împreunări și cu un stihurgos, despre care iarăși trebuie să spunem, că și-acela au fost amestecat în pricina pitarului Sotir ot Glavacioc.

riglava umbla mult cu un doftoroi după sine, ce pe nume i-au zis Grigoraș Zlătescu ot Zlata. Avea acela o statură a trupului foarte lungăreață, fiindu subțirel ca o jordine, și purta plete rătunzate den foarfecă și-ncrețite cu înerui. Nas avea mare și cam turtit și erea flocos la chip, însă și gura-i erea mare, mai pînă spre urechi, că vorbea mult. Avîndu picerele strîmbe se purta mai mult în porturi arnăuțești, iară pe deasupra ipingea. Umbla pe uliți c-un coșcodan în cîrcă, care-i mai zice și maimucă. Erea o jivină, ce-au adus-o el de pe unde va fi adus-o, mai mică decît un dulău, însă mai mare decît un cotoi și tot așa de ageră. La făptură, numai cît avea coadă, să fi zis că-i om, iară la chip cam semuia lui Grigoraș. Erea acoperită cu păr negricios, cumu-i și-al cîinilor, numai îndărăt, în partea cozii, n-avea deloc, numai pielea, roșie tare, ca cum ar fi belit-o și-au rămas bubă.

Grigoraș, cîndu au fost la leatul 1769, sub Grigore Ghica, fiindu tinerel și necopt la minte, s-au luat pe lîngă polcovnicul Ilie, comandirul volintirilor, de-au trebuit apoi să fugă-n lume, să-și rătăcească urma. Și-au umblatu mult, că s-au adunat pe lîngă un neamț de cei cu coadă care-au fost ghinărar, de-au bătut toate țările apusului, după cum se strămutau pricinile împăraților și trebile oștirilor. Umbla neamțul numai cu Grigoraș orișipeunde, plătindu-i și simbrie multă, că erea mîncău, iară Grigoraș stăpînea taina de-a găti bucate bune : rumenea fripturi, potrivea tocăni, sucea plăcinte, fierbea borșuri cum nu se afla muiere să le facă mai cu dibăcie. Așa au ajuns Grigoraș de s-au frecat nu numai de tingirile de prin cuhnii, ce și cu obrazele mai subțiri ale Evropei că,

fiindu ager la minte, au mai deprins el și meșteșugul stihurilor și-al zicerii din scripcă. Și pe acolo, fiindu la cinste mare acele meșteșuguri, de multe ori îl puneau cu dînșii la masă, să le zică din scripcă, și-l dăruiau cu vin și cu scule scumpe, deprinzînd bine chipurile de-a firitisi în ziceri și adunîndu și ceva stăricică.

Căpătase bună-nvățătură, că născocea de fiecare dată alte vorbe de slavă, mai aprinse, mai iscusit rînduite, prin care-și descînta stăpînii, spuindu-le citu-s de-nțelepți și citu-s de dragi celor căzuți sub ascultarea lor. Și-aceia cătau la el cu drag, bucuroși să fie nemuriți în stihurile ce le scorea.

De meserie au fost Grigoraș priceput doftoroi, că tămăduia albeața, pocitura, lungoarea, brînca, dalacul și alte boale cu nește magiunuri ce știa face și cu mult ajutorul sfinților Cosma și Damian pe care-i tot pomenea. Meșteșugul tămăduirii zice să-l fi deprins de la un popă iretic, tocmai la Cracovia, c-au stat la acela pentru-nvățătură ani șapte încheiați. Întîmplarea au fost așa: tot umblînd Grigoraș după acel neamț, l-au lovit holera și neamțul l-au lepădat de la dînsul în uliță, crezîndu c-are să se isprăvească. Dar l-au adunat acel popă letin, care-au fost și vraci, și l-au dus la dînsul de l-au tămăduit. Și s-au făcut Grigoraș slugă popii pentru acea facere de bine, cu gînd să deprindă dibăcia de-a fierbe ierburi, să facă magiunuri tămăduitoare și fierturi de leac. Și, fiindu plăcut popii, că l-au văzut dezghețat la minte, l-au învățat acela toate dibăciile meșteșugului, dară l-au pus mai întii să jure că n-are să-și vînză-nvățătura pe bani. Și-au ținut Grigoraș acel jurămint, măcar c-au fost făcut unui iretic, pentru care, cu toate că pe mulți au tămăduit, parte de faimă n-au avut că, unde nu lua bani, l-au crezut lumea că nu-i bizuit în meșteșug. Și, scîrbindu-se Grigoraș, n-au mai vrut să fie iatrofilosof, doftoroi adică,

ce s-au apucat de-au scornit o-nvățătură cum că păstrarea sănătății din gătirea bucatelor se face și din ușurința mistuitului. Dară aceasta nu-i iatrichi, adică meșteșug doftoricesc, ce maghirichi, adică meșteșug bucătăresc, măcar că s-au răzimat el pe dovediri multe și foarte tari.

Așa, cu gătirea bucatelor, care i-au plăcut mai mult decît fierberea leacurilor, au luat el drumul plăcerii și-au lăsat al binelui, să-ngrijească de sănătatea oamenilor. Că drumul plăcerii doară o-nșelăciune este, că nu la sănătate duce, măcar că-i amăgește pe oameni cîndu se-ndoapă de cred că plăcerea ce-o au e sănătate.

Dară poate să fi fost și alte pricini de-au făcut aceea, cum am auzit, că, venindu Grigoraș de la Cracovia, au dat prin Iași, unde-au aflat bolnav pe un Balș, mare vornic, pe care nici un doftor nu s-au aflat să-l tămăduiască. Și-au mersu Grigoraș la acela și-n puține zile l-au sculat din boală, de-au stîrnit pizma tuturor doftorilor de la Moldova, că n-au vrut să ia parale și le strica obiceiurile. Și zice să fi dat aceia bani în mîna unei slugi de-a vornicului de i-au vîrît în desagă un potir de aur, scump foarte. Și s-au făcut apoi a-l prinde cu furt, de i-au legat potirul de gît și l-au purtat pe uliți cu bătăi rele. Și-au avut noroc el că l-au scăpat chiar acel vornic Balș, dar au fugit Grigoraș din Iași, scuturînd din încălțări să nu ducă de-acolo nici praful din uliță. Și-au zis el atuncea că oamenii, decît la trup, mai bolnavi sînt la suflet. Și-au prins a face stihuri cu măscărituri, să fie de ris oamenilor, că risul, au zis Grigoraș, le mai tămăduiește bolile sufletului.

De cum s-au așezat în tîrg, au prins Dumitrăchiță Turnavitul a-i da tîrcoale și, de cum venea vorba, îl tot semuia lui Omer al grecilor, dară decît acela, pentru pricina c-au fost orb, musai că Grigoraș, văzător cu amîndoii ochii, se vădea mai mare și mai cu faimă s-ajungă.

Însă, prepun eu, Dumitrăchiță îl slăvea așa unde-i cam luase frica de cînd Grigoraș, supărat dintr-o vorbă spusă la beție, și-au vădit puterea dînd în gura tîrgului, așezată-ntr-o cîntare de lăutari, patima ce-au avut un boier cu ibovnica lui, că l-au datu aceea gol pe uliță, fiindu zuliară.

Dară poate să mai fi fost la mijloc și alta că, după ce l-au slobozit de la Sărindar, au mai avut Dumitrăchiță și meteahna că tot da din mîină către nas, s-alunge o muscă ce-i părea lui că i se tot așeza acolo. Luînd aminte Grigoraș la meteahna aceleia i-au datu a-nțelege că musca aceea pe afară nu-i că alții n-o vād, și-i umblă care va să zică, pe dinăuntru. Și s-au prins el să-i taie un pic nasul și să-i scoată musca, să nu-l mai supere așa. Și, dacă l-au încredințat, l-au crestat nițel la o nară de l-au sîngerat și i-au arătat apoi o muscă mare, ce-o ținuse pitită-ntr-o dește. Și, cu acea-nșelăciune, l-au tămăduit pe Dumitrăchiță de nărav.

Om lumeț, Grigoraș avea trecere și la prostime, că nu umbla mîndru, ce se-mbăta și prin cîrciumi și-apoi cînta lumește și juca de gît cu mahalagiii. Îi plăcea lui mai ales să cînte-n felul vuvărițelor, că erea oltean și la ei, la Zlata, se făceau nunta cu vuvărițe și dînsul, umblat de mic pe la nunți, deprinsese bine felul acela de cîntări ce se zic în prostime. Meteahna îi venea tot în folos că, de-și arăta chipul pe uliță, cu coșcodanul sugrumat în lanțug, se strîngea laie multă după el, iscîndu-i, fără plată, un halai cum nici Vodă n-avea cîndu ieșea de la Curte.

Și la gură erea slobod, că-i plăcea lui să tot aridice frunza cea de vie, au de ce-o fi fost, spre a da-n privești cele ascunse sub ea, zicîndu că nu-i rușine, că și pe papa-l alege după fudului, că trebuie să le aibe mari. Umbla la gît c-o cadră mititică, făcută din aur cu jmalțuri,

ce-arăta chipul cum David au văzut în scăldătoare pe Vitsavia, muierea lui Urie, goală pușcă și rîzînd nerușinat, încîntulea lesne se putea-nțelege sminteala regelui. Lega vorbă cu muierile arătîndu-le acea cadră, că zicea a fi oglinda în care bine se pot vedea nurii și podoabele ce-au tăinuit sub veșminte. Și le spunea vorbă că, fiindu lumea rău întocmită, umblă dînsul s-o facă mai bună și de-aceea se-ndeletnicește cu slujba prăsitului, făcîndu oameni după tiparul lui. C-au socotit, pesemne, să-l fi făcut Dumnezeu bine rău !

Și mai mult îi plăcea a face stihuri țigănite, vorbind tot despre nicovală, ciocane, clești, potcoave, tingiri i tij alte, sau povestea cum au călărit el o mîinză, țîindu-se-n șa pînă spre ziuă, cu vîrtute mare, cît i-au și zis mînza- ceea că-i vrenic bărbat, dar au dat la altul ! Și se tot văita că varsă pîraie de lacrimi pentru acea ibovnică ce nu mai căta la dînsul. Au căptușit el tîrgul cu multe scorneli, că mai făcuse și-o poveste lungă, potrivită-n stihuri, despre *Intîmplările Casandrei și-ale lui Năstase bețivul*, ce n-o mai spunem, fiindu prea de tot încîlcită. Cum n-apucase să-nvețe slova, că erea un *agricus*, cum i-au zis Triglava, își făcea versurile-n cap, iară dac-avea trebuință să le-aștearnă cu slove pe hîrtie mergea la un Tănase Harmozek, de-au fost și dascăl la Academia Grecească, despre care vom spune mai încolo, că și-acela au fost băgat în urzelile de le scriem aici.

Muiere n-au avut Grigoraș, că se ținea mai mult c-o tîrfoștină de la hanul lui Agop, armeanul, care-i pe unde-au făcut Mavrogheni bolnița nemernicilor de la bisERICA Izvorul Tămăduirii au, cum i-au zis grecește, *Zoodochos pighi*, care s-ar țîlcui mai bine „Izvorul dătător de viață.”

Într-atîta buruiană ce-au fost în dînsul te miri că se mai rătăcea și cîte-o floare, cît se vădea mult adevăr să

fie-n vorba din bătrîni ce zice că dintr-un lemn cioplești
și cruce să te-nchini și măciucă de spart capul. Cînd nu-i
erea-n gură să spună măscări, făcea și stih mai așezat,
cu tilc subțire, să stai să te socotești mult ce-au vrut să
zică, fiindu în chipul parabolei. Judecînd după dreptate
nici dumnealui Ienăchiță Văcărescul n-au făcut scrisoare
cu așa adîncituri ale vorbelor, că spunea cu tilc mai dez-
velit de cum spunea Grigoraș, dară nu în toate, ce nu-
mai în unele. Din ce-au rămas de la el, mie una mi-au
plăcut mai mult, măcar că nu-i dintre cele mai adînci.
Pe aceasta o zicea dînsul mai rar, că poate să nu-i fi
plăcut, spunîndu mai mult de cele neperdeluite, și s-ar
putea să n-o fi ținut eu minte tocmai bine, dar eu așa o
știu, cum o așternem mai jos :

Au fost un oștean,
Fecior de moștean,
Din neam de boieri,
Și-au avut averi,
Și-au avut și vii,
Și multe moșii,
Și culă-ntărită,
Și soață iubită.
Da-n-atît-avere
Pătîmea durere
Și mare-ntristare,
Cît nu-și afla stare,
C-au avut un vis
În care i-au zis
Un bătrîn cernit
Cu glasul șoptit
Că el va să cate
De Alba Cetate
Unde nu e moarte
Și e viața foarte

Cu tihnă, senină,
Tot într-o lumină.
Dup-acel moșneag
S-au făcut pribeag
Și-au purces în lume,
Întrebînd anume
De Alba Cetate
Încătrău parte abate ?
Iară, dacă au pornit,
Mult țare-au călătorit,
Numai singur cu o slugă,
Călare pe-o iapă murgă.
Și-au luat drumul în zare,
Ținîndu-se după soare
Peste dealuri, peste munți,
Peste ape fără punți.
Dar cît-au călătorit
Niciunde n-au auzit
De Alba Cetate
Încătrău parte abate.
Tot cătînd în zare
Drumul după soare
Au dat pe un plai
La un mîndru crai
Ce-i știa de nume
Și i-au zis anume :
— Șezi în țara mea
Pe unde vei vrea,
Că ți-oi da putere
Și multă avere !
Dar el n-au clintit,
Vis n-au părăsit
Și-au pornit pe plai,
Zicînd către crai :

— Nice vreau mare putere,
 Nice vreau multă avere,
 Că puterea-i trecătoare
 Și averea-amăgitoare ;
 Și puterea te stîrnește,
 Iar averea te trufește,
 Ci eu caut tihna
 Și-n suflet odihna.
 Și-au purces pe cale
 Mult adus de șale
 Și la plete nins,
 De mult dor cuprins,
 Cale tot bătînd
 Și tot întrebînd
 De Alba Cetate
 Încătrău parte abate ?
 Sluga i-au murit,
 Cal au prăpădit,
 Dar n-au abătut,
 Ce, cum au putut,
 Mai adus de șale,
 Au pornit pe cale,
 Ca un biet moșneag
 Proptit în toiag,
 Tot cătînd în zăre
 Drumul după soare
 Spre Alba Cetate
 Încătrău parte abate ?

Pe cît am ispitit eu, au vrut să zică dînsul aicea
 despre întristările sufletului carele, neamăgit de cele lu-
 mești, altă rînduială umblă să afle, mai presus de cele
 vremelnice. Iară Cetatea cea Albă poate să fie, după
 cum i-au dat el tilcul, un fel de tărîm al curăției și-al
 nentinării. Gîndesc eu că s-o fi luat după grăci, că

și-aceia au vorbit mult de un ostrov ce i-au zis *Levki*,
 care cuvînt, adus pe limba noastră, tot *alb* s-ar spune.
 Acolo-șă, în ostrovul acela, socoteau grecii că merg după
 moarte toți vitejii și-nțelepții lor, să șază-n tihnă veș-
 nică. Și-au zis frumos și cu adînc înțeles Grigoraș despre
 calea luminii, pre care cată să umble omul, numai n-au
 spus deslușit dac-acela au ținut calea către amurg au că-
 tre răsărit ? Și-apoi ce-au vrut dînsul a zice, suindu-l pe-o
 iapă murgă, adica neagră, mohorîtă la culoare ? Au prin
 păcat au vrut el a zice că dăm la lumină, au cum au cu-
 getat ? Am mai stăruit eu și la altele, vezi bine, căci
 mi-au plăcut cum au zis, da-mi pare c-au dat înțeles
 prea adînc și unele nu le-am pătruns.

Grigoraș acela, de n-ar fi fost prea stricat de muieri
 podărese și de băuturi bețive, putea să fie ceva de capul
 lui. Numai nu i-au plăcut lui calea dreaptă, că prea au
 făcut multe amestecături și s-au ținut tot pe lîngă oa-
 meni destrăbălați la umblete. Adunîndu-se dînsul prin
 circiumi cu toți căzuții, s-au nemerit și c-un Tănase
 Harmozek, ce din înfățișare și-apucături ce-au avut nu
 prea putea fi socotit între cei înțelepți.

Arătarea lui Tănase Harmozek

rea acela om nalt, lat, borțos, gălăgios,
 fudul și mare spuior de lucruri ne-nțe-
 lepte. Obraji avea roșii, fiindu și lat în
 fălci, iară nasu-i erea cîrnit către partea
 stîngă. Și frunte avea naltă, că-ncepuse
 să-i cam cază părul, și cu nește umflă-
 turi în părți, de parcă sta să-i iasă coarne,
 cum au și avut, că i-au pus muieroa, de-au și dat-o la
 călugărie la Mănăstirea dintr-un lemn. De pe acea-ntîm-
 plare ce-au avut el, prea de cu vremea căpătînd gust

pentru băutură și tot umblînd cu tălănițe, își măcinase sănătatea că, tot amestecîndu-se cu oameni stricați, nu-i trebuise mult să cază însuși în stricăciune și, din cît stră-umblase alătura cu drumul, am auzit că se alesese sfren-țit. Avea însă firea veselă, măcar că vorbea uneori prea de tot neales, însuși hohotind apoi de-i săltau burțile.

Tănase au fost feciorul unei Pălăguțe ce-au crescut de suflet în casa Vilculeștilor. Pe mă-sa, Pălăguța, au adus-o tocmai de prin părțile ungurești, de la Trei Sca-une, care ungurește se zice Harmozek, de unde i-au dat și nume, că n-au avut, fiindu găsită de acel boier, Vil-culescu, după cum au zis, că curgea pe gîrlă-ntr-o co-paie. Da mai curînd poate să fi fost altfel, adică s-o fi făcut boierul c-o muiere ce-au avut ibovnică pe-acolo cînd au stat fugit, că la ce alta s-o mai fi adus cu sine? Și-au înzestrat-o boierul și-au măritat-o după Stane Co-bia, pe care l-au tăiat Manolache Giani cîndu cu răzmi-rița volintirilor, c-au fost pe lingă Ilie Polcovnicul. Și, dac-au murit și Pălăguța de inimă rea, l-au luat pe Tă-nase Vilculescu bătrînul de l-au crescut, c-avea ani nu-mai vreo șaispe, și l-au dat și la carte, luîndu Tănase nume de pre mă-sa, să aibe liniște din partea grecilor.

Iară carte-au învățat Tănase multă, că știa turcește, nemțește, grecește, ba și limba evreiască-mi pare c-au deprins. Și, măcar că de pe tată-su, Stane Cobia, au fost boier, s-au băgat dascăl la Academia grecească, fiindu lă-udat foarte, numai că cerea el plată prea multă pen-tru-nvățătură, după cum s-au și plîns kir Șofron Ploștina cîndu au mers cu fie-su să-l vîre la carte. Că, mergîndu la dînsul, i-au cerut Tănase taleri doozeci, de s-au și speriat boierul, zicîndu, pe drept cuvînt, că pe banii-aceia putea să cumpere un bou.

— Ba că chiar, arhonda, zice să fi zis Tănase. Așa să faci, c-ai să te-alegi c-o pereche!

Și n-au lăsat Tănase nici pentru Vodă mai jos, de l-a și-ntrebat la ce ia așa mulți bani pentru-nvățătură? Și-au zis Tănase că face-așa ca să-i învețe pe oameni cum să cheltuiască banii, că lucrurile scumpe sînt de preț, iară cele fără preț nu pot fi scumpe.

Ținea Tănase învățătura de carte în cînte mare și lucrul său știa a-l săvîrși bine și cu tragere de inimă, aducîndu și cărți nemțești tocmai de la Beci, plătîndu mulți bani pe-acelea. Dară și avea de unde, c-au fost el om înstărit, avîndu case mari, cu ogradă întinsă și sălase de țigani. Și moșie-a avut rămasă de pe tată-su, la Co-bia, cu livezi de pruni și povarnă de fiert rachiuri. Și nici strîns la pungă n-a prea fost, dîndu de la el unor ti-nerei mai sărăcuți, care-i vedea mai dezghețați la minte, să aibă cu ce se ține-n școală și să învețe. Dar avea și obiceiuri rele, precum am auzit, că unde-i părea a nu fi silința destulă, o mai sporea cu toiagul. Și le tilcuia ace-lora, bătîndu-i, cu cuvintele ce-au zis Solomon, că mij-locul de vindecare pentru cel rău sîntu bătăile. Și n-a-legea, că nu se uita și el după om, a cui odraslă este, că-i al unui boier, că-i al unui neguțător, ce pe toți deopo-trivă-i bușea și-i ologea, cît aveau aceia frică mare de dînsul. Cîndu venea tatăl cîte unuia de-l cotonogise mai rău să se jeluiască, așa-l sucea Tănase, îndreptîndu-se din vorbe, cît nimica nu mai zicea acela, plecîndu chiar foarte mulțumit de deslușirile ce-i da cărturarul, zicîndu :

— *O mi daris anthropos u pedevete*, care vorbe-n-seamnă că omul care nu este bătut n-are creștere! Și-i arăta apoi pe-ndelete că-n grecește *paideia*, ce-nseamnă, va să zică, a da bună creștere, vine de la *pedevo*, care-n-seamnă a chinui. Ba și-n românește *pedeapsă* s-au zis tot după grecește, de la aorist, *pedepsa*, ce s-ar tilcui cu *dă-dui creștere*. Și toate vorbele acestea-s legate de *pais-*

paidos, care-nseamnă copil, și, prin urmare, *copil* și *pe-deapsă* se țin olaltă, cum se și cuvine, dar e aici un înțeles adinc, ce nu-l poate pătrunde oricine, că-s cugetări de-ale înțelepților...

Sub Vodă Ipsilante, dac-au aflat acela școala stricată, l-au pus pe Tănase, după sfatul lui Triglava, și-au rînduit Academia de la Sfîntul Sava. Au făcut Tănase atunci, să nu vorbim cu păcat, bună treabă, de s-au minunat și Vodă și l-au tocmît însuși dascăl beizadelelor. Numai că, aflînd Vodă c-au fost Tănase boier de neam, l-au pus și judecător, să judece-n pricinile de lucruri și datorii. Și, dac-au știut Tănase bine pravila, au ajuns vestit judecător, de l-au lăudat toți că făcea judecată mai înțeleaptă și decît Solomon, cîm s-au văzut și-n pricina care-au fost între Păuna și Lascarina Vărzaru. Că se trăgeau acelea-n judecată pentru un colan de aur cu smaralde, tipîndu cu glas pîn-la cer fiecare că ei i-au fost lăsat moștenire, cu limbă de moarte, de către mă-sa. Și, dacă s-au înfățișat dinsele cu pricina la Tănase, au ascultat acela și-au zis să se taie colanul drept în două și să ia fiecare cîte-o parte, să isprăvească. Și Păuna s-au învoit, zicîndu că-i bine, iară Lascarina n-au vrut, ce-au zis mai bine să-i rămîie Păunei tot decît să-l strice, că l-au purtat maica lor la gît cîndu s-au măritat. Și, ascultînd acele vorbe, au pus Tănase de-au scris c-au hotărît judecata să se dea Lascarinei colanul, pentru cinstea ce-au păstrat maicei sale.

Și, măcar c-au stat Tănase la bine și-n cinste la acea vreme, s-au văzut a fi om zburdat, că s-au luat cu beizadelele de-au fugit în hotarul unguresc, c-au vrut a-l însura Vodă pe beizadea Constantin c-o slută și-acela n-au vrut s-o ia. Și-au trebuit să umble însuși Ienăchiță Văcărescul tocmai la Beci, la-mpărațul, să-i trimiță pe-aceia-ndărăt. Pentru acea fugă a beizadelelor s-au și

cerut Vodă la turci să-l mazilească, ca să nu-i bănuie că s-au hainit și să-l taie, de-au fost în urmă rău pentru biata țară. Și mulți au fost care-au grăit rău de Tănase, măcar c-acela s-au îndreptat zicîndu că dreptatea e lucru prea sucit, prea gingaș și greu tare de dibuit. Și se-ntemeia el pe o pildă turcească, de-o și zicea mereu, despre un cadiu ce-au fost să judece-ntr-o pricină. Și, zicea Tănase, au venit mai întîi păgubașul de-au spus ce și cum. Și-așa frumos ce-au spus acela, cît cadiul pe loc au și zis :

— Ai dreptate, bre !

Dar au venit rîndul și pîritului de-au spus, și-așa bine s-au îndreptat și-acela, de nu s-au mai putut ține cadiul și-au zis :

— Bre, și tu ai dreptate !

Dar, cum zicea Tănase, au avut cadiul și-un ucenic, care-au stat pe lingă el la-nvățătură. Și-acela zice să-l fi tras de poala caftanului, zicîndu că nu-i bună judecata cum au făcut, că dacă unul are dreptate, nu mai poate avea și celălalt, că așa se smintește legea. Și l-au ascultat cadiul cu multă luare-aminte și-au oftat apoi :

— Bre, înțelepte vorbe-ai spus, căci și tu ai dreptate !

Și, tot zicînd Tănase pilde sucite, s-au lăsat de-a mai judeca-n pricini, că nu-l mai lăsau grecii, umblîndu el mai mult cu ziceri de cele ritoricești, amăgitoare, că te poartă pe calea păcatului. Pentru multe asemenea fapte stricăcioase, care, de-am sta să le scriem cu slovă, multe călămări ar fi să istovim, s-au ales Tănase Harmozek om cu faimă proastă, de au și fost mare pagubă de cîtă carte-au știut degeaba. Că de-nvățat nu s-au putut spune că n-au fost învățat, arătîndu-se el foarte trebuitor domniei, că și Mavrogheni, cîndu au venit, tot pe Tănase și l-au luat tilmaci.

Dar, ca să nu fie bănuială la mijloc, nice să vorbim cu părtinire, gândit-am să scriem mai din jos o precuvîntare ce-au zis Tănase la Academia domnească, pe care am aflat-o rătăcită la kir Barbu Memerea, cel de-au fost diac de vistierie. Atîta i-au rămas, mi-au zis acela, dintru mai multe ce-au avut, de pe vremea cîndu i-au fost Tănase dascăl de ritorică și grecește. Precuvîntarea aceea s-au chemat *Despre meșteșugul ritoricesc* și sună cum scriem mai jos :

Omului datu i-au fost graiul spre a cuvînta către aproapele lui și-a face înțelegere și-a căpăta ajutorință la treburile mai puțin lesnicioase, ce singur nu putea-implini. Oamenii grăiesc unii către alții, dară mai puținței au știre despre rînduiala graiului, măcar că încă de pe timpul grecilor cei din vechime aflatu-s-au cărturari și ritori și grămăticii ce cu multă-nțelepciune dat-au în vileag rînduiala de pe care se tocmește lucrul limbei. Unul dintre aceia multă faimă au ajuns a dobîndi și mult bănet au adunat, căpătîndu el deprinderea de-a vorbi către valurile mării, ținînd cataroaie-n gură, că erea pel-tic. Pilda aceluia, Dimostene, c-așa i-au fost numele, și alții s-ar cuveni s-o urmeze, lipsiți fiindu de-nlesnirea de-a cuvînta și cu gura slobodă, darămite cu cataroiu-n gură. Mai sîntu ei și alții ce s-ar cuveni să-i puie Vodă să umble cu cataroaie-n gură, că prea cîrtesc de toate cele, fiindu noi un neam de oameni prea clevetitori, cum au zis și Herodot la *Istorie*, în cartea a cincea, pentru care sîntem slabi, că din clevetiri se face neunirea. Dară nu despre dulceața sau amărăciunea limbii avem a cuvînta, că despre aceasta mai bună deslușire au dat Esop, ghebosul, ale căruia pilde bine spun, pentru cine le-nțelege.

Limba are mehanica ei, adică o-nvîrtejire lăuntrică ce se ține olaltă cu un chip de așezare. Învîrtejirea vine

din puterea crescătoare a graiului, ce cu vremea tot sporește, iar așezarea vine din starea graiului, ce au dovedit-o grămăticii, rînduind vorbele după firea și rostul lor, cum aud că s-au apucat a face și pe la noi însuși Ie-năchiță Văcărescul, marele vistiernic. Ce-a ieși de-acolo, om vedea, că rînduiala graiului o au deprinsu cărturarii cu multe osteneli. Că graiul nu-i ca cum ar fi giubeaua mea, adică lucru vîrtos, să-l poți lua-n mînă, să-l dră-măluiești, să-l amușini cu nările au să-i cați cusătura pe unde-au croit-o meșterul.

Graiul, măcar că se-aude, e doară lucru-nchipuit în mintea noastră, fiindu ca o părere și bine semuind nă-lucilor, grecește *phantasma*, ce-au văzut unii și alții. Lipsit fiindu de trup, nu-l putem nici drămui-n palmă, nici iscodi cu ochii, nici a-l amușina cu nările. Scornit cu-n-chipuirea, graiul cată să-l iscodim cu mintea și tot din puterea minții să-l stăpînim. Puterea minții, cum și vîrtutea trupului, nu le-au datu Dumnezeu oamenilor tot deopotrivă la cumpănă, ce după cum s-au nemerit. Unii mai multă au apucat și-aceia-s cărturarii, ce din lucrul minții rînduiesc lumea. Altora, care-s țărani cei proști, mai puțină le-au venit, că le-au dăruit Dumnezeu mai mult vîrtutea trupului să-și agonisească ale gurii, răsturnînd țarina, din lucrul brațelor. Au mai fost unii ce-au căpătat nițică minte, dară nu destulă să fie cărturari, cumpănită cu oarecare vîrtute, nedestulă să lucreze-n țarină. Aceia s-au schivernisit cu-ndeletnicirea războiului, fie la ei !, din care-au ajuns de-și țin viața tot ridicînd-o pe-a altora, zicîndu că păzesc hotarele moșiei să nu le calce dușmanul.

Cărturarul, dară, fără puterea minții nu se poate-n-chipui. Că lumea pe care trăim nu-i una, ce-s două, că peste lumea cea de lut, cum au zidit-o Dumnezeu, oameni cărturari au ridicat cu vremea altă lume, de-a

doua, închipuită de ei, că nu se vede, fiindu părelnică, dar a căreia rînduială este temei lumii celei de lut, pe care-o ține să nu se risipească și s-ajungă oamenii să trăiască precum jivinele. De aici se trage și puterea cea lumească a cărturarului, popă de-ar fi, ritor, stihurgos, legiutor au altce. Puterea aceasta nici crailor au împăraților n-au fost dată că, schimbînd cărturarul rînduiala lumii-nchipuite, strică și așezarea lumii celei văzute, prefăcînd-o după gîndul ce-au avut. Cu chipul acesta cărturarul-i ca cumu-i Dumnezeu, iartă-mă, Doamne!, al căruia ales este și tot așa putere are, că și Domnul au urzit lumea numai din vorbe ce-au zis, cum scrie și la sfînta *Scriptură*. Dumnezeu însuși tot o vorbă este, că scrie la Ioan astfel : *V nacealo bilo Bog i Bog bilo Slovo i Slovo bilo Bog*. N-au scris evanghelistul acolo-șa numai o-mpletectură de limbă, ce au vrut a zice, cum scrie și la *Facere*, că Dumnezeu au zis vorbe care, fiindu miezul oricărui lucru, *pragma* zis grecește, acelea s-au învîrtoșat și-au prins făptură : A zis Dumnezeu : „să mișune apele de viețuitoare, și să sboare păsări deasupra pămîntului pe întinderea cerului...” De unde se-nțelege că lumea, care grecește se zice *cosmos*, dentii în cuget s-au făptuit, ca să aibă o rînduială și-un înțeles. Fiindu în cuget, lumea n-au fost *pragma*, ce *logos*, care letinește s-au tîlcuit rău, c-au pus aceia *verbum*, măcar că *logos*, adus letinește, s-ar tîlcui-n două vorbe : *ratio* și *oratio*. De unde se-nțelege deslușit că este trebuința, dacă năzuim să iscodim duhul lumii, să stăpînim dentii meștesugul vorbirii, că-i ținut cărturarul să afle starea, așezarea și încheieturile vorbirii, spre a ști cătră unde să-și aducă lucrul său cu chipul de-a izbîndi.

Gîndit-am eu că bine-ar fi să vă lămuresc dentii una mai ușurică — chipul cum vorbele se-nmulțesc, sporindu-ne meștesugul cuvîntării și putința de-a stăpîni gîndul,

de-a-l desluși, de-a-l face lucrător, clădind oarece au dărăpănînd, după cum se ivește nevoia, slujindu-ne numai de puterea graiului. Băgați voi de seamă că vorbele nu se-nmulțesc fără rînduială, fiindu limba ca și viețuitoarele, adică avîndu ea deprinderi și metehne ce, cunoscîndu-le, mai îndemină ne vine s-o meremetisim după cum e-mprejurarea. De la o vorbă se face altă vorbă, dacă cea dentii este-ntoarsă spre a arăta cu tertipul acestă nu numai ce e, ci și ce nu e. Așa putem zice de cinevași că e *spălat*, *volnic*, *cinstit*, *chibzuit* și tot așa, după cum ni s-arată a fi. Dară noi putem întoarce vorbele și să spunem tot de acela că-i *nespălat*, *necurat*, *nevolnic*, *necinstit*, *nechibzuit* și altele. Va să zică am întors înțelesul vorbelor, dară, vă fac eu văpros, cum am făcut ? Lesne puteți băga de seamă că înaintea fieșcărei vorbe am mai adaos ceva, c-am pus acolo-șa pe *ne* : *spălat* — *nespălat* ; *curat* — *necurat* ; *volnic* — *nevolnic*. Cu dibăcia asta, dintr-o vorbă facem două și este și-o rînduială, că vorbele își schimbă înțelesul și se tocnesc în două șire-mpotrivite : *tot* și *netot* ; *bun* și *nebun* ; *cioplît* și *necioplît* ; *copt* și *necopt* ; *credincios* și *necredincios* ; *om* și *neom* ; *drept* și *nedrept* ; *glasnic* și *neglasnic* ; *isprăvit* și *neisprăvit* ; *lume* și *nelume* și altele multe. Prostimea mult se folosește de asemenea ziceri, cum ar fi bunăoară : *l-a făcut din om neom*, sau alta, *cum necum* și *facem treaba* și multe care nu mai stăruim.

Vorbele care capătă la-ncepătura lor pe *ne* se cheamă *negative*, care-i pe letinește, fiindu, îmi pare mie, tot o vorbă întoarsă cu *ne*, care-i surpă și-i răstoarnă tîlcul. Deosebim dară o ciocnire înlăuntrul vorbirii între două puteri vrăjmașe : gativele și negativele. Șireagul gativelor, măcar c-aici nici eu nu știu bine că n-am aflat scris pe la alții, se face din vorbele fără *ne* și-arată cum e cevași, iară cum nu e arată șireagul negativelor, unde

trag vorbele cele cu *ne*. Iată dară o lege pe care-o ține limba : gativele se fac negative cu adaosul lui *ne* : *sufărit* și *nesufărit* ; *pămîntesc* și *nepămîntesc*, ce se zice de un lucru care nu-i din lumea noastră ; *saț* și *nesaț*, adică foame ; *ghiob* și *neghiob*, unde s-au pierdut gativul, că l-au uitat oamenii, dară au avut înțelesul, pesemne, de înțelept, știutor. Cu trecerea de vreme multe gative s-au rătăcit și s-au uitat, că omul mai lesne ține minte cele rele, care au și mai multă vlagă-n ele, de mai greu ajung a pieri. Că oamenii încă zic *neghină*, care-i o iarbă rea de crește prin grîul cîmpului, c-o sporește necuratul să-i facă răutate plugarului, iară *ghina*, ce iarbă va fi fost aceea ?, în zilele noastre n-am mai pomenit, că multe dintre cele bune se pierd și se risipesc din neprivegherea oamenilor.

Asemenea este și cu *veste* și *neveste*, fiindu tilcul lesne de prins, că vine de la o vorbă lătimească ce se zicea muierilor care țineau să nu se stingă focul cel sfînt și nu ereau deloc slobode să se mărite, adică să fie *neveste*. Acelea, măcar că ereau ținute cu jurămînt să-și ducă viața-n feciorie, se tot greșeau, cum au fost întîmplarea și cu aceea de-au zămislit tot neamul rîmlenesc, de unde și noi ne tragem, și-au lăsat apoi obiceiul acesta vîzîndu ei că nu-l pot ține muierile, c-au fost prea greu pentru puterile lor.

Nu numai cu *ne* se fac negative, ce și cu *ba*, la care le-am putea zice noi, ca să nu-nclîcim lucrurile, *begative* : *laie*, adică neagră, și *balaie*, adică albă, plăvană, cum ar veni la părțile femeiești, și *lan* — *balan*, pentru partea bărbătească, dară *lan*, pe cît am băgat de seamă, nu se mai zice decît la ogor, care-i negru, adică *lan*, după ce l-a zdrumicat plugul ; tot așa cu *laur* și *balaur*, care și-mpreună se mai zic, dară mai mult în vrăjile cele

vechi. Poate să mai fie și altele, dară nu ne slujește să le-nșirăm toate cîte sînt, căci ne e deajuns nouă dac-am dibuit paradigma ce-au fost.

Și-acu, de-ar fi să căutăm tilcul celor de-am spus, ar fi să-nțelegem că temeiul lumii este cuvîntul, adică înțelegerea. C-au făcut Dumnezeu lumea cu rînduială, avîndu nu numai începătură, ce și adaos, care-au lăsat oamenilor să-l facă, și apoi sfîrșit, capăt. Și-au dat ziditorul oamenilor, ca să le-ncerce cugetul, puterea ce însuși au avut, de-a adăuga la ce-au făptuit și-a-implini. Iară la urmă, cîndu va veni vremea, toate cele vîzute s-or topi, că și lumea-i cu margini, cumu-i și omul. Ce, luați aminte, numai trupul omului se risipește, iară duhul lui nu, că i-l ține numele ce-au avut spre pomenire vecinică. Că numai cele vîzute-s trecătoare, iară cele nevîzute, fiindu miezul lucrurilor, sînt vecinice, de păstrează firea ce-au avut cîndu au fost și după ce lucrul, pragma, și-au risipit chipul vîzut.

Iată, de pe noi numai numele rămîne și umbra noastră ce-are să rătăcească pînă cînd o fi judecata cea mare, a tuturor. Că, măcar că n-om mai fi, oameni vîzuți și simțitori, cu numele nostru ne-or pomeni cei de-or să vie pentru ce-am făptuit, au bine, au rău. Și pomenirea noastră va fi au cu laudă și cinste, au cu ocară și blestem, după cum ne-au fost faptele în viața aceasta trecătoare. Că faptele sînt aidoma firii oamenilor, venîndu ele din duh, care-i partea lui Dumnezeu, au din trup, ce-i unealta Satanei. Ci nu vă lăsați robiți trupului, că ale trupului sînt amăgitoare și vătămătoare duhului, că-l strică și-l împuținează, de nu umblați cu priveghere. De aceea, arătîndu-vă firea și puterile graiului, vă zic vouă : păziți-vă numele, că vi s-au dat întru veșnicie și pentru pomenirea oamenilor.

Precum se vede, nedus de cap n-au fost Tănase, măcar c-au mai și strimbat cîte unele, ba, de multe ori, și-au făcut el de dragoste cu buruieni de urît, de s-au și-implinit vorba veche ce zice de cîte unul că se ține cu sfinți și fată draci! Că ce-au ieșit mai tîrziu din toate acestea se va vedea. Și-atîta despre Tănase ca să spunem nițel și de Ianache Drakinos, că mai mult cu-aceia s-au înfruntat cărturarul.

Arătarea lui Ianache Drakinos

anache, stolnicul, au fost feciorul unui Costa Drakinos, care-au mai avut numele poreclit și turcește, zicîndu-i Kizîl, adică Roșcatu, c-au avut barba roșie, fiindu așa-nsemnat de Dumnezeu să-l cunoască toți c-au fost poamă rea. Acel Kizîl au fost pe vremuri toptangiu, dar scăpătase la un foc de i-au ars acareturile și l-au lăsat calic. Pe cîte-au fost vorbe, nu s-au pornit focul acela fără pricină, ce i-ar fi pus un Eracle Condurachi pe care l-au înșelat Kizîl de l-au lăsat pe drumuri, măcar c-au avut amîndoi întocmiri de negoț.

Din ce-au mai scăpat, după ce-au mofluzit, Kizîl ajunsese de ținea dugheană-n Tîrgul Cucului, ca plevușca, vînzînd cu paralicul, dar numai mărfuri de băcănîe. Ținea dugheana-ntr-o odaie lungă, înghesuită cu coșuri de nuiiele, cu papornițe, cu putini și chiupuri de cele mari, din pămînt ars. Aflai acolo roșcove, păpuși de smochine uscate și boabe de piper, scortîșoară, măsline, pastramă, legături de țiri, roate de ghiudem, icre, ulei de măsline, brînzeturi, stafide, lămii, cuișoare și alte mirodenii aduse de pe-ndepărtatele meleaguri asiaticesti. Pe

rafturile de lemn ereau înșirate căpățîni de zahăr, sticle păpurite cu mastică de Corint și alte băuturi grecești, bocaluri cu zaharicale, alune, sorbeturi, tipsii cu rahat și altele multe. Între coșuri, lingă talerele tiriziei ce spînzura de-o grindă, se aținea Kizîl, mic și borțos, înfășurat peste burtă c-o pînză unsă cu uleiuri. Cîndu n-avea vînzare, sta cu ochii pe pereți și tot cletina din cap, jucîndu-și canaful, fesului, s-alunge muștele ce-l năpădeau roi. Dacă-i intrai în prăvălie, vorbea grecul numai cu unsori și tot făcea la plecaciuni, să nu se vază c-au socotit rău, fiindu mare-nșelător, că ținea vorba ce zice să cumperi două, să vinzi nouă.

Kizîl au avut doi feciori, pe Theodoros și pe Ianache, și i-au dat el de-au învățat carte la Stambul, unde-au și rămas mulți ani la o soră de-a lui. De Theodoros s-au auzit să se fi făcut călugăr la Sfeta Gora dintr-o patimă ce i s-au întîmplat la Stambul c-o muiere. Vorbea lumea că, fiindu aceea măritată c-un bragagiu, l-au prins bărbatu-su cîndu-i puneau coarne, de l-au și jugănit pe Theodoros ca pe berbeci. Theodoros au luat nume de monah Teofan și, dac-au ajuns frati-su stolnic, au mijlocit la vlădica de l-au făcut egumen mănăstirii Glavaciocului, unde-au făcut furături multe, că și ferecăturile icoanelor au prădat. Și s-au văzut bine a-i fi fecior lui Kizîl, că poama departe de pom nu cade.

Pe Ianache, știindu carte bună, l-au luat slugă Macroghene, grămătic, de pe cîndu au fost dragoman. Și i-au ajuns om de credință și sfetnic, măcar că nu prea-l suferea Doamna Mărioara, fiindu cam slut la-nfățișare. Dară i-au făcut Vodă bine socoteala după vorba ce zice că-i mai bun un măgar ce te poartă decît un armăsar care te trîntește. Și, cine-n calică măgarul, să-i sufere și cusurul!

Erea Ianache mic de trup, c-au fost oleacă ghebos, dară nu tare, și-avea pletele pe cap tunse, după obiceiul turcesc, fiindu chel ca ridichea. Capul cam mare i-au fost și ochii mici și spînatîc și la făptură uscat, cum-u-știi cei grecești de-i vindea tată-su, țirii. Nu prindea seu pe el neam că, pînă s-ajungă boier mavroghenesc, postea mult, ne prea avînd el ce mînca din simbrîie puțină ce-au căpătîat de la dragoman. Dar nici cîndu au ajuns boier nu mînca mai de soi, să nu facă cheltuială că, fiindu zgîrcit, lega banul cu zece noduri. De atîta zgîrcenie și sănătatea au avut stricată, că-i erea răsufletul cu miros rău și căpătase meteahnă de nu vorbea decît ținîndu-se cu mîna la gură, s-abată duhoarea, pentru care-i ieșea vorba cam bolborosită.

Nedestoinic la muncă n-au fost Ianache, că-i sticleau ochii în toate părțile după bani și, zicîndu că cine treapdă capătă, au adunat multă blagă și avere. Și-acesta au semănat lui Kizîl, că din rădăcină rea smicea rea odrăslește, cum s-au și văzut că, să-i fi fost dator, pentru o para ți-ar fi pus și ștreangul de gît. Aduna el mai mult galbeni, zicîndu că aurul are cuprîndere mai multă și nici focul nu-l strică. După apucături ce-au avut, gîndesc eu că și-n somn se visa tot cu banii în mînă. La ce i-au plăcut atîta, nu pot înțelege, că banii mai multă-ntristăciune dau și voie rea decît veselie și părere de bine. Tot cu gîndul s-apuce, măcar că l-au pus Vodă-n dregătorie, nici habar n-au avut de pravilă, măcar că altul s-o știe mai bine greu să fi aflat, dar au zis că legile-s ca să nu se ție și pravila-i ca cumu-i ceara pentru cel iscusit, că-ncotro ți-e voia o poți strîmba, după cum vine-mprejurarea.

Trăit între turci, luase-nvățăture de-ale acelora, zicîndu că peștele cel mic se teme de cel mare, iar celui cu stare calicul i se-nchină că, dacă bogatul greșeste,

tot săracu-i ținut să-și ceară iertăciune. Și altora le da din acele învățăture, povățuîndu-i să joace după cum e cîntecul, că sluga-i ținută să se dea după stăpîn : cu strîmbu cată să te strîmbi și cu șchiopul a șchiopăta, să nu le dai pricină de pizmă. Și nu vorbea cu fătărie, ce însuși ținea acele-nvățăture că, fiindu Vodă chior și că-tînd spanchiu la om, ca găina, căpătase deprînderea, de cîndu i-au slujit la Stambul, de-și lîpea un benghi pe vîrfu nasului, și, tot privîndu-l cu amîndoi ochii, se dedase să caute sașiu, bazaochi. Că stare, au fost om ne-n-surat stolnicul, spunînd, dacă-l întreba cineva, c-au ales să trăiască-n feciorie spre a se păstra curat, numai nu-l credea nimeni, vorbîndu oamenii că de prea strîngător și din lăcomie nu-și lua muiere lîngă sine, să nu facă cheltuială, că muierea cu ale ei risipește parale multe.

Pe Tănase nu l-au suferit Ianache de cum l-au văzut, că, avîndu cărturarul faimă de bun judecător, se temea de el, nefiîndu prea-nlesnit stolnicul a cuvînta-n grai strein. Și-au făcut așa de i-au băgat lui Vodă-n cap să-i poruncească lui Tănase a-ntocmi o scriere : *Arătare pe scurt despre semuirea și rudirea între graiul valah și cel turcesc*. Și-au găsit coasa gresia, zicîndu Ianache către Vodă c-așa are să se facă mai plăcut sultanului, fiîndu acela un semn de mare credință. Iar cărturarul, dintr-nceput, n-au vrut deloc, zicîndu să fie o rătăcire, dar mai în urmă și-au luat seama, și, cu-ndrăzneală mare, s-au pus de-au scris-o, numai c-au mai lungit nițel numele și l-au prefăcut de la el : *Arătare pe scurt despre semuirea și rudirea între graiul valah și cel turcesc cu pilduiri lămuritoare și deslușiri asupra chipului de-a grăi măsări !* Și, trimițîndu scrierea lui Vodă, au și mers Tănase de s-au băgat în mănăstire la Caimata, lăsînd cuvînt c-au mersu să se căiască !

Dar au vrut Dumnezeu cu el că, cetindu Vodă ce-au scris cărturarul i-au plăcut, măcar c-au stăruit Ianache și-au tot zis să fie aceea o batjocură ce-au întocmit-o Tănase numai spre luare-n rîs. Dar au fost acolo multe măscări pe care, pesemne, nu le-au știut Vodă și-au trimis de l-au scos, zicîndu că, de data asta, îl iartă. Și s-au jelit Tănase cu glas mare, că n-au știut el să facă mai bine de cum au făcut, că-i nedus de cap, dară, dacă i-a da Măria Sa răgaz mai lung, măcar doi-trei ani, mai bine-are să facă, fiindu osteneală multă și bătaie de cap. Și l-au îngăduit Vodă să mai facă o-ncercare, hotărîndu-i ca-n soroc de doi ani s-o dea făcută.

Aflîndu Tănase de unde i s-au tras amarul au căpătat mînie mare asupra lui Ianache, pe care tocmai ce-l boierise Mavrogheni și-ncepuse a umbla-n caretă. Și, avînd Triglava un măscărici țigan, pe Mandeia Balan, îi da Tănase bani să iasă-n poartă cînd trecea stolnicul pe uliță-n caretă și să strige după acela pe țigănește vorbe de rușine :

— Șo mai care, bre boierule ? Da nu te mai însori ? Au n-oi fi avîndu ? Hai că-și pune Mandeia obrazul și-ți fac vorba cu Lisandra chioara, că e încă tînără, nici șai-zeci n-are. Stai, bre, nu sări așa, că nu știu dac-o vrea și aia, că ești frumos ca bengă ! Mai rabdă nițel și dă și mie ceva pentru osteneală, că n-oi fi vrînd să-ți fac degeaba ?

Și-ncepea apoi de juca halaripu după caretă, pînă-i zicea stolnicul arnăutului să-l alunge, ajungîndu, de răul țiganului, să ocolească mahalaua. Dar și cîndu s-au simțit mai tare au tocmit Ianache niște stricați de-aceia de pe Podul Calicilor care l-au prins pe Balan și, băgîndu-l într-un sac, l-au dus în pădurea Cotrocenilor, dincolo de mănăstire, unde l-au bătut de l-au zobit și l-au lăsat acolo. Și l-au găsit niște copii ce umblau după bureți,

care au spus la Agie. Și, dac-au auzit Triglava și cu Tănase, i-au junghiat la inimă de ce-au pătimit bietul Balan, dar nu s-au arătat, că nici dovezi asupra stolnicului nu ereau. Însă, după cum se va arăta cînd va veni rîndul, n-au uitat aceia moartea lui Balan, măcar că n-au fost decît un țigan cam nebun.

Nici Dumitrăchiță nu prea s-au înțeles cu stolnicul, aflîndu el că-l cam ponegrea Ianache la Vodă pentru năravurile lui cele dosnice. Și se răzbuna și el cum putea că, odată, fiindu în Divan, s-au pus de-au pitit ișlicul stolnicului care, cît l-au căutat, nu l-au putut găsi și-au plecat cu capul descoperit, ca după mort. Iară altădată, voind stolnicul să se-așeze, i-au vîrit Dumitrăchiță felegeanul cu cafea sub cur, de s-au și opărit acela, c-au fost cafeaua fierbinte. Iară Dumitrăchiță, cu fătărie, se făcea a nu fi vrut, tot cerîndu-și iertăciuni că n-au băgat de seamă.

În urzelile ce-au făcut Ianache, s-au ajutat mult c-un Perdicari, venetic, care-au fost mare-nșelător, măcar că învățase carte bună, dar nu s-au slujit de știința lui pentru faceri de bine, ce numai rele-au făptuit. Fiindu pri-ceput în vicleșuguri, ca și Ianache, lesne-l amăgeau pe Vodă, căruia, știindu-i bine stolnicul firea și metehnele, c-au șezut atîta amar de ani pe lingă dînsul, așa i-au pus belciugu-n nas de-l purtau ei cum le erea voia. Dară tartorul Ianache-au fost, fiindu el nu slugă lui Vodă, cum se smerea, ci stăpîn, că judeca Mavrogheni mai mult cu mintea stolnicului. Că Ianache la o ureche, iară Perdicaru la alta, tot umblînd cu lingării, îl amăgeau cum se-amăgește copilul cu leagăne, să tacă. Umblau ei pe căi ocolite, cu multe-ntortocheri și meșteșuguri, de-l aduceau unde le făcea lor trebuință. Că se sfătuiau unul pe altul zicîndu :

— Netezește mița de vrei să fiție coada !

Și, cu multe tertipuri, tot îi puneau lui Vodă perdele pe ochi, pe lingă ce-au mai avut, după cum vom arăta mai încolo, că să spunem acu și de Perdicaru.

Arătarea lui Perdicari

cel Perdicari și la chip se vedea a fi-
tocmit cu necumpăt, că i-au fost gîtul
lung și gros, iară capul mic, tîrtăcuță.
Ochi avea bulbucați și roșii iară barba-i
creștea ca unui țap, ba și deștele mîini-
lor păreau a-i fi ghiare, că-și lăsa unghi-
ile lungi de se-ncîrligau. Cîndu s-au
pripășit în tîrg, dac-au fost om fără stare, s-au vădit a
fi deprins bine meseria de-a trăi pe spinarea altora, dar
umbla rufos și, nespălat fiindu, la vreme de vară prici-
nuia putoare, măcar că se purta-nmiresmat cu zeamă de
trandafiri. Pentru aceea punea el vină unui cetitor în
stele, pe lingă care-au stat la-nvățătură, zicîndu c-acela,
spre a-i ascuți mintea, i-au dat o fiertură de-au băut. Și
fiindu făcută prea tare, c-au fost cu multe leacuri, ajun-
sesse de putea așa de rău că lungă vreme nici din odaie
să iasă n-au mai putut.

Despre el au umblat multe vorbe, că bine nu s-au
știut cine-au fost. Așa, zice să-l fi cunoscut un neguțător
de la Veneția care-au zis de dînsul că dentii au fost popă
pe la ei, papistaș. Și-au zis să fi călcat pravila, că la
papistași popii-s ținuți a nu se-nsura și-a nu avea-m-
preunare cu muieri, cum e la noi rînduit monahilor. Iară
dînsul, popă fiind, s-au dat în dezmațuri c-o muier
ce-au fost în tîrgul acela, din care lucru, auzindu-se, tot
vorbeau oamenii cu minie asupra lui, că nu mai ploua
deloc și ziceau că pentru faptele lui au dat Dumnezeu
acea secetă.

Și, auzind Perdicaru c-au fost vorbe să-l vîre-n tem-
niță, să-i facă judecata, au fugit să scape. Și, umblind pe
drum, au dat într-o pădure, unde, șezînd, l-au aflat un
vraci de cei rătăcitori care, văzîndu-l necăjit, l-au întreb-
bat ce-a pățit? Și s-au tînguit Perdicaru către vraciul
de năpasta ce-au venit peste el, iară acela l-au învățat,
zicîndu-i:

— De ți-ar lipsi partea cea mai vinovată, te-ai pu-
tea-ntoarce-ndărăt să strigi asupra lor că te-au prigonit
fără să le fi greșit nemica. Și ți-ar veni și mai lesne-n
slujbă, de-ai putea, pentru viață curată, și episcop s-a-
jungi. Ia să vedem!

Și s-au uitat vraciul, au pus mîna, au zis nește vorbe
tainice, și partea aceea, care-au fost cea mai vinovată,
s-au tras înăuntru și s-au mistuit de parcă nici n-ar fi
avut, fiindu acela foarte priceput. Și s-au întors Perdi-
cari, măcar că tocmai bucuros de pierdere n-au fost,
dară au vrut dînsul să le-arate credincioșilor acea do-
vadă ne-ndoielnică cum că l-au năpăstuit. Și-au mersu
drept la biserică de-au bătut clopotele și-au adunat lu-
mea. Și-n fața bisericii, fiindu mulțime adunată, bărbați
și muieri, au și făcut o zicere plină de minie asupra lor,
că pun păcatele de le săvîrșesc dînșii asupra celor fără
prihană, iară ca să-și întărească spusa cu dovada tre-
buincioasă s-au pus și-au săltat poalele. Și-au rămas
toți ca nește stane de piatră că s-au ivit lucrul altmin-
trelea de cum l-au zis, după cum bine s-au putut vedea,
fiindu partea vinovată la locul cuvenit și chiar mai mare
decît se-ntîmplă!

Care lucru au priceput și Perdicaru, c-au prinsu aceia
a-l huidui și-a-l afurisi și-a-l bate cu pietre, de nu s-au
putut scăpa decît fugind în biserică și zăvorînd ușa.
Dară peste noapte s-au dus de-acolo, măcar că-l păzeau
acea, c-au luat funia de la clopot și-au coborît zidul

de și-au luat lumea-n cap. Poate să fi fost și după cum au zis acel neguțător, măcar că-mi pare mie a fi vorba aceasta soră cu povestea. Dară apucături rele-au avut, de care-au zis neguțătorul, că, de cum au venit, au făcut dînsul multe și pe-aici. Iată, bunăoară, ce-au pățit odată : fiindu vară, pe la Sfînta Măria mare, ieșise veneticul prin tîrg, în crailic, și tot căta dînsul în jur cu multă nerușinare la tot ce purta poale și-și juca-n palmă un icușar, s-arate adică citu-i de procopsit. Dară fala s-au întors împotriva-i că, scăpătîndu-i galbenul din mînă și dîndu să-l prinză, s-au aplecat prea cu grabă, iară nădragii fiindu-i prea din strîmt croiți, că umbla îmbrăcat nemțește, s-au și auzit un pîrîit de-au rămas cu izmenele-n priveliștea trecătorilor. Din necazul acela i-au și scos unii vorbe cum că-i place să se izmenească, zicîndu aceia și de-o-ntîmplare mai veche, cîndu au fost prins fără nădragi pe dînsul în casa unei muieri, iară bărbatul aceleia l-au și pedepsit cu bătaie, măcar că și el se apăraseră tot spunînd că-i ne-nțelegere la mijloc. Intrase acolo, zicea el, și pesemne c-așa au fost, să-i ia măsură pentru niște izmene ce-i făceau lui trebuință. Dreptul este că și muierea aceea erea mare meșteră !

Și-atunci, cînd cu icușarul, împins de nevoie, au dat el buzna-n dugheana unui turc mindirigiu, aflată pe unde-au fost locul nevoii, și, înțelegîndu-se cu turcul, și-au lepădat nădragii de pe sine, să i-i dreagă mindirigiul. Așteptînd să-i isprăvească turcul treaba, s-au tras Perdicaru mai la dos, într-o odăiță din spate, să nu șază-n geam în felul acela necuviincios. Și, tot așteptînd el înțins pe divan, că-l dăruise turcul c-o cafea, l-au furat somnul și, ațipind, au zis să fi visat c-au năvălit peste el niște turcaleți zdraveni care, răsturnîndu-l pe divan, și-au făcut cu dînsul năravul lor cel rău. Și spunea că-n urmă, cîndu s-au dezmeticit din somn, au fost năuc de cap și-l

ținea și-o durere grozavă din jos, sub șale, care l-au cam băgat la bănuială, de s-au și-nfricat și-au dat mindirigiului cît i-au cerut, numai să-i dea nădragii-ndărăt.

Și, dacă i-au tras pe el, s-au și grăbit să scape-n uliță, văzîndu și vremea că trecuse multă, c-au fost soarele către scăpătat. Fiindu mai liniștit, măcar că-l rupea rău junghiul în partea de jos a spinării, au gîndit dînsul să-și afle un loc unde să se așeze. Și, tot cugetînd la bănuiala ce-au avut, au intrat el la cafeneaua lui Memer Hoge din Zărăfie, că ținea turcul și muieri. Acolo au și văzut, care-au fost, că părea cam podidit de jale și de durere, de s-au dat pe divan mai cu fereală, pe o dungă, cătînd, pesemne, un fel de așezare mai puțin dureros. Că bănuiala îi cam ajunsese încredințare și, uitîndu-se-n jur, au și zis către Memer o vorbă care n-au înțeles-o acela, suspinînd și oftînd că :

— Barem nu se vede !

Și s-au văzut bine c-au avut dînsul poftă să caute ouă de drac, c-au zărit, tolănită pe divan, mai într-un ungher, pe Sultana Zamoris alături cu Tănase Harmozek care, ce-o va fi descîntat-o, de rîdea aceea-n hohote. Cam auzise el de prin alții despre meșteșugurile acelei muieri, dară prilej a se-ncredința însuși nu aflase și, dac-au luat seama că Tănase s-au dus, s-au și grăbit să să tragă lingă dînsa. Și i-au dat a-nțelege, cu vorbe mai alese, că socotea a fi pentru dînsul o plăcută-ndeletnicire s-o poată pupa ca pe o mîndrețe a lumii ce este. Însă, din cum i-au întors vorba muierea, c-au grăit tare, s-au înțeles bine, dară mai mult de către alții că el n-au știut bine românește, c-ar putea-o face, numai în alt loc de cum e obiceiul.

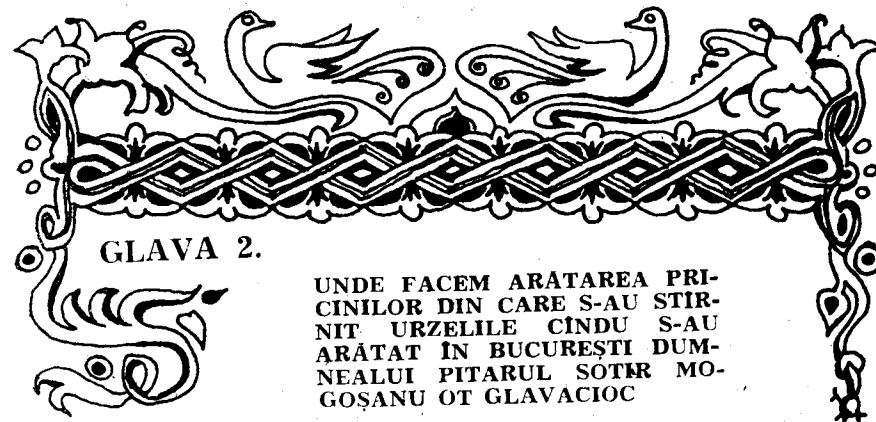
Perdicaru, care tocmai îi pipăia cu luare aminte fustele în partea spatelui, spre a se-ncredința că ereau cuate dintr-un bogasiu de cel bun, n-au luat aminte că,

tocmai pe cînd aceea, plină de năduf, îl dăruia Satanei plocon, s-au întors și Tănase, ce-au prins a se răsti la el ca la o slugă, alungîndu-l. Dar au fost Perdicaru om de aceea de se iuțesc lesne și, cum avea nărav de căuta pricină, ajungea de isca ceartă din te miri ce și mai nimic. Că și-atunci, în loc să tacă și să-și vadă de durerea lui, i-au sărit de grumaz lui Tănase de-au ieșit afară, în uliță, că i-au îmbrîncit slugile. Acolo, cam fără veste, e drept, i-au stîlcit Tănase obrazul c-o palmă așa fel potrivită că l-au prăvălit la pămînt, năucit de tot.

Dar și Perdicaru iute s-au ridicat și o au ruptu la fugă, mai sprinten și decît un armăsar arăbesc, de-aceia misirlii. Depăna așa de iute din picioare încitulea lesne și-au rătăcit prigonitorul, oprindu-se mai departe-ncolo, să-și mai tragă răsufletul și să-l înjure pe dușman. Dar și Tănase s-au pus și i-au scornit nume, zicîndu-i *podas okis Ahilefs*, adică Ahile cel iute de picior. Și-așa l-au pornit Tănase către casă pe venetic, care-au fost și cu straiiele în neorînduială, că mindirigiul zice să-i fi dres nădragii cam de mîntuială, de-au trebuit să facă ocol mult, pe ulițe mai dosnice. Și-o vreme nici n-a mai ieșit din casă, că i s-au aflat pățania în tot tîrgul. Și-au fost toate după cum zice-o vorbă proastă că Dumnezeu e mare, dar și dracul e meșter! Că deslușirea întîmplării cu mindirigiul au dat-o însuși turcul, zicînd să fi avut dînsul o nepoată căreia Perdicaru îi tot ținea drumul, măcar c-au fost aceea copiliță necoaptă. Și, dacă i s-au ivit prilej, cum s-a văzut, că și-au virît dracul coada, i-au pus turcul afion în cafea și l-au dat în seama unor turcaleți, zicîndu să fi făcut așa după cuvîntul vechi ce zice: cui face facă-i-se!

Și-acu să lăsăm altele, că ne-au venit rîndul să spunem și de Sotir, pitarul ot Glavacioc, care-au pornit toată pricina.

(3. Întîlniri).

UNDE FACEM ARĂTAREA PRICINILOR DIN CARE S-AU STIRNIT URZELILE CINDU S-AU ARĂTAT ÎN BUCUREȘTI DUMNEALUI PITARUL SOTIR MOGOȘANU OT GLAVACIOC

u fost, cum se știe, un neamț bătrîn, Franț Findling, potcovar vestit, că și carete știa face, care-au ținut fierărie peste drum de Hanul Căraușilor, în metocul Cotrocenilor, mai sus de mănăstire. De la acela am aflat cum s-au pornit pricina cîndu s-au arătat în tîrg dumnealui pitarul Sotir Mogoșanu ot Glavacioc. Că, auzind larmă, au ieșit neamțu-n poartă și-au văzut un călugăr ce venea-n călărat pe un măgar și cu toiag de beldie-n mînă. Iară pe lîngă acela au zis c-au fost halai mult de copii țigani și gloată, oameni de strînsură, strigînd și făcînd zarvă. Și s-au cam minunat neamțul, după cum a zis, c-au cunoscut în acel călugăr pe kir Sotir Mogoșanu, pitarul ot Glavacioc, căruia de multe ori i-au potcovit calul, ba și daraveli de negoț au zis să fi avut cu dînsul, cît l-au cu-

noscut bine. Și-ar fi vrut să-l întrebe pentru care pricină s-au călugărit, dară n-au avut cînd, fiindu pitarul cam prins cu altele. Că s-au întîmplat în cale, zicea neamțul, alți sfinți monahi, nește greci, de la mănăstirea Cotroce- nilor care, ce-i vor fi zis celui de venea cu halai, pitaru- lui adică, n-au auzit bine, c-au zis grecește, destul c-au prins a se lua urit den vorbe. Și s-au descălărat pitarul, sărind ca un uliu pe acei greci, și, cu minie mare, au prins a le trage toiege la cur, zicîndu :

— Procleți afurisiți, c-ați stricat legea și-nvătătura care-au adus-o Mîntuitorul nostru și lăcomiți la strîn- sură și la munca altuia. Adunat-au Isus averi pe pămînt? Luat-au Isus den al altuia? Au cu biciul i-au alungat pe neguțatori? Iată că și eu vă fac întocmai dup-aceea-nvătătură...

Dar de văzut au zis neamțul drept că n-au văzut bine ce le-a făcut, că ieșise praf mult din anteriele aceloră și nici de auzit n-au mai auzit bine, că prea zbierau grecii și făceau larmă, de-au ieșit de prin han toți călătorii cîți au fost, petrecîndu aceia ca la nuntă. Și mult zice să fi pătimit acei sfinți monahi, dar i-a scăpat Dumnezeu că s-au întîmplat de-au trecut pe-acolo niște lefegii de-ai Agiei, arnăuți călări de la straja tîrgului, și-au sărit aceia și cu multă opinteală au făcut așa de l-au oprit din dat pe pitar, că era vînjos ca un taur, și l-au pus jos să-l lege. Însă pitarul, cum va fi făcut, că i-au dat unu- ia-n boase de s-au slobozit și s-au pus cu toiagul asupra lor de i-au culcat în praful drumului, că avea agerime mare. Și zicea c-au fost priveriște! Că, rotind toiagul, tot dintr-o lovitură a și culcat trei, măcar c-au fost un arnăut mai mititel și cam stricat de vărsat la față care-i sărise-n spate, ca pisica, strîngîndu-i beregata să-l su- grume. Aceluia numai una i-au dat pitarul cu cotu-n burtă de l-au lepădat și l-au aruncat, stricînd poarta

hanului cu dînsul, c-au fărîmat ulucile. Și-au crăpat ca- pete, au risipit dinți, ba și mîna unuia au rupt, că fiindu toiagul lung, apuca loc mult de-l sfîntea! Și, dac-au is- prăvit și cu aceia, iară s-au încălărat pe măgarul lui, să se ducă unde-au avut a merge, că grecii, cît au avut pitarul a face vitejii cu arnăuții, s-au șters de-acolo, ca cum nici n-au fost.

Și-au zis neamțul că se depărtase bine pitarul cînd. uitîndu-se-ndărăt, au luat seama că arnăuții aceia s-au sculat de jos și, măcar că se cam țineau care la cap, care la șale, care pe la țurloaie, s-au luat și-au pornit călări după dînsul și cu hangerele-n mîini, să-l taie și alta nu. Pentru care, văzînd pitarul întîmplarea cum vine, s-au pedestrit cu grabă, au lăsat măgarul și o au luat la goană pe uliți cu zor mare și cu poalele anteriu- lui sumese, pentru mai multă sprinteneală. Și acel neamț, Franț caretașul, au zis că nu l-au mai văzut, că ulița nu da drept, ce șovăit, dar au aflat din oameni că i-au ră- tăcit urma arnăuții și numai măgarul l-au dus la Agie, carele cu nemica n-au fost vinovat.

Dintru această-ntîmplare, cum s-au aflat mai tîrziu, au ajuns de s-au adunat pitarul cu Grigoraș Zlătescu, care-au fost și el între călătorii de la han, rîzîndu și des- fătîndu-se de pățania arnăuților, cum i-au toiegit călu- gărul, măcar că ereau aceia oameni domnești și nu se cuvenea. Și-au mărturisit Grigoraș că, văzîndu el cum se ridică de pe jos acei arnăuți, s-au încălărat și-au pornitu în iureș la vale, după călugăr, că nu i-au părut lui a fi vrednic să-l lase pe călugăr în voia acelor lefegii, fiindu prea de tot minioși. Și, dacă l-au ajuns, l-au lu- atu la spate, pe cal, și l-au dus prin zăvoaie de l-au trecut apa Dîmboviței și s-au pitit într-o liveadă pînă s-au mai întunericit, că nu-l putea duce prin tîrg, fiindu cu chipul cam stricat, c-au avut un ochi învinețit rău și

buza ruptă. Și anteriorul i-au fost prăpădit, fiindu vechi și cam putred pesemne. Dar au zis Grigoraș că i-au plăcut mult dumnealui de acel călugăr, luîndu seama că erea bărbat falnic la făptură și semet, purtîndu-se cu fudulie, c-avea deprindere de-și rădea fălcile și numai mustăți purta în chipul cătanelor ungurești, adică mari mult, pînă cătră urechi. Și părul avea lung și împletit la spate-n coadă, ca popii; numai n-o strîngea sub comanac, ce o lăsa să-i cază pe spate, în felul nemților. Era om vioi, iute la vorbă și la mișcări, dar cam aspru la căutătură și de fire cam bănuitor. La trup au fost nalt de statură, iară părul și ochii au avut negri.

Și, dac-au mai stat la vorbă, așteptîndu soarele să scape, au aflat Grigoraș că nu-i călugăr adevărat, ce s-au îmbrăcat așa c-au avut o-mprejurare neprielnică la drum. Și-au avut bună creștere, că au mulțămît lui Grigoraș pentru ajutorul ce i-au dat și i-au spus, ca să știe, că se numește dînsul Sotir Mogoșanu, pitar ot Glavacioc. Iar Grigoraș, tot veselindu-se de-ntîmplarea ce-au fost și plăcîndu-i de-nfățișarea pitarului, mai pe sub ascunsu, cînd au fost vremea către seară, l-au dus ploc con lui Tănase, dascălul de la Academia domnească, de i-au dat sălaș în casele aceleia, zicîndu :

— Cată de te ferește o vreme și mai bine-ar fi să stai pitit pînă te mai omenești la față și se mai uită-n-tîmplarea, că așa nu te poți arăta prin tîrg fără primejdia vieții. Și i-au zis că, poate știe dumnealui de Mavroghene, Domnul cel nou, c-au adus obiceiuri turcești : face judecată puțină și dă pedeapsă multă. Iară dumnealui au bătut oameni domnești, precum nu-i îngăduit, și poate pătimi osîndă mare pentru aceasta.

Și-au zis și Tănase că nici nu s-au împlinit săptămîna de cînd au ridicat Vodă-n ștreang pe un Iliuță, casap din mahalaua Scaunelor, c-au sărit acela cu satîrul la

Aga Manolache, că l-au înjurat Aga de nevestă, iară Iliuță, fiindu oltean, nu suferea. Și măcar că mulți s-au pus pentru acel Iliuță, nu s-au îndurat Vodă nicidecum, zicîndu că s-ar face rău obicei dac-ar îngădui să sară oricine la un om domnesc. Că se strică rînduiala țării, iară altădată să vie cu jalbă la dînsul, nu să sară cu satîrul să facă moarte de om pentru niște vorbe, care se risipesc și se spulberă ca fumul. Dar acel Iliuță nu mai avea cum face jalbă altădată, că două zile l-au lăsat de s-au scorojit în ștreang...

Și s-au rugat pitarul de Grigoraș, scoțînd de prin sin nește galbeni împărătești, de-au mersu acela pînă la dugheana lui Moişă ovreiul, în Tîrgul Cucului, și-au cumpărat un rînd de straie, fiindu cam deopotrivă de nalți la statură. Și, nu tîrzie vreme, s-au întors Grigoraș c-o boccea-n mîină pe care-au luat-o pitarul și-au mersu în altă odaie de s-au primenit. Și-au venit apoi îmbrăcat c-un mintean de postav negru, fără minici, pe subt care-au avut cămașă albă de borangic vîrită-n poturi vișinii, cusuți cu ceapraze negre și strînși peste mijloc c-un brîu lat de șal și-n picioare cu iminei stacojii. Numai pentru cap nu i-au aflat alta Grigoraș decît o pălărie lipovenească, de aceea cu margini late, care-i bună că te apără de dogoarea soarelui, ba și la vreme de ploaie, că-i ca o strașină. Și iarăși au mulțumit pitarul lui Grigoraș, zicîndu că le-au potrivit bine, numai de iminei au zis că i-au luat cam mari și nu-i vin tocmai bine pe picior.

Și, înțelegînd Tănase că s-au cotorosit dînsul cu oaspete nepoftit, au poruncit către-o țigăncușă nurlie ce-o ținea să-i vază de casă de-au adus aceea bucate și băuturică și, dacă l-au poftit să mănînce, bine s-au văzut că erea flămînd foarte, c-au istovit totul. Iară dacă s-au dat pe divane să tragă ciubuce, pentru trecere de vreme

au spus pitarul întâmplarea ce-a fost cu el. Și-a spus că-i de loc dintr-un sat de lângă mănăstirea Glavaciocului, de pe apa Glavaciocului, care va să zică, și-i e numele, cum le-a spus dumnealor, Sotir Mogoșanu, pitar. Și-au zis mai întâi de tată-su că s-au îndeletnicit cu negoțul de vite, fiindu el gelip și geambaș de cai, și de mititel l-au luat lângă dînsul în drumurile ce făcea la Stambul și la Țara Ungurească și la Beci. Și-așa au bătut el pămînt mult și-au cunoscut lumea, și-au deprins și alte graiuri, care i-au fost de mult folos.

Și, cugetînd că i-a fi destul cît au agonisit, s-au tras la casa ce i-au rămas la moartea părinților, casă mare, cu culă și c-o sfoară de moșie-n jur, care-i hotar cu moșia mănăstirii Glavacioc. Și-au trăit o vreme fără nici o supărare, pînă mai acu, nu-i mult de-atunci, de cîndu au venit egumen nou un grec, Teofan...

Acela, fiindu om cîrcotaș, au scornit pricină pentru un petec de pădure, zicîndu că-i din moșia mănăstirii. Și-au ticluit înscrisuri mincinoase, măcar că se cunoaște c-au făcut adaos cu alt condei, ca să-i prinză partea aceea de pădure. Și poate că nimica n-ar fi zis, avînd dînsul deajunsă strînsură și fiind și doritor de tihnă, numai-cît chiar acolo, în locul acela, se-ntîmplă să fie-ngropat moșul lor, Udrea, de pre care au moștenit ei acea moșie cu hrisov de la Matei Basarab, și-ar fi păgîn el s-o lase grecului, care nici o treabă nu are cu acea moșie, ce numai zice că are.

Și ce poate spune el e c-au nemerit rău cațaonul, că nu l-au văzut ce om e. Dumnealor poate știu că-i îndeletnicirea de geambaș cu primejdie și nu-i e dat verșicui să se ia-n piept prin păduri cu tîlharii, că trebuie să fii tare de inimă... Dar o greșeală tot a făcut el, care nu-i de nici o laudă, ce le-o spune numai ca să-nțeleagă dînșii cum a ajuns de s-a-mbrăcat călugăr. Va să zică, avînd

dînsul pricină cu egumenul, a lăsat vorbă că pornește la judecată cu îndreptările ce avea. Și-au luat hrisoavele cu dînsul și-a pornit la drum cu o slugă. Și-a luat calea spre Argeș, către Potlogi, și i s-a părut c-aveau om pe urmă, dar nu s-a-nfricat, fiindu într-armat, ce s-au dat acolo sub nește tufe, ca și cum n-ar fi vrut să-l arză soarele. Și-acela, ce i-au părut a fi pe urmele lor, nu s-au arătat, crezîndu dînsul că i-au părut doar, și iar au pornit la drum.

Și-au dat la un aleșteu. Și-acolo i-au luat Dumnezeu mintea că, fiind ziua cu zăduf, au dat a se răcori-n aleșteu. Și-a lepădat straiiele lăsînd totul în seama slugii și a intrat în apă și s-a desfătat mult, înotînd de-a-fundelea. Și făcînd el una ca asta au arătat multă lipsă de-nțelepciune, că, privind către mal, l-au văzut pe acela cumu-i aduna straiiele și punga și armele și calul și hrisoave și tot. Și, strigîndu la el, acela au tras pistolul de la brîu de-au dat într-însul, dar nu l-au nemerit că s-a dat la fund. Și-acela, crezîndu să fi murit, poate, s-au luat de s-au dus cu toate-ale lui lăsîndu-l gol ca un vierme în acel aleșteu, că, pesemne, l-au cumpărat grecul. Și-au stat el toată ziua prin zăvoaie, rupt de foame și-mbrăcat pistol, la un loc ce se cheamă Ziduri. Dar a avut norocul c-a dat acolo, în pădure, peste-o biserică, carele el n-au știut-o, că nu erea la drumul de șleau. Și-n biserică au fost un popă bătrîn, care trecuse-n viața lui prin ceva-ntîmplare, c-au avut pe obraz urmă adîncă de sabie. Și s-au arătat popii îmbrăcat ca paparudele, adică-ncins cu bozii, și s-au rugat la acela de ajutor. Și popa, dacă i-au spus întâmplarea, l-au dus la o chilie într-un conac alb ce-au fost lângă biserică, unde i-au zis că-i sălașul unui vescov, fiindu biserica aceea a vescovului...

Despre vescovul acela are să le spuie mai încolo, că au fost întâmplare cu tilc adînc, cum i-au părut dumnealui. Atîta numai să ştie că nici la-nfăţişare nu s-arăta a fi om de rînd. Sta acolo-n chilie şi citea pe o carte şi avea părul cum e zăpada de alb şi barba aşijderea. Şi, dac-au ridicat privirea către dînsul, au văzut c-avea o lumină-n ochi care nici n-ai fi zis că se poate-ntimpla să fie la om pămîntean. La gît avea cruce mare de aur, bătută-n pietre nestemate, al căreia lanţ se rupsesse, pesemne, că erea legat cu o sfoară proastă. Şi, pe deasupra crucii, purta ochiul unui juvăt de frînghie care-i atîrna pe umere. S-au cam mirat dînsul de ce-au purtat acel juvăt dară nu l-au iscodit, cugetînd că nu se cuvine, că poate să fi avut canon sau au fost altă pricină, că monahii aceştia de multe ori îşi poartă viaţa după cum a fost a vreunui sfînt mucenic. Şi i-au vorbit vescovul, care erea desăvîrşit înţelept, grăind tot în pilde-adînci. Şi, dacă i-au spus de-ntîmplarea ce-au avut dînsul, i-au dăruit acel vescov neşte veşminte călugăreşti de-ale lui, altele ne-avînd, şi-aşa s-au făcut dînsul călugăr, cum l-au cunoscut dumnealor. Şi, aflînd un măgar rătăcit, c-au ştiut de monahi că-i ţin canoanele să nu meargă-n călăraţi, numai pe mägari, au luat drumul spre Bucureşti, cum l-au sfătuit vescovul. C-are de gînd să se facă mort, să vadă ce-are grecul de gînd? Că poate l-a afla şi pe vînzător, să-i plătească după cum i se şi cuvine.

Tăcînd pitarul, au prins Grigoraş a-i spune lui Tănase întâmplarea cum au fost la Cotroceni şi-au rîs mult, zicîndu-i pitarului că bine-au făcut ce-au făcut. Acela au pus însă nasu-n podele şi-au clătinat din cap cu-ntristare, jelindu-se că dînsul n-au vrut să-ntineze straiul cel sfînţit, măcar că viaţa lui în multe păcate s-a spurcat, c-au avut multe alunecări, mai ales din pricina muierilor. Dară s-au mîniat că l-au luat în rîs acei călugări,

care trebuie să fi fost băuţi, c-au strigat după el şi-au hulit, zicîndu : — Bucură-te foarte, fata Sionului, căci iată Împăratul tău vine la tine drept şi însuşi Mîntuitor. Şi-au prins a striga : Osana ! Osana ! şi cîntîndu Kirie eleison ! Kirie eleison !

Şi-au zîmbit Tănase către pitar şi i-au zis că acele vorbe sîntu la Matei, la Evanghelie de le-au zis către Mîntuitorul cîndu au intrat la Ierusalim. Dar Grigoraş n-au luat aminte, ci au zis c-ar vrea şi el s-auză ceva întâmplări din ce-au păţit dumnealui, că-i place mult cum istoriseşte. Iar Tănase au bătut din palme să vie ţiganka şi i-au poruncit de-au mai adus ciubuce şi vin proaspăt, care sfîrîia, că i-au zis Tănase de l-au adus în ulcele noi, de pămînt ars. Şi-au mai băut vin, şi-au mai tras din ciubuce, iar pitarul au prins a spune cum au fost el într-un rînd la Rusciuc, peste Dunăre, cu neşte cai să-i vînză. Şi şedea el la un han, care-a fost lîngă saraiul unui turc, Şarkan-bey, ce erea mare neguţător. Turcul acela au avut în casa lui o cadîină, frumoasă foarte, grecoaică creştină din Stambul, Smaranda pe nume. Şi-aşa mult ce i-au plăcut dînsului de acea cadîină, cît l-au lăsat şi ţinerea de minte şi-a rămas şase luni încheiate la Rusciuc, de i s-au încîlcit toate daravelile negoţului şi-au prăpădit mulţime de bani. Că sărea noaptea pe fereşti, cu primejdie mare să-l prinză turcii, şi şedea toată noaptea cu cadîina, că neguţătorul umbla mult şi călătorea în negoţurile lui. Şi-avînd Smaranda aceea o turcoaică slugă, o copilă ce-i zicea Fatma, care i-au fost cu credinţă mare, sta aceea şi-i păzea toată noptica.

Dar au venit tată-su după el, că mai trăia pe atunci, şi l-au bătut cu toiagul, să-i aşeze minţile de unde i-au căzut. Şi legat l-au întors acasă la nevastă, că erea om însurat, şi alte şase luni l-au ţinut închis în casă, iară hrană i-au dat numai cîtă să rămîie viu. Şi vin nu i-au

dat neam, numai apă de la fîntînă, după vorba ce-au zis tată-su, că vinul îi iuţeşte sîngele şi-l împinge la păcat. Şi-aşa l-au tămăduit. Acu, fiind trecuţi de la întîmplarea aceea ani şapte, cugetă dînsul că bine-au făcut tată-su ce-au făcut de l-au întors acasă, c-avea copii de crescut, iar el umbla să-l taie mahomeţii.

Dar de cadîna- ceea tot îi pare rău cîteodată, de-i vine să se jelească... Şi-l ia aşa un fel de sfîrşală...

— N-am avut noi parte, l-au cîinat Grigoraş, să fi avut puterea care-au avut-o un dumnezeu de-al grecilor, c-acela se schimba în tot felul de vite şi de orătănii şi da la muierile oamenilor, de-au umplut pămîntul cu copii făcuţi în flori...

— Prea crezi şi tu în toate iresurile, l-au rîs Tănase, acelea nu sînt lucruri care sînt, că-s poveşti cu tîlc...

— Povestea aceea am auzit-o şi eu, au mărturisit pitarul, şi mi-au plăcut mult, că eream crud, dar nici atunci n-am prea crezut c-ar putea fi lucru adevărat, că erea prea frumoasă. Dară, fiindu necopt la minte, m-am apucat atunci să-nvăţ solomoniasa, să mă fac vilhovnic, vrăjitor... Asta a fost o-ntîmplare mai veche, din tinereţe, c-aveam ani numai şaptespe şi m-au lăsat taica pentru nişte daraveli de negoţ la cetatea Vizogna, lîngă care se sapă sare, care este pe lîngă Sibiu...

Şi-au povestit dînsul cum au cunoscut acolo pe fata unui neamţ, doftor şi şpiţer. Neamţul au ştiut face şi vrăji, fiindu foarte vestit, că prea i-au fost frumoasă fie-sa, şi-au intrat la dînsul la-nvăţătură, că l-au amăgit acela zicîndu-i c-are să-l înveţe o vorbă ce-l face pe om nevăzut. Şi s-au tocmnit cu şpiţerul pe bani mulţi şi l-au ţinut la-nvăţătură de-a deprins, ce-i dreptul, mulţime de şiretlicuri, numai cît vorbele acelea s-au arătat a fi fără putere, că-ntr-o noapte, măcar că zisese vorbele, tot l-au prins şpiţerul în patul Lisavetei, c-aşa o chema pe fie-sa.

Şi l-au bătut dînsul pe şpiţer, cum i se şi cuvenea înşelătorului, dară banii nu i-au mai luat îndărăt, ce au zis să-i facă zestre fie-si, că aceea nu l-au înşelat, ci, pre cît i s-au părut lui, au dat de bunăvoia ei. Iară el au fugit şi-au stat la un geambaş, Varahia, că s-au temut de şpiţer să nu-l tragă la lege. Dar, din întîmplarea ce-au avut cu şpiţerul, auzindu-se la ei, în părţile Glavaciocului, i-au ieşit vorbe că e vilhovnic şi-au fost dres, fermecat, să nu-l vateame :

nice custură,
nice uitătură,
nice mană,
nice buruiană,
nice furtună,
nice puşcă care tună...

Iară adevărul este altmîntrelea, că nu-i dres, ce are o iarbă de-i zic turcii *gjirid oti*, ce pe la noi ar fi să-i zică *frăşinel*, care iarbă aşa putere mare are într-însa cît zvîrle-afară din trup şi fier şi plumb.

Cu iarba- ceea şi-au scăpat dînsul viaţa-ntr-un rînd, nu-i nici anul de atunci, cînd a călătorit la apa Niprului, să cumpere nişte cai căzăceşti. Se afla la drum cu un slugă ce-l tocmise la Brăila de nevoie, că pe omul lui îl tăiaseră nişte ȝigani. Şi l-au vîndut şi-acela, c-au dat în el cu pistolul, pe la spate, şi i-au luat aurul, cît au avut, şi calul i-au furat şi-a fugit, lăsîndu-l căzut în sînge, între străini, tocmai într-o cîmpie, la apa Niprului. Iară dacă şi-au venit în sine şi-au cunoscut că-i vătămat de glonte, s-au legat cum au putut şi el cu iarbă de aceea. Şi-au tras iarba plumbul afară şi n-au lăsat să obrîntească locul, măcar că-i sfărîmase o coastă. Şi s-au închis rana de parcă n-ar fi fost nimica, dar putere să umble

n-au mai avut, că sînge i-au curs mult și-a zăcut trei zile și hrană n-a avut nimica.

În starea aceea l-au aflat o moscăliță, care l-au luat pe cal și l-au dus la dînsa, unde mult l-au îngrijit, că nu trecuse săptămîna și s-au putut ridica pe picioare. Și i s-a-ntîmplat de-au căzut la dragoste cu moscălița, fiindu aceea frumoasă muiere... Dînsa avea moșie de nu-i știa hotarul și creștea mulțime de cai. Erea muiere aprigă, care umbla mai mult încălărată și hoțea cu cetăși la drumul mare, făcîndu mulțime de grozăvenii nefirești. Năvăleau buluc în puterea nopții pe la curți și, spăimîntînd cu armele, ridicau bani și scule scumpe și cai, iar dacă le ședeau împotriva, nu pregetau să facă omor. S-o fi văzut, n-ai fi gîndit de ea că și moarte de om au făcut, că părea să fie un inger de aceia scriși în icoane, avîndu părul în culoarea paiului de grîu și ochii albaștri. Dară din pistoale da ca un bărbat.

Și dacă l-au văzut pe picioare, l-au dus la dînsa-n odăi și i-au așternut masă bogată și s-au îmbătat împreună c-o băutură dulce, semuind vinului, care aceia-l fac din miere. Din acela, pesemne, le-au venit apoi a curvi, c-au sărit moscălița asupra lui, și mugea de parcă dăduse strechea-n dumneaiei, și l-au cuprins cu brațele și l-au sărutat cu fierbințeală mare, și-i tot sușuia la ureche vorbe, care n-au prea înțeles el ce-au vrut să zică, că, pe atunci, bine nu i-au cunoscut graiul. Dar i-au părut c-au rămas mulțumită, măcar că dînsul n-au fost tocmai tămăduit. Și-n vremea cît l-au ținut moscălița au slăbit și s-au împuținat la făptură, de-ajunsese ca uluca, și-i sticleau ochii-n cap ca la strigoi... Și-abia, abia l-au îngăduit să plece...

Iar Tănase, care-și ținea burțile-n miini ca să răsuflă mai lesne, l-au oprit pe pitar din povestea ce-au fost cu moscălița că, fiindu netreaz la minte, l-au între-

bat cam ce trecere cugetă dumnealui c-ar putea avea dînsul la acea muiere, că și lui i-ar cam prinde bine să mai lepede din seul cu care l-au dăruit Dumnezeu, fiindu prea bun la inimă ? Și pitarul s-au gîndit nițel, s-au mai frecat pe la ceafă, apoi au rîs degeaba și-au zis ca n-ar putea spune, de teamă să nu greșească și să-l învețe rău, mai ales că aflase, cît au rămas pe acolo, că au mai avut moscălița un ibovnic litvan, pe care, supărîndu-se, pentru ce pricină n-au izbutit să cunoască, a pus de l-au legat cu șleauri de patru cai ce chiar dînsa i-au bătut cu biciul pînă l-au rupt.

Auzînd întîmplarea, cărturarul au zis să fi întrebat numai așa, spre a-l ispiți pe dumnealui, că i-ar veni și greu să călătorească tocmai pînă la apa Niprului, care-i departe tare, și mai bine șade-aici cum l-au lăsat Dumnezeu, măcar că, dac-au înțeles bine, aceea trebuie c-avea bune meșteșuguri și dibăcii... Dar s-au amestecat Grigoraș, care și-au rinjit dinții către dînsul și l-au sfătuit cu vorbe-nțelepte să nu umble-n slujbe întru care nu-i bizuit, cerînd acelea nu volnicia cugetului, ce virtute și puterînța trupului, ce mai rar se-ntîmplă la un dascăl de ritorică, mai ales dacă l-au iertat Dumnezeu !

Și-au prins a se-nfrunța din vorbe și l-au cam rămas Grigoraș pe Tănase, măcar că nici acela nu s-au lăsat deloc, ci au prins a se-ndrepta zicîndu, după cum zice și zicătoarea, că nu te albești pe tine dacă-l înegrești pe altul. Căci dînsul s-au răzgîndit nu din alte pricini, ce pentru că și-au adus aminte de cuvîntul înțeleptului care-au zis, cînd au fost tot așa o-mprejurare, *Emi tuto u piiteon*, ce letinește s-ar zice *mihi hoc non faciendum est*, adică pe limba noastră adus, ca să priceapă și Grigoraș, *eu nu trebuie să fac aceasta !*

— Cum dară n-aș face după cum firea ne-au rînduit ? s-au nedumerit Grigoraș. La ce ne-au mai lăsat Dumne-

zeu, cînd ne-au alcătuit cu sfînta-i înţelepciune, mădulele ce le ziceţi ruşinoase ? Numai ca să puie semn deosebitor între ce-i parte femeiască şi ce-i parte bărbătească ? N-au poruncit, cu poruncă mare, să creştem şi să ne-nmulţim ? Nu şi jivinele sînt supuse aceluiaşi porniri din fire ? Mă iartă, kirie, dară, socotesc eu, numai dintru cei căzuţi în neputerinţă s-au scornit canoanele cele vătămătoare firii ce le ziceţi moraliceşti. Făptuitle-aţi întru hula lucrării şi înţelepciunii ziditorului, nu întru slava a ce-au zidit ! Şi-mi pare că eşti domnia ta precum cotoiul din poveste care, dacă n-ajunge la slănină, zice că pute !

Şi-au urmat a se-nfrunta, pentru zădărnicii de acestea, pînă tîrzie vreme, că-i ametişise la cap vinul şi le venise gust să sfredeluiască apa ! Dar, pentru pricina pitarului, s-au înţeles dinşii să meargă să se mai sfătuiască şi cu Triglava că, avîndu acela bună-nvăţătură, l-a povăţui să facă după cum e mai bine. Şi, chiar a doua zi, l-au dus aceluia, stăruind ei pentru pitar să-l ajute de hatîrul lor. Dar boierul, dacă i-au spus Sotir, pitarul, că umblă egumenul să-i răpească din moşie, s-au cam întunecat la faţă şi, fără ocol, i-au zis că nu poate birui-n Divan, mai cu seamă c-au pierdut şi-nscrisurile, iar Teofan acela-i grec şi frate lui Drakinos, pe care l-au făcut Vodă Mavrogheni mare dregător. Şi s-au făcut la noi spurcat obicei, că pricinile nu se mai judecă după dreptate, ce după starea pricinaşilor şi, dacă cinevaşi e grec şi dregător, nu poate fi rămas de altul ce nu e, măcar de-ar fi acela cu toată dreptatea-n mînă. Şi numai o cale piezişă de-ar afla, ca să umble pe-aceea...

Şi-au bătut în palme boierul şi-au poruncit slugilor s-aducă ciubece şi cafele că, dacă s-au tras pe divane, au zis cătră pitar să-i spună pe de-amăruntul toată tărăşenia, ca să cumpănească dînsul. Şi-au povestit Sotir

toată-ntîmplarea cum au fost şi cum l-au tilhărit la drum, care noi nu ne mai întoarcem şi au spus şi de cum s-au aflat dînsul cu acel vescov de la biserica din pădurea Zidurilor, că l-au tot iscodit boierul cu-ntrebări despre acela, zicîndu că-i pare cam ciudat lucru. Şi s-au învoit şi Sotir, c-au mărturisit că nu s-au dumirit încă ce-a fost, pentru care nici n-au povestit unele dumnealor, să nu-l crează rătăcit la minte. Şi-au băgat mîna pe sub cămaşă şi, după ce-au desfăcut nişte cătărâmi, au tras afară un chimir greu, cusut cu pungi, şi l-au aşezat lingă dînsul.

Şi-au prins a povesti pitarul de acel vescov că, după ce-au stat şi-au vorbit multe, s-au ridicat şi, luînd o luminare-n mînă, l-au dus pe o scară răsucită de-au coborît într-o pimniţă boltită, sub pămînt. Acolo au fost o trecere ascunsă, îngustă tare, prin care-au dat într-o hrubă umedă, zidită cu cărămizi. Şi-au mers cale multă prin acea hrubă, că-l dureau şi şalele tot mergînd aplecat şi răsucit, c-au fost locul strîmt. Şi-ntr-un tîrziu au dat într-un beci larg, boltit, din cărămidă roşie, unde-a fost locul uscat, avîndu pesemne răsufclători. Şi-au fost acolo neşte tronuri mari, pline de scumpătăţuri, cum au numai împăraţii : tipsii, talgere, căţui, ibrice, cupe, candelale, icoane ferecate şi multe altele tot în argint lucrate, dară unele şi de aur au fost. Şi i-au zis vescovul că se află ei sub palatele Brîncoveanului, într-o tainiţă, care n-o mai cunoaşte nimeni, c-au murit demult aceia de-au ştiut ascunzătoarea. Şi-au ridicat pleoapa unui sicrieş de lemn negru, încrustat cu sidefuri, şi-au tras de-acolo acest chimir, care-l pot cerceta dumnealor să vază că-i burduşit cu bani de aur, tot galbeni împărăteşti şi mahmudele, şi i l-au dat zicîndu-i să se-ncingă cu el, c-are să-i prindă bine în treaba ce are de făcut. Că aurul toate uşile le deschide. Şi i-au zis să ţie minte vorba că banii

fac bani și-aceia-l povățuiesc pe om ce să facă-n viață, fiindu buni când puterea lor nu-i stricată...

Pe când strîngea el cătărămile acelui chimir, care trage mai bine de cinci ocale, l-au întrebat pe vescov de nu-i e teamă să-i arate lui, om necunoscut, toate acele taine și comori, fiind bine știut lucru că aurul îi stîrnește pe oameni de fac multe nelegiuiri. Și-acela au zîmbit și i-au zis :

— Noi nu ne-arătăm către cei răi. Și să mai știi că nu-i împlinire pe lume, cît de mărunță ar fi, să nu fie scrisă dinainte în cartea Domnului. Și-apoi, când a veni vremea, vei înțelege că eu n-am a mă teme, că nimeni n-au murit de două ori...

Și l-au dus în urmă tot printr-o hrubă zidită, de l-au scos într-un loc pustiu, pe malul unei ape, răsucind pe țîțîni o piatră mare, năpădită de mușchi. Dar, când a fost să plece, i-au zis vescovul să-l caute pe un nepot al său, c-acela are să-l ajute mult, și i-au dat și semn de ncredințare către dînsul, numai că, fiindu el cu nebăgare de seamă, n-a luat aminte să-l întrebe de numele aceluia, că nu i l-au spus. Și degeaba a strigat cătră piatră și a bătut cu pumnii că, pesemne, n-au lăsat să-i treacă glasul, fiindu groasă foarte, și semnul acela i-au rămas întru zadar. Și pe aceste vorbe au băgat pitarul mîna și-au tras din sîn o năframă de mătase neagră, veche tare, unde, dac-au desfăcut-o, s-au văzut capacul unui engolpion din aur și jmațuri, bătut cu pietre nestemate. Și se minunau Tănase și Grigoraș de lucrătura acelei scumpe, numai Triglava s-au făcut la față alb ca păretele și s-au desfăcut la gît, c-au zis să fie zăpușeală mare. Și, ridicîndu-se de pe divan, au mersu de-au scotocit într-o lacră, iară când s-au întors cătră dînșii s-au văzut că aducea chiar cealaltă parte a engolpionului. Și-au luat pitarul părțile și le-au îm-

preunat, bine văzîndu-se că se potriveau întocmai. Și au rămas pe gînduri Triglava, cît și ceilalți au tăcut, fiind tulburați de-ntîmplări, numai Tănase, ce-i va fi venit, au prins a cînta popește : *Kirie eleison, Kirie eleison...*

După ce-au șezut cîtvași cu gîndul dus, s-au sculat Triglava și-au zis să iasă afară, în grădină, că e și aerul mai bun. Și-au stat între pomi, unde-au fost nește lavițe de piatră netezită, și i-au spus pitarului să-i mai spuie odată povestea acelei călătorii. Și-au spus pitarul tot drumul cum i-au fost și, povestind, au tras c-un băț pe jos nește dire, arătîndu cum i-au fost calea. Și-au zis Triglava, băgîndu de seamă semnele ce scurmase pitarul, c-acelea închipuie o slovă evreiască ce se zice grecește *Tau*, și slova aceea e semn adînc, spunînd ea, pentru cine-i cunoaște tîlcul, multă-nțelepciune...

— Nu cred eu să șază-nțelepciunea-ntr-o slovă, zice că s-au îndoit Sotir, dar un semn poate să fie.

— Numai de l-am înțelege bine, zice c-au zis și Tănase, că mie-mi pare a semăna mai mult c-o cale rătăcită, de aceea ce-i zice grecește lavirint. Și iarăși au prins a cînta popește *Kirie eleison, Kirie eleison*, măcar că i-au tot zis Triglava nebunului să tacă, fiindu-i voia, după cum s-au mărturisit, să afle ce-au grăit pitarul cu acel vescov ?

Și-au prins a spune Sotir cum s-au plîns aceluia de împlinirea ce-au avut cu Teofan și cum s-au vîitat de greci, că-s prea apucători, de-au năpădit peste noi ca lăcustele și toată vlaga țării o au supt, cît îi vine să sară cu parul, să s-aleagă-ntr-un fel. Și nu se poate dumiri el cumu-i mai rabdă țara, măcar c-au ajuns bieții oameni la sapă de lemn. Iară vescovul l-au ascultat cu luare-aminte și i-au zis apoi :

— Și ovreii, cîndu l-au mîniat pe Dumnezeu, au căzut în robia lui Faraon, pentru ispășirea păcatelor. Și multe au fost și greșalele noastre, de ne-au dat sub greci, dară poate că s-au împlinit sorocul să ne mîntuim, c-ar cam fi vremea...

Pe aceste vorbe s-au despreunat, c-au zis cuvînt Triglava că va să cugete la unele, și să se vadă a doua zi, să ospăteze-mpreună.

Și-a doua zi, cîndu au fost vremea prînzului, au mersu Tănase cu Grigoraș și cu pitarul la curțile lui Triglava care îndată i-au primit și-au chemat slugile și le-au poruncit de i-au pus caii la caretă și-au călătorit afară din tîrg, dincolo de gîrla Colentinei, la mănăstirea lui Cernica Știrbei. Acolo i-au primit însuși Veniamin, starițul, care-au fost prietin bun lui Triglava, și i-au dus în trapezărie unde-au aflat întinsă masă mare, că trimisese veste din vreme Triglava către stariț. Așteptîndu dinșii să le aducă bucatele și mai umblînd nițel să-și dezmoștească picioarele, au zărit pitarul zugrăvit pe perete un chip între altele ce-i înfățișa pe stariții care-au fost ai mănăstirii. Și-au stat Sotir tot privind acel chip, că nu se deslușea bine, fiindu cam întunecat de fumul luminărilor, și-au zis apoi lui Triglava :

— De s-ar vedea mai bine aș zice că-i însuși vescovul, dară l-au întunecat prea tare fumul.

— Și fumul, dară și vremea, au zis Veniamin, că tocmai intrase. Ți-au spus, se vede, domniei tale, au zis apoi lui Sotir, c-au fost acel Macarie, arhimandritul, unchi bun, după mamă, înțeleptului meu prietin, boierul Vlășceanu. Noi, păcătoșii, nici cît colbul de pe-ncălțările lui nu prețuim, c-ar trebui să-i scrie viața la *Jitii*, alăturarea cu-ale sfinților mucenici... N-au fost dînsul decît doi ani stariț aici, că l-au luat de l-au făcut episcop...

Și s-au arătat doritor pitarul să-l întrebe pe stariț despre acel arhimandrit Macarie, dară n-au mai avut răgaz, că Triglava au luat altă vorbă și-au prins a le povesti de un venetic ce l-au prăsit Vodă la Curte, Perdicaru. Acel Perdicaru, au zis Triglava, fiind ghicitor în stele și tălmăcitor de vise, s-au fălit către Mavroghene că dînsul cunoaște și cele de-au fost și cele ce sînt și cele ce-a fi să fie, de cîndu s-au zidit lumea și pînă cînd i-a fi capătul, cum scrie la Scripturi, pentru care umblă tot în spinarea lui Vodă, că i se uită acela-n gură ca unui proroc. Și-au zis cuvînt și Tănase, că îl știe și el pe acela, de-a avut și-o pricină cu ghicitorul, care-i fiul minciunii, că se ține mare știut, măcar că de unele ce sînt zice că nu sînt, iară de altele de nu sînt zice că sînt, dară, vorbind cu-ncîlcituri, zice așa că se mai și potrivesc cîte unele... Și lumea zice, de n-ar fi vorbe de-ale dujmanilor, că are-n ogradă o polată unde ține vreo patruzeci de cocoși, că umblă să capete vasilisc. Acela, precum se știe, se face din ou de cocoș, fiindu unii care la șapte ani o dată se ouă ! Și-n fiecare dimineată, singur intră și-i caută de ou. Și-am auzit să umble dup-o cumnată ce-are Vodă, văduvă, c-ar vrea s-o ia el, să intre-n neam. Numai nu-l vrea aceea deloc și tot suspină veneticul și oftează, c-o curtenește fără noroc !

Dar au tăcut Tănase, că i-au poftit starițul la masă iară dascălul, văzînd bucatele, au prins a gogoneța ochii tot adulmecîndu-le și frecîndu-și mîinile. Au fost, ce-i dreptul, bune bucate : ciorbă de știucă fiartă-n zeamă de varză acră și iuțită cu hrean, marinată de stacoji dresă cu mujdei de usturoi, plachie de crap umplut cu stafide grecești, berbec la proțap, uns din pleaftură cu sos de vin amestecat cu usturoi zdrumicat cu băcănii și cu zeamă de lămîie, curcan pe varză umplut cu castane

de cele dulci, plăcinți, baclavale și multe altele care nu le mai înșirăm toate. Și le-au dat starițul întâi niște rachiu de cel tare și cu gust de migdale, care-au fost fiert de două ori și cu șimburi de prună spărți ca să-i dea acel gust. Pe lângă rachiul acela nu le-au dat Veniamin decât niște ghiudem uscat lemn și câteva fărămituri de brinză iute, din care le-a venit sete mare. Cîndu i-au fript mai rău setea, au poruncit starițul de-au adus niște vin galben, cam vechi, care-au fost așa de tare răcit la gheață că le trosneau dinții, măcar c-au fost bună potrivire între acel vin și plachia de crap.

Din vinul acela, pesemne, și starițului i s-au slobozit glasul că, dîndu-și barba mai spre urechea lui Triglava, au prins a povesti cum i-au fost lui călătoria la Horezu, c-au murit Iosif, egumenul, și-au mers de-au slujit la-nmormîntare, că s-au adunat acolo sobor mult. Și tot clătina din cap și zicea că nu e bine ce e, că pentru multe biruri grele ce-au fost asupra satelor, multe s-au spart și-au fugit oamenii, unii peste munți, alții peste Dunăre și cine-ncotro au putut și-au văzut cu ochii. Și-acuma țara fuge toată, c-au fugit și din boierii olteni ce, cîndu au fugit, au zis țării :

— Fugiți și voi după noi și nu mai dați nimică !

Acei boieri zice că s-au lăudat cătră țară c-or veni cu alt Domn, să-i scape de dări grele și de trai rău și de nevoi. C-ar fi zis cuvînt că Vodă-i smintit și nu poate chivernisi țara ce-o lasă de-o jupoaie grecii, iară mai cu seamă Ianache, stolnicul, care-i sfetnicul lui Vodă. Și cît au călătorit dînsul prin sate au văzut oameni puțin-tei, mai mult bătrîni și neputincioși, și multe bordeie părăsite și pămînturi nelucrate și năpădite de bălării. Și cugetă dînsul c-are să se întîmple foamete, că e stricăță rău țara și nu mai vor bieții români să are pămîntul, că prea-i jăcuiesc toți. Și iar au mai cletinat

din cap Veniamin și s-au căinat de vremuri că-s grele și-ntunecate și nici o cale nu vede să dăm mai la lumină. Și-au mai zis dînsul, spre mai bună deslușire, și vorba cum au scris la Matei : Vai lumii din pricina smintelilor, dară vai omului acela prin care vine smînteala...

Și-o vreme tuscinci au tăcut, fiindu-ngîndurați, și numai încolo au luat Sotir vorba zicîndu de cum au fost dînsul la Beci, cu angarale de-ale negoțului, și i-au plăcut mult rînduiala cum e acolo. Că și-mpăratul trăiește tot după pravilă, ca un om de rînd, măcar că lăcuiește dînsul într-un palat mare. Și-au zis pitarul că-i curtea palatului așa fel făcută încîtulea să se vadă că oricine poate grăi cu-mpăratul, că ograda-mpărătească e ca o piață slobodă verșicui. Și de pe aceasta negreșit se cunoaște că nu are trebuință împăratul să-l păzească neferi și arnăuți cu puști și cu pistoale, nici să-și apere viața cu ziduri și porți zăvorîte. Și nici n-au văzut dînsul pe nimenea să meargă-n patru labe dinaintea-mpăratului și să-i pupe papucii, că acolo-s altfel de oameni, nu ca noi, care sintem ca vitele, că cine cum se scoală mare mai rău ne-njugă. Acolo legea și judecata sînt mai tari și decât împăratul, c-au auzit dînsul de-un morar ce l-au tras la judecată pe însuși împăratul. Și-aceluia i-au dat judecătorii dreptatea, cum au venit după lege, nu-mpăratului ! Și nu se poate dumiri dînsul cumu-i suferă toți lui Vodă și-l lasă de face cum i se năzare. Și s-au mîhnit zicîndu că ne-or blestema copiii noștri că nu ne-am pus destul împotrivă și să-l fi oprit, că rea moștenire le vom lăsa.

— Urite-i sînt faptele și mult rău ne-au cășunat, i-au dat Triglava dreptate, că ne ține sub spaimă ridicînd în furci și surghiunind și canonind pe toți cîți îndrăznesc a-l grăi de rău. Atîta i-au înfricat pe toți și-așa i-au

făcut a se pîrî unii pe alții și i-au învrăjbit, cît au ajuns de se mănîncă-ntre ei precum cîinii...

— I-au dat învățătură Ianache, au rînjit Tănase, c-acela-i mintea lui Vodă, și i-au zis că, de-ar vrea Măria Sa, măcar că-i om puternic, să rupă un mănunchi de nuiiele, nu va putea, dară de le va rupe una cîte una i-a veni lesne. Că zece gîște, dacă tăbară pe-un dulău, îl răzbesc, dară de le va răzleți dulăul nici o supărare nu va avea de la ele, ce pe toate le-ar putea înfuleca. Pentru care-nvățătură l-au lăudat mult Vodă și l-au făcut stolnic, că l-au sfătuit să-i stîrnească pe oameni, zicîndu că pentru dînsu bine-a lucra pizma !

— Aceasta-i învățătură de la Satana, care și lui Cain i-au fost sfetnic, cîndu l-au pus de-au ucis pe frati-su, s-au mîniat Veniamin. Că bine-au lucrat pizma încă de cîndu s-au făcut lumea !

— S-au adunat lăcomia cu nebunia, au rîs Tănase, că de Vodă să zici c-ar fi deplin cuminte nu se poate, că umbletele lui nu-l arată a fi tocmai teafăr la cap. Ba nici șir la vorbă nu-mi pare că ține, că însumi l-am auzit vorbind bazaconii de ceea cum scrie la *Alirăndria*. Au făcut dînsul joi petrecanie foarte veselă la Hortolan, adică așa am auzit, că eu cînd am ajuns erea vremea cam trecută și tocmai povestea Vodă de pe cîndu umbla pe mare. Și-a zis că-ntr-un rînd, fiindu vijelie mare, i-au purtat la un liman pe unde umblîndu ei au aflat o peșteră de os. Și, dac-au privit mai cu luare-aminte, au văzut c-au fost aceea o tidvă a unui jidov de aceia din vechime, fiindu așa cam cît o casă de mare. Și zicea că-n ostrovul acela au mai fost și-un soi de păsări care n-au avut pe ele fulgi, pene, ce păr lung, muieresc, roșu ca focul, fiindu și iuți foarte, c-au vrut dînsul să prinză una, dar n-a fost chip !

Și, ascultîndu-l, tot cletina Veniamin din cap și-au zis apoi că, precum se vede, adevăr adînc e-n vorbele *Eccliziastului* unde zice că nebunia este pusă-n dregătorii nalte, fiindu, cum îi pare lui, obicei de cînd lumea.

— Asta-i pentru că au lăsat Dumnezeu în lume și firi pătimașe, le-au deslușit Grigoraș, care se lasă stăpînite de aprindere, fiindu semnul lor focul. Aceia sînt doritori de faimă și putere, fiindu pornirea ce au incolțită dintr-o prea mare iubire de sine. Aceștia, cum au pățit și-Avesalom, cel cu mîndre plete, de multe ori se prind în încîlcelile celor de le făptuiesc, ajungînd și-a-supra părintelui lor a ridica sabia. Și calea lor e fără cumpănă, că nu-i a cugetului, ce a patimii...

— Cu-nțelepciune ai vorbit, l-au lăudat Tănase, și-a-dînc ca la *Cazanie*. Și să știi c-ai spus lucru prea adevărat, că însumi am fost față și l-am auzit zicîndu-i lui Ianache stolnicul : Cînd ajungi într-un loc nalt, trebuie să te ții acolo-șa cum oi ști și oi putea și măcar ce-ai face, că altfel cum s-ajungi vestit în lume și să rămii pomenit în veac ? Din care vorbe se-nțelege bine că de slavă-i însetat, și-i doritor de faimă, fiindu om prea iubitor de sine, cum au zis Grigoraș. Că-i Vodă, precum îmi pare mie, ca Nartîs din poveste ce singur pe sine s-au iubit în oglinda apei, de-au și pierit...

Și-ar mai fi urmat dînșii a zice multe, dar au luat seama că e vremea tîrzie, fiindu soarele spre asfințit, și, lăsîndu-l pe stariț, au urcat în caretă și-au pornit, avîndu ei grabă s-ajungă pe la casele lor. Le-au fost zorul pentru o meteahnă ce-avea Vodă, că dădea în fieșcare seară cu tunul de la Curte, tot la un ceas turcesc, să se știe că nimeni nu mai e slobod să umble pe poduri, ce la casa lui să șază !

De la acel ospăț ce-au făcut la mănăstire, au prins Triglava a-i arăta multă dragoste pitarului, că tot îl

pofta pe la dînsul de şedeau la vorbă ceasuri de vreme, că avea boierul vinuri bune, stăpînind neşte vii pe la Drăgăşani. Cu vinuri de acelea, singuri îşi făceau fierbinţeala minţii, că se strîngeau toţi în odăi la Triglava şi făceau sfat şi se povăţuiau cu ce meşteşuguri să-l scoată pe Ianake din dregătorie şi cum ar face să-l alunge pe Vodă. Că umbla Sotir cu multe vorbe răzvrătitoare, avîndu din fire pornire către zarvă, căci pătimea el de dimerghesie, şi cu minie mare se ridica asupra grecilor, zicîndu :

— Dar pînă cînd să le răbdăm furăturile şi smintelile ? Că atîţia oameni pierit-au de moarte silnică, alţii pribegit-au pe veci în ţări streine, alţii, despuiaţi de averi, au căzut şi-au calicit.

Şi mai zicea de greci c-ar pune biruri şi pe ploaia din cer, măcar c-aceea-i de la Dumnezeu ! Iară mai mult se scirbea că se răzleşesc oamenii, că se bat ca iepurii, fugînd adică, şi mai bine-ar face de s-ar aduna.

Iară Triglava tot încerca să-l mai domolească, amintindu-i cuvîntul vechi ce zice că din fire ţese mulieră răbdătoare pînza lată, că trebuie răbdare şi chibzuinţă, să nu pornească lucru bun, dară la vreme nepotrivită şi fără folos, că, dacă peştele-i în gîrlă, nu pui borşul la foc. Şi i-au zis cuvîntul din bătrîni, că la lemnul tare trebuie secure ascuţită, măcar că Sotir îi întorcea vorba zicîndu că la vreme de lipsă şi-o unealtă rea-i bună.

Dar n-au trecut multă vreme şi-au avut pitarul o-nîmplare din care s-au mai muiat, c-au cunoscut a fi multă dreptate-n spusele boierului, cîndu-i zicea de chibzuinţă. Întîmplarea aceea au fost aşa : dac-au rămas pitaru-n tîrg, că-l ţinea Tănase-n gazdă, au trimis acasă răvaş că s-au apucat de daraveli de negoţ şi-are să mai rămîie. Dar dînsul numai de negoţuri nu s-au ţinut, că tot bătea podurile şi se-nsoţea cu fel şi fel de

oameni, făcîndu multe-amestecături, c-au avut legături multe şi tari. Şi-au prins a-şi trece vremea umblîndu cu Tănase şi cu Grigoraş tot prin cîrciumi şi cafenele şi vorbind cum nu se cuvine pe seama stăpînirii. Îşi făceau ei veacul mai mult pe la hanul lui Agop, armaeanul, care-i în capul Podului Mogoşoaiei, dincolo de strajă, de i-au zis mai apoi şi Hanul Galben, şi-i tot purta Grigoraş într-acolo din pricina unei muieri, care-o ţinea armaeanul la han, o fată curvă, Olerica, ce şi pentru Agie multe slujbi făcea. Că, avîndu Aga Manolache prepus pe cîte cinevaşi, îi da în seamă aceleia să-i iscodească tainele. Erea aceea frumoasă peste fire, dară stricată tare, că multora au mîncat banii, fiindu apucătoare de fel, şi se neguţa scump rău. Şi eră o vreme de cîndu birnic i-au fost Grigoraş, de l-au şi calicit.

Acolo, la hanul lui Agop, sezîndu dînşii-ntr-o zi sub umbrar şi bînd vin de Drăgăşani cu cofa, se tot împungeau din vorbe pitarul cu Tănase, că s-au fălit dascălul cu puterea ce-avea, zicîndu cum au frînt el într-un rînd oiştea unui car numai din puterea braţelor. Şi-şi tot dezgolea braţul şi-şi juca muşchii pe sub nasul lui Sotir, dară nu prea l-au luat acela-n vreo seamă. Însă dascălul, se vede, tot căta pricină să-l stîrnească, zicîndu să-şi arate şi dînsul puterea, numai că, fiind băut, cam încurca limbile, stăruind mai mult greceşte cătră pitar :

— *Tis si estin i dinamis* ? adică, întreba el, care-ţi este puterea ? Că voia, zor-nevoie, să-i drămuiască vîrtutea. Şi s-au trufit Sotir şi-au luat o para din pungă pe care, după ce-au arătat-o şi dascălului şi lui Grigoraş, o au îndoit-o ca pe-o frunză, numai cu două deşte, măcar că s-au cam căznit niţel. Şi-au aruncat-o pe masă, aşa-ndoită, şi i-au zis lui Tănase să facă şi dînsul aşijdere, dară dascălul n-au vrut deloc, zicînd că e cărturar şi nu se cuvine să facă pehlivăanii de acelea-n cîrciumă...

Pe cînd se desfătau dinşii în acea-ndeletnicire ne-roadă, au intrat pe poartă un om, călător pasă-mi-te, căci au fost plin pe straie de pulbere, spre care, văzîndu-l, au strigat pitarul :

— Varahia !

Şi s-au ridicat mergîndu către el. Iar călătorul, dacă l-au zărit pe pitar, s-au luminat la chip şi-au venit cătră dînsul de s-au strîns în braţe. Şi-au adus pitarul pe acel călător la masă şi-au cerut îngăduinţă să şază acolo, zicîndu că-i e prietin vechi. Şi, dac-au mai băut vin, au mărturisit acel Varahia că-i fugar de la Ţara Ungurească, fiindu căutat de stăpînire c-au făcut răzmiriţă şi-au sculat gloatele, c-au fost şi dînsul cu Ursu şi cu Cloşca. Şi-au spus el multe de-acel Ursu Horea, care-au fost capul răzmiriţei, zicîndu Varahia c-au fost om bun, fiindu el dulgher, precum Iosif al Mariei. C-aşa l-au cunoscut dînsul, mai demult, cîndu au ridicat acela biserica din Cizer...

Dară cu răzmiriţa au mers rău, după cum au spus, că au trimis împăratul oşti multe asupra lor şi pe capii lor i-au prinsu, c-au fost un vînzător ce i-au dat pe bani, ca Iuda, şi i-au omorît cătanele cu canon mare. C-au pus de le-au sfărîmat oasele pe încetul, luînd-o de la fluierul piciorului, cum însuşi au mers şi-au văzut, pentru ţinere de minte, măcar c-au fost primejdie mare pentru sine, că-l putea cunoaşte oarecine. Şi-au spus Varahia de dînsul că, fugind, s-au scăpat de moarte, dară n-au mai avut cum şade-n ţară, şi-i mai bine de un an de cînd umblă fugar printre străini, avîndu capul pus la preţ mare pentru moarte de om ce-au făptuit.

Să-l fi văzut la-nfăţişare n-ai fi putut zice c-au săvîrşit omor şi nelegiuiri că, măcar că erea om mare la trup şi nalt mult, cît pitarul, se arăta domol la mişcări şi blînd la fire. Avea dînsul părul capului bălan, îm-

pletit în coade pe lîngă urechi, şi căta nevinovat la om, că-i ereau ochii sinilii. Şi virtute-au avut multă, după cum s-au văzut, că, zărind pe masă banul ce l-au îndoit Sotir, l-au luat zicîndu că-i pagubă să strici un ban bun. Şi numai cu deştele l-au dezdoit de l-au făcut bun la loc.

De pe ce-au spus pitarul s-au înţeles c-au avut dînsul întocmiri de negoţ cu Varahia, fiindu şi-acela geambaş de cai. Şi-au fost ei, se vede, buni prietini, cît i-au şi dat pitarul bani mulţi, să-şi mai îndrepte starea, măcar că nici o nădejde să-i mai capete-ndărăt n-au avut. Şi n-au fost Varahia om blajin cum părea la chip, că nu s-au spăimîntat de cîtă moarte-au ieşit din răzmiriţa ce-au făptuit, ce au umblat cu Sotir pe lîngă cărturari să scoale gloatele şi pe la noi, să facă omor şi prădăciune. Cu tîlhării de-acelea cugetau să surpe stăpînirea, c-au zis dinşii că nu-i bună rînduiala cum au fost şi să facă alta. Dar umbletele lui mai tîrziu s-au văzut, că atunci, stîndu cu cărturarii la masă, tot bea vin mult, fiindu însetat, după cum şi-au cerut iertăciune. Că s-au mărturisit dînsul şi-au zis că, nemaivînd bani, au ajuns, acu mai în urmă, de-au băut şi bragă, care, poate ştiu dumnealor, este un terci din făină de mei ce-au fost lăsat să fiarbă, şi poate să fie bun, cînd eşti flămînd, că e şi săţios. Numai cît, neavîndu el deprindere să bea acel terci, i-au căzut rău la burtă şi-au dat în urdinare. Şi-a păţit ruşine, că l-au prins neputinţa-n uliţă şi s-au dat după un gard. Dară l-au lătrat cîinii, că l-au năvălit, şi s-au strîns gloată multă care l-au şuerat şi i-au strigat huideo ! Şi trebuie să bea mai mult acum, ca să-şi mai dreagă măruntaiele. Iară mai bine. cugetă dînsul, i-ar cădea un vin de cel negru, virtos, c-acela îţi strînge burta... Şi-au poruncit pitarul de i-au adus de acela şi toţi l-au căinat c-au ajuns de-au băut bragă !

Din cum se uitau după muieri acel Varahia s-au putut vedea deslușit c-avea năravuri rele. Ba, cîndu au văzut pe Olerica urcînd pe scări, c-au mersu pînă sus, în odăi, cu Grigoraș, au grăit tare către pitar :

— Tulai, Doamne, cumu-i de faină, tune dracu-n fo-lele ei ! Avan mai mestică din buci ! No, cată numa și ia sama ce chișite are ! — Varahia acela, precum se vede, fiindu de tînăr tot geambaș de cai, căpătase de-prinderea de-a prețului și muierile ca pe iepe ! — No, frate, au urmat ungureanul, aiasta dacă te-apucă la loc mai înghesuit te dumatică de te-alegi tăt dăraburi. Feri-mă, Doamne ! s-au păzit dînsul, dar au fost cu gînd viclean că, după aceea, de multe ori s-au văzut umblind pe la acea Olerica. Dar poate să fi avut ungureanul și oarece neguțătorii cu dînsa, măcar că geambășie n-am auzit de aceea să fi făcut.

Și-au tras învățătură Sotir din ce-au povestit Varahia că, mergînd la Triglava, au spus de cum au fost în-tîmplările cu răzmirița și zice c-au blestemat Sotir și-au zis că, dac-au făcut Dumnezeu un lucru strîmb, nimeni nu poate să-l mai îndrepte. Și le-au adus aminte dînsul de-o vorbă proastă ce zice că, făcînd Dumnezeu lumea, au luat aminte că au făcut pămîntul mai mare decît cerul și-au vrut să dreagă ce-au greșit, dar nu s-au pri-ceput cum. Și-au trimis pe albină la arici, să-l isco-dească, și-acela au zis să mai strîngă pămîntul, să-l facă vâi și munți, pîn-o-ncape sub cer. Și-așa au făcut Dum-nezeu și-au strîmbat pămîntul să aibe loc sub cer.

Dar vorba asta are-un tîlc, s-au cugetat dumnealui, măcar că-i pornită din proști, că, au vrut să zică, din-tr-nceput mai mult lut au fost pe lume, din care și pe om l-au zidit Dumnezeu, iară lumea cerească e mai pu-tină, măcar că pare a cuprinde și-a acoperi pămîntul. Cuprinderea aceasta-i însă doar o amăgire ce-au scor-

nit-o ariciul, căci, de s-ar netezi pămîntul, bine s-ar vedea că nu-l cuprinde cerul, că n-ajunge prin toate adînciturile. Și, din strîmbătura aceea, lucrurile au ur-mat a merge tot strîmb, și-așa vor fi cît a fi lumea, că-i cer puțin și prea mult pămînt...

Așa, mîhnit în sufletul lui, au luat pitarul drumul către casă, la Glavacioc, să-și mai descîlcească treburile pe-acolo. Dară mult n-au zăbovit că, la puțină vreme, iar s-au arătat în tîrg, mergîndu să-l vază pe boierul Vlășceanu, c-au zis să-i fi adus veste de la acel vescov. Și-au povestit cum s-au înfruntat cu Teofan, c-au mersu la mănăstire și-au spus egumenului întîmplarea cum au fost la drum de l-au prădat sluga. Că, i-a zis egume-nului, acela, sluga lui, de bună seamă c-au fost cum-părat cu bani, dar cine l-au cumpărat, măcar că dînsul nu știe, n-are la ce se bucura. Și s-au jurat că-l va ucide cu mîna lui pe cel ce s-o atinge de moșia lui, ca să știe și egumenul și să spuie cui va socoti că-i face trebuință să știe. Și-acela, cu fățarie, se făcea a nu ști nimic de-a-celea.

Și dumnealui, pitarul, n-au mai putut rămîne acasă, că n-avea tîhnă-n suflet și nici liniștea somnului nu-și mai afla, tot răsucindu-se noaptea-n așternuturi și cu ochii ațintiți pe pereți. Că-i părea să-l tot mustre mo-șu-său, acel Udrea Mogoșanu de pe care-au moștenit ei moșia, fiindu povestea lui zugrăvită pe perete. Și-i pă-rea că se tot uita acela cu minie la dînsul și-ncruntat, socotindu-l nevrednic în neamul lor. Și, într-o noapte, dacă n-au mai suferit uitătura aceluia, s-au sculat, și-au luat calul și-au pornit la drum, cu gînd să s-abată pe la vescov, să se mărturisească și să-i ceară povață.

Ajungînd dînsul la conacul de zid alb, dac-au zărit lumină la o fereastră, au bătut la ușă, măcar c-au fost în puterea nopții. Și i-au deschis însuși vescovul și l-au

poftit la dînsul în chilie iară dumnealui, mai-nainte de toate, i-au spus c-au dat semnul cui trebuia, că i-au îndrumat Dumnezeu căile, oricît au uitat să-ntrebe de numele aceluia. Și-au spus apoi de biata țară, cum au stricat-o grecii, și de rătăcirea-n care trăiesc oamenii, de-au ajuns mai nevolnici ca niște babe, că fieșcare nu-mai grija pentru sine o poartă, iară de altele, ce sînt amare foarte, nimica nu mai caută, parcă i-au legat la ochi Dumnezeu...

Și, zîmbindu către el, au tras vescovul o carte de pe poliță și-au răsfoit-o nițeluș, zicîndu :

— Scrie aici, la *Sindipa*, o pildă cu o vulpe care-au fost prinsă-ntr-o cetate și n-au mai avut cum ieși. Pentru care, s-au dus vulpea la poarta tîrgului aceluia și s-a făcut moartă. Și, făcîndu-se ziuă, o au zărit un om care-au zis că-i bună coada vulpii să șteargă moara cu ea. Și i-au tăiat coada și vulpea au îndurat durerea cozii și nu s-au clintit nimică. Și-au mai venit și alt om și-au zis și-acela că urechile vulpii sînt bune de plînssoarea copilului. Și i-au tăiat și urechile și au răbdat vulpea durerea urechilor și nu s-au clintit nimica, fiindu și poarta tot închisă. Și alt om au mai venit care-au zis că dinții vulpii-s buni pentru durerile de dinți. Și-au luat un cataroi de jos și i-au rupt dinții și-au îndurat vulpea și durerea de dinți și n-au clintit cîtuși. Și-au mai venit un om și-au zis că inima vulpii-i bună la durere de inimă. Și-au tras custura de la briu s-o spin-tice, să-i scoată inima. Și vulpea n-au mai răbdat să-i ia și sufletul, că s-au deschis atunci și poarta și-au dat pe poartă de s-au izbăvit...

Și-au zis vescovul de pilda aceea că-i plină de tîlc, căci au făcut-o un înțelept ce-au vrut să zică, după cum au cugetat dînsul, că multe poate să rabde omul, fiindu-i împrejurarea neprielnică, dară să-i iei sufletul nu

te-ngăduje, și nici Dumnezeu nu te lasă, fiindu sufletul dar de la Dumnezeu care nu stă sub putere omenească. Și-atuncea și poarta izbăvirii se deschide, cîndu pentru sufletul lui se bate omul, că de toate cele lumești te poți lepăda, bani de-or fi, moșii de-or fi ori altce, dară de sufletul tău nu te poți lepăda, nici întru necurătenia sufletului nu poți viețui.

Și i-au dăruit acea carte, s-o ia cu sine, de le-au și arătat-o : o bucoavnă veche, cu scoarțe grele de lemn îmbrăcat în piele, care pe mărgeni au fost cam mucedă, c-au fost, se vede, locul umed unde-au stat. Iară dinlăuntru, pe prima foaie a cărții, au aflat scris deslușit : Macarie, fiindu acela numele vescovului. Și-au povestit Sotir cum i-au mai spus vescovul și de Brîncoveanul, că toate cele lumești au lăsat și-au pierdut, cîndu l-au pus turcii la cazne, dar sufletul și-au păstrat curat, că nu și-au lepădat legea și credința. Și, măcar că l-au omorît cu rea moarte, că sub ochii lui i-au tăiat pe coconi, dacă nu și-au pîngărit sufletul, s-au ridicat biruitor asupra păgînilor, întocmai sfinților mucenici. Și-au rămas spre pildă că, s-au înțeles bine, nu e putere pe lume, cît de mare să fie o-mpărăție, care să aibă putere asupra sufletului cuiva. Iară cine-și scapă sufletul și trupul poate să-și scape, că puterea noastră din suflet ne vine...

Tăcînd pitarul, au luat vorba Tănase de-au zis că pilda Brîncoveanului și turcii-au înțeles-o și, temîndu-se, n-au mai suferit Domn pămîntean, ce ne-au dat sub grecii...

— Voi umblați să-nțelegeți căile Domnului, le-au zis Triglava, și uitați vorbele cum au zis la *Ecleziast*, că unde-i înțelepciune multă e și mult necaz și cine știe multe are și multă durere. Și-au tras apoi *Scriptura* de pe poliță de le-au cetit cuvintele *Ecleziastului* unde zice

că nu e altă fericire pentru om sub soare decît să mănînce, să bea și să se veselească.

— Cum aş putea ? zice să fi sărit Sotir, numai dac-aş fi orb și surd, să nu văd și să n-aud ! Că-i adevărată vorba cum mi-ai spus odată, *pas anthropos filozoos*, că, adică, orice om iubește viața, dară nu tot domnia ta mi-ai zis cum spune la Evanghelie : *udis gar imon cafto zi*, care-nseamnă că nimeni dintre noi nu trăiește numai pentru sine ? Ci nu vedeți ce-i în jur ? Bine-i că ne stăpînesc și ne răpesc toate și turcii și grecii ? Și ce-om lăsa copiilor noștri ? C-au fost mai demult neamul nostru vestit și lăudat și în lupte tare, iară acum fără putere și fricos s-au făcut și fără de faimă și ocărit de toți zace. Că s-au rătăcit în întunericul neștiinței și-au orbit, că de-nvățătură nici o nație nu-i lipsită, numai a noastră și cea țigănească. Și-așa om ajunge toți a ne lepăda și-a ne robi ca pe țigani, căzîndu noi slugi a fi pe la alte neamuri, să fim de batjocura acelor !

După ce-au zis pitarul acestea, zice că nimica nu s-au mai înțeles, c-au făcut vorbă multă și toată deodată, că fiecare striga-n toate părțile, zicîndu unul una, altul alta, de-au fost sfat ca-n balamuc, la Sărindar. Și-abia-abia i-au domolit Triglava, aducîndu-le aminte de ziduri că au urechi. Și i-au întrebat apoi, să-i spuie, ce le e voia ? Și toți într-un glas zice să fi zis :

— Să sculăm țara și să ne mîntuim !

Iară Grigoraș au prins a le-aduce aminte cum au fost sub Grigore Ghica, la leatul 1769, cîndu au venit Nazare Carazin, moscalul de l-au trimis împărăteasa, și-au făcut răzmiriță cu polcovnicul Ilie, comandîrul voluntirilor. Că și pe Vodă l-au prins dînșii atunci, măcar c-au fost pitit într-un cufăr, în prăvălie la Hagi Tirtan, lipscanul. Și-au zis și Tănase, tot împungînd cu deștiul,

să scrie răvașe pe la-mpărății, să ceară milă și ajutor, fiindu și-aceia creștini.

— Ba nu-i bine cum zici ! s-au ridicat Triglava-n toiag. Că o așa lucrare nu pe cei dinafară trebuie să se razime, ce pe aceia dinlăuntru. Că nemții au moscalii, dac-or veni, că și să nu vie se poate, de nu le face lor trebuință, gîndești c-or mai lăsa ce-au apucat și-or pleca ? Și cu ce te-ai ușurat dacă nu mai dai birul turcului, ce neamțului au moscalului ? Că slobod tot nu ești și tot ca ursul vei juca, au că-ți zice turcește, au că-ți zice nemțește. Luați aminte ce vă spun că, pentru războieli ce vreți voi a face, trebuie multe și bune boieli, sulimanuri tari, ca să vază deslușit pricina nu numai cei de-or purta războiul, ce și-mpărățiile. Pentru aceasta trebuie răul să sporească și stîrniți grecii ca mai tare să jupoaie țara...

— Ba să-mi fie cu iertare, s-au mîniat Sotir, dară nu pot înțelege eu vorba aceasta, ce gîcitură a mai fi ? Au pricina ce-i la mijloc nu-i tocmai că-i rău cum e ? De ne-au ajuns cuțitul la os ? N-or fi bieții oameni destul de apăsăți ? La ce să le mai sporim amarul ?

— Să nu cugeți astfel, l-au domolit Triglava. Nu uita că te pui cu grecii, care-s prea iscușiți în urzeli și, dacă vrei să-i rămii, trebuie lucrare meșteșugită. Că mai sîntu în gloată mulți de-aceia de-l laudă pe Vodă, vâzîndu cumu-i belește pe boieri, că le pare lor a face Domnul dreptate. Nu-i pricep ei vicleșugurile, că nici un bine nu e pentru țară în acelea de făptuiește, că binele de obște nu vine din prăvălire a celor de sus, ce din rădicarea celor de jos prin învățătură și-nlesniri. Nu văd ei că ridicări n-au făcut decît neguțătorilor, pentru paralele acelor, iară nu pentru c-ar fi avut aceia-nsușiri. Că neguțătorul nu-i nici țaran să are cîmpul, nici meșteșugar să facă vreun lucru văzut și trebuitor, nici căr-

turar să-i deprindă pe oameni care-s cele bune și frumoase ale vieții. Neguțătoru-i doar înșelător nărauit la trai bun, că nici soarele nu-l pîrleşte, nici ploaia nu-l udă, nici vîntul nu-l usucă, nici munca nu-l istovește.

Și-apoi nu uita că-nțelepciunea celor vechi ne-nvăță că și din covîrșirea răului se ivește binele. Că lumea nu mai rabdă cînd o-neacă răul, iar din supărarea supușilor se naște multă putere cu care, dacă o fi cine s-o poarte cătră unde trebuie, s-ar putea face altfel de așezare, să-ntoarcem stăpînirea la un domn pămîntean. Să nu uităm vorba care-au lăsat-o bătrînii, că lipsa frînge legea! Să ferească Dumnezeu de cine-au pierdut toate, de-au rămas numai cu sufletul, că lumea-i ca vulpea cea din pilda *Sindipii*: rabdă multă durere, dară vine-o vreme cînd nu mai îndură, că nu mai poate, și-atunci se scoală și face răzmiriță. Iată, acu e lipsă mare, c-au pus Vodă biruri neprăvilnicite, dară lumea încă rabdă, cum și vulpea au răbdat durerea cozii și-a dinților. Și stau oamenii și nu clintesc nimica, că nu i-au covîrșit tot răul și mai sînt încă și de-acei ce-și pun nădejdea-n Vodă, că nu pot crede să fie Domnul țării scrîntit, știindu că-i unsul lui Dumnezeu. Pentru aceia trebuie boiele, mai bine să-l zugrăvim, să-i vază chipul lui adevărat.

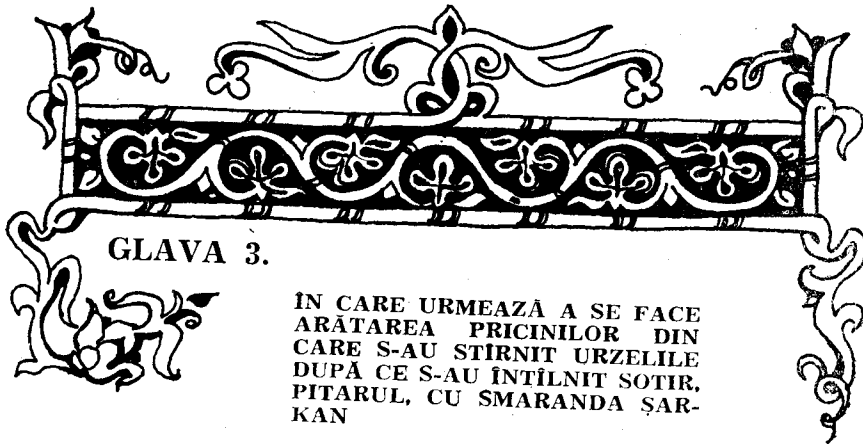
Și, pe vorbele lui Triglava, au pregîndit dînșii fapta, sfătuindu-se ca mai tare să tulbure apele de cum ereau și țipetele norodului să-ntărite. Și se cugetau dînșii cum ar face mai bine să-l strice pe Mavrogheni cu turcii, că nu dibuiau calea, dar au zis Sotir să-i fi spus vescovul să nu uite vorba veche ce zice că morarului, dacă-i iei apa, îi șade moara. Și-au fost nedumerit, zicîndu că n-au prins întocmai înțelesul ce-au avut acea vorbă.

— Ba nu-i tocmai așa adînc, i-au zis Triglava, că puterea morii din apă se trage, iară puterea lui Mavrogheni din bani îi vine, cu care și-au căpătat trecere la

turci, tot plătind peșcheșuri. Fără bani olog ar fi și nepuțincios, iar trecerea lesne și-ar pierde, că-i om ne-nvățat, mai pătîmîndu, precum l-arată umbletele, și de megalopsihie. Și-mi vine-a crede că, de-ar săvîrși unele fapte dintru care să se vadă că n-are însușire a fi Domn, s-ar lepăda împărăția de dînsul. Că noi sîntem aici poarta turcilor către Evropa, care n-o vor lăsa aceia s-o piardă. Și-așa faimă, care să-i risipească trecerea, l-am putea ajuta să capete, numai cu banii e lucru mai gingaș, dar o vrea Dumnezeu cu noi și-om nemeri și-acolo meșteșugul...

Și s-au vîrît Tănase-n vorbă, c-au zis să-și aducă aminte c-au cunoscut dînsul, cîndu s-au dus cu beizadelele lui Ipsilante la Sibiu, un argintar, care-au fost tarapanagiul Măriei Thereza, împărăteasa, și-avea acela dibăcia de-a bate bani calpi.

Și-au stat pe gînduri Triglava și l-au întrebat pe Tănase de n-ar putea să-i mijlocească pe lîngă acel argintar, măcar și calpuzan de-a fi, să-i lucreze o candelă ce vrea mai demultă vreme să-i dăruiască lui Veniamin, starițul de la Cernica. Și, cum s-au înțeles mai tîrziu, dacă s-au ajuns din vorbe și-au făcut înțelegere, au clocit dînșii o urzeală sucită, precum mai pe lungul vom arăta. Ci să spunem, pînă a zice de acelea, de altele ce-au mai fost.

GLAVA 3.

IN CARE URMEAȚĂ A SE FACE
ARĂTAREA PRICINILOR DIN
CARE S-AU STIRNIT URZELILE
DUPĂ CE S-AU ÎNTILNIT SOTIR.
PITARUL, CU SMARANDA ȘAR-
KAN

ot umblînd Sotir cu Tănase și cu Grigoraș, l-au învățat aceia năravul de mergea la cafeneaua lui Hagi Moscu, „La patru harapi“, unde se adunau mulți călători. Cafeneaua au făcut-o Hagi Moscu-ntr-o odaie mare, boltită, cu divanuri pe lîngă pereți și cam plină de fumul ce se ridica din ciubucele multilor fumători, că erea ciubucul slobod. Ședeau acolo, tolăniți pe lavițe, arnăuți cu fesuri și fustanele albe, încrețite, turci cu țestele-nfășurate în cealamale, ovrei în halate soioase și cu tichii negre pe cap, greci cu picioarele vîrîte în opinci cu canafi, lipoveni bărboși, cu ochii ascunși sub margenele largi ale pălăriilor lor negre, negustori nemți, în haine strîmte pe trup și cu părul capului adunat în coadă pe ceafă, și

alte nații de oameni, vorbind toate limbile Evropei, de păreau a fi curat Turnul Vavilonului.

Pe tablale de alamă galbenă, împodobite cu flori bătute din ciocan, aburea cafeaua în felegene tot timpul, că Hagi Moscu avea dever mare, știindu el bine să-și poarte neguțătoria. Ba ținea acolo, să-i sporească vînzarea, și-un ceauș de juca, la anumită vreme, caraghiozul turcesc, cu păpuși, și-acela spunea vorbele nu numai turcește, ce și grecește și românește, cu măscări multe și murdalîcuri, care nu le mai spunem, că poate nu se cuvine.

Luase obicei Sotir de juca ghiulbaharul, ca să se-așeze la vorbă cu Hortolan, care pe toate le știa, primindu el și gazetele nemțești de la Beci. Hortolan acela avea meseria de negustor, dară mai mult număra poddelele pe uliță, că tot bătea podurile, stînd la taifas cu oricine. El stare-au avut bună, că muierea i-au fost armeană și se pricepea la negoțuri, avîndu ea și frați mulți și neamuri, ba la Stambul, ba la Beci, ba la Cra-covia, ba la Lipsca și mai știu eu pe unde. Aceia toți îi trimeteau mărfuri bune, cît și țineau armeană dugheană mare cu de toate, cum n-au mai avut nimenea : covoare, argintărie, scule scumpe, blănuri, lipscănie, băcănii, ce voiai.

Dînsul, Hortolan, au fost bună iscodă franțuzească, că slujba i-au fost să stea cu urechea-ntinsă, de și bani căpăta pentru acele auziri. C-au fost, cum se știe, neașezare mare-n Evropa, umblîndu multe vorbe răzvrăti-toare, dintru care și răzmirița s-au făcut mai apoi, cîndu s-au sculat franțujii contra stăpînirii ce-au fost, de singuri și-au tăiat craiul, cu crăiasă cu tot, zicîndu că nu le mai face lor trebuință să-i apese nimenea. C-au fost oameni cărturari, volterîști, ce tot ziceau de Dum-nezeu că nu e, arză-i matca focului !, și că toți oamenii

deopotrivă sint. Lucrările lor mai târziu s-au văzut, că pe supt ascunsul și-au țesut ei pînza multă vreme, dară cîte ceva tot s-au mai răsufat din acele taine și uneltiri. Și aveau frică mare împărații, că se puteau strica așezările ce-au fost din acele uneltiri, măcar că, săpîndu-se unii pe alții, tot umblau să se șubrezească pentru ca-n urmă mai lesne să se poată cutropi, ca să-și mai lățească-mpărățiile și pe unde n-au avut. Iară ca să afle, țineau iscoade pe la alții, făcîndu-se aceia altă treabă a avea, precum au fost Hortolan, care-au ajuns de s-au întepenit bine pe lîngă Mavroghene, de la care mai mult au cumpărat neguțătorul decît au vîndut, fiindu pus să stea cu ochii asupra turcului.

Pitarul, dac-au fost om umblat, au cam priceput iute care erea îndeletnicirea lui Hortolan și, făcîndu-se a intra cu dînsul în unele negoturi, afla multe de la acela, fiindu peste tot vîrit. De pe urma lui Hortolan, cunoștea bine cum ereau trebile împărațiilor și cine pe unde căta să bată război, că umbla după sfatul lui Triglava și sta la pîndă să afle împrejurare prielnică lucrăturilor ce-au pus dînșii la cale, dară mai mult petreceau cu acela-n dezmațuri, că ereau amîndoi cam deșucheateți la umblete. De faptele lui Sotir însuși Grigoraș au povestit, că l-au și afurisit, fiindu ei împreună cîndu s-au aflat pitarul cu grecoaica- ceea de i-au fost țiiitoare...

Asta au fost într-o zi, pe cîndu ieșeau de la Hagi Moșcu și-au fost, după zisa lui Grigoraș, o caretă nemțească, de acelea aduse de la Beci, care, trecîndu pe lîngă dînșii, au oprit mai încolo. Și-au scos capul pe geam o muiere, frumoasă foarte, ce-au vorbit grecește către pitar. Și, măcar c-au fost lume multă-n jur, au făcut precum nu se cuvine, c-au sărit Sotir în caretă și l-au părăsit pe Grigoraș în mijlocul uliții, să fluiera-a pagubă. C-au zis să-i fi plăcut și lui acea muiere,

c-aducea la chip cu Thais, țiiitoarea lui Alexandru Machedon, de i-au avut Triglava chipul zugrăvit într-o cadră. Și s-au dus Sotir de nici nu s-au mai văzut o vreme, c-aveau și grijă, neștiind povestea ce-i.

La vreo săptămînă, cîndu s-au întors pitarul, măcar că părea cam istovit, au făcut dînșii din nou sfat la Triglava, că aflase multe Sotir de la acea grecoaică, care-au fost chiar Smaranda Șarkan, cu care-au avut dînsul patimă la Rusciuc, după cum le-au povestit. Aceleia, murindu-i bărbatul, c-au căzut bolnav de ciumă în Persia, la Ispahan, au venit aici, fiindu soră lui Condili și, de pe acela, cumnată lui Vodă. Și-au luat-o Doamna Mărioara pe lîngă dînsa, și-i arăta multă dragoste, fiindu muiere iubeată, cum au fost și dînsa, și nice o taină n-au ținut, ce-i spunea toate.

Și-au zis Sotir, după cum au înțeles de la Smaranda, că, dacă s-au socotit Doamna că un bărbat nu-i erea prea mult, și-au luat ibovnic, lîngă care-au mai avut, pe un Ioniță Sikeliotis, vâtaf de ceași, ce-au fost cu douăzeci de ani mai tinerel decît Vodă. Cătră acel Ioniță, au zis pitarul, au scris Doamna unele răvașe în care-au zis multe și cam fără fereală. Iar Ianache Drakinos, luîndu aminte la slăbiciunile ce-au avut Doamna, au umblat cu meșteșuguri grecești pentru a dobîndi mai multă trecere. Așa, au făcut Ianache cu acel Ioniță cardașlic, adică s-au făcut frați, dar au fostu el cu gînd ascuns, că i-au apucat acele scrisori ce-au primit de la Doamna, fiindu multe suspinuri scrise-n ele.

Și mai mult încă au suspinat Doamna dac-au înțeles c-au rătăcit Ioniță scrisorile, că-l temea să nu-l taie Vodă, fiindu zuliar foarte, precum se știe. Și-au ajuns Doamna de joacă precum îi cîntă stolnicul și nemica nu-i ticnește, trăindu tot într-o spaimă.

Și-au zis și Tănase vorbă, că i-au dat dreptate pitarului, c-așa trebuie să fie, cum au spus. Că, după cum au prins dînsul de veste, au fost pesemne învățul stolnicului de-au deschis Doamna o porțiță ascunsă-n zid, unde ține strajă un mut. Și care merge la Vodă cu jalbă, trecînd prin harem, se folosește mult, măcar că Doamnei multe scule și scumpătăți cată să-i dai, dară nu ei în mînă, ce stolnicului, care-și trage al lui. Și, după cît prețaluiește ploconul, vine Ianache și-i deslușește Doamnei cum e-ndreptarea acelei pricini în pravilă, ca să se ție de capul lui Vodă. Iară dacă celălalt pricinaș dă mai mult, merge iarăși Ianache și-o povățuiește pe Doamnă cum să-ntoarcă hotărîrea, tot cu razim în pravilă. Și, pe aceste tertipuri, nu se mai isprăvesc pricinile și-i despoaie stolnicul pe cei ce se gilcevesc, că n-au luat aminte el vorba cum scrie la *Archirie*: să nu iai mită, că mita orbește ochii omului și-i pierde sufletul.

Și-au cletinat și Triglava din cap, zicîndu că nice Doamna, ca toți grecii, nu ține seamă de-nvățăturile de-au scris la *Ecleziast* că mita strică inima. Și rău fac și-aceia care dau, că nu știu ei, precum se vede, ce-au zis *Ecleziastul*, că ce e strîmb nu se poate-ndrepta și ce lipsește nu poate fi trecut la număr. Că goană după vînt și deșertăciune e totul și nemica trainic și stătător nu-i sub soare. Goi am venit pe lume și-om pleca fără a duce nemica-n mînă din toată osteneala ce-am ostenit. Din care lesne se vede că umbletul după bani nu-i de nici un folos, ce numai goană după vînt!

Tăcînd Triglava, au mărturisit Sotir c-au făcut dînsul un lucru ce nu s-ar fi cuvenit, poate, dară n-au putut face altfel, că n-au făcut pe învățul cuiva, ce așa i-au venit și-au cugetat. Și-au spus că, socotindu dînsul că Ianache ar avea asupra-i acele scrisori, s-au pus vreme de trei zile d-au iscodit așezarea casei stolnicului. Și-au

aflat de-un Staico Lungu, vătaf de ogradă al stolnicului, ce-au fost din părțile lui, dinspre Glavacioc, cu care-au băut vin în cîrciumă și i-au spus acela toate rînduielele casei, că s-au plîns de stolnic că-i prea de tot strîns la mînă și nemica nu lasă să-i mai scape printre dește. Și, noaptea trecută, s-a dus cu Varahia și-au dat prin grădini la curtea stolnicului, aruncîndu ei carne dreasă cu afion cîinilor, de s-au lățit pe jos, și-au urcat apoi nesupărați printr-un nuc mare, de-au coborît pe crengile aceleia pe șindrila casei. Și-au trecut de-acolo-n pod, intrîndu pe-o răsuflătoare, de unde-au dat la odaia stolnicului, ce-au fost la catul de sus al casei. Și-au intrat și-acolo, c-au ridicat clampa-nchizătorii cu limba cuțitului, și l-au luat din somn pe Ianache de i-au pus căluș în gură, să nu strige, și l-au legat cobză. Și-au crezut acela că-s țîlhari, c-au fost cu obrazul acoperit, să nu-i cunoască, și tremura ca piftia și tot scheuna ca o potaie bătută, că i s-au citit în ochi multă groază. Și-au făcut ei lumină-n odaie și-au căutat peste tot, aflîndu multe pungi cu bani, iară acele scrisori nu. Și, neavînd alta cum face, s-au socotit să-l puie la munci, să le spuie unde-s, c-au fost un mangal în odaie. Dară, pe cîndu sufla el cu foiul în acel mangal, au zărit o besactea, care-a fost sub o perină, pe jos, de nici n-au luat aminte și n-au văzut-o.

Acea besactea, dac-au luat-o-n mînă, au văzut c-au fost făcută cu meșteșuguri, că n-avea capac, n-avea-nchizătoare, n-avea nimic, ce-au fost otova. Și-au rîs Varahia de dînsul și i-au luat-o din mînă, zicîndu c-au mai văzut de acelea pe la ei, fiindu lucrătură ungurească. Și-au împins el într-o latură de-au tras o scîndurică, ce erea cu așa meșteșug îmbinată în lăcașul ei că nu se cunoștea deloc, ascunzînd aceea o broască. Și n-au mai umblat să afle cheia aceleia, ce au vîrît limba cuțitului de-au spart broasca. Și-au aflat înlăuntru multe hirtii și înscrisuri,

fiindu acolo și hrisoavele ce i-au răpit lui, pentru care-au fost el tare bucuros, dară nu s-au arătat, ce au pus în sin unele dintre acele înscrisuri dimpreună cu hrisoavele, să-l înșele pe grec. Dară acele scrisori iară n-au fost.

Și iară au luat Varahia acea besactea, c-au zisu să mai aibă o chichiță. Și-au pipăit-o pîn-au aflat un cep, care n-au fost încheiat, ce se trăgea afară, fiindu și-aceia făcut cu multă iscusință și ascuns. Și s-au mai deschis o latură, spre fundul acelei besactele, care-au fost găunos. Și-au aflat acolo, în scobitură, scrisorile Doamnei, împăturate frumos, că le-au păzit bine stolnicul. Și n-au mai avut trebuință să-l pună la cazne, măcar că ar cam fi avut gust să-l vadă perpelit la foc, să se zvîrcolească ca un vierme, că prea l-au ars la suflet cîte-au făcut, dară, se vede, nu-i bun de gealat, că nu s-au îndurat. Și-au socotit dinsul să nu lase urmele acelei călcări, că de stolnic au gîndit că nu va cuteza să se plîngă ce-au fost pricina. Și i-au descleștat fălcile de i-au dat să-nghiță afion, să-i fie somnul adînc. Și, adormind stolnicul, l-au dezlegat, iară ei s-au luat de s-au dus de-acolo, avîndu treaba isprăvită. Și-i pare rău că nu-l poate vedea la ochi cînd s-o scula!

— Și unde-s acele scrisori? au întrebat Tănase, că poate să ne prindă bine.

— Ba că tocmai asta e! au pus Sotir ochii-n podele. C-am datu acele scrisori Smarandei, să le-ntoarcă cui le-au scris. Că slăbiciune și greșeală mi s-au întîmplat și mie, fiindu inima omului așa făcută de nu stă sub lege. Și nu mi-au părut mie faptă bărbătească să-mi aflu unealta în slăbiciunea unei muieri, că pentru aceea nu-mai Dumnezeu poate s-o judece...

— Și cu gingășii de-acestea gîndești să-i răzbești pe greci? s-au miniat Tănase.

— Eu și să nu spun aș fi putut, că n-au știut decît Varahia... Dar îmi cer iertare domniilor voastre, că poate-am făcut precum nu-i bine.

— Ba unde nu-i vină nu trebuie nici iertare, zice să fi zis Triglava, măcar că l-au cam muștrat apoi, zicîndu-i că pentru acea faptă, dacă i-ar fi prins, îi ridicau în furci fără judecată, ca pe niște tilhari dovediți.

Dară, din acea ispravă, au dobîndit pitarul multă trecere la Curte, că, tot în acea zi, au trimis Smaranda om de l-au căutat peste tot și i-au zis cuvînt să meargă la Curte de îndată, avîndu a se-nfățișa Doamnei. Și s-au primenit frumos pitarul, și s-au înmiresmat cu fum de odagaciu, și-au sărit în șa de-au mers la Curte, unde l-au așteptat Smaranda Șarkan de l-au dus și l-au urcat în harem, în odăile Doamnei. Și-au venit însăși Doamna și-au stat de-au băut cafea și-au tras ciubuc, fiindu veselă foarte și ciripind întruna. C-au zis să fi aflat de la Smaranda mult bine de dinsul, c-au sărit de-au ajutat-o la o nevoie ce-au avut, pentru care și dumneaiei se socotește-ndatorată, știind, poate, domnia sa, că-i e Smaranda cumnată. Și i-au dăruit un inel cu piatră scumpă, în care-au fost săpată pecete cu zgriptor, zicîndu-i că, de va avea vreo supărare, însuși să vină la dînsa că, arătînd acel inel, i se vor deschide toate ușile. Și l-au învățat să vie pe porțița aceea din zid, de care-au spus și Tănase, avîndu acolo un credincios al ei, că și Smaranda are să-l aștepte. Și-a prins apoi a-i zice de Smaranda că aleasă este-ntre alese și frumoasă ca luna, că strălucește întu-necîndu toate stelele cerului, și e și bună la suflet, fiindu ca un izvor de apă dulce întru care curg toate bunătățile... Și s-au cam îngrețosat pitarul, după cum au zis, că prea i-au părut a fi-n acele vorbe apucături de pezevenge, și prea i-au zis de Smaranda de parcă i-o dedea

fiindu acolo și hrisoavele ce i-au răpit lui, pentru care-au fost el tare bucuros, dară nu s-au arătat, ce au pus în sîn unele dintre acele înscrisuri dimpreună cu hrisoavele, să-l înșele pe grec. Dară acele scrisori iară n-au fost.

Și iară au luat Varahia acea besactea, c-au zisu să mai aibă o chichiță. Și-au pipăit-o pîn-au aflat un cep, care n-au fost încheiat, ce se trăgea afară, fiindu și-acela făcut cu multă iscusință și ascuns. Și s-au mai deschis o latură, spre fundul acelei besactele, care-au fost găunos. Și-au aflat acolo, în scobitură, scrisorile Doamnei, împăturate frumos, că le-au păzit bine stolnicul. Și n-au mai avut trebuință să-l pună la cazne, măcar că ar cam fi avut gust să-l vadă perpelit la foc, să se zvîrcolească ca un vierme, că prea l-au ars la suflet cite-au făcut, dară, se vede, nu-i bun de gealat, că nu s-au îndurat. Și-au socotit dînsul să nu lase urmele acelei călcări, că de stolnic au gîndit că nu va cuteza să se plîngă ce-au fost pricina. Și i-au descleștat fălcile de i-au dat să-nghiță afion, să-i fie somnul adînc. Și, adormind stolnicul, l-au dezlegat, iară ei s-au luat de s-au dus de-acolo, avîndu tréaba isprăvită. Și-i pare rău că nu-l poate vedea la ochi cînd s-o scula !

— Și unde-s acele scrisori ? au întreat Tănase, că poate să ne prindă bine.

— Ba că tocmai asta e ! au pus Sotir ochii-n podele. C-am datu acele scrisori Smarandei, să le-ntoarcă cui le-au scris. Că slăbiciune și greșeală mi s-au întîmplat și mie, fiindu inima omului așa făcută de nu stă sub lege. Și nu mi-au părut mie faptă bărbătească să-mi aflu unealta în slăbiciunea unei muieri, că pentru aceea numai Dumnezeu poate s-o judece...

— Și cu gingășii de-acestea gîndești să-i răzbești pe greci ? s-au mîniat Tănase.

— Eu și să nu spun așa fi putut, că n-au știut decît Varahia... Dar îmi cer iertare domniilor voastre, că poate-am făcut precum nu-i bine.

— Ba unde nu-i vină nu trebuie nici iertare, zice să fi zis Triglava, măcar că l-au cam muștrat apoi, zicîndu-i că pentru acea faptă, dacă i-ar fi prins, îi ridicau în furci fără judecată, ca pe niște tilhari dovediți.

Dară, din acea ispravă, au dobîndit pitarul multă trecere la Curte, că, tot în acea zi, au trimis Smaranda om de l-au căutat peste tot și i-au zis cuvînt să meargă la Curte de îndată, avîndu a se-nfățișa Doamnei. Și s-au priment frumos pitarul, și s-au înmiresmat cu fum de odagaciu, și-au sărit în șa de-au mers la Curte, unde l-au așteptat Smaranda Șarkan de l-au dus și l-au urcat în harem, în odăile Doamnei. Și-au venit însăși Doamna și-au stat de-au băut cafea și-au tras ciubuc, fiindu veselă foarte și ciripind întruna. C-au zis să fi aflat de la Smaranda mult bine de dînsul, c-au sărit de-au ajutat-o la o nevoie ce-au avut, pentru care și dumneaei se socotește-ndatorată, știind, poate, domnia sa, că-i e Smaranda cumnată. Și i-au dăruit un inel cu piatră scumpă, în care-au fost săpată pecete cu zgriptor, zicîndu-i că, de va avea vreo supărare, însuși să vină la dînsa că, arătînd acel inel, i se vor deschide toate ușile. Și l-au învățat să vie pe porțița aceea din zid, de care-au spus și Tănase, avîndu acolo un credincios al ei, că și Smaranda are să-l aștepte. Și-a prins apoi a-i zice de Smaranda că aleasă este-ntre alese și frumoasă ca luna, că strălucește întu-necîndu toate stelele cerului, și e și bună la suflet, fiindu ca un izvor de apă dulce întru care curg toate bunătățile... Și s-au cam îngrețșat pitarul, după cum au zis, că prea i-au părut a fi-n acele vorbe apucături de pezevenge, și prea i-au zis de Smaranda de parcă i-o dedea

plată, cît s-au și căit de ce-au făcut, gîndindu că n-au zis rău Tănase ce i-au zis.

Și-au înțeles pitarul cu cine-au pus în plug că, după cum s-au văzut, nu tîrzie vreme, acea facere de bine o au scris-o Doamna pe lumînare, pentru tinere de minte ! Și mult au suspinatu Sotir mai tîrziu, dar au fost întru zădar, că fiecare lucru-și are vremea lui. Și nu-i venise lui vremea-nțelepciunii, avîndu patimă pentru greaca cea frumoasă, însă este patima, cum se știe, rău sfetnic. Dară o vreme l-au ținut Doamna cu farafasticuri, că-l tot poftea la Curte și la vînători ce făcea Vodă, ba și ispravnic au vrut a-l pune, dară nu s-au învoit Sotir. Cu acelea, tot ținîndu-se pe urmele Smarandei, pitarul se cam răzlețise de cărturari, stîndu tot cu greaca, c-au povestit Tănase lui Grigoraș cum au fost, că se-ntîlneau la dînsul în casă.

Așa, cîndu au fost duminică seara, 22 deni, a șasea săptămînă după Rusalii, de ziua sfintei Maria din Magdala, leatul 7297, au mersu Vodă cu boierii la mănăstire la Caimata. Și acolo au stat la slujbă, tot în genunchi la sfintele icoane, de au făcut rugăciune multă și-au ascultat c-au cetit popa *Evangelhia* lui Matei. Și-au fost toate neamurile lui Vodă cu dînsul, numai Smaranda Șarkan n-au mersu, ce au tras careta-n curți la Tănase și, intrîndu în odăi, s-au pus să-l aștepte pe pitar, după vorba ce-au avut. Și, mai încolo vreme, au venit și Sotir, cu Tănase după sine, iară acela, făcîndu-se a avea altă treabă, au dat în altă odaie, de s-au pus cu ochiul la gaura cheii și-au văzut pe Smaranda Șarkan cum au stat tolănită pe divan și cu capul sprijinit pe brațe.

Au fost dînsa, după cum au zis Tănase, îmbrăcată numai în vâluri străvezii, cît i se vedeau bine țîțele. Și la cap au fost legată cu un turban de voal sîngeriu și cu diamanticele ce fulgerau cînd prindeau lumina lumînă-

rii-n ele. Și la gît au avut multe șire de mărgăritare, iară peste brațe au mai avut un vâl cusut pe margini cu țechini. Poate să fi fost acolo ca la o mie de țechini, zicea Tănase frecînd din dește de parcă-i număra. Și în mină au ținut un șirag de mătănii de mărgean roșu, legate în aur, ale cărora boabe le prefira printre dește : țac-țac, țac-țac... Pesemne s-au trudit dînsa mult, să fie cît mai plăcută pitarului, c-au fost sulemenită bine cu gogoși de ristic, și unghiile-au avut roșite cu laosonia, c-au fost, se vede, grabnică la așternut.

Și-au zis de Sotir c-au cuprins-o-n brațe cu patimă multă, iară dînsa așijderea l-au cuprins și-i vorbea cu răsfățuri, zicîndu-i grecește :

— Atîta mă arz de dorul tău, că mă podidesc lacrămile !

Și se lipea de el și, pentru-ncredințare, au început a suspina și-a ofta, de gîndeai c-are să se prăpădească de tot. Iară dumnealui, pitarul, lepădîndu-și straiiele de pe dînsul, s-au întors pe divan și cu priceperea lui și cu vremea dînsi mult nu i-au trebuit s-o dezgolească, că, după cum au putut vedea deslușit cărturarul, numai așa-i făcea dînsa trebuință, că s-au dat în petrecere destrăbălată.

Și-au povestit Tănase pre amăruntul cum au frămîntat-o pitarul, de-au fost îngrijat c-are să-i rupă mindirul. Numai că muiera au fost vicleană și, cum se va fi meșterit dînsa, că acolo n-a văzut bine, au scăpat de sub Sotir și-au năvălit ea asupra-i, fiindu aprigă ca o leoaică flămîndă, c-au pătimit, se vede, de năbădaică, și l-au muncit pe pitar de gemeau acela și-i clențneau dinții-n gură, că i-au făcut șiretlicuri grecești, să-l ațîțe mai tare. Și mai adăuga Tănase de la sine, spre a-și împodobî zicerea, și nește vorbe groase, ce nu le mai spunem, dară le potrivea cu rînduială, să fie cu-nțeles legat de cele ce povestea. Și-au zis de greacă să fi fost foarte harnică, fi-

îndu și trainică, de-au ținut bine, măcar că pitarul au fost îndirjit rău. Și-au spus amănunțit tot ce-au făcut aceia, că dînsul au stat să vadă tot. Că se și cam văita către Grigoraș de durere de șale de cît au șezut cu ochiul la clantă. Și-i părea rău că, într-un timp, au suflat aceia-n luminări și numai din icnete se vădea fapta lor, că-mpreunarea s-au săvîrșit nevăzut.

Din acea-ntîmplare, pesemne, i-au venit și lui Tănase poftă de trup cald de muieră și-au mers, după cum l-au sfătuit Grigoraș, la o pezevenghe ce-au fost pe la Puțu cu zale, că i-au zis să fi adus aceea o unguroaică. Și, pe spusa lui Grigoraș, au mersu de s-au tocmit cu aceea pînă s-au ajuns din preț, măcar că, și mai în urmă, s-au plîns dumnealui să-i fi luat cam multicel.

Și, dacă i-au numărat banii-n palmă, c-au fost o vineri, zi cu sloboziri pentru faptele ibovnicești, cumu au fost rînduiala rîmlenilor cei de demult, l-au luat co-doașa de l-au dus în altă odaie, unde-au fost o muieră mîndră ca o cadră și-mbrăcată numai în mătăsuri. Iară Tănase, plăcîndu-i mult de acea muieră, i-au dat vutcă să bea cu păharu, fiindu băutura plătită. Și-au zis c-au îmbătat-o de nu mai putea vorbi neam, și s-au dat la dînsa s-o dezgolească. Iară aceea, măcar că abia s-au mai ținut pe picioare, cîndu l-au văzut ieșind din nădragi borțos și flocoș, nu s-au lăsat, ce tot voia să fugă din odaie, și s-au văitat ungurește :

— Ioi ! Ioi ! Iștenem !

Pentru care s-au mîniat cărturarul, fiindu și aprins de poftă, și o au bătut-o tirănește pe dinapoi cu toiagul, de-au luat-o aceea la goană prin odaie, numai că, fugind prea iute, s-au împleticit și-au căzut de i-au venit toate poalele-n cap și s-au arătat spre dînsul cu dosul gol. Și, venindu-i bine, au răstignit-o pe macat de s-au drăgostit cu ea în voia ce-au avut. Drept e că muieră n-au vrut și

l-au blestemat și l-au afurisit, rugîndu-se pe la toți sfinții oteți și ocărîndu-l turcește — *chiorpec dormuz*, care românește ar veni porc de ciine. Iară după ce-au isprăvit, fiindu sleiți în desfătări și-n păcat, i-au ajuns rău băutura și-au dormit în toate părțile. Însă dimineată, venind Grigoraș pe la dumnealui, l-au găsit legat la cap turcește și scoțînd limba la Marankate, doftoroiul italian, că-l chemase Tănase, ce se tot văita către doftoroi de durerea cea mare a capului. Dară l-au tămăduit acela, că i-au dat de-au făcut clistir, măcar că Tănase n-au prea vrut, zicîndu că-l doare în partea de sus, iar nu-n partea de jos. Și, poate din clistirul acela să fi fost, s-au liniștit mult Tănase și o vreme nimica de seamă n-au mai făptuit, cît părea c-au fost altul.

Mult însă nu l-au ținut acea cumîntenie, că l-au înădit pe lingă sine pe Dumitrăchiță Turnavitul, ce umbla fudul de cînd ajunsese dascăl lui beizadea Petrache, și tot ieșea cu acela prin tîrg, la circiuma unui Constantinică, care-au fost feciorul unei tălănițe, dar avea circiumarul un pelin bun, de Dealul Mare. Și făcea dînsul și cîrnați de oaie, de aceia usturoiați și cu mult ardei iute pus bucăți prin ei, care merg bine cu pelinul. Dară Dumitrăchiță nu prea lua din acei cîrnați, că pătimea de trînji și iuțimea ardeiului mai rău îl răscolea, și tot înghițeau dînsul în sec, privind la Tănase cum golea cîte-o tîpsie întreagă, că de poftit ar fi poftit, dară frica de usturimi îl făceau de se păzea.

Și, ieșind iară Tănase cu Sotir și cu Grigoraș la hanul lui Agop, că i se cam urise de pelinul lui Constantinică, au prins a le spune multe de Dumitrăchiță. Și-și înțepea gîtul Tănase, împungînd cu nasu-n văzduh, și flutura din mîini și mierloia vorbele în felul lui Dumitrăchiță de rîdeau aceia cu lacrimi, că făceau Tănase întocmai. Și, zicîndu-le de cum îl perpeleau dînsul mîncîndu din cîr-

nații aceia iuți, iarăși se-nchipuia ca Dumitrăchiță, înghițind în sec și belind ochii la talgerul de pe masă, care-au fost cu cabap turcesc, cum făcea Agop.

Și le-au zis Tănase să fie cu luare-aminte, că are să-și schimbe starea Dumitrăchiță, pentru care, să știe dumnealor, nu se poate să nu vie ceva-ntimplări, să mai petreacă și dînșii puțin, că n-au mai avut prilej cam de multișor și l-au năpădit uritul, simțindu apa vremii cum au bălțit. Că numai la Vodă ce ne-au mai rămas a ne aținti ochii, să vedem ce alte isprăvi au mai făptuit, iară-ncolo, nemica.

Și-au povestit Tănase de Dumitrăchiță că și-au pus în cap să se-nsoare, că și Vodă l-au întrebat : nu-i pare lui că destul au stat flăcău ? Și-au fost îngrijorat Dumitrăchiță de ce i-au venit lui Vodă acel gând, și-l tot întreba pe dînsul : n-au auzit ceva ? Că și el are să-i spuie dacă va zice cinevași de dînsul, că așa se-ajută oamenii-ntre ei : o mînă pe alta se spală și amîndouă obrazul !

Și, dacă i-au zis că n-au auzit nimica, s-au mai liniștit nițel, zicîndu că poate să fie o toană de-a lui Vodă, dară, dacă tot i-au zis așa, s-au gîndit că nu-i rău, că, în-surîndu-se, poate să-și mai îndrepte starea, c-ar lua una mai pricopsită, de s-o pune Vodă pentru dînsul. Dar au fost nedumerit, că l-au întrebat :

— Cum cugeți, arhonda, c-ar fi mai brodit să fie muieră : urită, dar neumblată la zăvoare, au frumoasă, măcar și cu zăvoarele desferecate ?

Și dînsul i-au zis că-i pare mai înțelept lucru să mînîci o sarailie cu mai mulți decît un căcat singur ! Și-au spus Dumitrăchiță c-așa s-au cugetat și el, că s-au gîndit s-o ceară pe Calipso, fata lui Iani plăcintarul, măcar c-au mai ținut-o și-un Panaioti, ciohodar, dară s-au nemerit că tocmai au lepădat-o acela, c-au prins-o că se ținea c-un turc, Cipili. Ar fi putut mai lesne s-o ia pe Manda

lui Hagi Caraboi, că și-aceea are zestre bună, da-i prea de tot urită, avîndu și-un ochi scurs, că-i chioară. Și-i vine mai bine cu Calipso, că Iani e grec de-ai lui, sim-patriot.

Și, ascultînd Grigoraș, au ris și-au zis că dînsul îl știe pe acel Iani, care-au adunat multă avere vînzînd plăcinte. E om mărunt la trup, negricios la piele și peltic la vorbă, că are limba scurtă. Și-au zis și de fie-sa, de Calipso, că-i frumoasă muiere și focoasă, parc-ar mînca jerăgai, dară e și cam prostană, măcar că-i darnică foarte. Că, din ce i-au dat Dumnezeu zestre, dă la oricare o-n-treabă de vorbă, grec să fie, turc să fie au altă nație de om, măcar și țigan, numai banii să-i puie-n mînă, c-are patimă după chilipir.

Și s-au adevărit curînd vorba ce-au zis Tănase. Că i-au spus, pasă-mi-te, Dumitrăchiță lui Vodă, de l-au poftit pe Iani la Curte și-au mijlocit pentru Dumitrăchiță, ba s-au făgăduit că însuși are să le fie nun mare. Și cu grabă s-au pregătit toate și-au pornit nunta, c-au fost zorit Dumitrăchiță, măcar că Iani au tot zis să lase mai încolo, să nu ia bani de pe la zarafi, ce să adune de-ai lui de pe unde-s băgați în negoțuri. Dară nu s-au învoit Dumitrăchiță, c-au zis să nu-l supere pe Vodă, că n-ar fi bine.

Și-au venit Dumitrăchiță cu plosca de l-au poftit pe Triglava la nuntă și pe Tănase, încă rugîndu-l și orația să o zică, după obicei, că nu e altul decît dînsul mai iscusit. Și, fiindu acolo și Grigoraș cu Sotir, i-au poftit, dac-or găsi cu cale, să fie lîngă dînsul cînd o intra-n rîndul lumii, că i-ar face mare cinste să aibe așa oameni de vază, să-nțeleagă și neamurile lui Iani că nu-i un oarecine, măcar că pîn-acu nu prea s-au pricopsit, că i-au fost împrejurarea neprielnică, dar are la cine deschide ușa la o adică...

Au rămas, ce-i dreptul, vestită nunta ce-au făcut Dumitrăchiță, c-au fost cu multe-ntîmplări și foarte veselă, cum nu știu să mai fi fost de-atunci alta la fel. C-au căpătat Dumitrăchiță de la Vodă cal de ginere, ce i-au adus la poartă cu meterhaneaua și cu arnăuți ce chiuiău și dădeau din pistoale, dară nu cu plumbi, ce numai cu iarbă și cu fultuială, să nu vateme pe careva. Și-au venit însuși vlădica, după cum au dorit Vodă, și le-au schimbat inelele, c-au fost logodnă mare, măcar c-au avut ceva necaz Dumitrăchiță la acea logodnă, dară l-au dat la spate, c-au fost bucuroși. Întîmplarea au fost așa: Au venit Dumitrăchiță la casa lui Iani călare pe armăsarul ce i-au dăruit Vodă, umblîndu fudul, cu nasul pe sus și cu mîna-n șold, că armăsarul, ce-i dreptul, au fost frumos foarte, sur la păr și pintenog la picioare. Și-l tot juca Dumitrăchiță prin ograda lui Iani, pe sub ferestre, că văzuse capete de muieri pe după perdele. Și, pesemne, s-au lăsat pe armăsar un tăune de cei răi, că alta n-au putut fi, iară dobitocul, mușcîndu-l tăunele, de durere ce-au avut au sărit pe două picioare și-au rîncezat, încît Dumitrăchiță, luat fără veste, s-au prăvălit din șa într-un glod mare ce-au fost acolo, fiindu vremea ploioasă, de unde, ieșind cu mare greu, numai ochii i s-au mai cunoscut în cap, c-au închis ochii căzînd.

Și-au sărit slugile de l-au dus după casă, într-o cotineată, că-n casă n-au îngăduit Iani să-l ducă, că aștepta să vie vlădica și Vodă. Și-au avut Dumitrăchiță atunci o grijă mare, că pentru nuntă numai un rînd de straie-și tîrguise, că n-au avut mai mult din ce. Și i-au dat Iani nește straie de-ale lui, numai c-acelea, fiindu Iani mic, nu prea-i veneau lui deloc, ce-i ședeau ca de bogdaproste. Și-așa l-au dus în casă de l-au arătat către vlădica, care și-au făcut cruce, cam pe furiș, să nu-l vază. Și-au fost norocul lui Dumitrăchiță c-au venit pitarul,

pînă să vie Vodă. Iară Sotir, avîndu patima fuduliei, au venit dichisit în halat siniliu, cu margini țesute-n fir de argint, și pe cap gugiuman negru, de samur, cu fundul tot siniliu. Iară pe sub halat au avut o atilă, strînsă pe mijloc cu brîu lat de șal și-mpodobită cu găitanuri, peste nește nădragi năutii, strîmți pe pulpe și viriți în cizme ungurești, cu pintenii de argint. Și-avea diamanticele bătute prin bumbi, prin paftale și-n plăselele hangerului ce-au avut la brîu întru care, lovind soarele, tot fulgere și scinteie scăpărau, de-ți luau lumina ochilor. Și, văzîndu pitarul starea-n care-au fost ginerica, l-au tras de-acolo în altă odaie și l-au învesmîntat cu ale sale, lăsîndu-se pe sine numa-n cămașă și-n nădragi, pînă i-au adus de-acasă altele, c-au zis că nu-i cu cale și nu se cade, măcar ce va fi fost, să șază așa în ziua aceea mare, să-l ridă slugile. Pentru care mult bine au zis în urmă Dumitrăchiță de Sotir, că l-au socotit ca pe un frate ce nu l-au lăsat la greu și la supărare.

Și-au făcut la nuntă petrecere mare, c-au adus Dumitrăchiță și pehlivani de la Dii, ce-au căpătat de la Pasvantoglu, și-ntre aceia au fost unul foarte iscusit, care-au luat un țigan de-al lui Iani și, după ce l-au închis în butuc, i-au tăiat capul cu hangerul și l-au ridicatu de plete-n sus, măcar că acela, așa tăiat, încă vorbea, tînguindu-se țigănește:

— Hauliu, hauliu, cum m-au răpus pe mine și mi-au rămas copilașii...

Și-au leșinat nește muieri, fiindu mai slabe de inimă, de ereau să lepede, c-au fost groase, iară dintre bărbați au fost unii de-au făcut zarvă, vorbind cu mînie asupra pehlivanului, că ce-au omorît degeaba bietul țigan? Pentru care-au luat pehlivanul capul țiganului și l-au pus la loc, pe umere, de l-au stropit cu nește ape tari și l-au înfășurat într-o năframă neagră și-au zis asupră-i nește

Au rămas, ce-i dreptul, vestită nunta ce-au făcut Dumitrăchiță, c-au fost cu multe-ntîmplări și foarte veselă, cum nu știu să mai fi fost de-atunci alta la fel. C-au căpătat Dumitrăchiță de la Vodă cal de ginere, ce i-au adus la poartă cu meterhaneaua și cu arnăuți ce chiuiau și dădeau din pistoale, dară nu cu plumbi, ce numai cu iarbă și cu fultuială, să nu vatepe pe careva. Și-au venit însuși vlădica, după cum au dorit Vodă, și le-au schimbat inelele, c-au fost logodnă mare, măcar c-au avut ceva necaz Dumitrăchiță la acea logodnă, dară l-au dat la spate, c-au fost bucuroși. Întîmplarea au fost așa: Au venit Dumitrăchiță la casa lui Iani călare pe armăsarul ce i-au dăruit Vodă, umblîndu fudul, cu nasul pe sus și cu mîna-n șold, că armăsarul, ce-i dreptul, au fost frumos foarte, sur la păr și pintenog la picioare. Și-l tot juca Dumitrăchiță prin ograda lui Iani, pe sub ferestre, că văzuse capete de muieri pe după perdele. Și, pesemne, s-au lăsat pe armăsar un tăune de cei răi, că alta n-au putut fi, iară dobitocul, mușcîndu-l tăunele, de durere ce-au avut au sărit pe două picioare și-au rîncezat, încît Dumitrăchiță, luat fără veste, s-au prăvălit din șaua într-un glod mare ce-au fost acolo, fiindu vremea ploioasă, de unde, ieșind cu mare greu, numai ochii i s-au mai cunoscut în cap, c-au închis ochii căzînd.

Și-au sărit slugile de l-au dus după casă, într-o cotineată, că-n casă n-au îngăduit Iani să-l ducă, că aștepta să vie vlădica și Vodă. Și-au avut Dumitrăchiță atunci o grijă mare, că pentru nuntă numai un rînd de straie-și tirguise, că n-au avut mai mult din ce. Și i-au dat Iani nește straie de-ale lui, numai c-acelea, fiindu Iani mic, nu prea-i veneau lui deloc, ce-i ședeau ca de bogdaproste. Și-așa l-au dus în casă de l-au arătat către vlădica, care și-au făcut cruce, cam pe furiș, să nu-l vadă. Și-au fost norocul lui Dumitrăchiță c-au venit pitarul,

pînă să vie Vodă. Iară Sotir, avîndu patima fuduliei, au venit dichisit în halat siniliu, cu margini țesute-n fir de argint, și pe cap gugiuman negru, de samur, cu fundul tot siniliu. Iară pe sub halat au avut o atilă, strînsă pe mijloc cu brîu lat de șal și-mpodobită cu găitanuri, peste nește nădragi năutii, strîmți pe pulpe și vîrți în cizme ungurești, cu pintenii de argint. Și-avea diamanticele bătute prin bumbi, prin paftale și-n plăselele hangerului ce-au avut la brîu întru care, lovind soarele, tot fulgere și scînteii scăpărau, de-ți luau lumina ochilor. Și, văzîndu pitarul starea-n care-au fost ginerica, l-au tras de-acolo în altă odaie și l-au învesmîntat cu ale sale, lăsîndu-se pe sine numa-n cămașă și-n nădragi, pînă i-au adus de-acasă altele, c-au zis că nu-i cu cale și nu se cade, măcar ce va fi fost, să șază așa în ziua aceea mare, să-l ridă slugile. Pentru care mult bine au zis în urmă Dumitrăchiță de Sotir, că l-au socotit ca pe un frate ce nu l-au lăsat la greu și la supărare.

Și-au făcut la nuntă petrecere mare, c-au adus Dumitrăchiță și pehlivani de la Dii, ce-au căpătat de la Pasvantoglu, și-ntre aceia au fost unul foarte iscusit, care-au luat un țigan de-al lui Iani și, după ce l-au închis în butuc, i-au tăiat capul cu hangerul și l-au ridicatu de plete-n sus, măcar că acela, așa tăiat, încă vorbea, tînguindu-se țigănește:

— Hauliu, hauliu, cum m-au răpus pe mine și mi-au rămas copilașii...

Și-au leșinat nește muieri, fiindu mai slabe de inimă, de ereau să lepede, c-au fost groase, iară dintre bărbați au fost unii de-au făcut zarvă, vorbind cu mînie asupra pehlivanului, că ce-au omorît degeaba bietul țigan? Pentru care-au luat pehlivanul capul țiganului și l-au pus la loc, pe umere, de l-au stropit cu nește ape tari și l-au înfășurat într-o năframă neagră și-au zis asupra-i nește

vorbe ce nu s-au înțeles, că n-au zis românește, nici turcește și nici grecește. Poate să fi fost ovreiește... Și-au ridicat apoi pînza și au fost dedesupt țiganul viu, dară cu ochii holbați de groaza morții, numai i-au pus pehlivanul capul rău, c-au fost sucit cu fața la spate. Și iară i-au pus năframa-n cap și, mai zicînd alte vrăji, tot îi răsucea aceleia grumazul, ca un șurup. Dară, luîndu-i năframa de pe cap, s-au văzut că l-au făcut bun la loc încît, dacă l-au slobozit, au fugit acela de s-au pitit în podul casei, într-o puțină, și nu mai vroia să scoboare deloc și, zice, au șezut acolo cît au ținut nunta, dară mai încolo s-au tămăduit de spaima ce-au pățit.

Tot pehlivanul acela au mai făcut una, mai minunată, c-au pus de-au săpat o groapă lungă de doi stînjeni și lată de un stîngen, dară numai de două palme de adîncă, unde-au grămădit patru care de lemne și le-au datu foc de-au făcut un jerăgai mare, de nu te puteai nici apropia de dogoarea ce-au fost. Iară acela nici habar n-au avut de dogoare, ce s-au dus gol, numai c-un șal înfășurat pe lîngă șale, de s-au așezat în mijloc, cît vorbeau toți c-au avut salamandră. Și-au stat acolo o vreme după care, ieșind, s-au văzut că nice o urmă de foc n-au fost pe dînsul, de se minunau toți. Și s-au pus pehlivanul apoi pe margenea gropii și-au poftit însuși pe Vodă să treacă prin groapă. Și, după ce s-au codit nițel, au trecut Vodă și-au căpătat curaj de-au mai trecut și alții, iară mai în urmă au trecut toată nunta, cu meterhaneaua lui Vodă-n față, bătîndu tobele. Și, dacă s-au dus pehlivanul de lîngă groapă, au poruncit Iani și-au pus la acel jar două ialovițe și berbeci și pui la frigare, că să nu se piardă lemnele degeaba, că iarăși se făcuse dogoare. Ci nu se dumirea nimeni cum au făcut acela așa minune, cum nu s-au mai văzut, nice s-au mai auzit, de-a rămas de poveste la lume.

Au fost la nunta- ceea și-un harap urît, adus de Vodă de la Stambul, cu nește dinți rînjiți ce te băgau în răcori cîndu priveai la el. Acela frîngea o potcoavă numai din puterea mîinilor și, punînd de-l lega c-un lanț peste piept, cînd s-au umflat odată harapul au căzut lanțul jos, că l-au frînt. Și-au prins apoi harapul cu mîinile de brîu pe doi lăutari și i-au ridicat de la pămînt sus, ținîndu-i deasupra capului. Și le-a poruncit acelora de cîntau din scripcă iară dînsul juca din buric și bătea geamparalele, cît erea priveliște mare să-l vezi. Lăsîndu-i apoi pe aceia jos, au poftit să vie să se lupte cu el oricine se-ncumetă. Dară nimeni nu prea s-a-ncumetat să meargă la trîntă cu dihania, că cine să se prindă cu așa o făptură de om ce-avea putere cît un taur de cei voinici? Numai Sotir, pitarul, văzîndu așa, au lepădat straiiele de pe sine, de-au rămas doar în nădragi, și-au chematu înții patru oameni de-au luat unul pe grumaz, cu picioarele călare pe umere, altul în spinare, cu picioarele peste șale, iară doi i-au ridicat la subțiori. Și-au dat ocoliș prin bătătură cu toată-aceia povară pe sine, încă de-au rupt-o și fugă, de se minunau toți, ba și Vodă l-au lăudatu :

— Aferim, bre !

Care lucrare, dac-au văzut harapul, nu s-au mai prea veselit, că-l cam apucase grija, dară-și ținea firea, că nu s-au arătat. Dar s-au văzut deslûșit că pitarul, cu oareșcare strădanie, își învățase trupul de făcea multe fapte de minune, fiindu puternic foarte. Ci, luîndu-și ibovnică pe aceea Smarandă, s-au cam lăsat dînsul de acelea, că-i plăcea mai mult a se dichisi, căzîndu, pesemne, la patima fuduliei. Și tot punea pe dînsul straiie scumpe, prin a căroră frumusețe să-și sporească frumusețea chipului, văzîndu-se bine că i-au plăcut a umbla cu amăgiri de acelea. Că punea pe dînsul multe pietre scumpe, umblîndu a-și înmulți frumusețea straielor cu vederea acelor dia-

manticale. Dară straietele și podoabele-s numai părere ce-nșeală ochii, iară pe dedesupt și cocoșat au strîmb poți fi. Și-au mersu Sotir, după ce s-au lepădat de aceia ce-i purtase, și, înclăștîndu-se cu brațele, au prins a se zmuci cu harapul, să-și frîngă spinarea unul altuia, dară nu se dovedeau deloc, fiindu amîndoi vînjoși peste fire. Și se scurgeau ochii muierilor tot cătînd la pitar și-și dedeau coate și glumeau, poftindu-l să se lupte și cu dinsele! Care vorbe, auzind Sotir, le-au zis că nu se-ncumetă, că nu-i bizuit, și mai bine rămîne de se luptă cu harapul. Pentru acele vorbe, de multe muieri am auzit și bătaie să fi primit de la bărbați, care-au fost mai zuliari, măcar că nu ereau decît vorbe de ris și veselie, cum e pe la nunți. Și-aceia s-au mai zmucit o vreme, pînă cînd, venindu-i bine pitarului, l-au ridicat pe harap din puterea brațelor și l-au dat de pămînt de i-au crăpat șalvarii și briul. Dar au fost voinic și harapul, precum s-a văzut, că s-a ridicat de jos și tot zicea să mai facă odată, numai n-au mai vrut Sotir, văzîndu-l că-și ținea cu mîinile nădragii pe dina-poi. Iară pitarului i-au trimis Vodă o cupă de aur, din care-au băut dînsul, că-mprumutase Iani anume de la Băltărețu cupe pentru Vodă și pentru Doamna, și i-au zis s-o ție, că-i vrednic să capete dar domnesc. Că erea cîteodată foarte darnic Vodă, dară nu cu den al său, ce cu den al altuia. Și nimica n-au cutezat Iani să zică, măcar că l-au jupuit în urmă Băltărețu de i-au luat cît nu făcea.

Și, dacă s-au pus în scaun Sotir, au sărit Grigoraș și-a prins a-ntreba către muieri — care se-ncumetă să vie la trîntă cu dînsul? Și, zicînd așa, se făcea a-și descinge brăcinarul, să-și lepede nădragii, cît îl ocărau acelea toate și-l dădeau răilor. Iară Grigoraș, mai bînd vin din cupă, s-au veselit și s-au întors către Vodă întrebîndu — pe el

de ce nu-l dăruie cu nimica? Că-i biruitor, dacă nimeni nu s-au aflat să-i stea-mpotrivă!

Și-au zis Vodă :

— Adevăr grăiești !

Și-au luat și cupa Doamnei Mărioara, fiindu și-aceea tot de aur, a Băltărețului, și i-au dat-o plină cu vin, de suspina Iani și-și frîngea mîinile de cumătru ca acela, zicîndu către neamuri c-are să rămîie calic, să ceară la capul podului.

Pentru acel dar, au luat Grigoraș o cobză și-au bătut în ea, făcîndu o frumoasă cîntare, că și glas avea bun. Au fost acela un cîntec grecesc despre nește voinici, *palicaria*, care-au fost patruzeci la număr, *saranda*, spus grecește. Și ziceau vorbele acelui cîntec, care nu le mai țiu eu minte bine, de cum s-au îndrăgit ei de-o fecioară, de tot frumoasă și-au prinsu a face care mai de care fapte vitejești, să-i ia-n seamă. Și zicea de fiecare cum și-a aflat moartea, că toți au pierit, patruzeci, iară acea fecioară au rămas pe malul mării, jelindu-i și tînguindu-să.

Au fost tare frumoasă cîntarea, că toți pe la mese suspinau și lăcrimau, iară mai cu seamă Doamna. Și Iani, ca să nu s-apuce Vodă și talgerele să-i dea, c-au fost tot ale Băltărețului, au tras iute un lanțug de aur ce-au avut de gît și-au dat lui Grigoraș, zicîndu-i să-l ție de la dînsul pentru pomenire. Și tot suspina grecește, zicîndu de acea cîntare că n-au mai auzit-o dînsul de mititel, că i-o cînta mă-sa, fiindu cîntec vechi, de pe cînd au fost viteji și stăpîneau marea, nu vindeau plăcinte-ntre străini. Și l-au așezat pe Grigoraș lîngă sine, n capul mesei, de-i cînta grecește la ureche, ca lăutarii. Iar Grigoraș, măcar că multe cîntece i-au cîntat, tot deșerta la oale cu vin și, cu viclenie, tot ciocnea și-nchina cătră Iani, de l-au îm-bătat curcă.

Și l-au luat apoi, zicîndu că-l duce să-l plimbe nițel, să-i mai treacă damful, dar l-au dus de l-au dat la Cai-mata în grija unui Naftali, monah smintit, ce-au făcut după mintea lui Grigoraș și l-au îmbrăcat călugăr. Și, dacă s-au mai trezit Iani și s-au pomenit călugăr, au prins a chirăi grecește, că nemica nu și-au adus aminte ce-a fost, și tot zicea că :

— Bine, bre, dară cum și cînd m-am călugărit eu ?

Și-acel Naftali s-au făcut a nu ști nimic, ce-l tot întreba :

— Dară care-ți este numele, cuvioase ? N-oi fi vrut tîlhar străvestit ?

Și-atîta s-au tînguit Iani, de s-au făcut larmă-n curtea mănăstirii și-au venit starițul de l-au alungat pe poartă, măcar că Iani n-au vrut, zicîndu că nu poate ieși așa-n tîrg, c-or crede toți că s-a smintit. Și n-au plecat pînă nu s-au făcut starițul cu toiagul cătră el, zicîndu-i că-l dă la Agie dacă mai stă.

Și Dumitrăchiță, prinzînd de veste de la Grigoraș, au trimis pe unii de l-au adus așa, că s-au văzut răzbunat, și se făcea a nu pricepe ce-au fost pricina, zicîndu-i că l-au mîhnit mult apucîndu-se la bătrînețe să umble-mbrăcat ca irozii, să-l dea-n gura tîrgului pe el, care-i finul lui Vodă ! Și-i pare rău, zicea, că n-au știut dînsul apucăturile ce are, că n-ar fi intrat în așa neam ! Ptiu ! Și l-au luat deoparte și-au prins a se certa rău, că i-au zis Dumitrăchiță să-i mai dea ceva, altfel sparge nunta, că l-au măscărit și l-au făcut de ocară. Și-au mai dat Iani zece pungi, că l-au spăimîntat Dumitrăchiță c-are să facă jalbă la Vodă. Și-așa s-au împăcat.

Dar tot au ieșit năcaz din acea nuntă, cîndu au fost a treia zi și n-au mai venit Vodă, fiindu prinsu cu altele la Curte. Că, fiindu nuntașii la joc, s-au apucat Aga Manolache, țapul acela bătrîn, și-au ciupit-o pe Catrina lui

Barbălată, starostele ișlicarilor. Și, măcar c-au fost pe supt ascunsul, acela au văzut și au tras-o de la joc și i-au cîrpit palme-n vileagul tuturor, că-i punea vină ea de ce-a rîs ? Și-a sărit Iani să-i domolească, să nu se spargă nunta și să-i rușineze casa, dar acel Barbălată, fiindu prea minios, l-au cam împins nițel pe Iani de l-au dat îndărăt de-acolo. Dar i-au luat lui picioarele, c-au fost dinapoia lui un butoiș cu vin, ca de vreo cinci vedre, adus pentru nevoile nunții, și-au căzut Iani pe spate, cu gaibaracele-n sus, de și-au cam vătămat țeasta. Și-a sărit Dumitrăchiță, răcnind ca un leu la acel Barbălată și, apucînd o tipsie de cele mari, i-au dat-o-n cap, strigînd :

— Dai în tata, mă ? De ce dai, mă, în tata ?

Și da cu pumnii-n toate părțile, ca orbeții.

Care lucrare, văzînd neamurile lui Iani, l-au lăudat mult pe Dumitrăchiță, zicîndu de Iani că bun ginere și-au căpătat, că-i voinic mare, palicar adevărat, ce mai... Și-au sărit și dintre aceia să-l ajute, numai că Barbălată au fost acolo cu șase frați din zece cîți ereau, și-au sărit și-aceia să-l scape, că nu-l puteau lăsa, de-au ieșit bătaia mare, că s-au băgat și slugile. Iară muierile, făcîndu gură, au prins a se păru-n tre ele, numai Catrina lui Barbălată au sărit în barba lui Aga Manolache și-l tot trăgea, fiindu aprinsă de palmele ce i-au dat bărbat-su. Și răgea Aga ca un bou ce-au simțit cuțitul casapului, c-a pătimit durere mare, că l-au gherăit aceea pe obraz să-i scoată ochii, dară n-au nemerit, c-au fost Aga cu ișlicul pleoștit peste urechi. Și muieria, dacă nu i-au nemerit ochii, i-au flocait barba și-au prins a-i sparge straiiele.

Iară Tănase, fiindu și dînsul acolo, s-au dat pe lingă Ianache, stolnicul, și i-au băgat vină că l-au călcat pe picior, pentru care, tot răcnind, au apucat o pulpă de berbec de pe masă și-au prins a-l bate-n cap cu aceea, de l-au uns tot. Dară nici Ianache nu s-au lăsat, fiindu mi-

nios că i-au stricat straietele, și l-au înjurat turcește, și l-au făcut bețiv, și numai nu l-au scuipat în obraz. Și-au sărit oamenii de s-au pus între ei, să-i descaiere, dar au fost greu foarte, că Tănase și Ianache tot săreau unul la altul, să-și scoată ochii cu ghiarele, cât abia îi țineau nunașii și-i împingeau, zicîndu să nu mai facă de-acelea, că nu se cuvine...

Cu acea-ntimplare s-au spart nunta și s-au supărat rău Dumitrăchiță, de-au făcut jalbă la Vodă în care s-au plîns de Barbălată, starostele, și de Aga Manolache și de Ianache, că i-au făcut pagubă și rușine. Și l-au dus și pe socru-su, pe Iani, legat la cap c-un ștergar, să-i stea dovadă. Și-au zis Dumitrăchiță, după cum l-au învățat Tănase, că nu-i e de el și de banii ce s-au cheltuit, dară-i mihnit în cugetul lui c-au făcut aceia necinste chiar Măriei Sale, care-au fost nun mare...

Și s-au aprins Vodă și-au chemat pe aceia și i-au probot urît, și-au poruncit să-i plătească lui Dumitrăchiță cîte pungi zece fiecare, măcar că stolnicul au vrut să se apere, zicîndu de Tănase c-au pornit pricina, iară nu dînsul, și-arăta caftanul cum i-au fost plin de unsori. Dară Vodă nice într-o seamă n-au luat ce-au zis, ci numai s-au uitat urît și l-au întrebat dacă mai e acolo? Așa c-au făcut bun negoț Dumitrăchiță care, pe lîngă ce-au căpătat zestre, au mai luat și de la aceia, adică tocmai pungi treizeci. Ba și cu Calipso s-au ajutat mult că, fiindu el curibovnic, n-au suferit de muier, și făcea așa c-o tot da-n arendă pe la alții s-o netezească, umblîndu cu fel și fel de tertipuri.

Nu la multă vreme după acea nuntă, l-au chemat Vodă la Curte, în fața boierilor, și-ntăi l-au lăudat mult zicîndu că-i este Dumitrăchiță supus prea credincios ale căruia osîrdii îi dau foarte bune nădejdi, că e dintre aceia ce cu multă sîrguință s-au zbuciumat pentru domnie încît,

dac-au intrat și-n rîndul lumii, s-au socotit dînsul să-l boierească. Că Domnul țării face neamurile și Domnul le stinge...

Au fost zicerea aceasta din urmă adaos foarte potrivit, că o au pregîndit Vodă să mai bage nițică frică-n boieri, măcar c-au fost privese mare acolo... Că, îmbrăcîndu-l Vodă cu caftan pe Dumitrăchiță, în adunare de boieri ce-au fost, acela nu se putea ține și se tot uita pe dînsul — cum îi șade caftanul? Și-l tot netezea, că n-au avut deprindere, de-și dădeau boierii coate-ntre dîșii, rîzîndu-l în bărbii, și se dedeau pe lîngă el, făcîndu-se a-i drege straiul, dară mai mult îi săltau poalele dîndărăt!

Dar n-au fost cum s-au tot lăudat Dumitrăchiță, că l-au boierit Vodă degeaba și n-au dat parale, ca alții, ce nu i-au mai plătit Vodă simbria ce-i datora, cît au rămas de-au slujit făr'de hac. Dară trecerea de-o căpătase-n tîrg i-au sporit, că și Triglava de multe ori îl așeza cu dînsul la masă, că-l tot căuta Dumitrăchiță, să-l mai sfătuiască ce povețe-nțelepte să-i mai dea lui Vodă, că-i erea sfetnic de taină. Și i-au și dat Triglava bune povețe, cum mai cu amăruntul vom arăta cîndu va veni șirul. Numai, pînă să spunem de acelea, va să mai zicem de una ce-au mai fost, fiindu cu tîlc, cum mai tîrziu se va vedea. Că, acelu argintar din Sibiu, după cum l-au rugat Triglava, au scris Tănase răvaș, de care mai tîrziu s-au știut, cîndu au prins stolnicul hîrțiile acelor lucrări. Mult nu s-au înțeles din acele șire, c-au scris Tănase cu fereală, după cum punem mai jos :

Eu, Tănase Harmozek, ftori logofăt, scriu domniei tale sănătate și după aceasta vei ști că am o nevoie c-un prețin al meu, care mă rog pentru dînsul să-i șezi într-ajutor. Și să-mi faci răspuns de ți-i vrerea, au de nu vei putea să cau pe altul.

Și, pentru credință, au dat către acela să-i arate și inelul ce-l purta pe deget, fiindu lucrat de neamț. Și-au scos Tănase și hirtii de trecere pentru Grigoraș, că pe dînsul s-au socotit a-l trimite într-acolo, unde-au și plecat, de nici nu s-au mai văzut doo săptămîni încheiate. Cîndu s-au întors din acea călătorie, au povestit dînsul multe lui Tănase, ce-au pățit la drum, care nu le mai spunem toate, ci numai de una să zicem, fiindu plină de-nvățătură. C-au dat ocol Grigoraș, la cale-ntoarsă, pe la Mănăstirea dintr-un lemn, avîndu și-acolo a duce o scrisoare cuvioasei Evghenia, c-au fost aceea, pînă să se tragă la mănăstire, nevastă legiuită lui Tănase. Și, fiindu vremea tîrzie, c-au ajuns pe la căderea nopții, l-au îngăduit stărița să miie-acolo, măcar că nu se cuvenea, dară și-au făcut milă, văzîndu-l ostenit de drum lung. Și i-au întins masă de l-au ospătat bine pe Grigoraș, care și la slujbă s-au dus, cum n-au prea avut obicei, ce s-au arătat așa cucernic numai ca să le vadă mai bine pe măicuțe, că i-au plăcut lui una de-a fost mai nurlie, măcar că nu i-au văzut bine chipul, fiindu legată peste fâlci, cumu-i datina lor. Și-au zis c-au tot împuns-o cu ochii pîn-au făcut-o de i-au luat seama și i-au dat oarecare-nțeleș, că n-au putut grăi. Și-au luat aminte de ușa pe care-au intrat aceea, cîndu s-au isprăvit slujba, și-au mai lăsat de-au mai trecut o vreme și-au dat furiș la aceea-n chilie, c-au fost ușa nezăvorită. Și-așa, pe-ntuneric, c-au fost lumînarea stinsă, au prins a dibui pîn-au dat de pat și-au cunoscut carne moale și caldă că, fiindu cald, se dezgolise cuvioasa mai toată. Și-au lepădat straiele de pe sine de s-au pus în așternuturi s-o dezmierde. Și s-au deșteptat, se vede, din mișcarea ce-au fost, că el s-au dat la dînsa și-o stringea-n brațe și-o mîngîia. Iară cuvioasa, de-ntîi s-au făcut a nu-i fi voia, că s-au tînguit :

— Vai de mine, ce faci ?

Și-a zis și vorbă din care-au înțeleș să-l fi bănuir a fi Necuratul ce-au venit s-o ispitească, că l-au căutat cu mîna pe dinapoi să vadă dacă n-are coadă. Și, dacă n-au aflat, s-au mai liniștit nițel, numai, cît au îmbiat-o și-au ispitit-o, se temea a face păcat, de i-au și zis :

— De-aș face așa, sfîntul soare ar pune mărturie despre păcatul meu, ba și osîndă ar face lumii și-ar bate pămîntul cu secetă !

— Așa ar fi, nici vorbă, i-au zis Grigoraș umblind cu viclenii, dac-am făptui noi acestea la lumina zilei ! Ci eu, anume, am venit numai după ce-am lăsat soarele de-au asfințit și nimeni nu va ști, că-ntunericul nopții pe toate le acoperă.

Și-aceea, fiindu neștiutoare și trăită-n lipsă de bărbat, au crezut ce-au zis el, că cele pe-ntuneric făptuite nimenia n-are cum să le vadă. Și, fiindu încercată de ispită, nu s-au mai împotrivit, ce s-au dat de s-au potrivit a-i fi și lui mai lesne să-implinească ce-au poruncit Domnul cîndu i-au făcut lui Adam muiere, văzîndu-l trist. Și, măcar c-au fost beznă-n chilie, au luat el calea de-au nemerit în grădina desfătărilor, de-au fostu și cuvioasa mulțumită, zicînd :

— Cînd vrea cu tine norocul și dormind îți pică para-n gură !

Însă cătră zori, dacă s-au mai luminat, au văzut el c-a nemerit ușa rău, că n-au fost cine-au crezut el, ce una slută ca o iazmă, cum n-a mai văzut ! Și-așa s-a-ngrețosat de vederea ei, cît s-au năpustit pe ușă-mbrăcat numai cu pielea și s-au încuiat la dînsu-n odaie, trăgînd zăvorul. Dară, mai dezmeticîndu-să, au văzut că rău au făcut, fiindu fără straie, și nici îndărăt n-au mai cutezat a se duce, c-au fost lumină și sculate maicile. Și-n starea aceea au și rămas o vreme, pîn-au aflat prilej slușenia de

i-au lăsat la ușă straietele adunate boccea că, se vede, la suflet au fost miloasă...

Și-au ris mult Tănase, aflîndu multă desfătare-n pățirea lui Grigoraș, ce-au stat tot posomorît la chip și scîrbit, și nici aminte nu prea a luat de cum i-au tilcuit cărturarul acea faptă, zicînd :

— Toată beleaua de-acolo vine, că n-ai ținut învățătura unei ziceri care spune că, pe-ntuneric, haină și muieră să n-alegi niciodată, că s-ar putea pe lumină să nu-ți mai placă ! Nu știi și tu că noaptea toată vaca-i neagră și toată muieră-i frumoasă ?

Și-au mai ris din nou, că i-au mai spus și altele, dar au vorbit cu vorbe prea de tot slobode, însă pe-nțelesul că, să știe dînsul, cumpătul nu strică umbletul ! Dară Grigoraș nu prea au luat în seamă, fiindu cu gîndul în altă parte, ci au oftat, au suspinat, au gemut și-au zis :

— Nu știu eu ce-o fi, da-mi pare-a nu fi prea bine, că de la acea-ntîmplare parcă mi-ar fi clintit inima din loc și nici după muieri nu-mi mai vine-a umbla !

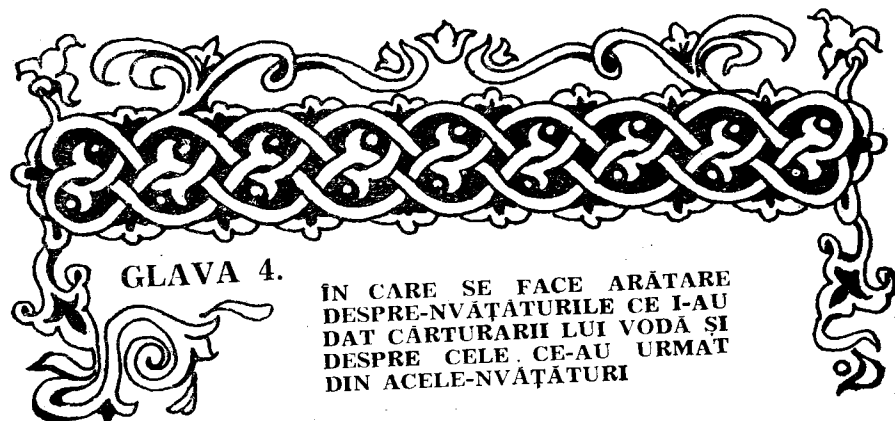
— Vezi ? Să fi luat aminte, i-au zis Tănase, că mințile învățate știu de Platon cum spune, pentru cine-l înțelege, că plăcerea nu-i decît cale spre durere. Și, adevăr zic ție, pe ce mădular ai făcut păcate, pe-acolo-i rînduită și osînda ! Așa se-ntîmplă că, tot sărînd garduri multe, îți dă un par în cur ! Bine ți-a fi de te vei fi pricopsit c-o boală de cele lipicioase ?

— Las-că nu m-a sfrențit cuvîoasa, să umblu cu leacuri și spițerii, numai sufletul mi-am zdruncinat de vederea acelei slute... La ce-o mai fi lăsat-o Dumnezeu în lume ? !

— A avut Dumnezeu socoteli, să nu crezi ! Că, de n-ar fi muieri slute, de unde să mai știi care-s frumoase ? Și, de n-ar fi nebuni, cum să-i mai cunoști pe-nțelepți ? Și noapte de n-ar fi, cum să te mai bucuri de lumina zi-

lei ? Iacă, mult n-a trece la mijloc, și-ai să iei iară drumul cătră Olerica...

Și-au grăit cu dreptate cărturarul, socot eu, că-n cîrîndă vreme au prins Grigoraș a umbla iarăși pe la Olerica, măcar că după întîmplarea aceea zice să fi zis că dînsul, în afară de Bogorodița, altă vrednică de-nchinăciune muieră nu cunoaște ! Spasi nas Bogorodița ! Și-au mai făcut el, tot atunci, nește stihuri ce le-au zis *Catichismul libovnicilor*, în care-au pus cu de-amăruntul toate cîte se cuvine să facă omul cu muieră, ce noi nu le mai spunem, fiindu știute. Iară ca să zicem mai în scurt, să spunem acu de Vodă ce-au mai făcut, că ne vine aicea rîndul s-arătăm ce s-au mai întîmplat după ce-au luat pitarul acele scrisori lui Ianache.

GLAVA 4.

IN CARE SE FACE ARĂTARE
DESPRE-NVĂTĂTURILE CE I-AU
DAT CĂRTURARI LUI VODĂ ȘI
DESPRE CELE CE-AU URMAT
DIN ACELE-NVĂTĂTURI

Dintru acea nuntă smintită ce-au făcut Dumitrăchiță, mai aproape s-au tras dinsul de cărturari, că l-au îndatorat mult, Tănase mai cu seamă. I-au zis acela de umbletele ce-au avut Calipso, care nici măritată nu s-au așezat, ce speriasse târgul cît au curvăsărit. Că avea ibovnic pe un Panait sin Feștilă, papistaș-botezat, ce i-au zis așa după meșteșugul taică-su, că făcea luminări. Acel Panait au ținut zărăfie în dosul caselor lui Marmara și-au strîns ceva stăricică prin multe dibăcii ce-au avut: pilea galbenii de le lua aurul, cîntărea cu cumpene făcute cu meșteșuguri, înșela la socoteli cîndu avea schimburi de bani și multe altele. Dară unde-au potrivit-o dinsul mai bine au fost sub Șuțu, că i-au dat bani de s-au făcut mofluz și-au mîncat averile multora...

Ci nu l-au îngăduit Dumnezeu, pentru lacrimile celor de-au calicit, și l-au dat pe mîna lui Dumitrăchiță de l-au golit bine, c-au făcut după cum l-au învățat Tănase și cu Grigoraș și l-au prins în fapt, burtă peste burtă cu Calipso. Și-au năvălit Dumitrăchiță c-un iatagan de cele turcești în mîna să-l taie, dară s-au mai muiat, că s-au rugat acela cu lacrimi și i-au dat și înscris la mîna pentru 80 de pungi cu bani, că mai puțin n-au lăsat Dumitrăchiță, zicîndu că nu face! Și, dac-au dat acela, l-au iertat de nu l-au mai bătut decît puținel, să îi fie de-nvățătură altădată.

Apucînd calicul la avere, se purta fudul, dar de departe se vădea că-i neam prost, ridicătură din gloată, măcar că-n negoțuri s-au arătat destoinic, de s-au vîrît în daraveli cu Vodă și cu Pasvantoglu, pentru care ședea mai mult pe la Curte. Și Vodă-i arăta multă dragoste, c-au cîștigat bune parale cu negoțurile lui Dumitrăchiță, avînd oameni tocmiți de umblau și strîngeau turme de oi, cîrezi de vite, herghelii de cai pe care le mînau în urmă către târgurile turcești, unde le și desfăceau cu dobîndă mare. Dar, pe-nvățul lui Dumitrăchiță, și copii am auzit să fi răpit, care-i vindeau apoi turcilor pe cîte pungi zece unul, să le fie pentru destrăbălări și fapte-mpotriva fiirii.

Și, dac-au luat aminte Triglava că i-au sporit lui Dumitrăchiță trecerea, au zis să nu-l lase, că le poate fi și de folos, cum le-a și fost. Așa, prin Dumitrăchiță, l-au învățat pe Vodă năravul de-a se închipui ca necunoscut, adică să umble tiptil, în strai schimbat, încît acela, rătăcind prin târg, pîndea la gard printre uluci, să vază de fieșcare ce face și ce zice — poartă-se cu credință cătră dinsul au ba? Și ce afla însemna la răboj și-n urmă trimitea slugile și fieșcăruia îi rînduia ispașă, după cum îi părea lui: care la ștraf, adică să dea gloabă, care la bătaie cu toie-

gele, care să-l ținuiască de urechi, care să-l ridice-n furci. Și-a prins a tăia mîini, nasuri, urechi au a-i schilodi pe oameni în bătai rele, că ieșea prin tîrg numai cu Magaie, gealatul, după sine, purtîndu-l închipuit în nește straie de sîrmă și cu obrăzar de fier. Umbla Magaie tot cu sabia goală-n mînă și mereu l-arăta Vodă cu deștiul oamenilor, zicîndu să ia aminte c-acela-i însăși pravila și dreptatea. Iară de-ngăduință nimica n-au vrut să știe, că nu s-au cugetat dînsul de oameni să greșească mai mult împinși de-o suferință, nu din firea lor cea rea. Însă, dacă cei greșiți ereau mai ajunși, nu-i schilodea, nici viața nu le ridica, ce-i punea numai la gloabă, să dea ștraf, că așa mai aduna parale. Dar mulți și-n ștreang au agățat de strașină, mai fără nici o pricină, numai pe vorbe auzite pe pod, cîndu umblau străvestit popește, turcește, călugărește au ca altă aia.

Fiîndu hapsîn la suflet, pe mulți au năpăstuit Mavroghene și-au vîrit groază mare-n oameni, ce cu multe feluri de morți îi stîrpea, c-au fost, se vede, ispitit de asemenea îndeletniciri. Și-ajunsese vremea de ereau bisericile pline de oameni, care de frica morții veneau, iar nu pentru dragostea lui Dumnezeu. Că s-au făgăduit Vodă și foc să facă-n biserici, și-au pus de-au zidit sobe, să fie pentru vreme de iarnă, ca să-i ție pe oameni prin biserici, s-asculte vorbele popii, iară nu să vorbească ce nu se cuvine prin cîrciumi. Ci, cuget eu, sufletul omului nu prin spaime și-ngroziri va să se-ndrepte spre Dumnezeu, c-acelea-l smintesc întru minciună și păcat, care de nici un folos nu-i sînt, ce prin iubire și dragoste de aproapele, care vin din mulțumirea cea de obște, dară nu cred eu să fi cugetat Vodă la acestea.

Ca să facă pe gîndul lor, cărturarii au dat ocoliș mult, că de-ntîi i-au tot dat lui Dumitrăchiță pilde din *Halîma* de cele de zic despre sultanii din vechime cum umblau

noaptea tiptil pe uliți. Și se făceau a vorbi-ntre dînșii, foarte lăudîndu-i pe aceia, cît Dumitrăchiță, aflînd prilej potrivit, au prins a-l descînta pe Vodă în ziceri de-ale înțelepților ce-au dat învăț domnilor să privegheze însuși mergerea lucrurilor și starea supușilor, zicîndu-i că asemenea trebuie să facă, nu să șază-n odăi la Curte ca-ntr-o vizuină și nemica să știe de ce-i voia țării. Că cu chipul acesta, aflîndu însuși mai multe, mai bine poate cîrmui țara și supușii. Iar lui Vodă i-au plăcut, se vede, pildele califilor de la Bagdad, de-au prins a face-ntocmai. Așa că s-au apucat Vodă a ieși în tîrg, făcîndu-se cînd popă, cînd mocan, cînd țigan de șatră... Din care au avut multe-ntîmplări, dară și Perdicarul au avut o pățanie, care face s-o scriem.

Că-ntr-o noapte, făcîndu-se Vodă turc, l-au luat cu sine și pe venetic, iară ghicitorul n-au aflat alt lucru mai cuminte, ce s-au făcut dînsul cadînă turcoaie acoperită la față cu iacmac. Și-au mers la han, la Mărul roșu, într-un chervan cu coviltir, făcîndu-se negustori. Și-au trimis Vodă-nainte, pe alte cărări, nește galeongii în straie schimbate, că voia să prinză însuși pe un tîlhar ce hoțea-ntre vii, unu Iancu Toroioi, ce se adunase cu cetași. Aceia i-au văzut intrînd la han și-au mersu după ei, socotind că-s negustori turci și poartă parale cu ei. Și-n zori, chibzuind să-i prindă-n somn, au dat la ei în odaie zugrăviți cu funingine la chipuri, dar au sărit Vodă cu hangerul și s-au înfruntat cu ei, știind că vor sări și galeongii să-i ia pe dindărăt, după vorba ce-o aveau. Și-au dat Vodă din sabie cu vitejie, că fricos n-au fost, fiîndu însuși la tinerețe tîlhar, listopirat, și-au vătămat pe unul la mînă.

Numai Perdicarul, dacă n-au știut rîndul războiului, că nu umblase la oaste și nu ieșise-n bătai, văzînd cum se ciocnea Vodă cu lotrii-n oțele, s-au temut rău, că erea și

locul strîmt și n-avea cum da să iasă, să apuce la lărgime. Și, dac-au scăpat cătră dînsul unul dintre tîlhari, văzîndu-l așa de negru la chip, mai tare s-au îngrozit, de-au făcut miros urît în odaie. Și, din mirosul acela au stat din dat tîlharii și s-au bulucit pe ușă, ținîndu-și nasurile cu mîna. Și-au fugit și Vodă după dîșii, strigînd turcește și fluturînd din iatagan. Și, din zarvă mare ce-au făcut, s-au sculat slugile cu pari, cu furci, cu beldii, cu ce-au nemerit, încît ghicitorul, văzîndu-i, mai rău s-au temut, să nu-i ia aceia seama că nu-i muiere și să-l crează tîlhar, că Vodă se depărtase mult. Și s-au pus cu umerii-n ușă, să nu năvălească peste dînsul. Neștiind afară treaba ce e, ce numai auzind larmă și țipete, au prinsu a clențani din dinți, temîndu-se că-și va pierde viața. Dară cărturarul nu erea om să piară așa, ce au stricat fereștile și-au dat afară-n grădină, luînd-o peste prăvălișul dealului și să-rind dînsul cu mare trudă peste uluci deasupra, au dat dincolo-ntr-o baltă, unde-au mai fost și nește bivolițe. Pentru care-au avut el întîmplare rea c-un taur, că purta strai roșu și-acela s-au întăritat. Dar au avut ghicitorul agerime la fugă, căci nu degeaba i-au zis lui Tănase „po-das okis Ahilefs“ că, pentru mîntuirea lui, au fugit pînă s-au scăpat.

Și stînd dînsul sub o tufă, să-și mai tragă răsufletul, după ce l-au lăsat acea dihanie, s-au nemerit să-și aibe drum pe acolo nește haimanale de țigani cărămidari care, văzîndu-l, l-au crezut muiere și s-au vorbit să-și facă rîs de dînsa. Dară ghicitorul, înțelegînd gîndul cu care veneau asupra-i, iarăși au fugit, că s-au temut să nu le vie chef să-l jugănească, aflîndu-l dăruit cu odoarele bărbăției și nu muiere cum părea la strai. Și-au fugit mult, cît și gîndea c-are să-și dea duhul, că țigani nu-l slăbeau cîtuși, fiindu mai tinerei și-ntăritați de vederea feregelei ce purta. Dar noroc a avut, c-a scăpat într-un zăvoi și i-au

rătăcit țigani urma, că altfel nu se poate ști cum s-ar fi isprăvit pricina. Acolo-n zăvoi au zăcut dînsul pînă-n seară, numai cu puținel suflet într-însul, iară dacă s-au mai întunericit s-au tras și el spre casă cum au putut. Și, din întîmplarea ce-au avut, au și zăcut dumnealui o vreme, dară mai în urmă s-au tămăduit de năravul de-a mai umbla cu Vodă-n caraulă noaptea și străvestit, înțelegînd că este lucru cu primejdie și lesne-și poate vătăma sănătatea din asemenea apucături care, cum i s-au vădit lui, nu-s tocmai cum se află scrise la *Halima*.

Nici lui Vodă nu prea i-au priit atunci întîmplarea că, pînă să vie galeongiii, au cam suferit parii slugilor, fiindu mai cu seamă un surugiu, Ciupăgel, ce-au bătut în el cu beldia ca-n snop, de-au și rămas multă vreme cu-nvinețituri. Dar și-au scos paguba că, prinzîndu-l pe acel tîlhar, Iancu Torojoi, l-au pus la munci rele de-au și spus toată avuția ce-au strîns și unde-au avut-o-ngropată, fiindu mai bine de suta de pungi cu bani, ce pe toți i-au păstrat Vodă numai pentru sine. Că și ziua, umblînd prin tîrg îmbrăcat ca necunoscut, dacă nemerea vreun neguțator să vînză cu ocaua mică, îndată porunca de-l țintuia de urechi la meidan. Și, cîndu se-ntîmpla astfel, altă scăpare nu mai erea pentru isnaful vinovatului decît să facă stărostele curama, adunînd bani de pre la ceialalți negustori să-i dea în mînă lui Vodă ca să se milostivească și să-l lase. Cu apucături de acestea, fiindu lacom de bani, au făcut multe paranomii, adică făptuiri alătura cu pravila, că, întîmplîndu-se să moară cîte unul mai avut, îi aduna pe toți din casă înaintea lui și, spăimîntîndu-i, le răpea diresale lor de moștenire și se făcea singur stăpîn peste averile lor sau cerea bani mulți ca să-i lase, fiindu eghe-mon și prădător. Iară care cutezau să-i șază-mpotrivă, de frică să nu calicească, îi lua și-i dădea-n ocnă, ca pe tîlhari, unde mulți au și pierit.

Și-au mai făptuit și altele, din care bine s-au văzut a nu avea nici rușine de oameni, nici frică de Dumnezeu, că mai în cinste ținea vitele decât oamenii. Ci să zicem noi de una, cându s-au cunoscut Vodă cu Sotir, pitarul. Cum au fost obiceiul la așezare de domni, căpătase și Mavroghene de la sultanul, cându l-au îmbrăcat cu caftan, un armăsar alb, misirliu, care, ce-i dreptul, erea frumos foarte, fiindu cal împărătesc, tabla-bașa, cumu-i zice turcește. Calul acela, nu se știe bine cum, au fost mușcat de un șarpe ce se va fi-ntîmplat, poate, prin paiele de-i așterneau. Și-atîta au prins a se umfla la trup, cît nimeni n-au mai crezut să scape, măcar c-au adus Vodă și pe Marankate, doftoroiul, să-l tămăduiască, dar au plecat acela rușinat, zicîndu că nu poate. Și, dac-au aflat Sotir de la Tănase pricina cu acel cal, au zis să-l ducă la Vodă, că el îl scapă. Și-au mers îndată la Curte de s-au înfățișat lui Vodă, care-au fost mîhnit tare, că nici o nădejde nu mai trăgea, și-au făgăduit Sotir să-l tămăduiască. Și mai întîi au întrebat pitarul :

— Cine-i stăpînul calului ?

— Iaca vorbă, eu ! s-au răstit Vodă.

— Dacă-i așa, au zis Sotir, degrabă să ia Măria Ta un ulcior, să meargă la un izvor și să mi-l aducă plin cu apă ne-ncepută.

Și-ndată au bătut Vodă din palme de-au venit slugile și le-au poruncit grecește să-i aducă un ulcior cu apă ne-ncepută, dară Sotir l-au oprit, zicîndu că nu e bine, că însuși Măria Sa, fiindu stăpînul calului, trebuie să facă acea lucrare, că-n alt chip nu poate scăpa viața calului. Și, dintru-nceput, s-au cam mîniat Vodă, zicîndu vorbă că ce-a fi aceea ? Ce-i umblă lui cu farafasticuri ? Cum să meargă adică el, ca un om prost, să-i aducă apă de la fîntînă ? N-are slugi pe care le-ngrașă pentru trebi ca aces-

tea ? Și n-au mai stăruit pitarul, ce s-au temenit să se ducă de-acolo, dar nu l-au îngăduit Vodă, zicîndu c-are să meargă, dacă altă cale nu-i. Și-au luat un ulcior de-au mers pe picioare tocmai la Izvoare, pe drumul Brașovului, dincolo de straja tîrgului. Și au trecut așa o bucată bună de vreme, măcar că Vodă au mersu tot fuga, dar au fost cale, că s-au întors asudat. Și-au luat Sotir ulciorul de-au făcut o vrajă asupra apei, care nu s-au înțeles, c-au grăit cu fereală mare, fiindu Perdicaru tot pe lîngă dînsul s-auză, dară degeaba au sîrguit. Apa aceea, dac-au descîntat-o, au dat-o Sotir lui Vodă s-o bea toată, cum au și făcut, măcar că i-au venit anevoie, fiindu ulciorul cam mare, mai bine de trei ocale. Dar, dac-au băut-o, toți cîți au fost față s-au minunat mult, că s-au ridicat armăsarul, de unde zăcea să-și dea sufletul, iară Vodă au prins a se umfla și-a se-ncolăci pe jos cu dureri mari, că se văita cîtu-l țineau bojogii, zicîndu arnăuților să-l taie, că l-au înveninat. Dară pitarul nice într-o seamă n-au luat, ce au prins din nou a face o vrajă cu trei paie smulse din iesle, care singure s-au înodat ! Și, dintr-o dată, s-au ușurat Vodă, că l-au lăsat durerile și-au izbucnit toată apa din el, însă și pe dinainte și pe dinapoi, de i-au udat rău straietele. Și s-au ridicat Vodă de jos, cam rușinat de starea-n care-au fost, poruncindu alte straie să-i aducă nezăbovit. Și se minuna de pitar și căta la dînsul cam sfiit, că nemica n-au înțeles cum au făcut acela, măcar că Sotir i-au zis să nu fie chiar așa un lucru mare, numai e o taină la mijloc care n-o știu decât geambașii prea iscusiti, cum au fost tată-su, pitarul cel bătrîn.

Așa drag ce i-au fost lui Vodă acel armăsar că, pentru mai multă fereală, după acea-ntîmplare, au pus de-au făcut den nește blăni o-ngrădătură de grajd în tinda cea mare, lîngă odaia lui, să-i vie mai la-ndemînă să-l vază. Erea, vezi bine, duhoare de vită-n palat, fiindu și nepo-

trivită priveleşte aceea, pârîndu că-i şatră de lăieţi, şi mulţi străini, aflători în trecere pe la Curte, au şi rămas fără grai, că nu mai văzuseră nicideunde Domn să-şi ţie vitele-n palat !

Luînd aminte Triglava că lui Vodă i-au fost prea drag acel armăsar, i-au venit în cap să-l povăţuiască a-l boieri, cu gîndul să s-auză-n lume că s-au apucat Vodă a-şi boierit vitele şi să-nţeleagă toţi ce Domn au căzut peste ţară. Şi-au început a-i da pildă lui Dumitrăchiţă de un împărat al rîmlenilor, care şi-acela au fost ţicnit la minte, că şi-au boierit armăsarul, pre Incitatus, cugetînd dînsul că, de-i vor da-nvăţătură, Dumitrăchiţă, ca să se-arete ştiutor, are să-i zică lui Vodă de-acel împărat, Caligula, cum i-au fost numele, să facă şi Vodă ca acela. Şi-aşa au fost. C-au mers Dumitrăchiţă la Vodă şi-au prins a-i spune cai verzi de acel Caligula, cum şi-au boierit adică armăsarul. Şi-au spus Dumitrăchiţă nu după cum au fost întîmplările, că n-au avut cum le şti, ce după cum i-au zis Triglava şi Tănase c-au fost, mai înfrumuseţate adică.

Atîta i-au trebuit lui Mavrogheni, c-a doua zi, adunînd Divanul, au poruncit de-au adus pe tabla-başa în sala spătăriei şi-au pus pe el caftanul de mare clucer, al şaselea scaun în Divan ! Şi-au rămas boierii ca scrişi pe perete de mirare şi de frică multă ce-au avut văzînd aşa grozăvie, cum nu s-au mai auzit şi nice-n vise n-au visat ! Care lucruri, vorbindu-se-n tîrg ce-au mai săvîrşit Vodă, au făcut pe Rhigas Velestinul, stihoslovul, de-au zis de Mavrogheni că-i scursoarea lumii şi însăşi sminteala, că le face neamul de batjocură şi-i dă-n gura Evropei ! Şi iaca aşa l-au povăţuit de-au făcut ca împăratul Caligula cel nebun la minte. Bine măcar că nu l-au pus de-au dat foc tîrgului, c-au fost unul care-au făcut şi-aşa, dară poate să nu-l fi ştiut dinşii.

Cu tertipuri de acestea, slujindu-se de Dumitrăchiţă, au prins cărturarii a-l purta pe Vodă cum le erea voia dar, după atîtea şi atîtea cîte au făptuit isprăvi, multe semne rele au prins a se-arăta, venind mai întîii zgîlţitură mare de pămînt, mai mare decît au fost la anul 1771, c-au vrut Dumnezeu a-l face să ia aminte că prea s-au sleit dînsul tot în fapte necugetate şi-n închipuiri. Dară să spunem mai bine cum au fost acel semn.

Cîndu au împlinit Vodă un an de la ridicarea-n tron, la leatul 1787, au făcut ţeremonie mare, cum nu s-au mai pomenit, că au poftit la Curte boieri şi neguţători, care-au fost obraze mai alese, şi le-au dat vutci şi sorbeturi. Şi, mai înainte, au dat vorbă prin Dumitrăchiţă, pre care-l făcuse megas caminaris, şi prin Ianache, stolnicul, şi prin Sava Arnăut pe la toţi boierii şi pe la toptangii şi pe la isnafuri şi către vlădica să se-nfăţoşeze cu peşcheşuri la Curte, să se facă plăcuţi lui Vodă. Şi-au mersu toţi de-au dăruit plocon, după cum au putut au după cîta trecere socoteau a căpăta, că de fiecare-au scris Dumitrăchiţă-n condică cît au dat, să se ştie socoteala. Şi s-au făcut adunare mare la Curte, unde cînta muzica lui Vodă de te-asurzea, că avea meterhanea turcească, şi dădeau tunurile cît să zici c-au fost răzmiriţă, de s-au desfundat mahalalele şi s-au adunat tîrgul pe la porţile Curţii, unde-au fost şeitari ce jucau chiocecurile şi pehlivani care-nghiţeau săbii şi aruncau vîlvori de foc pe gură şi alte minunăţii făceau pentru desfătarea gloatei.

Iară-n sala cea mare a spătăriei, unde-au stat Vodă cu boierii, întîii au făcut vlădica orăţie cătră Vodă, zicîndu mult bine de dînsul, după care-au mai zis şi alţii. Iară cînd au tăcut din ziceri, s-au făcut boierii cîntăreţi de i-au cîntat greceşte *polihronion*, adică la mulţi ani, că nu mai îngăduia Vodă să zică sirbeşte, *mnogaleta*, cum au fost mai vechi. Iară dacă şi-aceia au isprăvit de cîntat,

au strigat ceaușii și slugile turcește la Vodă — *Alciș !*, care se tălmăcește *viață lungă*. Și-au stat pînă spre seară, c-au prins Vodă a le spune întîmplări ce-au avut pe cîndu călătorea pe Marea Albă, fiindu unele de-a minunea. Și, cîndu au fost către seară, dacă s-au spart adunarea, s-au tras Vodă cu Condili, cu Scanavi, cu Ioniță Papuc, cu Dumitrăchiță și cu alții în casele lui Hortolan, c-au zis acela să fi pregătit petrecere mare pentru Vodă. Și-au fost acolo și Tănase cu Grigoraș și cu Sotir, că-i poftise Hortolan și cu Dumitrăchiță cu făgăduiala să afle acolo de toate. Au făcut Hortolan, ce-i dreptul, cheltuială multă, c-au fost în odăi lumină ca ziua, fiindu în sfeșnice, cu-ngăduința lui Vodă, numai luminări de cele bune, din ceară albă, aduse de la Beci. Și peste tot au fost tipsii cu bucate și cu pilafuri și trei berbeci fripți întregi, și pui rumeniți în unt, și curcani fripți la jar, și fazani îmbrăcați în penele lor, și pometuri, și vin unguresc de cel bun, și butelci păpurite cu mastică de Corint, și toate bunătățile lumii. Și-a mîncat fiecare din acele bucate și-a băut vin în voia ce-a avut, de li se-nvinețiseră obraji de la băutură, iar ochii începuseră să le-arate ca ai dihăniilor, că le scăzuse lumina și se-nroșiseră de sînge. Avîndu dînșii trupurile încinse de băutură multă, au prins a-și lepăda caftanele, că se și pătaseră rău de scurșori de vin și de unsori.

Din vinul acela unguresc li s-au tulburat rău mințile și li s-au amestecat limbile, iară de ținut pe picere se țineau numai cu mult ajutor ce căpătau de pe la pereți, că se tot propteau în ziduri cu mîinile să le ție, părăindu-li-se lor că prea se cletinau să cază peste ei. Ba unii, care-au fost mai șubrezi, se lățiseră pe jos și dormeau în toate părțile, c-au fost vinul tare. Dintru care, zic eu, să luăm aminte că rea e beția, oameni, că toate măduarele omului le strîmbă și le-amorțește și de nici un folos nu

i se mai arată, cît și mintea o pierde. Cum au fost și cu Sotir, pitarul, carele, dac-au băut vin, au lepădat giubeaua și-au prins să joace jocuri din prostime, de acelea cu ziceri, că pe acelea le-au știut dînsul mai bine. Și-au adus Hortolan țigani lăutari și-aceia ziceau, iară pitarul sărea și bătea din pinteni și pocnea din dește și striga :

— Foaie verde tiriplic
Saltă, lele, din buric !

Dară acolo n-au fost nici o lele, fiindu adunare de bărbați, cum au fost voia lui Vodă, ce așa i s-au năzărit lui, bag-seamă. Și, dac-au mai ostenit Sotir și s-au lăsat între perini, s-au pornit și Tănase, cu ochii-n podina, să cînte-n veliglas și cu chiuituri, ca la stîină :

— Dragi îmi sînt oile lăi
Și copilele bălăi !
Dragi îmi sînt oițele
Cînd le cresc cornițele
Și la fete țitele...

Și-au lăcrămat și-au zis apoi Tănase către Vodă că el și-au dorit toată viața lui să nu fie alta decît cioban la oi, fiindu aceea plăcută-ndeletnicire, cum au arătat în nește prea frumoase stihuri un Horație al rimlenilor, poate să fi și auzit Măria Sa despre dînsul. Și-au prins a zice letinește, dară n-au putut de Vodă, c-au luat altă vorbă, începîndu a spune de cînd umbla pe Marea Albă, cum avea obicei. Și, tot povestind cum au umblat prin lume, au zis de un loc frumos foarte care-au fost într-un ostrov de mare. Și, spunînd despre acela, au zis să fi fost acolo-șa o baltă mare, a căreia lățime erea ca de patru ceasuri de mers călare ! Iară Grigoraș nu și-au putut ține limba ci, măcar că l-au luat mai pe departe, i-au dat înțeles că n-au alăturat bine vorbele, nemerind rău păr-

tile. Că l-au întrebat, făcându-se nedumirit, cum au făcut Măria Sa de-au mersu călare pe apa bălții ?

Și s-au cam încruntat Vodă, c-au priceput să-i fi vorbit subțire, de l-au și-ntrebat pe Grigoraș că ce-i vorbește din cur și nu se aridică să-i facă temenea, precum cere cuviința ? Și apoi, mai șezînd și cugetînd, i-au zis că nici n-au mers cîtuși, să știe și Grigoraș, că numai Mîntuitorul au făcut asemenea minune, ce au zis așa socotînd dînsul acea lățime după cîtă cale ar fi putut bate călare și-au pus apoi una peste alta !

Înțelegînd Grigoraș s-o cam fi greșit cu Vodă, s-au ridicat dintre perini și, apucînd o cobză, s-au temenit întrebînd de nu i-ar fi voia Măriei Sale s-auză un cîntec mai de petrecere.

— Ba că chiar ! au îngăduit Vodă.

— Și cum ar vrea Măria Sa ? au mai întrebat Grigoraș, cam fără cuviință, că-și rășchirase picioarele și-și sălta nădragii, fiindu-i, pesemne, cam largi. Mai cu perdea au fără ?

— Ba să zici fără, slobod adică !

Pe-ngăduiala lui Vodă, au prins Grigoraș a bate-n cobză o cîntare turcească ce n-o mai scriem aicea, că-ntr-atîta au fost de plină de măscări că și-un măgar de l-ar fi auzit s-ar fi rușinat. Au fost, pesemne, cîntec de șatră, de-acelea de le joacă țigani din buric...

Pe cîndu ereau ei acolo, întru așa dezvățată petrecanie, au prins a se zgîlții pămîntul și-a tremura cu urlet mare, că s-au cletinat pe țîțini de-au pîrîit pereții și-au căzut icoanele. Pentru care-au fugit toți pe ușă, numai Vodă, fiindu mai iute, au dat pe geam și-au ieșit afară-n grădină. Și-au fost spaimă mare-n tot tîrgul, că peste tot numai chilălăituri și groază au fost, după cum bine-au văzut dac-au ieșit în uliță. Că năvăliseră bieții oameni din case, fiindu unii goi cum i-au făcut maica lor, dară

nimeni nu lua seama, numai Grigoraș, unde vedea muiere goală, dacă erea tinerică, se da mai aproape, să vază mai bine, iară ca să lege vorbă se tot văita de sperietură. Și-au căzut atunci și s-au prăvălit multe case, vătămîndu-se din scuturătură.

Și, dac-au abătut acea nevoie peste țară, Vodă n-au luat aminte, ce au mai sporit dările, c-au scos atunci bir și pe țigani, țigănitul, cîte galbeni cinci de sălaș. Își mîna dînsul zapcii și-arnăuții în toate părțile, să strîngă banii de pe la birnici și care nu dedea îl puneau aceia la afumat și cu multe cazne și bătăi îi canunea pînă săreau neamurile și satul ca, punînd mînă de la mînă, să-mplinească ce-aveau de dat și să-i mîntuie. Și se boceau muierile și copiii și jeleau și blestemau să s-aleagă praful de greci și de Vodă și de neamul lui, și se tînguiau de munculița lor cum se duce pe apa Sîmbetei. Și peste tot în hotarul țării erea atîta plîns și strigăt de-ți părea că piere lumea, că-n toate părțile roiau arnăuții să-mplinească banii birului, venindu ca o pedeapsă de la Dumnezeu... Dintru acele cazne mulți și cu sufletul au plătit, cum s-au și văzut cîndu l-au adus neamurile pe unul la Curte, țeapăn și plin de bube. Au trasu aceia carul la poartă, că nu i-au lăsat străjile să intre, și-au prins a se tîngui pîn-a ieșit Vodă-n pridvor și-au întrebat că ce-i pricina ? Și, dacă i-au spus aceia, au zis Vodă să dea ei banii, că nu-i va mai omori nimeni ! Și le-au făcut semn să se ducă și să-l lase, fiindu adică prea-nglotat de treburi ce-avea ale țării, care aceia nici n-aveau cum le

Și-n urmă au venit foamete multă-n țară, c-au fost iarnă și erea scumpe mare, că adunase Vodă bucatele să facă zaherea de război turcilor, cît ședeau în ger bieții oameni tot pe la ușile dughenelor, s-aducă neguțătorul marfa și s-apuce și ei ceva de mîncare. Și, dac-aducea,

fiindu puțin, se-ncăierau ca cîinii și smulgeau unul altuia din mîna, că răpea fiul din mîna tatălui și-a mamei sale, care l-au purtat la sîn. Că se făcuseră ca jivinele codrului și nici rușine nu mai aveau, fiindu cu ochii tot rătăciți de foame. Și, tot stînd lumea gloată pe la ușile dughe-nelor, nici treabă nu mai făcea nimeni, de nimic nu spore-a, că-și păraseau lucrul lor, fiindu cu gîndul tot la burtă, ce să mai bage-n ea? C-am auzit să fi fost unii, de n-ar fi așa, care și paie mîncău și rădăcini, ca vitele...

Ce cui să zici toate acestea și cui să te tînguiești decît cătră Dumnezeu din cer carele, pentru păcatele noastre, nu ne mai aude. Că Vodă de durerea țării nemica n-au luat aminte, că trăia-n berechet și-n huzur și petre- cea-n petreceri dezmațate pe la casele negusturilor cugetînd, poate, că, dac-aceia aveau, toți aveau, că pe toate le cîrcumăreau pe ascunsul, dîndu-le cu preț îndoit și-n-treit, fiindu lipsă mare, pentru care mulți au adunat averi și bogății din lacrimile săracilor. Că Mavrogheni numai pe neguțători s-au răzimat, însuși vînzîndu-le boierii ca pe măslina și, dacă pe cei mai pricopsiți i-au boierit și n-au mai fost din rîndul lor cine să le cumpere, le da mai ieftin, pentru cei de vindeau cu paralicul, de-au mersu veste despre boierii mavroghenești.

Au făcut Vodă și Divan de cupeți, oameni noi, să aibă glasuri, cît boierii cei vechi un cuvînt nu mai cutezau să zică, că, avîndu Mavrogheni pandalii și fiindu bolnav de pedepsie, pentru un cuvînt ce-i părea lui că n-au fost cu-viincios, ca un lup turbat sărea și-l bătea pe acela cu to-puzul peste fălci, de-i fărîma dinții și-l da apoi gelatu-lui de-l ridica-n jbilț ca pe-un cîine. Pentru care umblau aceia ca fără sine, rîzîndu cînd le porunce-a Vodă și je-lindu tot cînd le porunce-a, nu cînd le erea lor a ride sau a jeli. C-au fost Mavrogheni om trufaș și fără-nsușire a fi Domn, că-ntre cărțile științei n-au zăbovit, nice vreun

meșteșug de folos n-au deprins, ce numai la-ndeletnici-re-a tîlhăriei s-au dat dintru care alta decît ucideri și jafuri ce-au putut deprinde? Cu așa fel de otcîrmuire lacomă de avuție și măriri s-au spart rău țara și s-au stri-cat, că-n urma tuturor neamurilor am rămas, măcar că-n anii mai de demult au fost și la noi începere de deștept-tare prin mulți ale căror umblete au fost cătră lumină, au tîlmăcind cărți, au înseși scriind, au făcînd școale, au tiparnițe spre-a lumina norodul. Iară sub Mavrogheni rău au fost, că cel mic și sărac toate trebuia să le dea, făr de-a mai rămîne și pentru sine cevași, ca unuia ce-au muncit și-au asudat. Ce, spuneți, oameni, cu dreptul a fi lui nemica să-i rămîie? Că ajunsese bietul român de umbla cu spinarea goală, că toți din spinarea lui apucau. Așa au ajuns de s-au spart țara și s-au pribegit oamenii, care de la bine n-au plecat, că n-or fi fost atîția nebuni în hotarul țării, ce cuget eu să-i fi covîrșit scîrba.

Și n-au mai răbdat Văcărescul, pe care-l pusese Vodă vistiernic mare, și-au zis în Divan cătră Vodă să slo-boază prostimii zahereaua din jicnițele serhatului, că-i foamete mare și prea au calicit toți. Și-au zis că nu-i bine să fie-așa, că s-au înmulțit tîlharii și-i neașezare, din care și răzmiriță poate să plodească, cum s-au făcut la Ardeal, că foamea e nenorocire mai mare peste toate ne-norocirile, ajungîndu oamenii de se mîncă-ntre sine și mai rea fac neunirea moșiei.

Dar Vodă n-au vrut să dea din jicnițe și-au zis să facă aceia cum or ști, că pentru tîlhari el are țepe și furci, c-au venit vremea să mai rabde și ei nițel și să mai ție post, că face bine la sănătate. Și-au zis că n-o să-i ție dînsul pe sarailii, că însuși destul au răbdat pînă s-au căpătuit de-au ajuns Domn.

Pentru aceste vorbe s-au mohorit Văcărescul și-au zis că-i lesne cu burta plină să predici de post, dară să

ia seama că sărăcia strică domnia, cum e o vorbă din bătrîni, și nu-i dreptate să-i lași fără pîine pe cei ce cu nădușeala lor au udat ogorul. Din care vorbe s-au mîniatu Vodă și l-au surghiunit peste Dunăre, la turci, c-au mai intrigarisit și Dumitrăchiță. I-au adus acela aminte că numai Ienăchiță n-au vrut să-și scoată ișlicul de pe cap dinaintea lui Vodă, măcar c-ceasta au fost o pricină mai veche, de cîndu s-au tras Ienăchiță din Divan, că luase năravul Vodă și-i punea pe boieri să-și descopere capul dinaintea lui, ca niște oameni proști, cum n-au fost obicei. Numai Ienăchiță s-au făcut bolnav și n-au vrut, zicîndu că dînsul șade-așa, că pătîmește de măsele ! Și-au mai zis și Ianache, stolnicul, de moșul Văcărescului, de Ianache, c-au fost Capu-kehaia la Poartă al Brîncoveanului și i-au tăiat capul la Geli-Kiosk cîndu i-au tăiat turcii și pe Brîncoveni.

Dară pe uliți n-au mai cutezat Vodă să iasă tiptil, cum avea năravul, ba-n două rînduri, dacă s-au adunat prostimea pe la porțile palatului de-au făcut gură, cu jelete și tînguri, au poruncit de le-au mai datu cîte ceva de mîncare, socotindu dînsul, pe bună dreptate, că de flămînzii fac zurbă și săturîndu-se vor tăcea. Pe acea iarnă au adus Dumitrăchiță, printr-un neguțător neamț, un soi de cerbi care nu le cădeau coarnele și-nvâțați la ham. Acelora au pus el de le-au aurit coarnele și i-au dăruit lui Vodă dimpreună c-o tîrlie ce-au avut ferecături de argint. Și-au prins a ieși Vodă prin tîrg numa-n acea tîrlie, cu pază mare de într-armați și dinainte cu șeitari călări, purtîndu pe cap căciuli din blană de tigris. Iară dinaintea alaiului călărea un harap urît ce suna din trîmbiță, să se știe că trece Vodă și să slobozească podul, de se-aduna lumea pe la porți pentru priveliște, fiindu Vodă poznă de om și făptuire anapoda a firii.

Pentru acele fapte, iară au mai dat Dumnezeu semn către Vodă că, pe acea vreme, l-au lovit c-o nevoie mare cîndu i s-au bolnăvit lui una dintre domnițe, c-o bîntuiau diavoli și, fiindu îndrăcită, făceau aceea mulțime de grozăvenii, că ba lătra ca dulăii, ba rînceza ca un armăsar și se-ncura prin odăi, prăvălind toate la pămînt, ba cîte altele. Și-a umblat și cu doftori, și-a adusu și descîntătorese și bobărese și muieri bătrîne, pricepute, de-au afumat-o acelea și-au tras-o cu unsori, dar au fost într-un zadar. Și-au poruncit Doamna de-au venit vlădica să-i cetească slujbe, mai dîndu și acatiste pe la biserică. Acela, venindu, l-au dojenit nițel pe Vodă, dară nu tare, că zice să-i fi zis că pentru faptele noastre ne bate Dumnezeu, că prea au fost și Măria Sa aprig și nice milă n-au prea avut către săraci, c-au ajuns mănăstirile de-s pline de calici, cerșitori, veniți după milostenie. Și nici mănăstirile nu mai au de unde da...

Și-au răbdat dojana Vodă, cum n-avea obicei, și-au prinsu a se-ndrepta din vorbe zicîndu :

— Am face milă, ci nu ne dă mina, că n-avem de unde, fiindu noi cu nevoi multe și casă grea și copilași cam gloată și multe plocoane de dat la Poartă pe la pașale, că toți ne cer și, de n-oi mai da, mă leapădă aceia din domnie... Și-au zis către vlădica, avîndu și lacrimi în ochi, că nu-i e de dînsul, dacă l-or lepăda, dară biata țară ce s-a face ?

Și, dacă s-au legat către vlădica să ridice-o biserică nouă, cu bolniță și toate ale ei, au făcut acela sfeștanie și i-au cetit molifte domniței de-au zgornit Necuratul și i-au dat tihnă, numai n-au fost tămăduirea desăvîrșită, că i-au luat aceleia picioarele de-au rămas oloagă. Și-au fost aceea pedeapsă la casa lui Vodă, c-o dădeau pe mîini de colo-colo că, fiindu cu oasele moi, nemica nu mai putea să se miște, rămînîndu ca o rimă.

Din acea-ntîmplare, Vodă, temîndu-se de mînia lui Dumnezeu, s-au mai căit nițel, că și milostenie au ajunsu de-au mai dat săracilor, dară mai mult gologani de aramă, să mai urnească urgia cerului de la dînsul. Și biserică s-au apucat a face, cum s-au făgăduit, ca să se mai spele de păcate. Dară s-au întîmplat de i-au cetit Dumitrăchiță din *Hronograful* lui Moxa de cum au făcut Enia cîndu au ridicat Albalungă din care i-au venit și lui gust de-a face așijderea. Și-ntocmai ca acela au adus o purcea, care-a fost să fete, și-au prins a o alerga pe uliți cu șeitari călări și cu arnăuții lui Sava Căminar. Și-au fugărit-o de la Curtea Veche pe Ulița Mare, care-i mai zice și-a Lipscanilor, pe lîngă hanul lui Șerban Vodă către biserica Sfeti Nicolai din Lipscani pînă la cafea la Patru harapi unde, fiindu trecere multă de oameni, ereau adunați mulțime de simigii, bragagii, salepgii, alunari și vînzători de sorbeturi, îmbrăcați frumos, cum e rînduiala isnafului lor, în cămăși albe de borangic prin a căroră pînză, fiindu străvezie, li se vedeau brațele și pieptul scrise cu slove, în felul ienicerilor. Și, dac-au năvălit scroafa și călării în mulțimea aceea, s-au făcut dîrdoră mare, că le-au vărsat vedrele cu bragă și-au răsturnat și tăvile cu plăcinte și cu simiți și cu alune pe pod, iară unora, luîndu-i în pieptul cailor, și capetele au spart. Și-au prins aceia a fugi pe uliți cît s-au și făcut zarvă mare și frică în tot tîrgul, crezîndu unii și zicînd c-au dat turcii peste ei. Că însuși Vodă, călărind cu acei dezmațați, striga din goana calului turcește c-a luat tîrgul foc :

— Iangîn Vaaar !

De-acolo, dacă s-au slobozit locul, au scăpat purceaua din acea viermuială de oameni și-au dat spre Sfințul Sava, de unde-au mai fugit nițel pînă la Sărindar, unde-au vrut să șază, dară de zbieretele nebunilor ce-au

fost în bolnița mănăstirii iarăși s-au speriat și-au fugit pînă dincolo de biserica lui Crețulescu, către Puțul de piatră, care-i pe lîngă Podul Mogoșoaiei, aproape de locul unde-au fost mai-nainte vreme straja tîrgului. De-acolo, dac-au mai sunat-o șeitarii din zurgălăi, s-au mai tîrit un pic, trecîndu spre capul podului, unde-au căzut și-au stîrpit, lepădîndu dintr-însa o izină de purcel.

Și-au cam intrat Mavroghene la grijă, înțelegîndu că nu-i semn prielnic, că de purceaua Enii au zis Moxa c-au făcut treizeci de purcei. Dară tot n-au băgat în seamă, ce și-au dus gîndul mai departe și-au chemat pre Meimar-bașa, căruia Vodă-i zicea grecește, arhitecton, și i-au poruncit să-i facă acolo un șadîrvan, cum are și sultanul la saraiul lui, la ce i-a fi trebuit ? ! Că șadîrvanul acela-i ca un aleșteu, numai mai mic, zidit pe mărgeți cu piatră, iară pe mijloc are un meșteșug nemțesc de aruncă apa-n sus ca de doi-trei stînjeni. Și au zis către boieri să-i dea bani s-aducă meșteri să-i facă șadîrvanul, că-ncolo pe toate le isprăvise și numai fîntînă de-aceea cu apă săritoare n-au avut tîrgul ! Cheltuînd Vodă parale multe cu zădărnicii de acelea, iară au mai sporit dările, că și-au pus în gînd să mai cheltuie cevași spre a face și-un lucru văzut, că s-au socotit să-i rămîie numele peste veac pentru multe binefaceri ce-au făgăduit a făptui. Dară mai mult cu vorbe i-au îndestulat pe oameni, că numai făgăduiala ce-au făcut cătră vlădica și-au ținut, punîndu tălpile bisericii acolo unde-au făcut și șadîrvanul. Și, pesemne, nu i-au plăcut lui Dumnezeu să-i zidească Vodă lăcaș de slavă din lacrămile săracilor, c-au venit multe semne rele. Așa, mai întii, s-au iscat din chiar senin o vijelie mare, cu tunete și cu trăznete de foc, dintru care și-o casă s-au aprins în mahalaua Scaunelor, dară n-au stîrnit pojar, c-au venit în urmă multă cădere de apă, cît s-au și temut

oamenii c-are să fie înec mare, cum au fost la leatul 1775. Din vîntul acela mare multe dughene s-au spulberat și case de oameni au descoperit și orice lucru mic ce-au fost rătăcit au ridicat în văzduh, c-a fost și virteț mare, de la pămînt pînă la cer, chiar unde-au săpat Mavrogheni să puie tîlpile bisericii.

Iară cîndu au fost 24 deni mai 7297, isprăvind Meimar-bașa de făcut acel șadîrvan cu ape sâritoare, lîngă care-au mai zidit și-un chioșc, cum au poftit Vodă, să aibă unde bea cafea, au mersu acolo cu toată boierimea și cu alai pentru priveală. Și, pe cînd au ajunsu, au venit întunecime mare de soare, eclipsis, că l-au mîncat vîrcolacii, și-au ieșit oamenii cu tingiri, cu oale, cu ce-au avut, și-au bătut în ele, și-au sunat din tîlângi, și-au dat din pistoale, iară pe la biserici au tras clopoțele și abia-abia, după ceasuri de vreme, l-au lăsat aceia de s-au mai luminat. Și-atîta au rămas de pe Mavrogheni, acea biserică ce-au ridicat-o-n capul Podului Mogoșoaiei, făcîndu bolniță alături și cimitir, ba și-o cișmă au zidit. Și-au îngrădit locul în jur să se ție tîrg acolo, pentru care-au ridicat luiși un foișor în mijlocul meidanului unde, șezînd pe tron, făcea ziceri cătră oameni de dădeau jalbe la domnie. Așa au făcut și-ntr-o duminică, cîndu au fost adunare mare de oameni în tîrgul mavroghenesc, obște venită de prin satele din Vlașca. Fiindu sobor, au venit Vodă să șază-n foișor și aceia, avîndu foamea scrisă cu galben pe obraji și fiindu și cam rupti la straie, au prins a se văicări de biruri, zicîndu :

— Aoleu, aoleu, că nu mai răzbim cu dările că sînt grele și nu mai avem de unde c-am rămas goi !

Și, dacă i-au tîlmăcit Tănase, au făcut Vodă semn din mîna c-are să le cuvînteze și, dac-au tăcut mulții, au prinsu a zice grecește, iară Tănase au tîlcuit cu glas

mare, c-avea glas foarte bun, care se auzea de foarte departe :

— Ce vă tînguți de biruri, oameni buni ? Și ce vă jeliți c-ați rămas goi ? Că pentru nechibzuința voastră sinteți dezbrăcați. Ia să ne mai și cîrpim, că nu putem să ne tot înoin ! Că banii ce se strîng din dări se dau la-mpărăție, iară din ce-au mai prisosit iată cîte binefaceri am săvîrșit ! Ori oți fi orbi de nu vedeți toate cîte s-au ridicat ? Uite, colo, cișmă ! Pentru mine făcut-am, bre, au pentru voi ? Și tiparniță pentru mine făcut-am, bre, au pentru voi ? Și biserica- ceea, pentru mine făcut-am, bre, au pentru voi ? Și bolniță, iată colo, pentru mine făcut-am, bre, au pentru voi ? Și cimitir de-ngropăciune, care-l vedeți, pentru mine făcut-am, bre, au pentru voi ?

Și, dac-au auzit aceia și de cimitir, au priceput gîcitura ce-au fost că, fiindu în jurul foișorului mulțime mare de arnăuți într-armați, și-au luat seama umbletelor și-au tăcut din jelete, ca să nu mai aibă a-și boci și morții, că le venea cimitirul lui Vodă cam peste mînă...

Tot într-acea vreme, umbla Dumitrăchiță și-i dădea îndemn lui Grigoraș să cînte viața și faptele lui Vodă, zicîndu de Vodă cum s-au tînguit cătră dinsul c-are să rămîie necunoscut vremilor din lipsa cărturarilor, c-ar fi vrut a-și avea pe un Virgilie al său, să-l scrie-n cartea vitejiei și s-ajungă în toată lumea vestit și cunoscut. Și, ca să-l înduplece, tot stăruia zicînd de Vodă să-l ție-n dragoste și-n cinste, care-s vădite. Nu l-au dus odată însuși Vodă cu rădvanul în preumblare pînă la grădinile bănesei Ancuța, unde-au și petrecut ?

Și s-au pus Grigoraș și-au închipuit, cu multă trudă și sfîrmare de cap, că nu puțin au asudat să afle ce nu erea, nește stihuri în care l-au proslăvit pe Vodă. Curgeau în ele laudele ca gîrla, măcar că vorbele ce le

zicea pe nemica nu se rezimau și nici într-o băgare de seamă nu se ia. N-au avut el greață a minți pentru pricina c-au fost cîntecul cu chichițe, că unele vorbe, desfăcîndu-se, alta ziceau, nu laude. Dară atunci nu s-au cunoscut acel ascunziș, că nu i-au pătruns meșteșugul, cum au fost făcută cîntarea-n două părți, care fățiș ziceau una iară dosiș alta, ce toți au crezut să fie cîntare de laudă. Au slăvit el pe Vodă nu fiindu lacom de ciștig, că lăudător plătit n-au fost, măcar că i-au datu Vodă o mie de bani de argint, ruble rusești cu chipul împărătesei Catrina, cite unul pentru fiecare stih. Numai n-au vrut Grigoraș să primească, ce i-au trimis îndărăt, zicîndu cuvînt cătră Dumitrăchiță că nu face, că nu-s de aur, și i-ar aduce necinste lui Vodă de i-ar primi, că ar fi înțelesul că s-au străduit dînsul prea puțin! Acea cîntare de slavă, pentru care nu s-au îndurat Vodă să-i dea aur, oricît de groase le-au spus Grigoraș și le-au gogonețat, nu i-au părut prea mult lui Mavroghene, cum au și zis Perdicarului, că prea au zis în scurt Grigoraș și cu grabă, de n-au stăruit el să le spuie mai cu de-amăruntul.

Acel Perdicar, ghîcitorul, auzind așa, însuși s-au pus și-au scris un pomelnic lung, grecește, pe-nțelesul că erea Vodă lumina lumii și călăuza noroadelor, apărător al dreptei credințe și ziditor de biserici întru slava lui Dumnezeu cel adevărat. Și-au datu și el acele stihuri lui Vodă, nădăjduind răsplată mare să capete, pre Smaranda Șarkan de nevastă. Și cu umilînță i-au zis că s-au încercat și el, iară dacă pe undeva n-are să-i placă, să-i spuie locul ca să le mai dreagă și să le mai îndrepteze. Și-au cititu Vodă toată acea scrisoare, fiindu zece fețe, dară nu i-au plăcut, zicîndu Perdicarului c-au fost prea multă zeamă și dumicați cam puținței! Și-au lătu condeiul și-au ștersu tot, numai numele unde i-au fost au lă-

sat, Maurocenus, zicîndu că atîta face să rămîie peste trecerea timpului!

Auzind acelea, Perdicarul au stat năuc și numai nițeluș au mărunțit din buze, dară vorbă n-au zis, că-i luase graiul, socotind, poate, c-ar putea să pată și vrun necaz. Așa s-au descotorosit Vodă de dînsul și nimică nu i-au mai dat, însă cîntecele le-au dat la tiparniță de le-au scris cu slovă și-adesiori porunca lui Tănase să-i mai cetească.

Tot pe acea vreme, trecînd cătră Stambul un neamț, sol de-al împăratului, l-au primit Vodă la Curte cu multe teremonii de-au grăit în Divan. Și-au povestit Tănase, care-au fost tîlmaci, c-au vorbit acela cu multă-nțelepciune, vrîndu a-i da de-nțeles că-mpăratul are grija celor de sînt în țară și, dac-o fi o nevoie, poate stărui la Poartă pentru durerile țării, ce-or fi. Însă Vodă n-au prea luat aminte, ce tot lăuda pe sultanul și stăpînirea turcească, zicîndu că-s foarte bune, iară în țară, s-au fălit către solul, altă mai bună potrivire decît ce-au făcut el nici au fost, nici este, nici poate fi. Și-acestea se cunosc și pe dragostea supușilor, că-l țin în slavă și-n cinste, au mai zis Vodă, că are sfătuitor duh trimis de la Dumnezeu. Și, pentru dovadă, au făcut semn lui Tănase de-au citit către solul stihurile Perdicarului, că spuneau acelea răzvedit. Dintru acel sfat, întorcîndu-se solul nemțesc la-mpăratul, multe vorbe rele-au zis de Mavrogheni, c-au mai aflat de prin unii de isprăvile și făptuirile sale, zicîndu și de cum umbla în caretă trasă de căpriori, care nu prea-i firesc lucru, că nici împărați n-au fost cu așa apucături...

La vremea iernii, pînă să se întîmple aceste de le-am spus, Sotir, pitarul, se adunase cu Hortolan tot sezînd la jocul de faraon, că știa bate bine cărțile, avîndu, pesemne, și dibăcii, că-i lua banii franțuzului și-i golea punga de parale mai de fiecare dată. Și-ncepuse-a fi lipsă și-n

casa lui Hortolan, că-i dăduse împrumuturi lui Vodă. Și, dac-au fost iarna grea și frigul mare, ședeau mai mult pe lângă tandur, care-i un meșteșug turcesc de-a face cald, fiindu un fel de tingire în care arde mangal, sub o mes-cioară, acoperită c-o velință. Și omenii șed tîrcol sub velință, de numai capul și mîinile țin afară. Și sub ve-lință s-adună căldură de la mangalul acela, care-o ține cu velința, să nu se risipească, de te-ncăldurești bine la mădulare, numai, ieșind, nu ți-e tocmai îndemînă, dară cu vremea te mai deprinzi, fiindu și lipsă mare de lemne. Că, tot vînzînd Vodă vitele, n-au mai fost cu ce-aduce lemne-n tîrg și ereau scumpe foarte, cîte taleri doozeci un car.

Din acele împreunări cu Hortolan s-au ales pitarul cu mult folos că, adunîndu-se la sfaturi la boier Triglava, dimpreună cu Tănase și cu Grigoraș, au spus o veste ce prinsese dînsul de la franțuz care, fiindu netreaz la minte, n-au avut nici strajă la gură. Și-au zis să se fi ajuns moscalul cu neamțul de-și cam dau coate și pun la cale război asupra turcului, pentru care-i caută aceluia pricină. Și-au întrebat pe Triglava : nu le-ar fi de vreun folos acea-mprejurare ?

Și, cugetînd Triglava, au zis să fie bine de s-ar porni amîndouă împărățiile, că nice unul pre altul n-are să-l suferă să apuce țara, că singur și-ar pune ghimpe-n coastă. Și-au zis să scrie cărți tot deodată și cătră moscali și cătră nemți, să ceară ajutor împărătesc, că, făcînd așa, poate s-or trage de sub turci, dară nici sub aceia să nu-n-capă. Pe acel sfat, au scris pitarul răvaș cătră moscălița lui, care s-au găsit mai în urmă, cîndu au cercetat stol-nicul casele lui Triglava. Și-acel răvaș au fost așa :

Noi, Sotir Mogoșanu, pitarul ot Glavacioc, scriem domniei tale carte la amară vreme. Și mai întîi nu lipsesc a-ntreba de scumpă nouă sănătatea domniei tale, țină-ți-o

Domnul în paza lui cea mare. Iară despre noi află că sintem sănătoși, măcar că-n țară e durere și-ntristare multă, c-au pus turcii peste noi Domn prea lacom și ti-ran, care ne-au stricat țara și-au risipit-o. Și-au ajuns viața grea foarte, de umblăm tot cu zilele-n mînă. Și-am gînditu noi mai mulți, boieri de-ai țării, să-ți facem ru-găminte să cercetezi pe lângă-mpărăție de n-ar fi vreo cale să se pună-mpărăția pentru noi. Și mai bine-a fi de-ar trimite de la-mpărăție pe cineva, cum au mai tri-mis slăvita-mpărăteasă, mai în urmă vreme, pre Nazare Carazin, că noi putem ridica țara și face oaste de vo-lintiri, să ieșim de sub turci și să ne tragem și noi între creștini, dacă vom căpăta în ajutor ceva oaste să ne fie de ajutor în contra turcilor. Și mai află de mine că, pen-tru aduceri aminte, de multe ori cu suspin mă poartă gîndul spre domnia ta, tot trăgînd nădejde la Dumnezeu să ne-ncruciceze căile...

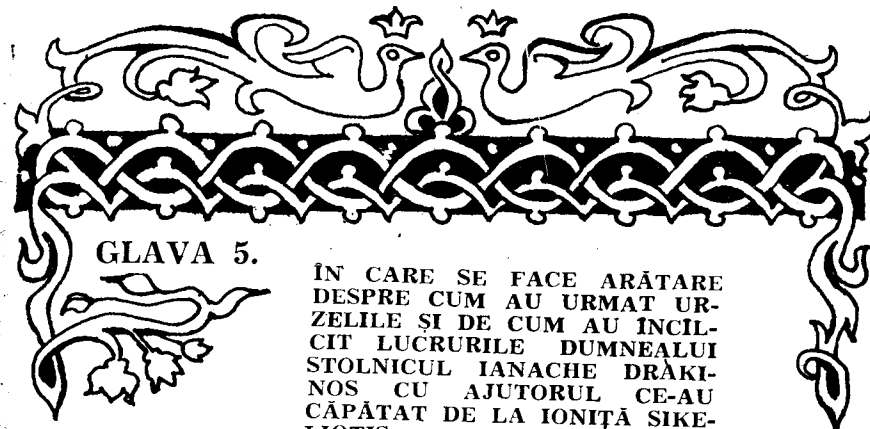
Și-au pus acea scrisoare într-un toiag sfredelit, în gă-unoșitura aceluia, și l-au trimis pe Varahia, că le-au fost om cu credință. Și-au lipsit acela luni cinci, avîndu cale de străbătut. Pe Varahia l-au învățat și altele să mai spuie prin grai și-au făgăduit, dac-or veni oști, și zaherea s-adune pentru nevoile oastei.

Și-au trimis și Triglava răvaș la nemți, către un sfet-nic de-al împăratului, c-au stat cu-acela la-nvățătură la Șorbona și la Beci, de se-aveau foarte bine. Și s-au plîns și Triglava de pacostea ce-au abătut peste țară, c-au zis de Vodă că este om fără neam și fără credință că, grec fiind, și-a zis italian, dar a venit la noi, între valahi, adu-cîndu apucături turcești, că mai mult între turci și-au dus traiul. Și, creștin fiind, se poartă legat la cap cu cea-lama și umblă să poarte război asupra creștinilor. Și este el primejdie mare pentru țară, că i-au dat sultanul hati-șerif de Domn pe viață, cu drept, după moarte, să-și su-

ie-n scaun prăsila. Cum s-au vădit, este el Domn tiran și prădător, c-au stricat obiceiile și-au spart Divanul și-au risipit țara, care nu-i bine, că din acestea și răzmiriță se poate stîrni, cum au fost între românii din ungurime. Și s-au rugat Triglava să stăruiască pe lingă-mpăratul, fiindu acela duh luminat, să ne izbăvească, că nu mai poate răbda țara și prea mulți boieri s-au pribegit.

Acele scrisori ce s-au trimis n-au fost strigare-n pustiu, ce-au stîrnit împărățiile și le-au dat cuvînt a spune că se ridică pentru durerile celor apăsăți de turci, că nu mai pot suferi dinșii acele năpăstuiuri ale creștinilor, că putere a răbda nu le-au mai rămas. Și tot strigau vorbe c-or să ridice praporii oștirilor în semn de război. Au fostu pe-atunci multă vînzoleală de olăcari și vorbe umblau fel și fel, fiindu semn de neașezarea vremilor.

Și, înțelegîndu Mavroghene că rău i-au ieșit alcătuirile, umbla a se pune bine cu țara. Și cu fățarie se făcea a se căi, dară plînsul ca al corcodelului i-au fost, mincinos, că nu l-au muncit cugetul c-au făcut fapte năpăstuitoare, ce-i punea vină turcului că e lacom, și de Divanul țării se tînguia că l-au adormit. Dară numai din vorbe se-ndrepta, că-n cugetul lui nemica nu s-au clintit, cum s-au văzut și pe aceea că, fără a lăsa să treacă multă vreme, s-au apucat de altele, de s-au văzut bine adevărul ce e-n zicătoarea veche care zice de lup că-și schimbă părul, iară năravul ba. Au fost la mijloc și multe urzelile stolnicului Ianache Drakinos, de care iarăși trebuie să spunem, căci ne vine rîndul s-arătăm ce s-a-ntîmplat de-au ieșit iară acela ca uleiul pe fața apei.

GLAVA 5.

ÎN CARE SE FACE ARĂTARE
DESPRE CUM AU URMAT UR-
ZELILE ȘI DE CUM AU ÎNCIL-
CIT LUCRURILE DUMNEALUI
STOLNICUL IANACHE DRĂKI-
NOS CU AJUTORUL CE-AU
CĂPĂTAT DE LA IONIȚĂ SIKE-
LIOTIS

îndu i-au luat Sotir acele scrisori lui Ianache, l-au cam dat la mîna Doamnei Mărioara, care-l juca cum se joacă mîța cu șoarecele, de nici rost de strînsură n-au mai avut, că lua Doamna toate. Și, fiindu și cam sărăcit, că-i luaseră cîndu l-au călcat mai bine de-o sută de pungi cu bani, bașca scule și odoare ce-au mai fost, ferbea rînză-ntr-însul și singur se-nvenina de necaz. Dară, neputînd grăi, ședeau ca năpîrca ce, neputînd mușca, singură-și rumegă veninul. Pe lingă ce-au fost, mai tare s-au uscat și s-au sfrijit, iară la obraz arăta el cam verde-pămîntiu, că-l scurmau pizma cu ghearele de-i răsucea și-i strica măruntaiele-ntr-însul. Și, multă vreme, nici mintea nu i-au mai fost bună, că nemerea mai mult pe-ală-

turea, de erea gata să-l lepede Vodă, că nu prea i-au mai fost de nici un folos.

Înțelegîndu c-au abătut năpasta asupra lui, au prins Ianache de la o vreme a-nceșta din dinți pînă și-au mai limpezit mintea și-au ticluit o cale-ntortocheată ce s-au socotit a-l sui-ndărăt, de unde s-au prăvălit. Și s-au înțeles cu Perdicari, avîndu alcătuiuri cu-acela, de-au meșterit dînșii nește stihuri, cam aducînd cu ce făcea Grigoraș, c-au fost pline de măscărălicuri, în care ziceau cu multe vorbe slobode c-ar fi ceva-ntre Ioniță și Doamna lui Vodă. Și zicea acolo că d-aia l-au îndrăgit Doamna c-avea deprinderea de-o dezmierda grecul și după năravul turcesc, adică împotriva firii.

Și-au scris pe o foaie acelea și-au dat stolnicul lui Ioniță, zicîndu să ia seama că are, precum se vede, pe cineva care umblă să-l piardă, că n-au scris acelea ca să-l laude. Și, cetîndu Ioniță, s-au făcut la față-n coaja lămîiei de spaimă ce-au avut în el. C-au priceput și singur că, din ce-au fost acolo, n-ar mai fi stat Vodă pe gînduri, ce l-ar fi atîrnat în ștreang. Și-au și fugit de s-au prăvălit la picioarele Doamnei și s-au tînguit de dușmani, că vor să-i răpună zilele. Și tot suspinînd și lăcrămînd i-au datu foaia de-au cetit și Doamna, de au luat-o și pe dînsa răcorile. Dar au fost mai dîrză, c-au poruncit de-au adus pe Aga Manolache și i-au zis :

— Pentru ce, ticăloase, mănînci pita stăpînului tău ? Au cu știrea-ți am fost făcută de ocară ? Și i-au dat de-au cetit, că Aga s-au jurat să nu fi știut nimicuța de-acele. Și i-au zis Doamna că nu vrea să-i strice inima lui Vodă cu asemenea ticăloșii, ce și viața dumnealui ar pune în mare primejdie, ce să-și împlinească slujba, că pentru el va alerga și pentru zilele lui, și să i-l afle pe nemernic, azi încă, iară nu mîine. I-au fost cu grabă Doamnei c-au fost Vodă plecat la Giurgiu cu Dumitră-

chiță, avîndu daraveli de rostuit cu Pazvantoglu, și toate s-au cugetat a le spăla pînă să vie Vodă.

Și s-au dus Aga pe ușă, mergîndu tot de-a-ndăratelea și făcînd la plecăciuni și făgăduind toate să-mplinească precum i-au poruncit și altfel nu. Dar au rămas biet Aga cu ochii ațintiți pe foaia- ceea de-au învățat-o pe de rîst și tot cugeta cine-ar putea fi în spatele acelor șire, că nu se dumirea deloc. Și s-au socotit dînsul c-ar putea fi Văcărescul, mai ales că-l surghiunise Vodă-ntre turci. Dară fiindu acela tocmai la Stambul, nu putea face stihuri aici, că nu erea vrăjitor ! Și, neputîndu-se el dumiri, au mersu de s-au văitatu la Ianache, stolnicul, să-l povățuiască, fiindcă mai făcuseră ei multe-mpreună. Dară Ianache, fiindu mare vulpe, au săltat din umere, că la stihuri n-are pricepere, numai Perdicaru i-ar putea fi de ajutor, avîndu și mare știință la ghicit, c-au avut dascăli de cei mai mari și mai vestiți. Și-au mersu Aga la ghicitor de i-au spus pricina, iară zodierul au și luat nește pilitură de fier ce-au pus pe foaia de-o adusese Aga. Și-au prins a plimba foaia pe deasupra unei pietre negre, care-i zice magnit, mai zicîndu el și nește vorbe letinește, dintru care n-au înțeles Aga nimica. Iară pilitura juca de parc-ar fi avut spiriduș, cît s-au cam temut Aga, dar cruce n-au îndrăznit a-și face, să nu strice farmecul cum au fost. Și-au cetit Perdicari semnele, tot scriind cîte-o buche pe o foaie ce-au dat-o apoi lui Aga. Și-au aflat Aga scris acolo : Grigoraș. Și pe loc s-au făcut o lumină mare-n mintea lui, înțelegîndu că numai așa putea fi, că s-au încredințat a aduce bine cu cîntecele aceluia. Și, plecîndu, au și trimis de l-au adus arnăuții, că l-au aflat la hanul lui Agop, în odaie la Olerica.

Iară cîndu s-au înfățișat Grigoraș dinainte-i, fiindu cam tehui de cap că petrecuse cu nește lipoveni, i-au și datu Aga foaia, fără alte vorbe, ce zicîndu-i numai să ce-

tească. Ci au zis Grigoraș că nu poate, că n-au prea fost el dat la slovă, și să cetească Aga. Și, cetind acela, l-au întrebat :

— Ascultă, bre, cine-au scornit acestea ?

Și Grigoraș, poate din rachiul mult ce băuse, au cam vorbit cu nebăgare de seamă, că zice să fi zis că n-au făcut dînsul, dară au fost întocmite cu bun meșteșug ! Din care s-au mîniat Aga, zicîndu c-au vorbit necuviincios, și-au chemat arnăuții și l-au dat să-l ducă-n beciuri, să-l mustre pîn-o spune. Acolo, i-au dat aceia bătaie cu toiege la spate încît, după cum s-au tînguit Grigoraș, o pomeni-o și pe ceea lume. Și din bătaia ce-au căpătat s-au mîniat rău Grigoraș, cînd i-au venit vreme de-au putut, cum vom spune mai încolo, unde ne ține șirul vorbeii.

Dar, prin Tănase, care-au prins a bate tîrgul, s-au auzit în prostime de Grigoraș, că l-au dus arnăuții la Agie, și, fiindu acela om cu faimă, s-au desfumat mahalalele și-au prins a se aduna prostimea pe uliță. Și-au fugit călare Aga de-au spus Doamnei, c-au zis nu cumvași, Doamne ferește, să se-ntîmple vrun pericolon ! Și-au poruncit Doamna Mărioara să-l sloboază, că nu face să-nceapă zurbaua-n tîrg, și-i și pricină gingașă, care nu e bine să intre-n gura tîrgului, ce să se facă Agă c-au fost numai o socotință greșită la mijloc. Și-au mersu Aga de i-au vorbit lui Grigoraș, zicîndu să fi făcut dînsul doară ipotesis, prepus adică, și l-au mîniat c-au vorbit necuviincios...

— Și cu toiegele cum om face ? au întrebatu Grigoraș.

Și-au prins Aga a-și face cruci și l-au rugat a socoti și bătaia ce-o primise ca fiindu hotărîtă de la Dumnezeu. Că trebuie să fi avut un rost mai adînc în socotelile lui Dumnezeu, ale cărui drepte rînduiești nu le putem noi

pătrunde, mai ales cînd se-ntîmplă de se mai și smintesc. Că, uneori, se mai face și-așa...

Și, dacă l-au slobozit, i-au potolit pe zurbagii, între care și muieri ereau multe, fiindu și mai rele de gură, că tot strigau asupra arnăuților, că-s bune unelte grecilor și, cum se știe, coada securii face răul pădurii. Văzîndu-l pe Grigoraș, s-au mai potolit și-au plecat de-acolo, purtîndu-l cu mîinile pe sus și rugîndu-l să le cînte. Dară au avut Grigoraș glasul gîjiit, că răgușise strigînd la arnăuți în beciuri, și nu prea nemerea cîntarea. C-au fost dînsul precum greierele a căruia putere toată îi e-n glas...

Și n-au știut Grigoraș de ura ce-au căpătat Doamna pe dînsul, că nu s-au arătat spre el, de-au fost încredințat că numai Aga au fost amestecat în acea pricină. Și-au mai venit atunci și-o-ntîmplare rea, de l-au amărit atîta cît nici n-au mai cumpănit ale lui. C-avea un prietin, popă la biserica Enii, ce i-au zis pe nume Ioan sin Firea. Erea acela un bărbat ca de patruzeci de ani, oacheș la piele, vorbăreț și cu prea puțini dinți în gură că, fiindu săritor la bătaie, stîrnise multe pricini în care nu totdeauna biruise. I se-ntîmplase lui, pe cîte am auzit, și alunecări, în mai multe rînduri, mai ales pe la nunți și pe la cumetrii că, dac-apuca să bea, își ridica apoi anteriul în brîu și juca mirenește, mai abitir decît toți nuntașii, cu chiuituri. Așa răcnea cuviosul, cînd îi venea lui gust, de te lua cu fiori. Minte-au avut dînsul multă, c-au știut carte tare, numai nu i-au fost toată bună, de-au făcut ce-a făcut.

Toată beleaua ce-au avut cu Vodă de la Hortolan i s-au tras aceleia că, fiindu odată la drum cu Hortolan, au datu la han la Găiești. Și popa au mîncat de post, c-au fost o vineri, în ziua Răstîgnirii, iară Hortolan, fiindu papistaș iretic, au mîncat de frupt. Și i-au venit lui Hortolan a glumi, și-au zis popii să-i boteze un ogar ce-au

avut cu dînsul. Iară popa Ioan, bine pricepînd vorbele neguțătorului, că-i erea voia a-l batjocori, au zis că nemica nu-l ține a-i face cumu i-au zis, numai nu știe dînsul de-i e cu voie dulăului a se face creștin credincios. Și mai bine-ar fi de l-ar ispiti, să afle. Și-au luat două blide și-au pus în unul bucate de post, ce-au mîncat dînsul, și-n altul bucate de dulce, ce-au mîncat Hortolan, și-au dat dulăului. Și-amușinînd acela blidele, nu i-au plăcut bucatele de post, ce au apucat din blidul cu cele de frupt. Și-au zis popa Ioan că nu-i dulăul de legea lui și nu-l poate boteza, că-i e voia, precum s-au văzut deslușit, să rămîie păgîn varvar.

Și, fiindu la han acolo mulțime de oameni călători, au rîs aceia de pilda popii, iară Hortolan s-au mîniat rău că l-au rămas popa și l-au rușinat în vileagul obștii, fiindu mai dibaci ca dînsul. Iară dac-au ajuns Hortolan să aibe taine cu Vodă, au pîndit și-au aflat prilej de l-au pîrît, zicîndu că s-au hainit. Că luase obicei popa de nu-l mai pomenea pe Vodă-n biserică la ectenie. Care lucru, auzind Vodă, au poruncit de-au adus la Curte pe Ioan și l-au întrebatu că :

— Adevăratu-i, popo, că nu mă pomenești ?

Și-acel Ioan și-au pus credința-n Dumnezeu și-au mărturisit că-i adevărat. Și-au zisu și că de aceea nu-l pomenește, c-au pus biruri grele peste țară și nu mai poate țara să dea, că-i scăpătată rău. Așa au zis, măcar că vâtaful de spătărie l-au bușit pe spinare cu pilul, că au vorbit necuviincios. Iară lui Vodă zice să-i fi venit furie, că s-au răstit la dînsul:

— Cată-ți de liturghie, popo, și grijește de sfinți, că de biruri grijesc eu. Și să-ți iei seama umbletelor și nu te mai vîrî cu nasul în trebile Domnului, că de nu te păzești pun să ți-l taie ! Și să mă pomenești în biserică pentru

sănătate, iară de-i face altfel am eu un duh ce mi-au zis că scurte-ți vor fi zilele !

— Scurte au lungi, au zis Ioan, de la Dumnezeu sînt și nu e om să aibă putere peste ele. Că cele vremelnice or fi sub puterea lui Vodă, dară cele veșnice sîntu ale lui Dumnezeu. Iară cele veșnice le cuprind și le calcă pe cele vremelnice, cît și Măria Ta nici cît firul de pulbere nu ești înaintea lui Dumnezeu ! Iară de pomenit, eu nu te-oi pomeni, că nu mă lasă cugetul.

Și s-au minunat mult Vodă de acele vorbe, c-au cunoscut în ele o tărie cu care n-au fost deprins a se măsura. Că nu s-au putut dumiri cum de i-au zis acela-n față așa vorbe pentru care și viața-i putea lua. Și-au zîmbitu a rîde, cum nu i-au fost obicei, și l-au întrebatu că pentru care pricină nu l-ar pomeni, măcar cît de mari biruri ar pune, că știe dînsul bine năravul ce-l au ei de și pe dracu-l pomenească și tot nu-i mai muncește cugetul, iară pe dînsul de ce să nu-l pomenească ?

— Bună deslușire am căpătat, zice să fi zis Ioan după ce-au șezut de-au cugetat nițel, și mult s-au luminat priceperea mea dintru aceste vorbe. Și-oi face de-acu precum ți-e voia.

Și l-au lăsat Vodă să se ducă, socotind, pe acel cuvînt, că l-au domolit și l-au adus la ascultare. Numai n-au nemerit dînsul în cine să-și puie-ncrederea, c-au datu popa răspuns viclean după cum, curîndă vreme, s-au și văzut. Că, viindu duminica și ieșindu popa să ție predică, au prins a spune de Vodă că nu-i unsul lui Dumnezeu și nici făptură a Domnului nostru cel din cer, ce-i însuși Satana care s-au împielit și-au luat chip omenească spre a strica mai bine dumnezeieștile zidiri. Că, întocmai Satanei, e stăpînit de trufie și vrea să prefacă lumea, dară nu spre a o duce către mai bine, ce numai spre a-și mări sie-și faima și-a-i rămîne pomenirea-n veac. Că

nu din iubire de oameni face ce face, ce din iubire de sine și de arginți, care-s uneltele Diavolului. Și l-au anatemisit și l-au afurisit cu blesteme mari, răsucind făclia cu lumina-n jos. Că partea lui pe ceea lume au zis să fie-ntunericul și bezna cea mare. Și singur s-au pus apoi de și-au cîntat slujba morților, fiindu biserica cam de tot goală, că oamenii, temîndu-și pielea, auzindu acea predică, cîte unul cîte unul se tot dădeau pe ușa și se răzlețeau, ca să poată apoi zice, după cum venea-mprejurarea, și c-au fost și că n-au fost.

De la acea predică smintită ce-au zis, i-au scornit vină însuși vlădica, după cum i-au poruncit Vodă, c-au furat odoarele bisericii de le-au vîndut unor țigani căldărari. Că, plătind bani, s-au găsit un Dinică Baban ce s-au jurat să-i fi vîndut popa o cruce de aur s-o facă inele. Și, pe jurămîntul aceuia, l-au luat de l-au închis într-o cotineată la Curte vreme de trei zile, și i-au dat mîncare tot pește sărat, iară apă nici picătură. Și-n urmă l-au scos la maidan, cu odoarele bisericii de gît, tot bătîndu-l cu toiege ca să zică însuși :

— Cine-o face ca mine, ca mine să pață !

Dară nici popa n-au vrut neam, măcar că i-au făcut cazne mari și cu multe munci l-au muncit, că și cu cus-tura l-au crestat și i-au dat sare. Și marți, 7 deni, leatul de la facerea lumii 7296, l-au ridicat în furci lingă zidul Curții Vechi, la locul osîndei. Și, cîndu l-au luat Magaie, gîdea, au strigat popa :

— Dreptatea nimeni n-o poate lua, că-i a oamenilor lăsată de la Dumnezeu !

Numai nu s-au auzit bine, neputîndu dînsul vorbi, c-au avut limba umflată și dinții smulși. Și, dac-au mai vrut să zică ceva, i-au pus gîdea mîna-n gît și l-au su-grumat să tacă.

Acea cutezanță a popii au cam speriat-o pe Doamna Mărioara, auzindu că i-au fost pretin lui Grigoraș. Și-au hotărît să facă mai iute ceva să se descotorosească de dînsul, că-i sta la inimă ca un ghimpe-nveninat. Și-au chemat pre Mamunos, un spițer grec învățat în solomonii ce i-au fost sfetnic de taină, c-o-nvăța meșteșuguri vră-jitorești, cum să facă aur din tinichea, fiindu mare peze-venghi, că și pe acel Ioniță zice să-l fi robit Doamna tot cu farmece de-ale spițerului. Că l-au pus pe Mamunos de-au făcut o păpușă de ceară în care, omorînd o vra-bie, au vîrit inima aceleia la subțioara dreaptă. Închi-puia acea păpușă un bărbat al căruia mădular erea multu mai mare decît se cuvenea și putea să fie de la Dumne-zeu, care toate le-au făcut cu măsură și potrivire, nu-mai ale măgarului le-au greșit nițel, că poate să le fi făcut mai tîrziu, cîndu au fost ostenit. Dară tocmai pilda aceuia n-are omul de ce-o ține, c-au mai lăsat Dumne-zeu și altele, mai înțelepte. Iară Doamna, luînd acea păpușă, tot mîngîia mădularul rușinii și vrăjea letinește, cumu au învățat-o spițerul, zicîndu :

— *Per ipsum, et cum ipso et in ipso !...*

Că-n acea parte a trupului s-au cugetat dînsa a sta tot rostul vieții pe acest pămînt !

Și, venind Mamunos, i-au destăinuit pricina cum e, zicîndu-i să-i afle o cale de-a se scăpa de cărturari, iară mai cu seamă de Grigoraș.

— Treaba-i gingașă, zice să fi zis Mamunos, și tre-buie lucrat cu skepsis, că, dinții, trebuie făcuți de ruși-neia lumii, să nu se mai uite nimenea-n gura lor și nici o trecere să nu mai aibă, nici crezămînt. Iară după ce-au șezut o vreme de-au cumpănit, au tușit a-și drege gla-sul și-au spus c-ar fi o cale.

— Vorbește ! au spus Doamna, umflîndu-și gușile de mînie.

— Socot că trebuie făcut așa ca acei netrebniți în de ei să se facă de ocară față de Vodă și de boieri prin necuviincioasă purtare. Cunosce eu un farmakon, ce se poate da și-n cafea, care i-ar aduce-n stare să nu se mai poată ție-n fața lui Vodă și să-nceapă a vîntui. Osînda ar veni asupra-le chiar de la Măria Sa și cu deplin temei, fiindu în vileagul obștii. Iară Măria Ta, nefiind față, cum și mai bine-ar fi, nici bănuială n-ar fi la mijloc, cum ar fi mai înțelept lucru. Și trebuie lucrat numai prin baș-cafegi, să nu știe mulți, iară de ne va face trebuință să putem repede șterge toate urmele lucrării, c-am aflat taina unei ape, *aqua toffana*, care-o știau numai oamenii din vechime, fiindu cea mai tare otravă, mai bună și decît săricica.

Și zice c-auzis Doamna să le dea de aceea, numai n-au vrut Mamunos, spunînd în urmă să se folosească de apă, după ce le-or face rușinea, dîndu-i în priveliștea întregului Divan de s-a putea. Să aibe glasuri apoi, care să zică de cărturari c-au fost căzuții căzuților. Că cine vrea să omoare un cîine îi scoate întîi că-i turbat !

Și Doamna Mărioara, plăcîndu-i urzeala greului, au făcut după cum o au povățuit și-au trimis de-au adus pe baș-cafegi cu care-au uneltit dînsa-n taină mare și-au pus la cale lucrătura. Și-a doua zi, avîndu Vodă a ține Divan, i-au poftit și pe cărturari — pe boier Vlășceanu, pe Grigoraș și pe Tănase — c-au stăruit Doamna, lăudîndu-i mult și zicînd să facă cum au auzit dînsa să fie pe la alte curți, că unde-s cărturari e și strălucire mai multă. Pentru stăruințele Doamnei s-au înduplecat Vodă și i-au poftit și pe-aceia de i-au amestecat printre veliții boieri, de s-au adevărit și vorba ce zice că numai apa, focul și muierea orișipeunde răzbesce. Și-au venit Triglava, măcar că nu prea i-au fost voia, dar fiind poruncă domnească s-au supus. Iară Grigoraș, care-au fost mai

plăcut lui Vodă, că amîndoi ereau oameni închipuiți, au venit și cu coșcodanul în cîrcă, după năravul ce-avea. Pe el l-au poftit Vodă să șază lîngă dînsul pe macat, că-i erea voia să vază cum trage maimuca ciubuc. Și-au poruncit de-au dat la toți cafea și ciubuc și se minuna Vodă de-nvățătura ce-i dedese Grigoraș la acea jiganie ce trăgea din ciubuc întocmai ca un om, șezîndu turcește. Și-au prins Tănase prilej, fiindu vorba de învățătură, și-au zis că de pe acea maimucă se poate cunoaște de cît preț e-nvățătura și pentru om. Că, dacă o jiganie ajunge-a fi ca un om, omul învățat se ridică mai presus de sine. Și-au prins și Triglava a spune că otcîrmuirile cele cuviincioase sînt care năzuie a da mai la lumină, făcîndu școale pentru norod, să-l deștepte și să-l deprindă cu mai bune obiceiuri, că măreția omului stă-n înțelepciune, care vine din învățătură.

Dar Vodă n-au luat în seamă, c-au zis să fie prea mare cheltuială cu acelea. Că nici nu-i trebuință prea mare de școale, că pentru om, cum se știe, cel mai bun dascăl e pățania. Iară slava omului nu din învățătură-i vine, c-aceea-l moleșește și-l dezvăță a mai fi cutezător.

Și s-au ridicat Grigoraș, s-au temenit și-au întrebat cam ce cugetă Măria Sa a fi măreția ? Pentru care vorbe au stat Vodă nițel pe gînduri, au tușit și-au zis :

— Măreția-i atunci cînd... de-o pildă eu... adică, uite, Alexandru cel Mare care d-aia a fost vestit, c-au făptuit lucruri de seamă, fiindu cel mai cutezător războinic...

Și-au prins a povesti de Alexandru Machedon cum au ajuns de s-au luptat și cu Por împărat și de calul aceluia, Bucefal, cam amestecîndu cu-nîmplări ce-avusesse însuși pe cînd au umblat dînsul cu catarga pe Marea Albă. Numai că, schimbînd vorba, au strămutat și noima, de nu prea s-a dumirit nimeni ce-a vrut a spune, fiindu cam încurcate. Și, poate pe cîndu au cuvîntat Vodă ace-

lea, tot făcînd coșcodanul giumbușuri, se vede c-au schimbat felegeanul lui Vodă și i-au dat a lui Grigoraș, și n-au cunoscut, fiindu asemenea lucrate, din farfuriu de China și cu zarf de argint. Iară fiertura ce-au știut-o Mamunos spișerul s-au vădit a fi cu putere mare, căci iată cum au venit întîmplarea :

După oarecîtă trecere de vreme, că vorbeau ei de-ale țării, au simțitu Tănase o tulburare-n măruntaie. Și, ca să nu săvîrșească vreo necuviință, au datu să se scoale de pe divan cu gînd să scape la umblători. Din mișcarea ce făcu, pesemne, de cum se urni din loc o duhoare grozavă răbufni în juru-i, încîntulea toți cîți se brodiră în preajmă năvăliră către geamuri, mai la larg, să răsuflă văzduh curat. Copleșit de nenorocire și năucit, cărturarul încremeni locului, cu graiul pierit, ce numai de sub anterior s-auzea ca cum ar fi făcut un buhai.

Și s-au mîniat Vodă că i-au stricat sindrofia și l-au zgornit în ogradă, poftindu-l, cu vorbe nu prea alese să șază-ntre dihanii, adică mai potrivit cu starea lui și cu o așa lipsă de hristoitie. Singur Triglava au încercat sfiit să ridice cuvînt întru apărarea nemernicului, dară au spus cam rău, zicîndu către Vodă că vinovatul numai în stare de beție ajungea să săvîrșească asemenea fapte stricătioase și necuvenite :

— Iartă-l, Avthenta, că nu i-au fost cu voia ! zice să fi zis Triglava și, după ce s-au temenit, s-au sprijinit în toiag, cum avea meteahnă. Dar temeneaua se vede c-au fost nenorocirea lui, că, din apăsarea asupra pîntecelui, îl prinse durerea și, pînă să bage bine de seamă, măcar că se ținu cît putu, păți și el întocmai.

Răzbit de duhoare, Vodă, astupîndu-și nasul cu mîna, se trase-n geam. Și-atunci au trăznit peste ei nenorocirea ! Că, de sub poalele caftanului domnesc, porni un bubuit de parc-ar fi dat tunul ce arătau seara că nu

mai erea slobod nimenea să umble pe poduri. Ceea ce auziră boierii, făcîndu-se că n-aud, se-nsoțea cu un miros greu, spurcat, ce așa-i trăzni că ereau să se-năbușe, măcar c-au bătut Vodă-n talancă și-au venit buhurdan-giul de-au fluturat din cățuie fum de odagaciu, să mai primenească aerul. Și ședeau toți trei în spătărie, că nici Tănase n-au mai apucat să iasă, și nu mai conteneau, de gîndeau cinstiții boieri că se află la o-ntrecere de acelea cu pehlivani. Că Vodă, pre cîte au zis unii, făcea mai puturos ca toți, cît se-nvîrtoșase aerul, iară, pre cum au zis alții, doară mai cu răsunset făcea, că-i asurzise.

Și-apoi s-au pornit și coșcodanul lui Grigoraș a face duhoare rea de i-au zgornit Vodă pe toți de la Curte și pînă seara zice c-au umplut odăile Curții de duhoare, fiindu Vodă, cum se știe, bărbat voinic la făptură. Și le-au venit greu tare cărturarilor că, ieșind în uliță, fiindu careta lui Triglava dusă, i-au luat lumea-n seamă că prea făceau larmă și putoare și i-au cam huiduit pentru ce făptuiau. Dreptu-i că Grigoraș nu făcea, dară făcea coșcodanul, de nici nu-l mai putea duce-n cîrcă de miros urît, și-l ducea pe jos, agățat în lanțug. Și-au avut noroc dînșii că, sosind careta, s-au suit cum au putut de s-au dus acasă la Triglava, unde s-au pitit prin grădină. Și-au zis Triglava :

— Nu e bine ce e, că iarăși cred să-și fi vîrit stolicul coada ! Bine că n-au fost otravă, că grecii acești așa lucrează. Și i-au părut rău că n-au fost și Sotir să se sfătuiască, fiindu pitarul dus acasă, la Glavacioc, că avea de pornit cinci sute de cai către nemți, după cum își avea-nțelegerile cu aceia. Și-au fost lucru deslușit că pentru dînșii au fost pregătită acea cafea cu dresuri și s-au nemerit de-au băut Vodă a lui Grigoraș, schimbîndu coșcodanul felegenele. Și s-au cugetat c-are să pri-ceapă și Vodă cum au fost pricina...

Și-au întrebat și Tănase de n-ar fi mai brodit să ia dinșii drumul Brașovului, c-or să mai vină și altele, dar Triglava n-au vrut, zicîndu că locul lor e să rămîie acolo, cum s-au vorbit. Și-au rămas, măcar c-au fost cu inima-ndoită, tot așteptînd pe Sotir să vie. Că n-au avut dinșii cum ști că, în acea vreme, la Curte toate ereau răsucite cu fundul în sus, fiindu Vodă Dunăre de minios. Că, dac-au dat poruncă să vie la dînsul baș-cafegi, s-au aflat că acela pe nicăieri n-au fost, de s-au încredințat Vodă în prepusul ce-au avut. Dară nu tîrzie vreme, tot scotocind să-l afle, au dat peste dînsul o slugă într-o cămară tainică din harem, la catul de sus. Au fost acela strîns covrig sub un covor, fiindu mort, otrăvit.

Și-au chemat Vodă pe Aga Manolache și pe Sava Căminar de le-au poruncit, tot țipînd, să-i afle făptașul că, de unde nu, are să le șază capetele unde le șed picerele. Căci vrea el numaidecît să știe cine i-au făcut acea ocară spre a-l răsplăti după cum i se cuvine! Și n-au sfîrșit bine vorba c-au năvălit în odaie un olăcar de la Stambul, plin tot de pulberea drumului, zicîndu c-aduce veste grabnică. Și-au dat scrisoare cu pecete în mîna lui Vodă care, cetind, s-au făcut la față alb ca varul și s-au prăvălit între perini.

Au fost acea scrisoare, cum s-au aflat apoi, de la Husein-pașa, capudanul, ce-i da știre că banii peșcheșului, care i-au trimis la dînsul, sînt toți calpi! Și-au zis turcul că el nu-l poate bănuî, fiindu prietini vechi, dară să cerceteze cu grabă pricina, să afle ce-au fost. Și să grăbească cît o putea să trimită alți bani, fiindu primedie mare asupra lui. Și să fie cu priveghere să nu mai fie bani de aceia!

Și, dacă și-au mai venit în fire Vodă, i-au venit pandalii, că-l mai strica și duhoarea ce făcea, și-au prins a alerga ca un nebun prin odaie, răcnind de parc-au fost

apucat. Și-au tras de pe perete un iatagan și s-au pus cu acela asupra unei mescioare, de acelea încrustate cu sidefuri, de-au hăcuit-o și-au făcut-o tot țândări. Și-au prins apoi a bate și-n alte lucruri ce-au fost, pîn-au ostenit și-au lepădat iataganul, că i-au fost lama ciobită toată. Așa, dacă și-au mai sleit mînia, s-au mai domolit și-au poruncit de l-au chemat pe cumnată-su Condili, c-acela au trimis banii la Stambul, și i-au dat scrisoarea de-au cetit.

Și grecului, tot cetind, mai greu îi venea, c-au zis el că se tot încălecau șirele unele peste altele de-i venea anevoie să mai deslușească slova cum au fost. Și-au rămas cu ochii zgîiți pe slove, neputîndu a-nțelege, c-au rămas ca trăznit. Și, măcar că-l îneca duhoarea, nici spre geam nu s-au mai putut trage, că parcă-i butucise picioarele. Și-i tot da bold Vodă să-i spună ce fel de bani au trimis el la Stambul?

— Însumi i-am numărat și i-am socotit, au zis Condili, și-au fost aur curat! Eu nu pot înțelege și mă tot gîndesc să nu fie vreun meșteșug de-al turcului...

— Ba acela nu, s-au mîniat Vodă, că mi-au fost întotdeauna cu credință! Și mai degrabă voi... Că nu vă mai săturați de aur! Unde-i aurul?

Pentru întrebarea aceea, cu care-l puneau Vodă sub prepus, au zis Condili să se fi mîniat, că dinșii s-au știut de mici, și i-au zis:

— Cu urît gînd vii asupra-mi, Mavrogheni, uitînd tu multe care-au fost...

Dară, cum au zis, mai bine limba și-ar fi înghițit, că s-au înfuriat rău Vodă și-au prinsu a răcni cum că se cunoaște bine a-i fi dușman, că de-atîtea ori i-au zis, ca să ție minte bine, cum că numele lui nu-i Mavrogheni, ce Maurocenus, Maurocenus, Ma-u-ro-ce-nus! Că ce vrea el a spune? Că-i om de rînd? Au se face a uita că spița

lui din Morosini au scoborît, care-au fost oameni nalți între cei nalți ! Viță de-mpărați ! Și el, măcar că-i e cumnat, umblă să-i surpe slava numelui ? Să-l pravălească-n gloată ?

Și pe loc l-au lepădat din orice dregătorie și i-au poruncit să lipsească din hotarul țării, că nu-i vrednic a mai rămîne pe lingă sine. Și nu-i ia și viața, cum i s-ar cuveni pentru ocara ce i-au făcut, numai de hatîrul nepoților, să nu-i cază tot lui pe cap ! Și-au pus slugile de l-au dat pe ușa afară. Iară Vodă au prins a umbla turbat prin odăi, strigîndu :

— Maurocenus ! Maurocenus ! Maurocenus !

Și, din acele umblete, s-au lățit duhoarea-n toată Curtea !

Și-au fost vremea tîrzie, către seară, cîndu s-au mai liniștit și-au zis să vie la sine Dumitrăchiță. Și-au povestit acelaia, pe amăruntul, toate cum au fost, zicîndu că-i prea mîhnit în sufletul lui pentru a mai cugeta ce trebuie, ci să descilcească dînsul pricina, fiindu lucru grabnic. Și-au stat Dumitrăchiță de-au cugetat o vreme, tot socotind pe dește, și-au zis apoi că trebuie lucrat cu rînduială, că mai întîi și mai întîi trebuie alți bani să trimiță Măria Sa la Stambul, s-astupe gura pașalelor pîn-a nu-ncepe să umble cu vorbe cătră sultanul. Și-au zis c-are să fie greu foarte să adune iarăși atîția bani, c-abia ce s-au adunat și n-au avut cînd să mai intre alții, fiindu și negoțurile scăzute. Și n-ar fi nădejde decît la Băltărețu să afle.

Și-au trimis Vodă pe Sava Arnăut de l-au adus pe Băltărețu cu grabă mare, de-au fost acela îmbrăcat precum nu se cuvine, cu giubeaua peste izmene, că din somn l-au luat și nu l-au îngăduit nici nădragii să tragă pe el. Și-au cuvîntat Vodă, arătîndu-i pricina pentru care l-au adus, de s-au îngrozit neguțătorul, măcar că Vodă

i-au zis c-are să fie doară împrumut, cu înscris la mînă. Și-acela se văita de atîta sumă de bani, zicîndu că n-are și nice poate aduna în așa scurtă vreme, că nu-s bani în țară, că șade cu sipeturile pline de amaneturi ce nimeni nu vine să le mai scoată, că n-au pe ce.

— Ba să faci cum oi ști și-n soroc de trei zile să aduci banii, s-au răstit Vodă. Și-o să-ți dau otcupul ocnelor fără mezat.

— Ba că n-am cum, Avthenta ! Măcar și vămile de mi le-ai da ! Că nu-s bani ! Nu-s !

Și-au mai stăruit Vodă o vreme, că tot dedea-ndărăt Băltărețul, zicîndu că n-are cum, pînă au sărit Dumitrăchiță asupră-i de i-au dat cîteva toiage la cur, că ținea mînie pe dînsul pentru camătă mare ce-i luase lui Iani, socru-su, cînd cu nunta. Și-au strigat la el :

— Pentru ce, ticăloase, nu sai pentru Domnul tău, care și viața poate să ți-o ia ! Și tot dedea cu toiagul pe unde nemerea, că nu se uita, de și tidva i-au spart și-i curgea sîngele șiroaie pe fața obrazului. Și s-au făgăduit Băltărețul să dea oricît, numai să scape, c-au zis să topească scule de aur și odoare, ce-s amaneturi la dînsul, și să dea la tarapana să le bată cu tura de mahmudele, că altă cale nu-i. Și pe vorba aceasta i-au dat drumul să se ducă, de-au prins acela a fugi cu caftanu-n vine, că n-au mai avut nădejde să mai scape viu de toiagul lui Dumitrăchiță. Că umbla acela ca pe vremea patriarhilor, în toiag greu, din stejar, întărit prin ședere în apă.

Și-au făcut bani la loc nu fără ostenele, că n-au ajuns ce-au adunat Băltărețul și-au mai dat și Vodă ceva scule de aur din cele ridicate cîndu au luat averile Cîmpineanului. Și-au rămas pomenirea acelei întîmplări, c-au pus Băltărețul de-au scris-o pe-o candelă de argint ce-au dăruit-o bisericii Stelea, alătura de care i-au fost casa : Închinatu-s-au această candelă sfintei biserici Stelea

pentru mulțămită ce-au dat slavei lui Dumnezeu Kir Ștefan Băltărețul cîndu i-au scăpat zilele de urgia lui Dumitrăchiță Turnavitul, megas kaminaris.

Și, fiindu încă Mavrogheni cu grija banilor de peșcheș, au primit veste de la vizirul că-i vremea spre război și să-ngrijească de zaherea pentru oști. Și s-au grăbit Vodă de-au dat porunci tari, ce mai rău au îngenuncheat biata țară, că și vitele le-au murit sărmanilor creștini tot cărînd zaherele-n cetățile turcești. Și birul au pus să-l mai plătească o dată, sub cuvînt că vine vreme de război și s-au cugetat să facă oaste, să fie de apărarea țării. Și-au prins a striga oameni la oaste, măcar că grecii i-ar fi zis că nu-i bine, că o să se-nvețe gloata a da cu armele. Dar nu i-au scos din cap, c-au zis că ce fel de Domn e el dacă n-are oaste ?

Și-au făcut o adunătură de felurimi de oameni fără căpătii, nește blestemați, arnăuți, turci, greci, ba și români au fost mulți, tocmiți în simbrie cu cheltuială mare din vistieria țării. Și-au fost mulți care nici pușcă n-aveau, nici sabie, ce numai ciomege, parcă mergeau să pască oile ! Acea adunătură o au numit-o el oastea țării și i-au strîns sub bairac, că le-a făcut prapor cu sfeti Gheorghe, omorîtorul de balauri, care-l duceau în sulită denăntea lor. Ci, făcîndu el acea oaste de haimanale, s-au văzut că erea nevoie s-o păzească cu străji de arnăuți, să nu fure și să nu-i omoare pe bieții români, că umblau lefegiii în toate părțile după tîlhării, furîndu ei mai cu seamă găini de prin ogrăzi.

Iară cîndu au fost iulie 20 deni, în ziua de Sînt-Ilie, au adus oastea în cîmpia Teilor, lingă lac, unde se-ncură caii în simbăta lui sfeti Toader, că, fiindu bîlci la Drăgaică, au vrut a face priveliște cu vederea acelei oștiri. Dară s-au arătat iarăși semne rele că, ducînd denăntea lor prapurul, au căzut din sulită jos și s-au făcut îm-

bulzeală, dîndu unii peste alții, cît nu se mai știa ce-i acolo, laie de țigani au oaste tocmită ? Și chiuiiau oamenii ca la urs și rîdeau, zicîndu de Vodă că și-au făcut oaste pe potrivea lui, cum spune și la zicătoare : cumu-i turcul și pistolul ! Și-au luat seama Vodă că-i rîdeau aceia oastea, tot făcîndu gură și chiloman, și s-au mîniat rău, de s-au și jurat atunci să facă acel neam de oameni clevetitori să-i pupe și țucalul, să le fie spre rușine deplină. Și, avînd un țucal de argint, l-a dat unui argintar și i-a poruncit aceluia să-i facă ferecătura unei icoane ce-au pus-o-n biserică la Zoodochos Pighi. Și n-au spus nimănui nimic de acea faptă, că-și rîdea-n sine de cei ce mergeau și se-nchinau la sfînta icoană, zicîndu c-așa li se cuvine, să-i cinstească și să-i pupe țucalul. Și, de pe acesta, s-a văzut bine că Vodă, pătîmind de acea grozavă boală trupească care-i pedepsia, nici la minte n-au fost întreg de-au făcut acelea. Pentru care s-au mîniat Dumnezeu și-au dat peste el boală rea, că i-au legat udul de nu mai putea face, au făcea cu sînge, pătîmindu dureri mari. C-așa se văita și țipa și blestema, de-l știa tot palatul cîndu se trăgea la umblători. Și somnul pierduse, că erea bîntuit de vise rele și, sculîndu-se noaptea din pat, umbla ca strigoii, numa-n cămașă, de ședea Marankate, doftoroiul, mai mult pe la Curte.

Pentru acele semne au intrat la grijă și, după cum l-au sfătuit Ianache, l-au chemat pe Perdicaru să-i cetească-n stele și să-i spuie care-i pricina de-i merg lucrurile alandala și nu poate să dea-nainte ? Iară veneticul, venîndu seara, după asfințit, s-au uitat cu ochiul-n stele, au clătînat din cap și-așa au cuvîntat de nici el nu crez să fi priceput ce-au zis, iară lui Vodă i-au părut c-au zis armeneste, cît s-au și răstit :

— Spune, bre, mai deslușit, să poci pricepe !

Și Perdicari iarăși au clătinat din cap și-au zis că i s-arată lui semn neprielnic, fiindu steaua lui întunecată de a altuia. C-au cetit urzeli viclene și vreme de cum-pănă pentru Măria Sa, că umblă un dușman să-l surpe și însuși să se ridice pe tronul țării, de trebuie să-și pă-zească viața și umbletele, c-au făcut acela vrăji tari. Și s-au pus de-au topit cositor și l-au vărsat într-o tingire cu apă și, dac-au cetit semnele, l-au dus pe Vodă-n fun-dul Curții, spre apa Dîmboviței, unde-au săpat nițel în-tr-un loc și-au scos o ulcică cu farmece, zicîndu și altele să mai fie, care nu le poate sparge acuma, că și acela-i mare vrăjitor. Și i-au arătat c-au fost în ulcică o inimă de pasăre, o piele de șarpe, o broască avîndu gura cusută cu arnici și nește cîrpe ce-au cunoscut Vodă să fi fost rupte dintr-un caftan mai vechi, care-l lepădase. Și boala, i-au zis ghicitorul, trebuie să i-o fi aruncat asupră-i tot cu farmece, de l-au legat și nu-și mai poate slobozi udul în chip firesc, c-așa se face împlîntînd un cîrlig în pe-rete. Și l-au luat cu sine de-au dat ocol Curții și-au aflat un cîrlig înfipt în peretele despre asfințit, pe care l-au și tras Perdicari. Și Vodă se tot da la el să-i spuie cine-i acela, dar Perdicari au spus că nu poate ști, că nu-i scrie-n stele numele. Dară s-au făgăduit să mai socotească dînsul și să cerceteze mai adînc, cu alte dibăcii. Și, măcar că Vodă au stăruit să-i spună, n-au lăsat deloc Perdicari, c-au avut înțelegere, pesemne, cu stolnicul de cum tre-buia să facă, să-l mai aște.

Cu vorbele acelea l-au întăritat și l-au asmuțit, că toate le-au crezut Vodă, fiindu și de-ntîmplări adeverate, care vădeau urzilele cum lucrau împotriva-i. Și i-au pus Perdicari soroc peste șapte zile, fiindu atunci așezarea stelelor prielnică acelor treburi, numai s-au cam tîrguit cu Vodă c-au zis de numele uneltitorilor că altfel nu le poate afla decît făcînd vrăji să cheme duhurile-ntuneri-

cului să le spuie. Și, măcar că dentii Vodă n-au prea vrut, l-au încredințat ghicitorul că-i bine-așa, c-au des-chis *Scriptura* și-au cetit la *Samuel* despre Saul, cumu au mersu la vrăjitoare-n Endor, care-au făcut vrajă și i s-au arătat umbra lui Samuel de l-au sfătuit cum să fa-că-mpotriva filistenilor :

„Atunci Saul a zis slujitorilor lui : căutați-mi o fe-meie care să cheme morții, ca să mă duc s-o-ntreb. Și slu-jitorii lui i-au zis : iată că-n Endor este o femeie care cheamă morții. Atunci Saul s-a schimbat, a luat alte haine, și a plecat cu doi oameni. Au ajuns la femeia aceea noaptea. Saul i-a zis : Spune-mi viitorul chemînd un mort și scoală-mi pe cine-ți voi spune...”

Și, dac-au înțeles Vodă că-i meșteșug sfînt, cum scria la *Scriptură*, s-au învoit și, cîndu au venit sorocul, au mersu noaptea cu Perdicari în casele Cîmpineanului, ca-re-s în spatele cimitirului de la Sfeti Gheorghe, fiindu acelea goale, că-i surghiunise Vodă pe Cîmpineni. Și s-au coborît dîșii-n beciuri unde i-au datu lui Vodă de-au îmbrăcat o cămașă cusută cu slove necunoscute și cu nește chipuri diavolești, zicîndu c-are să-l păzească de vrăji, nici un rău să nu-i cășune. Și l-au povățuit pe nemica să nu puie mîna din ce-o vedea, fiindu primejdie foarte mare. Că i-au povestit Perdicari de-un boier fran-țuz cum a murit din farmece. Au avut acela dușman care-au făcut cu Necuratul și, lăsîndu-i în drum un caf-tan, acela s-au dat de l-au luat dară, de cum l-au atins, au pățit moartea că, ridicîndu-l, i s-au strîns mînele caftanului în jurul gîtului de l-au sugrumat.

Și ghicitorul, tot povestind, au tras acolo pe podea un cerc cu cărbune, zicîndu c-are să-l cheme pe însuși Za-gan, demonul calpuzanilor, să-l întrebe Vodă de numele uneltitorilor. Și-ntr-un ungher, pe o poliță, au pus ghi-citorul o ulcică cu apă descîntată, care-o adusese cu sine

între alte calabalîcuri, şi de mânuşa aceleia au legat o sfoară ce-o ţinea-n mînă. Şi, intrînd cu Vodă-n cercul acela făcut cu cărbune, au zis mai întîi un descîntec după care-au suflat în luminare şi, trăgînd de sfoară, au doborît ulcica de s-au spart şi s-a risipit apa printre lezezi. Şi iară au mai zis Perdicari un descîntec din care s-au aprins o flacără între cioburile ulcele. Şi s-au auzit un glas dinspre flacără-ntrebînd :

— Ce ţi-e voia, Mavroghene ?

Şi-au întrebatu Vodă, măcar că i-au fost glasul cam pierit, care-i duşmanul de-l sapă ? Şi-au zis glasul acela din flacără, ce părea că vine din mormînt, de Sotir, pitarul ot Glavacioc, că umblă cu farnece şi urzeli, dimpreună cu Triglava, boierul, şi cu alţii...

Dară, cuget eu, glasul au fost al lui Perdicari, fiindu vrăjitor de aceia ce le zic grecii *engastramythos*, că vorbesc din burtă, măcar că nici buzele nu mişcă şi nu se arată a vorbi ei. Şi-au zis de Sotir pentru pricina că umbla veneticul s-o ia pe Smaranda, să intre-n neamul lui Vodă, c-aceleia şi farnece i-au făcut, de-au închis-o la partea firească, să nu mai poată avea-mpreunare cu bărbat. Numai nu-l suferea Smaranda deloc să-l vază-n ochi că, avîndu nasul subţire, zicea de ghicitor că pute ! Şi l-au spus şi pe Tănase, că-i făcuse acea ocară, cum am scris, de-l bătuse-n dugheană la Memer Hogeia cîndu cu Sultana Zamoris. Iară de Triglava au zis după cum l-au învăţat Ianache, stolnicul, umblind acela să-i apuce averile. Că s-au bizuit ei, cîndu au pus la cale urzeala, pe-ntîmplarea ce-au fost cu armăsarul lui Vodă, de s-au vădit atunci Sotir a fi mare vrăjitor, care-au ţinut minte bine Vodă, că l-au făcut pitarul de ruşinea tîrgului.

Pierind acea flacără, au bătut ghicitorul din amnar şi-au aprins luminarea, aflîndu-l pe Vodă cam schimbat la faţă, că şi din dinţi clănţănea. Şi-au zis Perdicari :

— Avthenta, de-mi vei porunci, fac vrajă tare să-i sting puterea celui Sotir, măcar că-i iscusit vrăjitor, cum însumi n-am mai întîlnit...

— Să faci îndată, s-au repezit Vodă, şi-au zis că rău a făcut el că n-a luat în seamă un semn mai vechi ce i s-au arătat lui. Că, fiindu la vînătoare, unde-au fost şi acel blestemat, că-l adusese cumnată-sa, Smaranda, s-au ivit un coroi de cei mari ce tot zbura pe deasupra pitarului strigîndu-i turceşte :

— Taie-l ! Taie-l ! Taie-l !

— Că nici acu nu-i tîrziu, au zis Perdicari, numai să fac să-i iau puterea. Şi i-au desluşit lui Vodă că trebuie să facă vraja-n trei colţuri, că, fiindu şi-acela vrăjitor, poate s-o-ntoarcă asupra lor, care nu-i bine.

Şi-a făcut o păpuşă de ceară în care-au înfipt neşte cuie ruginite ce zicea să le fi scos dintr-un coşciug dezgropat. Şi-au scris pe acea păpuşă cu acul : *Alif, Lafeil, Zazobit, Mel, Meltat, Levatem, Lentace*. Şi-au luat o tingire de-au umplut-o cu apă ne-ncepută, să cadă vraja asupra aceleia, dacă o va-ntoarce pitarul. Şi-au pus păpuşa într-un ungher, tingirea în altul, iară el cu Vodă s-au tras în cercul făcut cu cărbune. Şi-au văzut bine Vodă că pitarul erea mare vrăjitor că, descîntînd Perdicari, au prins apa a bolboroci-n tingire şi bulburucii aceia, tot spărgîndu-se la faţa apei, făceau miros urît, de pucioasă. Dar au luat Perdicari făclia şi, apropiînd-o de tingire, au izbucnit flacără verzuie ce-au ars multă vreme pînă s-au istovit. Şi au oftat Perdicari, zicîndu că multă putere i-au luat duşmanului, măcar că nu toată, că desăvîrşit va fi acel lucru numai de-i va ridica Măria Sa şi viaţa, că poate. Şi-au mersu amîndoi de-au îngropat acea păpuşă într-un mormînt din cimitirul bisericii de la Sfeti Gheorghe, rostind acolo Perdicari şi descîntec de pieirea duşmanului.

Și, măcar c-au stăruit mult Perdicari, l-a-ntorsul aca-să, povățuindu-l îndată să trimiță arnăuți să-i adune pe acei uneltitori, nu s-au învoit Vodă, c-au zis dentii să se sfătuiască și cu Ianache, să facă cum e mai bine, după ce-o dormi nițel, că somnul aduce și tihna cugetului. Și, pentru că n-avea somn, l-au întrebat pe ghicitor de n-ar ști vr-un leac și pentru aceasta? Și i-au scris Perdicari un răvaș cu vorbe vrăjite, în care-au pus și puțințel afi-on, și i-au dat să-l înghiță pînă să se culce, că are să doarmă dus.

Dară a doua zi, către prînz, cîndu s-au sculat Vodă, au și trimis după Perdicari să i-l aducă, zicîndu c-au avut un vis al căruia înțeles nu-l prinde. C-au visat Vodă un șarpe mititel ce ieșea dintr-o gaură, din pămînt, asu-pra căruia s-au năpustit calul său, să-l sfărîme cu copita, dar șarpele, tot zvîrcolindu-se, au scăpat, ba au mai și mușcat calul încît acela, după ce s-au umflat, au murit. Și i-au tilcuit Perdicari să fie șarpele acela Ianache, stol-nicul, care-i înțelept pentru că e scris în zodia lui cu semnul șarpelui, iară calul are să fie turcul, c-au primit Măria Sa calul de la turci. Și-are să se-nfrunte Ianache cu turcul curîndă vreme în chiar pricina lui Vodă și-are să-l biruie pe turc, după cum i-au dat Dumnezeu acel semn.

Și s-a văzut bine că nimica n-au știut Perdicari de tilcurile viselor, că șarpele-nseamnă copilul locului, al pămîntului, cum e lucru știut, iară calul înseamnă vrăj-mașul locului, care-i venit din afară. Ce să lăsăm de Perdicari și să luăm iară vorba cum spuneam de Doamna Mărioara, ca să nu lăsăm vr-un cusur, să nu se-nțelea-gă-ntîmplarea cum au fost. Că, pe cîndu avea Vodă acele alcătuiuri cu Perdicari, nice Doamna n-au stat, ci au făcut înainte după mintea ei. Și toate faptele acestea s-au țe-sut și s-au amestecat unele cu altele de anevoie le-am descîlcit să le spunem care cine o au făptuit.

GLAVA 6.

IN CARE SE FACE ARATARE
DESPRE CE PIRI S-AU RIDICAT
ASUPRA CĂRTURARILOR ȘI
DESPRE CUM AU FACUT VODĂ
CERCETARE

n vremea aceea, Doamna Mărioara, dacă i-au ieșit rău urzelile, au fost la grijă mare, că s-au temut de Vodă să nu afle pricina cu acel Ioniță Sikeliotis, de s-au și adevărit vorba ce zice că, unde e mu-iere, nu mai are dracul treabă. Că l-au chemat pe Mamunos și i s-au jeluît, ară-tîndu-i cusurul cum este, și cu mare ce au suspinat că-tre dînsul să-i afle o cale de-a se scăpa de Grigoraș. Și tot stăruia Doamna, zicîndu-i :

— Atîta trecere n-am și eu la dumneata, să-mi faci hatîrul ?

Și i-au făcut, c-au dat bani, de zice să se fi schiver-nisit cu acela de-au înveninat o baclava și-au lăsat-o lui Iani să i-o dea lui Grigoraș, c-avea obicei de lua de la

el, măcar că nu-l uita grecul pentru rușinea ce i-au făcut la nunta fie-si, pentru care și bani au dat lui Dumitrăchiță. Au fost și supărarea lui Iani la mijloc că lui Grigoraș îi cam plăcea să-și tot facă de lucru cu grecul și, zicîndu că-l purică, îl gîdila pînă leșina, că nu suferea Iani la gîdilitură. Și, învoindu-se Iani, că și-acela au fost poama iadului, au pîndit prilej de i-au dat baclavaua numai că, fiindu Grigoraș cu coșcodanul, acela i-au luat-o din mînă și-au mîncat-o el, de l-au înjurat Grigoraș în toate limbile pămîntului cîte-au știut. Dar, pînă-n seară, s-au căit Grigoraș, că i-au murit coșcodanul cu chinuri mari, măcar că s-au străduit în toate chipurile să-l scape, că și iarbă de vîrsături i-au dat și lapte dulce cu albûș de ou, dar au fost într-un zadar, că n-au putut face nimic, fiindu, pesemne, otrava prea tare.

Și-au mersu peste Iani, de se uita acela ca la un strigoi și, oricît l-au bătut, s-au jurat că n-au făcut el și că nu știe nimic, numai, Doamne ferește!, să nu fi fost tava coclită, măcar că la dînsul nu se-ntîmplă așa ceva, că e cu priveghere mare! Și s-au întîmplat să vie și gineri-su, Dumitrăchiță, care s-au pus pentru Iani, să-l scape din mîinile lui Grigoraș. Dară și el au căpătat cîteva de-au rămas năuc, că tot întreba:

— De ce dai, bre? De ce dai?

Pentru moartea acelui coșcodan, care i-au fost lui prea drag, au căzut Grigoraș la o minie mare, că nu-i mai suferea deloc pe greci, ce tot într-un blestem o ținea, vorbindu fără nici o fereală. Și au mai făcut și Vodă unele, cum i-au zis Tănase, că s-au apucat Mavrogheni, fiindu cam supărat că nici un stihurgos nu s-au aflat să zică despre dînsul cum i-ar fi fost voia, și-au făcut însuși o zicere, la praporul oștirii, dară nu din capul lui, ce au luat de pe la alții și-au alăturat, numai n-au netezit-o bine și-au ieșit cu rîcieli. Și, dac-au auzit Grigoraș de

ce-au făcut Vodă, au zis o pildă din care s-au înțeles că s-au apucat scopitul să caute de cinstea fetelor! Și iute-au închipuit nește stihuri luătoare-n ris pe care le-au dat să le joace cu păpușile de caraghioz la cafeneaua lui Hagi Moscu. Numai Hagi Moscu nu s-au pus la mîntea lui, că n-au vrut deloc să-l lase să le joace cu păpușile, zicîndu că se teme să se pună-n contră cu-mpărăția. Că Cezarului dă ce-i al Cezarului, după învățătura veche.

Văzîndu împrejurarea că-i neprielnică, au făcut Grigoraș atuncea nește versuri căialnice în care s-au jeli de Vodă și i-au băgat vină că pentru ce-au făcut el au ajuns țara de-au căzut și s-au risipit. Și, zicîndu de necumpătul vremilor, s-au tînguit:

că românul n-are soare,
nice zi de sărbătoare...

Și-au zis dînsul multe care, din neținerie de minte, nu le putem înșira toate, că nu mai știu vorbele cum le-au zis, măcar că și pe-o foaie le-am avut scrise, ce n-o mai găsim că, bagseamă, s-au rătăcit. Dară, pe cîte-mi aduc aminte, rău tare au zis de Vodă-n acel cîntec, că se-nțelegea a fi însuși Antichristul ce-au venit pentru conețul lumii, cum scrie la *Apocalipsis*, la Ioan, și zicea:

Ieșiți, morți, să intrăm noi,
Că e vremea de apoi!

Și-au mai făcut una, mai lungă, în care-au spus o-n-tîmplare de zicea s-o fi pățit însuși. C-au zis, într-o noapte, să fi-ntîlnit o nălucă, ce el îi zicea grecește, fantasma, care venea pe drum cîntîndu turcește-n gura mare:

Cine mi se va-nchina
Aur și tot va avea
Dar în rai nu va intra!

Și-au zis Grigoraș că, fiindu netreaz la minte, s-au înțeles cu aceea, ce va fi fost, că, de-i va face dovadă, el își vinde sufletul, cu tocmeala să-i arate ce vor păți unii la iad, după ce le-a fi moartea. Și năluca aceea, au ce va fi fost altceva, l-au luat în cârcă și l-au dus de i-au arătat rînduielile cum sînt pe ceea lume. Și zicea Grigoraș, dară pe de-amăruntul, cum l-au văzut pe stolnic stînd pe un tron înroșit și mîncînd scîrnă, iară pe dinapoi ieșeau din el tot bani de aur. Și-au fost mai încolo și Doamna Mărioara, în așternuturi de smolă încinsă, și-un drac de-i tot vira un țăruș aprins în partea cea firească. Și-alătura au fost și Vodă, ferecat în lanțuri într-o groapă cu spurcăciuni, dară avîndu denainte toate bună-tățile lumii pe-o masă, dintru care nemica nici atinge n-au putut. Ce sta acolo și-l sugeau șerpii și lipitorile, și-l năpădiseră viermii cei neadormiți. Și tot venea la el încornoratul și-i dedea dinapoia să i-o pupe, c-au fost poftitor de slavă netemeinică. Și-au prins Dumitrăchiță o foaie de-acele cu cîntece, că umblau prin tot tîrgul, și-au dus Doamnei, că la Vodă n-au cutezat, zicîndu-i și altele să mai fie. Și-au zis de Grigoraș să fi făcut acelea, că și pe dînsul l-au bătut, așa fără nici o pricină, că s-au smintit pesemne.

Din acele vorbe, au luat Doamna-nvățătură, că au poruncit către Aga Manolache de l-au luat pe Grigoraș cu arnăuții și l-au închis la balamuc, în curtea mănăstirii Sărindar. Și-acela, de inimă rea, au căzut la pat, de zice că nici apă n-au mai vrut să bea. Și Doamna, chemîndu pe Mamunos, i-au dat poruncă să-i facă o fiertură tare de laur și să vie la dînsa cu Marankate, doftoroiul italian ce-au fost al Sărindarului. Și, dacă l-au adus, zice să-i fi zis Doamna să-i dea leacuri lui Grigoraș, să-l strice la cap și să-i ia mințile.

— Nu pot, zice să fi zis Marankate, că mă tem de Dumnezeu. Nu pot eu face asta !

— Așa pare cîteodată, i-au zis Doamna, dară silește să poți !

Și, dacă s-au ajuns din preț, au putut acela, că i-au făgăduit Doamna să-l facă și arhiiatros au, cumu-i mai zice, protomedicos, c-au și stăruit pe lîngă Vodă de-au dat nizamul de paza ciumei și l-au tocmît pe Marankate cu simbrie mare din vistieria țării. Iar Grigoraș, din fiertura ce-au făcut Mamunos, și-au pierdut mințile și vorbea numai alandala și rîdea degeaba și căta-n jur cu ochi rătăciți. Și cu mare greu, dîndu Triglava multă sumă de bani, i-au îngăduit Doamna de l-au luat la dînsul acasă unde l-au îngrijit ca pe un copil. Dară, după trecere de trei zile, într-o noapte, au pierit Grigoraș din odăi și, cît au cercetat și-au răscolit boierul, dimpreună cu Tănase, nimica de dîra lui n-au aflat, măcar c-au făgăduit răsplată mare cui le-ar fi dat de știre de urma lui. Ce se va fi făcutau ce se va fi-ntîmplat cu el eu nu cunosc, că nici scris, nici pomenit de alții n-am aflat. Că toate aceste mai tîrziu s-au știut, cîndu au murit acel Mamunos de dalac au, cumu-i zice grecește, *anthrax*, care-i jbilțul Sataniei. Că, la ieșitul sufletului lui celui negru, au mărturisit ce-au făcut lui Grigoraș. Și bine s-au văzut că Dumnezeu nu zice cu bățul, dară de osîndă pe nimenea nu iartă, că și Marankate n-au sfîrșit bine, ce, la doi ani, au murit de ciumă, care de el să se ție și de cine-o mai face de-acelea !

Pe cîndu au venit acea năpastă peste Grigoraș, care nu pot spune dacă n-au fost mai bine așa, umblau Sava Căminar și cu Aga Manolache-n toate părțile să-i afle pe calpuzanii ce schimbaseră banii peșcheșului. Că tot striga Vodă la ei că-s netrebniți și le făcea necinste, că, în auzul tuturor, le tot zicea turcește : *siktir* ! Și-au avut no-

roc Aga Manolache c-au venit la dînsul de s-au plîns un zarăf, Moişă Dubaragea, zicîndu că l-au înşelat o muiere de i-au dat un galben împărătesc care-au fost calp, ce cu atîta meşteşug au fost făcut că nice dînsul n-au luat seama decît mai în urmă. Şi-au zis că galbeni împărăteşti n-au schimbat în acea zi decît doi: unul Tereziei nemţoica, sticlăreasa, şi-altul au adus Olerica de la hanul lui Agop, armeanul.

Pentru vorbele zarafului s-au luminat la chip Aga Manolache şi, cu grabă mare, au trimis de le-au adus pe acelea la dînsul şi le-au luat la depănat fir cu fir. Şi-au mărturisit Terezia nemţoica să fi primit acel galben, împreună cu alţi patru, arvună pentru o prăvălie ce-au vîndut, în mahalaua Scorţarilor, lui kir Luca Skipetar, boiangiul. Şi-au arătat şi înscrisul ce-avea şi galbenii ce-au primit, care-au fost galbeni împărăteşti buni, cum au mărturisit zaraful după ce i-au cercetat cu amăruntul şi i-au sunat pe piatră.

Iară Olerica, dentîi, n-au vrut să spuie, tipîndu că umblă zaraful cu vicleşuguri, că doar o ştie Aga cîte slujbe i-au făcut şi cu cîtă sirguinţă s-au străduit dînsa pentru stăpînire ori de cîte ori i-au cerut Aga. Şi umblă acu s-o înşele şi să-i ia banii pentru bănuiala unui zaraf? Dară Aga nu s-au înduplecat, zicîndu de alea c-au fost pe altă tocmeală, iară acu-i alta. Că, pentru calpuzani, osînda este ştreangul, iară pentru cine i-au tănuît, ocna. Şi mai bine să-i spuie, să n-o pună la cazne, că şi la obraz o poate strica ţiganul, fiindu păcat, că-i muiere frumoasă. Că, dacă-i spune drept, ca popii la spovedanie, o să se pună pentru ea, s-o scape, că-i tînără şi nu face să putrezească-n ocnă.

Cu vorbe de-acelea au spăimîntat-o bine, de-au spus Olerica toate. Şi-au zis că, fiindu la han cu Grigoraş, au venit un neamţ, călător, avîndu acela neşte desagi de

piele, care-au fost grei foarte. Şi-au fost cunoscut lui Grigoraş, nu ştie ea de unde, destul că au scos-o din odaie, de-a rămas numai cu neamţul. Iară dînsa, făcîndu-se-a coborî scara, s-au întors cu băgare de seamă şi-au pus ochiul la gaura cheii, că vorba nu le-au înţeles-o, grăind ei nemţeşte. Şi nici de văzut n-au văzut bine, fiindu cu spatele către dînsa, dară poate să spună că s-au numărat acolo bani mulţi, poate să fi fost un schimb, că şi Grigoraş au dat tot bani neamţului.

Şi-au avut, pesemne, o neînţelegere, că s-au cam ciorovăit, iar Grigoraş i-au părut a-ncuviinţa ce i-au cerut neamţul, c-au tot zis de Cozia, iară neamţul s-au învoit, zicînd gut, care ştie şi dînsa că-nseamnă bine pe limba lor. Şi alta n-au mai prins nimic din vorba ce-au avut, că neamţul s-a dus cu grabă mare către Sibiu, în caretă. Şi, cînd s-a dus acela, însoţindu-l Grigoraş, au mersu dînsa de-au căutat prin odaie, că neamţul n-au mai avut desagii cu el. C-au fost pitiţi la căpătîi, sub macat, şi, dacă au dezlegat baiera unuia, cît pe ce a fost să-şi piardă minţile, că ereau plini de aur, avîndu două despărţituri : una, mai mare, plină cu mahmudele, alta, mai mică, cu galbeni împărăteşti.

Au luat ea din cei împărăteşti, că i-au plăcut mai mult, avînd şi aurul mai bun, dară numai treizeci, care nu fac mai mult de o mie şi două sute de taleri. Că tot omul strînge cîte-un ban alb pentru zile negre! Dară i-au părut ei să fie vreo drăcovenie cu acei bani, că, decum s-au întors Grigoraş, i-au luat şi s-au dus, nu ştie unde, c-au plecat călare. Şi, după ce s-au cugetat mult, că sînt de-atuncea două săptămîni încheiate, au zis să schimbe unul la zaraf, să vadă dacă-i bun. Şi-asa au fost norocul ei! Şi se tot blestema să-i saie ochii dac-au ştiut ea c-au fost aceia bani calpi!

Și-au făgăduit Aga s-o scape, c-au dat-o pe-un divan de-au dezmiertat-o nițel, măcar c-au stăruit mult Ole-rica și cu tot felul de dibăcii, de-au și zis în urmă că mai bine-o puneau la cazne, c-au fost Aga, cum se știe, om bătrîn, ca de șaizeci de ani, la care este anevoie de-a fi așa lesne-n stare de bărbăție. Dară poate să fi zis așa că i-au venit furia pe Aga că acela, isprăvind, au luat-o de i-au dat și galbenii ce-au mai fost, zicîndu că-i trebuie dovadă tare-n fața lui Vodă.

Prinzîndu Aga acel capăt al firului, au și mersu la Vodă, c-au fost grăbit a-și arăta destoinicia-n slujbă. Dară nici acum nu prea l-au lăudat Mavrogheni, că i-au zis a fi acelea-n zadar. că Grigoraș, fiindu cu mințile rătăcite, după cum au auzit, poate, și Aga, că-l vede să aibe urechile destul de lungi, de nici un folos nu le mai este, cît se pierde iarăși acel capăt de fir ce-au dibuit dînsul. Și i-au făcut semn să se ducă, zicîndu să mai caute prin alte părți, că e zorit să capete deslușirea și să-l afle pe ticălos.

În acea zi, fiindu Tănase la Curte, au aflat de Ianache stolnicul, c-au venit cu Dumitrăchiță și cu Perdicaru de-au stat în sfaturi tainice cu Vodă. Și, după cum au mărturisit mai tîrziu, s-au socotit dînsul că n-au scăpat prilejul Ianache să-l vîre sub prepus, dimpreună cu Triglava și cu Sotir, ca pe unii ce-au fost știuți a umbla dimpreună cu Grigoraș. Că, din auziri, aflase vestea ce-au adus-o Aga. Și, măcar că pîrile stolnicului pe nimic nu se puteau răzima, știindu bine că nemica doveditor n-aveau, s-au pus de-au ticluit o urzeală într-a căreia încîlcitură să se prindă stolnicul. Și-au urcat în harem de i-au vorbit Smarandei, zicîndu să fie viața lui Sotir în mare primejdie din partea stolnicului. Și, dacă vrea dînsa să-l scape, să facă după sfatul lui, chemîn-

du-l la dînsa-n odaie, cîndu merge Ianache la Doamna, după obicei.

Și-au făcut Smaranda după sfatul cărturarului că, venindu Ianache la dînsa, și-au spart straietele ce-au avut pe sine și au țipat, făcîndu-se c-au vrut stolnicul s-o rușineze cu de-a sila, precum nu se cade. Și, dacă s-au făcut larmă, au venit și Vodă, de-au năvălit în odaie, rămînînd stolnicul ca scris pe perete, că nici minte de gîndit, nici glas de cuvîntat n-au mai avut, fiindu cu ghiața-n spinare de spaimă. Că știa dumnealui bine de Vodă că, într-o împrejurare ca aceea, văditu neprielnică lui, iute făcea judecată și pune osînda a fi-implinită pe loc.

Iară Smaranda, fiindu-i straietele sparte, și-au acoperit țîțele cu mîna și, cu așa pîrută sfiiciune, s-au tînguit către toți de stolnic și-au spus multe lucruri lui Vodă, care dumnealui, marelui stolnic, nice aminte nu i-au venit a le făptui. Dar nici stolnicul nu s-au lăsat, c-au prins a se jeli, zicîndu că-s pîrile mincinoase și au fost urzeală făcută să-l piarză pe dînsul, care cu nemica nu se știe greșit la sufletul lui, cum ar putea, dacă face trebuință, să și dovedească.

— Dovedește ! s-au răstit Vodă, care-au fost cu han-gerul în mînă.

Și-au pus stolnicul mîna-n briu, de-au lepădat nădragii jos, și s-au văzut bine cum c-au fost urzeală și vicleșug ce-au pus la cale Smaranda, dară au fost lucru netemeinic chibzuit. C-au avut noroc mult stolnicul, fiindu jugănit dumnealui precum Pierre Abélard, și, dacă n-au avut deloc odoare bărbătești, s-au înțeles că nu putea dînsul face păcate cum l-au pîrît Smaranda. Așa că, fiindu stolnicul fără nădragi, s-au uitat bine Vodă, de i-au văzut dreptatea, și s-au mîntuit Ianache de la moarte. Că i-au făcut Vodă semn să se ducă, pentru care-au și ieșit stolnicul, tot în acea clipă, mergîndu de-a-nda-

ratelea și foarte zorit, măcar că-i venea cam anevoie din pricina nădragilor, că n-au mai stat să-i tragă, ce nu-mai cu poalele caftanului s-au acoperit. I-au fost lui așa cu grabă că Vodă l-au împuns nițel cu hangerul dinapoi la șezut, însă fără primejdie.

Au fost întâmplarea aceasta cu înțeles adânc, dară cine să-i prindă tilcul nu s-a găsit, fiindu toți prea orbiți de cele vremelnice ale lumii. C-au fost rînduită anume, cuget eu, spre a se vădi lumii adevărul celor ce s-au scris la *Ecleziast* : ce-a fost o să mai fie și ce-o mai fi au mai fost. Că, ce-au pățit stolnicul, aidoma i s-au întîmplat și sfîntului Grigorie, a căruia viață s-au scris la *Jittii*, să le rămîie spre pildă oamenilor. Dară Tănase poate să nu fi citit *Viețile sfinților*, dintru care deslușit se vede că pricina tuturor greșalelor neștiința este și va fi. Căci vremea, curgînd, altele noi nu săvîrșește, ce tot pe-acelea de-au mai fost le-ntoarce și le pune iarăși în lume, numai și numai spre a le vădi oamenilor lipsa de-nțelepciune întru care viețuiesc.

Poate să-l fi-nșelat pe Tănase și-o oarecare-ncurcatură ce-au fost cu feciorii lui Kîzîl, care numai după acea întîmplare s-au risipit. Că de Teofan, călugărul, au vorbit lumea să-l fi prins un bragagiu grec la muierea lui, de l-au lipsit, pentru coarnele ce i-au pus, de mădularele bărbăției, sub cuvîntul că nu i-au dat Dumnezeu acelea spre a pune altora coarne pe frunte. Întîmplarea aceea, însă, n-au fost cu Teofan au, cum i-au zis mirenește, Theodoros, fiindu acela, pe atunci, călugăr în munte, la Sfeta Gora, ce cu Ianache căruia, fiindu desfrînat, i-au plăcut a-și tocni dascăli și pentru alte-nvățăături decît ce-au fost la școală.

Ci, ca să nu uităm vorba, să ne întoarcem îndărăt, că trebuie să spunem și de ce-au mai fost cu Smaranda în urma acelei întîmplări. C-au înțeles Vodă să fie și-aceea

vîrită-n urzelile ce s-au făcut în juru-i, pentru care s-au mîhnit mult de o așa rubedenie. Și, alungîndu-l pe Ianache, au făcut Vodă semn și către ceilalți să se ducă, de s-au bulucit toți pe ușă, să nu-i înțepe Vodă cu hangerul. Și-au închis ușa, de-au rămas numai cu Smaranda-n odaie, dară ce-au zis s-au aflat, c-au rămas slugile de-au ascultat la ușă. Și zice să-i fi zis Vodă Smarandei :

— Scorpie, muiere vicleană ! Pentru ce-ai făcut aceasta ? Crezi tu că nu ți-am aflat umbletele ? Te-am îngăduit pînă azi, că-mi iești cumnată și văduvă, și tî-am iertat, măcar c-ai curvit și mi-ai spurcat numele și neamul mi-ai făcut de ocară cu uriciunile tale ! C-ai fost muiere prea curvă și ți-au plăcut să-ți arăți goliciunea către ibovnici, umblîndu fără rușine după trupuri de cele pline de vlagă, dar ai să cunoști urgia mea și-ai să mori cu cazne !

Și-au vorbit și cu vorbele lui Alexandru-mpărat, că-i tot cetea isprăvile cum le-au scris la *Alixândria*, și i-au zis :

— Blestemat să fie acela ce va hrăni pe curva din casă și pe vînzătorul de cetate ! Am să poruncesc să-ți radă capul și să te-mbrace-n trențe să te poarte pe uliți. Și moartea are să-ți fie-n vîzul tuturor, cu plumb topit ce-are să-ți toarne gîdea pe unde-ai curvit !

Și-au lăsat-o și s-au dus, măcar că Smaranda au plîns amarnic, și-au dat pe brînci să-i pupe papucii, și-au ți-pat, și-au leșinat jos. Iară Vodă, ieșind cam fără veste, au aflat pe un Iordache ceaușul ce asculta cu urechea la ușă. Prins asupra acelei urite fapte, au rămas Iordache stană de piatră, că lui Vodă i-au venit pandalii și-au prins a-l bate cu pumnii la fâlci de i-au stricat toți dinții. Și, pentru că l-au prins cu urechea la ușă, au poruncit de l-au spînzurat de ureche c-o frînghioară împletită din arnici, să ție la greutate.

Cît l-au dus pe-acela-n curte, să-i facă osînda, s-au rotit Vodă ca un leu turbat prin odăi și tot striga, să-l auză toți ca să-i rămîie vorbele pentru ținere de minte :

— Blestemat să fie acela ce va hrăni pe curva din casă și pe vînzătorul de cetate !

Tot zicînd acele vorbe, cuget eu că i s-au luminat mintea, c-au chemat la dînsul pe Sava Arnăut și i-au zis de banii peșcheșului c-au plecat din casă de la Condili, care va să fi fost, cu voie au fără voie, vînzătorul de cetate. C-acela-i frate bun Smarandei, curva din casă !, că mai mult la Condili ședea, umblînd ea cu urzeli și viclenii, după cum s-a dovedit fără putință de tăgadă. Banii cei calpi, și asta se știe cu deplin temei, i-au căpătat Grigoraș smintitul de la un neamț, fiindu, cum se poate vedea deslușit, o amestecătură de-a nemților ce umblă să-i strice domnia și să-l surpe ! Și i-au zis să-i afle legătura ce-au fost între acel Grigoraș și Smaranda, că slobod e și la cazne s-o puie de va fi trebuința lucrării.

Și-au trimis Sava-n harem să i-o aducă pe Smaranda, dară au găsit-o arnăuții tăvălindu-se pe jos și cu spume la gură că, după cum am aflat mai în urmă de la Fatma Huzum, și-au băgat iarăși Doamna Mărioara coada, făcîndu altfel. Că, aflînd ce-au zis Vodă, că voia să-i toarne plumb topit pe unde-au făcut păcate, i s-au făcut milă de Smaranda și-au otrăvit un sorbet ce i-au datu Smarandei cu vorbe dulci, făgăduind s-o scape de moartea cea rea de i-au hotărit-o Vodă. Și-o dezmierda Doamna, tot cînînd-o grecește :

— Kaimeni, kaimeni, însemnîndu acele vorbe sărăcuța, sărăcuța, și-i dedea cu paharu apă de-aceea ce căpătase de la Mamunos.

Așa i-au fost moartea, nu cum s-au zis în urmă, că singură au înghițit otrava de și-au curmat zilele și n-au

mai îngăduit vlădica s-o-ngroape în pămînt sfințit, că s-au lăsat amăgit de vorbe, măcar că n-aș putea spune dac-au crezut acelea au numai s-au făcut a crede.

Fiîndu prins între acestea toate, și-au adus aminte Vodă ce i-au profețit Perdicari, că-ntîmplarea cu Smaranda au fost după noaptea cîndu au făcut vrăji, de-au avut și acel vis. Că însuși chemase pe stolnic și pe Dumitrăchiță, să se sfătuiască cum e mai bine să facă, că nu-și afla liniștea cugetului, c-au fost la suflet ca apa, de nu are chipul ei, ce ia al vasului în care șade. Și, vîndu-l tulburat, tot umblase Ianache cu vorbe, să-i ațîțe minia, zicîndu că au obrintit buba rău și s-au făcut rană mare cu carne rea care, dacă n-o s-o taie, și osu are să strice. Și-au prins a ceti scrisori tainice cu vești de pe la iscoade, că peste tot în hotarul țării roiau oameni ce ereau ochii și urechile lui Vodă, plătiți cu bani grei de Ianache din vistierie. Că-l învățase Ianache zicîndu-i vorba veche care spune că pe ciobanu fără ciine lupii-l lasă fără piine. Pe acea-nvățătură îi dăduse Vodă-n grijă să tocmească cu simbrie o grămadă de haimanale, oameni fără nici un căpătii, niște socarici, care, nefiîndu buni a lucra cu mîinile, umblau numai și iscodeau peste tot. Și-avea și-o seamă de muieri podărese, tălănițe pe la hanuri, cărora, cîndu avea stolnicul prepus pe cîte cineva, le dedea-n seamă să-i afle tainele, fiindu ținute să șază tot cu urechea-ntinsă la vorba oamenilor. De pe la acele iscoade adunase stolnicul fel și fel de vești despre multe vorbe răzvrătitoare ce-ar fi vorbit cărturarii asupra lui Vodă, zicîndu el să fie acelea semne că umblă să facă răzmiriță și să scoale gloatele, cum s-au făcut și la românii din ungurime. Și zicea de Sotir, pitarul, că umblă c-un răzvrătit, fugar de la Ardeal, ce și capul are pus la preț. Și stăruia stolnicul mai cu seamă pentru boierul Vlășceanu care, fiindu

din neamul Brincovenilor, este foarte avut, că-n doi ani i-au venit lui cinci moșteniri, toate mari, iară averea lui bine-ar prinde-n vistierie s-ajungă, că-i face trebuință mare pentru plata oștilor, că nu s-ajunge ce s-au strins.

Și-au zis cuvînt și Dumitrăchiță despre Sotir, că au umblat pitarul prin țară de-au strîns mulțime de cai pentru nemți, stricîndu-i și negoțurile, c-au datu mai mult, fiindu vădit că uneltește cu nemții! Și-aceștia, amîndoi, ba și Tănase, ritorul, să nu uite Măria Sa c-au fost pretinii lui Grigoraș smintitul, care multe rele-au făptuit, umblîndu tot pe căi rătăcite, de i-au și luat lui Dumnezeu mintea!

După acel sfat, dac-au venit întîmplarea cu Smaranda, s-au încredințat Vodă că legătura dintre Grigoraș smintitul și Smaranda numai Sotir putea să fi fost, că-l înfilnise însuși în casele lui cumnatu-su Condili. Și-au chemat pre Sava Căminar de i-au poruncit să-i afle pe Sotir și, unde l-a prinde, să-l și puie la cazne și să-l spovedească de toate nelegiuirile ce-au făptuit și despre ce amestecuri are dumnealui cu nemții. Iară pentru Triglava și pentru Tănase i-au rînduit Vodă lui Ianache să le facă cercetare, zicîndu stolnicului:

— Fă tu, Ianache, cum știi mai bine și rînduiește-le toate, numai vezi să nu prindă de veste și să se răzlețească din hotarul țării.

Pe acea vorbă, după ce s-au liniștit pricina cu Smaranda, care-a ținut, că toată ziua a fost huiet la Curte, au mers însuși Ianache de i-au cuprins curtea lui Triglava cu arnăuții, năvălîndu pe la miez de noapte, de l-au luat pe boier din somn, numa-n cămașă. Ce, intrîndu-n odaie, au aflat nește hîrtii arzînd în tingirea cu mangal și-au pus stolnicul o perină peste ele de le-au stîns. Acelea au fost spre nenorocirea boierului, fiindu cărțile

ce-au trimis dînșii pe la-mpărății, care nu pot eu înțelege la ce le-au ținut în casă?

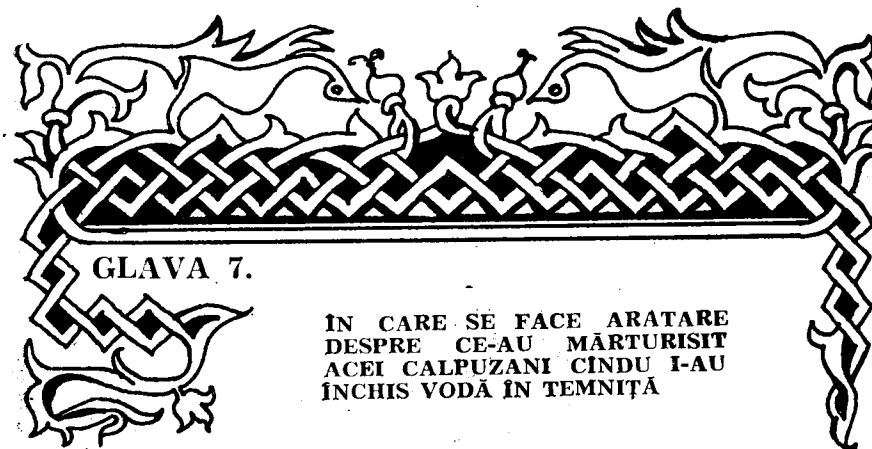
Pentru acele hîrtii, au prinsu Ianache a scrie toate averile cite-au aflat în condică și-au încărcat zece care mari cu sipeturi, cu covoare, cu scule scumpe și cu ce odoare-au mai aflat de le-au trimis toate la Curte. Iară jupînesei Maria au luat Ianache tot, că și cerceii din urechii i-au smuls, care-au plătit mai bine de douăzeci de pungi unul, și numai în cămașă și-n meși au zgornit-o să plece din casă în puterea nopții. Și s-au dus biata jupîneasă, fiindu veche de aproape ani șazeci, la soru-sa Sultana, văduva boierului Răducanu Braniște, care, măcar că s-au temut să nu s-abată și asupra-i mînia lui Vodă, au luat-o-n casă, unde tot în lacrimi și suspine sedeau, că nu știau ziua de mîine ce-a mai fi cu dînsele și cu bietul boier.

Ce să lăsăm de acelea și să zicem de Ianache ce-au mai făcut, c-au prinsu pe Mitache Ciurez, de-au fost logofătul boierului, și, spăimîntîndu-l că-l va pune la munci, i-au zis să-i arate ascunzătorile casei și gherghirul unde e. Și-acela, de frică, i-au coborît într-o tainiță, sub beciuri, printr-o bute al căreia fund se ridica, fiindu dedesubt scară spre alte pimnițe, unde-au fost gherghir zidit în piatră și cu ușă grea de fier. Și-au fost acolo sipetele cu odoare între care-au fost unul cu bani: pungi cu mahmudele și cu galbeni împărătești, dară mai mult ruble cu chipul împărătesei Caterina. Și-ntîi s-au pus Ianache să cerceteze și tot lua din acei bani și-i da pe piatră să-i sune, de i-au găsit calpi. Dară, cum s-au aflat în urmă, aceia n-au fost din sipet, ce din galbenii aflați de Aga Manolache la Olerica, pre care i-au luat stolnicul și, ținîndu-i pitiți în palmă, cîndu lua din pungă c-o mîină, făcîndu-se a-l da pe piatră, schimba din ceialaltî. Și-au pus și galbenii cei calpi în sipet și, trăgînd

capacul, l-au pecetluit de l-au dus lui Vodă, zicîndu c-au aflat pe calpuzan.

Iară pe boier, după ce-au pus arnăuții s-alunge slugile casei, ca să nu facă zurbă, l-au luat numai în cămașă cum au fost și l-au dus la Curte de l-au închis în beciurile pușcăriei într-o cotineată ce nici lumină n-au avut, numai un mindir de paie putrede pe jos. Acolo l-au ferecat în fiare și-n lanțuri și de mîini, și de picioare, și de git. Și-au mersu Ianache și la curțile lui Tănase de l-au ridicat și pe-acela cu multe hîrtii ce-au fost în casă, între care un vraf întreg au avut cu cîntece de-ale lui Grigoraș.

(8. Mărturisiri)

GLAVA 7.

IN CARE SE FACE ARATARE
DESPRE CE-AU MĂRTURISIT
ACEI CALPUZANI CINDU I-AU
ÎNCHIS VODĂ ÎN TEMNIȚĂ

e porunca ce-au primit de la Vodă au pornit Sava Arnăutul însuși cu zece neferi de-au urcat la deal, pe apa Glavaciocului, trăgînd ei la mănăstire, la Teofan, egumenul, c-au ajuns tîrziu, pe la scăpătatul soarelui. Și, după ce-au tăi-nuit cu greul, au luat Sava nește straie călugărești de s-au îmbrăcat călugăr și-au pornit pedestrul, cu armele ascunse, către conacul pitarului. Acolo au intrat în curți, făcîndu-se călător și cerînd să-i dea de mîncare, căci aflate dînsul de la egumen că Sotir e-n tîrg la Găiești după daraveli de-ale lui. Și, după ce-au mîncat ce i-au dat, șezîndu pe lîngă scară, c-au zis să fie ostenit, au prins a face vorbă c-o copilă de-a pitarului, mai micșoară, de ani vreo cinci, că se făcea a o-nvăța jocuri. Pe cîndu aceea ridea, șezîndu-i în poală, s-au

auzit tropot de cal și copila au dat să se ducă, zicîndu că

— Vine tata !

Dară Sava au ținut-o bine la piept, măcar c-aceea au scîncit, și-au tras pistolul de sub anterior, zicîndu grecește pitarului, care se descălăraseră-n curte :

— Dă-te prins, pitare, că am poruncă de la Vodă să i te duc !

Și, pe cîndu spunea acestea, au năvălit și arnăuții, ce-au fost pitiți prin tufe, ținîndu-l în bătaia armelor, gata să dea foc. Și-au înțeles Sotir că scăpare de-a avea erea peste puțină și s-au scîrbit rău de fapta lui Sava, către care-au și zis :

— Te-am crezut altfel de om ! Lasă copila că mă dau.

Și-au aruncat armele, lăsîndu-i pe aceia să-l lege-n fiare, măcar că i-au venit femeia și, tot înclăștîndu-l de gît, se tînguia să i-l lase. Au fost Sotir cu nebăgare de seamă, după cum au spus chiar el Fatmei Huzum, pentru un vis ce-au avut, de l-au tulburat foarte, că i s-au arătat lui Grigoraș, zicîndu-i să nu-l uite și să-i aprindă lumini, că el se duce tocmai pe cealaltă lume, să se-nfățișeze cu jalbă la Dumnezeu pentru amarul lor. Că nici o nădejde nu mai e pentru bieții oameni. Și-au și pornit, arătîndu-se grăbit, c-au zis să fie calea lungă pînă-n cer. Și l-au văzut multă vreme călcînd drumul cu spatele către dînsul și bocănînd din toiag pe cale. Și-alătura de el tot sărea coșcodanul și se-ntorcea făcîndu-i semn de rămas bun turcește, că-și ducea laba la inimă, la buze și la frunte. Erea acela un semn care-l învățase Grigoraș să-l facă, dară numai către cei de-i socotea pretini.

Povestise visul acela și lui Varahia, că-i stricase inima, socotînd a fi semn rău, și grăbise să se ducă-n tîrg la Găiești să pornească spre hotar o herghelie de cai ce mai avea, că voia să-și facă apoi drum spre București.

Și toată ziua au stat întunecat, de l-au pus și pe Varahia pe gînduri. Și-n vremea mesei, mergîndu ei la han, au prins ungureanul a-i spune cum le zicea popa de la ei din sat despre cealaltă lume, cum are să-i întrebă Dumnezeu pe oricare el ce-au făptuit pe lume ? Dară Sotir zice să fi zis că nu face să-și stilcească dinșii mintea cu ce n-au putut răzbi omenirea toată, că ce-o fi dincolo au să vază cînd o fi. Da, acu, e aici și nu-i place cum e. Că viața asta e lucru scurt și trecător și nu poate dînsul suferi altuia să-i răpească ce i-au dat Dumnezeu. Să se bucure adică de ce se poate bucura omul : de căldura soarelui și de zăpada iernii, de mirosul florilor, de gustul vinului și de frumusețea muierilor. Și-au zis de Vodă că nici gîndul nu ne-au mai lăsat slobod, că ni l-au înlănțuit cu spaime și cu griji pentru ziua cea de mîine, că nimica nu au mai rămas stătător, iară nădejdea și făgăduințele nu țin de saț. Iar Varahia a ridicat de umeri în sus și i-au zis că Domnul, precum se știe, nu se pedepsește decît de cugetul său și de Dumnezeu...

— Aici e pricina, a zis și Sotir, că peste-o țară nu se cuvine-a stăpîni om, ce numai legea, că omu-i pătimaș, și-nțelept de-a fi au învățat, și-ajunge de-și asuprește supușii. Iară cei tocmiți să privegheze cumu-i ținută legea să stea cu soroc, hotărîtă vreme, și, scoțîndu-se din dregătorie, fieșcare să fie ținut a da răspuns de ce-au făptuit.

Cu gînduri de-acele, Sotir, dacă n-au avut stare, l-au lăsat pe Varahia să rînduiască plecarea acelei herghelii, iar el au pornit către casă, că-l trăgea ața spre nenorocire. De-acolo, prinzîndu-l, l-au dus Sava de l-au închis la mănăstire-n beciuri, cu picioarele-n butuc și cu lanțuri la mîini că, fiindu vremea către seară și caii osteniți de drum, au zis să plece-n zori. Aflînd egumenul de la Sava porunca ce-avea de la Vodă, au stăruit să facă-ntoc-

mai și-au poruncit de-au adus un mangal. Și-un arnăut, Ienciu, care-au fost bună coadă de topor grecilor, au și pus un fier la-ncins. Și-au mers egumenul lângă pitar de l-au întreat : Plăti-va ca lupul cu pielea pentru ce-au tilhărit ?, și-i da cu piciorul în șale, de-au gemut Sotir și au scrișnit dinții, zicându-i că, de-a scăpa, de mîna lui are să-i fie moartea ! Și-n urmă au tăcut și nimica n-au mai zis, că s-au tras în sine ca melcul în găoace, numai gema cînd i-au pus Ienciu fierul încins pe piept. Văzîndu-l dirz, au mînat Sava pe acel Ienciu cu doi arnăuți să i-o aducă pe copila pitarului, cum au și făcut, c-au furat-o din brațele maicei sale. Și, intrînd aceia, au luat Teofan copila, că Sava îi tot zicea pitarului să spuie ce-au făptuit, iară pitarul rîdea, că pentru nimic în lume nu poate el să vorbească.

— Pentru nimic în lume ? l-au întreat Teofan care, cu multă blîndețe-i mîngîia copila să tacă din plînsese. Nici pentru lacrimile acestei copile ? Și-au zis că, dacă așa-i vrerea lui, au s-o lege să o ardă cu fierul...

La acele vorbe, zice să fi răcnit Sotir ca o fiară, tot încercînd să-și sfărîme lanțurile încît, așa legat, patru arnăuți abia-l stăpîneau. Și, înțelegînd el că-i e zbateră-n zadar, s-au potolit într-o vreme și i-au zis lui Sava :

— Lumea asta-i a viermilor și-a sufletelor spurcate ! Lasă-mi copila că spun.

Și-au trimis Sava un arnăut să-l ducă copila, măcar că Teofan n-au prea vrut, zicîndu s-o mai ție, că poate are-n gînd să umble cu-nșelăciuni. Dară Sava nu s-au învoit, zicîndu că-l știe și-are să facă după cum s-au tocmît. Și, cîndu s-au mai liniștit, au zis Sotir să-i scoată pe arnăuți de acolo, că nu e bine să știe oameni mulți cele de s-au făptuit. Și numai egumenul au rămas, s-aștearnă pe hîrtie spusele pitarului, și Sava Căminar, fi-

indu el omul lui Vodă. Și-au mărturisit Sotir cum că el au schimbat banii peșcheșului, în casă la Condili, noaptea, c-așa s-au cugetat să fi fost sfatul ce-au primit de la un vescov, Macarie, ce-și are conacul lângă biserica din pădurea Zidurilor, pe apa Argeșului — spre Potlogi...

Și-au tăcut Sotir, iară Sava au fugit pe ușă afară, că au fost în curte larmă mare și-mpușcături. Și-au fugit și Teofan, avîndu frica scrisă-n ochi, că s-au temut să nu se fi sculat satul cu oamenii pitarului să dea peste ei. Și-apoi au năvălit în beci Varahia, care n-au mai stat de s-au cugetat, ce au și pus lanțul de la mîinile pitarului pe butuc și-au dat c-o secure de l-au fărîmat, trăgîndu-l din obezi afară și punîndu-i un pistol în mînă, să aibe ce ce da. Și-amîndoi s-au tras pe lîngă ușă, Varahia cu securea, iară Sotir cu iataganul lui Sava, că-l lepădase de la brîu. Și-apoi s-au auzit pași mulți care s-apropiau și ușa s-au izbit de perete, năvălind în beci arnăuții lui Sava, gata să dea din pistoale. Dară s-au abătut asupra lor și iataganul și securea, prăvălindu doi cu țestele sfărîmate, de s-au făcut îmbulzeală și au dat rău din pistoale, că nu i-au vătămat. Și iară s-au abătut securea și iataganul, de-au mai căzut doi, ba, pînă să ia seama ce se întîmplă, și pe Sava l-au sîngerat Sotir la o mînă, de-au prins a striga la arnăuți să se tragă-ndărăt și să ție ușa-n bătaia armelor. Dară Varahia, pînă să se tragă aceia după ziduri, au și dat din pistol de-au mai culcat unul la pămînt, care-au fost chiar acel Ienciu. Și-au apucat Varahia pistoalele arnăuților, cercetîndu care-s pline, și-au schimbat ale lui, fiindu seci, tot întrebîndu-l pe Sotir dac-au numărat cîți arnăuți au fost ? Și-au zis Sotir că zece, cu Sava unsprezece, iară Varahia, socotînd, au zis să mai fi rămas doi, cu Sava, care-i sîngerat, trei. Că unul, care i-au adus copila, l-au tăiat în fața porții ; doi, care făceau de strajă la poarta mănăstirii, i-a

căsăpiti cu securea ; patru au doborât la uşă ; unul a căzut de plumb. Şi-au zis Varahia să facă năvală asupra celor de-afară, c-aiici stau ca şoarecii-n capcană şi pot trage asupra lor prin gîrliciul beciului au să-i înăbuşe cu fum, ca pe vulpi. Şi-au tras zeghea de pe el şi, agăţînd-o-n secure, au arătat-o pe după uşă, de i-au găurit-o aceia cu plumbi.

Şi nu le-au mai lăsat vreme să-ncarce iară, ci, urlînd ca lupii, au şi năvălit pe uşă, de-au luat-o la goană arnăuţii prin curtea mănăstirii şi, aruncîndu-se pe cai, s-au bulucit pe poartă. Dară Varahia, dînd foc din pistoale, au mai prăvălit unul. Numai n-au luat ei aminte că acel Ienciu n-au fost mort, ce numai o mîină au avut sfărîmată de glonte, şi, fiindu Varahia cu spatele către el, au dat din pistol de l-au răpus, măcar că l-au căsăpiti apoi Sotir, c-au fost ca turbat. Iar asupra lui Varahia plecîndu-se, au cunoscut că şi-au dat sufletul către Dumnezeu şi i-au închis ochii şi şi-au făcut cruce peste piept. Şi n-au mai putut zăbovi că, auzind tropote de cai ce veneau pe drum, au sărit şi dînsul pe un cal arnăuţesc şi-au pornit în goană de s-au mistuit în pădurea ce-i dincolo de mănăstire de unde-au putut el vedea, fiindu lună, că-i ţineau aceia urmele. Dar nu l-au putut afla, că i-au rătăcit pitarul, ştiindu el bine locurile, de-au orbecăit Sava pînă-n zori cînd, pe lumină, s-au putut întoarce la mănăstire rupţi de oboseală şi fără nici o izbîndă.

Iară lui Varahia, întorcîndu-se Sava, i-au tăiat capul de l-au dus cu sine la Curte şi l-au înfăţişat lui Vodă care numai n-au turbat cîndu i-au zis că i-au răpus aceia nouă arnăuţi. Şi-au poruncit Mavrogheni de i-au pus capul ungureanului într-un par la poartă, spre Sfînta Vineri a lui Aga Niţă, şi i-au şezut multă vreme capul acolo, ca să-i mai îngrozească pe cei ce-ar fi avut în gînd

să facă ce-au făcut acela. Iar pitarului au pus de i-au strigat numele cu crainici pe la răs_pîntii şi-au dat veste că i-au pus capul la preţ mult.

Şi-au poruncit Vodă, dacă i-au dibuit pe calpuzani şi-au prins stolnicul şi hîrtille acelor lucrări ce-au făptuit, de i-au închis în fundul Curţii, în pimniţele puştilor, sub pază mare şi cu poruncă straşnică nici pasăre măiastră să n-ajungă la dînşii. Şi-i ţineau osebit, pe fiecare-n alt beci, să nu poată vorbi-ntre ei, şi ferecaţi în lanţuri grele, pentru mai multă pază. Şi Aga Manolache au căpătat dezlegare de la Vodă să se folosească de gîdea după cum va găsi de cuviinţă, numai să-i facă să spuie tot şi cu grabă, că nu e vreme de gingăşii.

Şi-au coborît Aga-n beci la Tănase de-au poruncit, fără altă vorbă, s-aducă un butuc mare de lemn peste care l-au lungit cu burta, fiindu gol şi strîns cu lanţuri, să-l poată bate pe dinapoi cu fişca. Şi-au venit şi gealatul, Magaie, un ţigan buzat şi cu ochii galbeni, de fiară, foarte voinic la trup, care ajunsese vestit pe-atunci c-au făptuit multe lucrări pentru domnie. Acel Magaie, gîdea, fără de care nu umbla Mavrogheni cîndu ieşea cu halai, erea mai bogat şi decît un boier, că primea mulţi bani de pe la neamurile celor osîndiţi, să le facă moarte mai uşoară. Cîndu l-au văzut Tănase pe Magaie, zice să fi închis ochii de groază ce-au avut, să nu-l mai vază, dară de auzit tot îl auzea, că-şi tot zdrăngănea sculele meşteşugului, cleşti, custuri, tigăi de fiert ceara, vîrtejuri de strîns buricele deştelor, obezi şi altele multe.

Poftind Aga să-i aducă un scaun, s-au aşezat la capul cărturarului şi l-au întrebat dac-are să spuie, fiindu mai bine aşa, după cum lesne-i a pricepe, că de spus, tot are să spuie, pentru asta-l încredinţează dînsul, care atîtea au văzut cît nici nu le mai ţine minte. Şi-aceia ereau

tilhari de codru și ucigași, foarte voinici, nu cărturari subțiri la nas, ca dumnealui. Și-l tot văitau Aga, zicîndu :

— Kaimene, kaimene ! care, aduse din grecește, ar veni sărace, sărace ! Ce ți-au trebuit să faci de acestea ? Să știi că am poruncă să-ți fac oricîte cazne, pînă spui. Ci tu mai bine spune !

Și-au zis Tănase că spune, dar să vie Vodă, că numai către Măria Sa are să spuie, fiindu tainele de le cunoaște dînsul cu primejdie pentru oricare altul. Și, dac-au mersu Aga de au spus, au coborît Vodă-n beciuri, unde l-au aflat pe Tănase zăcîndu gol și ferecat în fiare pe butuc. Și l-au întrebat Vodă :

— Greu ți-e ?

— Greu tare, au suspinat Tănase, c-au vrut să pară cufundat în pocăință.

— Ba lasă, c-abia-ncepurăm și, pîn-acu, nu văz să-ți fie-așa greu !

— *Colai se, senda ghel !* s-au semețit deodată cărturarul, că vorbele ce-au zis s-ar țilcui din turcește : *dacă-i lesne, vino și tu !*

— Ia-ți seama vorbelor, s-au mîniat Vodă, că pun de-ți ia viața !

— *O ghe mi eho pos an lavis ?* s-au uimit Tănase schimbînd limba, și de la vorbele acestea, care grecește-nseamnă *cum ai putea să-mi iei ceea ce n-am ?*, au făcut apoi, măcar c-avea sabie asupra capului, o frumoasă zicere către Vodă, spunîndu că de-aceea au făcut dînșii toate cîte au făcut, căci tocmai plăcerea vieții le-au răpit dînsul, de-au ajuns, din oameni cum i-a lăsat Dumnezeu, să trăiască precum vitele !

— Și pentru aceea ai ajuns tu de coțai butucii ? Că-mi pare să nu șaezi tocmai bine !

— Ba nu, că șed bine, s-au sumețit deodată Tănase, dară mai bine mi-ar fi venit mie de-ar fi acu sub mine cine știu eu ! Că mi-au plăcut meșteșugul ce-avea !

— Și cine-au fost, bre, aceea ? l-au ispitit Vodă, c-au crezut s-audă vro-ntîmplare mai măscăroasă.

— Uite că nu ți-o spui, că nu se face ! și-au rînjit dinții Tănase cu veselie mare. Dară poate s-o cunoști, că-i albă la piele și fierbinte, fiindu ea mai grăsană un pic, iară pe burtă, cam spre buric, are-o pată roșie, mare cît o năramză, c-au poftitu mă-sa, fiindu grea. Și are bărbat bătrîn, care nu mai poate...

Dară nu și-au mai isprăvit Tănase vorba că Vodă, într-o clipeală de ochi, au tras hangerul și cu iuțimea unui fulger i-au tăiat capul. Și-au prins apoi a-l hăcui în fel și chip, parcă turbare.

Ce-nțeles au avut fapta- ceea nu se poate ști bine, că nimeni nu s-a dumirit, dară eu, mai întrebînd, cuget să-i fi cam prins țilcul, care-ar fi putut să fie-așa : Tănase, la vremea- ceea, s-au ținut și c-o Maria Cîmpulungeanca, de-au fost băieșită la Curte, și pesemne să fi aflat de pe la dînsa semnul ce-au avut pe trup Doamna Mărioara. Că celelalte se potrivesc : au fost mai tînără ca Vodă și grăsună la trup. Și, cu vorba ce-au zis-o, făcîndu-l pe Vodă a crede ce nu erea, s-au arătat a-i fi cu priință meșteșugul ritoricesc, că s-au scăpat de caznele cu care voiau să-l canunească, să spuie urzelile lor, c-au murit iute, spre îndestulă ușurința lui pe această lume. Că pe ceealaltă are să-l judece Dumnezeu pentru păcatul ce-au făptuit grăind minciună.

Și-așa i-au fost moartea cărturarului, măcar că n-au fost după lege, că nici judecat n-au fost după pravilă, nici osîndă asupra lui nimeni n-au rostit. Că, măcar și-adevărat să fi fost ce-au dat el de-nțeles, care eu nu cred să fie, nu se cuvenea tocmai Vodă să facă precum

un om prost. Ce și Aga Manolache zice să-i fi zis, cându s-au mai domolit, că nu s-au cugetat bine ce-au făcut, de-i acuma Tănase mort, tăiat ciosvîrte, și nimica nu mai poate vorbi, c-au dus cu el taina. Și-au zis pe boierul Vlășceanu să-l lase pe dînsul a-l cerceta, c-au mai făcut de-acestea și cunoaște rostul.

Dară Vodă n-au lătu în seamă, fiindu foarte mînios, ce au și trecut în cealaltă tainiță, la Triglava, de i-au făcut vâpros să-i spuie dacă din capul lor au făcut au de alții au fost învățați? Că gîndul i-au fost mai încîlcită urzeala să fie cu ceva amestecături moschicești, cum au fost și cându l-au trimis împărăteasa pe Nazare Carazin de-au făcut răzmiriță cu volintirii polcovnicului Ilie. Și Triglava zice să fi zis că nu poate spune de alții, să-i năpăstuiască, că se teme de Dumnezeu. Și-au zis că singur au pus la cale toate. Și, decît să spuie ce nu e, mai bine mîna cu fierăstrăul să i-o taie și limba să i-o smulgă cu clești înroșiți.

Dacă l-au văzut așa dîrz, zice să se fi făcut Vodă mînios foarte, de-i sclipeau fulgere din ochi și tunete-i ieșeau din gură iară de pe limbă tot săgeți arunca, blestemîndu și zicîndu că :

— Știu eu multe feluri de-a te face să vorbești, cum ai să vezi îndată !

Dar și boierul zice să-l fi-nfruntat :

— Sufletul meu s-au pregătit și pentru aceasta. Dar, apoi, zice să fi hulit, c-au zis letinește : *Quem enim diligit Dominus castigat*, care vorbe le-au zis apoi și grecește, că n-au înțeles Vodă letinește : *On gar agapa Kiriros, pedevi*. Înțelesul acelor vorbe, românește, este așa : *căci Dumnezeu chinuiește pe acela care-l iubește*. Și i-au adus aminte dînsul și de Mîntuitor că, pînă să-l răstignească pe cruce, l-au căznit cu multe munci. Ce, cuget eu, au fost în acele vorbe trufie, c-au dat el a-nțelege să

fie asemănare cu ce-i erea voia lui Vodă și dînsului a-i face.

Așa, trufindu-se și hulind, au sporit mînia lui Vodă, care l-au dat lui Magaie, gealatul, ce cu așa chinuri l-au muncit, cît limbă de om nu poate povesti, că l-au ars cu foc și l-au căznit bătîndu-l cu bice și opărindu-l cu smoală clocotită și cu alte chinuri de iad. Că și fitile de pucioasă i-au vîrît pe la subțiori și le-au aprins. Și-au răbdat Triglava canon mare, că și țepușe i-au bătut pe sub unghii și i le răsuceau apoi și i le smulgeau cu cleștii, de se făcea covrig de durere, urlînd cît îl țineau bojogii, să se mai ușureze. Iară cându se prăvălea fără sine și scîldat în sudori, venea Magaia de-l trezea picurîndu-l din tîgaia cu ceară fiartă, tot făgăduind către Vodă că are să spuie.

Și-așa l-au zăbit și l-au fărîmat, cît s-au încheșat singele pe dînsul ca o cămașă pe sub care au fost plin de bube și puroaie, ba și viermii zice să-l fi năpădit, măcar c-au avut încă sufletul într-însul. Dară vorbă n-au mai vorbit, ce numai gema și ofta și suspina, pentru care, mîniindu-se gîdea, l-au luat și i-au tras limba c-un cîrlig de pește a căruia sfoară au fost petrecută pe un vîrtej și, trăgînd de ea, îl făcea de se ridica-n sus, pe vîrful piciorului. Și-l ținea așa, agățat de grindă, ceasuri de vreme, numai într-un picior, că celălalt erea prins în butucul de stejar, care nu-l putea urni, și-l bătea cu biciul să spuie. Și tot n-au vrut, au n-au mai putut, că i se umflase limba de nici gura n-au mai putut închide. Și s-au văzut bine c-au fost boierul din neamul Brîncovenilor, că și Constantin Vodă multe-au îndurat, ba și coconii și i-au privit pierind și tot nu și-au lepădat legea și credința.

Socotesc eu că tare-au fost în cugetul lui boier Vlășceanu, că nu s-au căinat, nice s-au lepădat de ce-au fă-

cut. Și de se lepăda, cîndu l-au muncit cu fierul, se lepăda sub cazne, din slăbăciunea trupului, iară nu a cugetului, cum s-au lepădat Petru de Mîntuitor. Că poate să fi fost și cum au cugetat dînsul, să fi murit adică numai spre a-l doborî pe Vodă, ce n-au înțeles că e și felul acesta de moarte, care-au fost al sfinților mucenici de s-au scris la *Jitii*. Numai nu pot eu crede c-au avut dînsul un așa cuget de tare, să-și fi cătat moartea pentru niște inchipuiri ce-au avut. Că, după ce l-au mai muncit multe zile, au rostit Vodă asupra lui osîndă grea, zicîndu că așa se cuvine, atît pentru a lui deșteptare, cît și spre pildă altora să fie.

Numai au fost și-acolo vicleșug grecesc și păcat mare că, dacă s-au plîns Vodă către Ianache cum n-au izbîndit nimica să afle de la acel calpuzan, l-au sfătuit stolnicul altfel să facă. Și s-au ajuns c-un Rafail, de l-au făcut egumen la Cotroceni, și l-au trimis de l-au spovedit și l-au mărturisit, să-l gătească de moarte, dară acea unealtă a Satanei au mersu de-au spus lui Vodă ce-au fost taină către Dumnezeu ! Ce, spuneți, oameni !, cum au îngăduit Dumnezeu de nu l-au trăznit pe loc ! Cum și-au putut spurca sufletul, pîngărind cele sfinte ! Cu foc și pucioasă, pentru ce-au făptuit, se cuvenea să-i ardă, încă și aceea fiindu prea puțin !

Iară pe boier au îngăduit Dumnezeu de l-au copleșit cu rușine ! Că, dac-au fost simbătă, fiindu Tîrgul Moșilor, au poruncit Vodă să-l dea prin tîrg, pe unde este umblat și mai mare trecere de norod ca, văzîndu-l, să fie pildă acelor ce au cuget de fapte netrebnice, să le fie spre deșteptare. Așa că, avîndu dînsul picioarele zobite și neputînd merge, l-au pus într-o cotigă cu două roate la care-au înhamat un măgar, și l-au dat prin tîrg cu cărțile vînzării de gît. Și-au fost numa-n cămașă, avîndu pe piept și pe spate cusute hîrtii unde-au fost scrise faptele

ce-au săvîrșit, zicîndu acolo c-au fost hain și au umblat cu pîri mincinoase, ba și bani calpi au bătut. Iară pe cap i-au pus coroană de tinichea ruginită, să se-nțeleagă c-au umblat s-apuce la tronul țării. Dară, lovindu lumina soarelui în tinichea, lucea pîrîndu aur curat.

Și l-au dus mai întîi, cu pază mare de arnăuți, la Locul Osîndei, pe lîngă zidul Curții Vechi, unde-au stat și-au citit Iordache armașul osînda, s-auză toți care i-au fost faptele și pentru ce au fost dat morții. Și-au mai citit, să-i fie mai mare rușinea, și pentru doi tilhari de drumul mare, care-au fost în lanțuri legați, între neferi, dară mergîndu pe picioare, după cotigă. Și i-au pornit apoi pe podul Tîrgului de Afară, tot bătînd darabana, de se-mbulzea gloata după ei ca la nuntă, că s-au desfundat mahalalele, fiindu Triglava om vestit. Și-au fost acolo atîta adunare de norod cîtă nu s-au mai pomenit, fiindu amestecate și caftane și sumane, ce deopotrivă suspinau și lăcrămau. Că-l ținea lumea minte de cîndu au fost domnia lui Ipsilante, c-au întocmit pravila și-au scăzut birul, de le-au fost și traiul mai înlesnit.

Și s-au văzut cugetul oamenilor că, pe lîngă ce cîrciumă sau han treceau, ieșeau înainte muieri cu oale de vin și le dădeau să bea, cum au fost datina veche, să nu-i cuprindă teama de moartea ce venea asupra-le. Iară către norodul adunat au privit lung Triglava și-apoi au cerut :

— Iertați-mă, oameni buni !

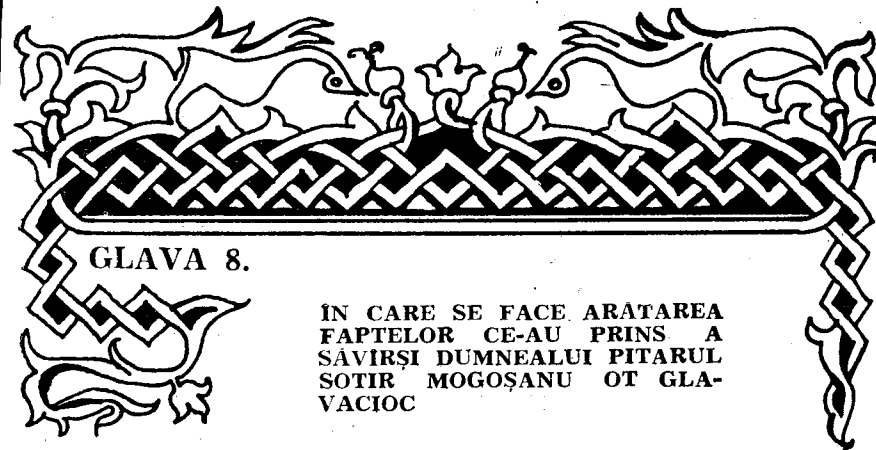
Și-n mulțime s-au cam făcut huiet și frămîntare, că toți ziceau, încă mulți lăcrămînd :

— Să fii iertat, boierule, c-ai fost bun la Dumnezeu !

Și s-au zorit gealatul de i-au ridicat în furci, că-i da ghes Iordache, armașul, avîndu el teamă de norodul cel mult, să nu facă vrun lucru ne-ngăduit, măcar c-au avut cu sine arnăuți două sute, stîndu călări în jurul po-

diștii, să nu se-mbulzească gloata. Și i-au lăsat sub pază de arnăuți, să-i clatine vîntul și să-i privească țara ca, spăimîntîndu-se, să nu mai facă de acelea. Că, să fi fost cît de tare la suflet, nu-ți venea-ndemîna acea priveliște grozavă ce-au fost, atîrnîndu acei osîndiți în juvăț cu limba scoasă și cu ochii boboșați, c-au murit cu silnică, nu cu firească moarte. Și-așa au rămas pînă către seară cînd, dac-au venit ploaie mare din cer și cu trăznete, s-au tras arnăuții pentru adăpost sub polata circiumii lui Vlaicu Oargă, că erea-n dreptul furcilor.

Și s-au văzut atunci un călăreț, venindu prin ploaie cu gluga pe ochi, care-au dat drept sub spînzurătoare, unde s-au ridicat în scări și-au dat cu iataganul de-au tăiat lațul de la gîtul cărturarului. Apoi, luîndu trupul aceluia pe cal, dinainte, au pornit în iureș mare, măcar că arnăuții au fugit după dînsul și-au făcut gură și-au încercat să dea foc din flinte, dară n-au putut că, pe-semne, le-au fost pulberea udă de la ploaie. Numai un Ludoglava cărăuș, bulgar puțin la minte, au sărit de sub coviltir c-un topor, să-l oprească, dară acela care-au fost, fiindu călăreț iscusit, și-au răsucit calul în loc, de-au nemerit toporul în gol. Și-au dat cu iataganul de l-au descăpăținat pe acel Ludoglava după care, ducîndu-se, nu s-au mai văzut, nici s-au aflat cine să fi fost. Și numai la trecere de cîteva zile s-au înțeles c-au fost Sotir pitarul ot Glavacioc.

GLAVA 8.

IN CARE SE FACE ARATAREA
FAPTELOR CE-AU PRINS A
SAVIRȘI DUMNEALUI PITARUL
SOTIR MOGOȘANU OT GLA-
VACIOC

otir, dacă l-au scăpat Varahia din ghiara lui Sava Căminar lesne și-au rătăcit urma, că știa poteci ascunse prin păduri. Și, cu îndrăzneală mare, s-au întors acasă la dînsul, la Glavacioc, unde și-au încărcat pe cai muierea și copiii, luînd și din lucruri ce s-a mai putut, de-au pornit cu grabă mare, ținîndu-se tot prin păduri, și-au trecut hotarul țării și s-au așezat la Brașov. Acolo și-au tocmit casa și rosturile că, avîndu multe legături de negoț, au căpătat ajutor de pe la aceia de și-au rinduit toate cîte-au fost de trebuință spre a-și duce viața cu tihnă.

Dar n-au rămas acolo, că n-au fost dînsul făcut pentru viață așezată, ce, la cîteva zile după acele-ntîmplări

de la mănăstire, s-au pomenit Fatma Huzum cu el în bătaura casei de-i dăruise Smaranda, pe Podul de Pămînt, spre pădurea Cotrocenilor. Și-aceea, de-ntîi, nu l-au cunoscut, c-au fost îmbrăcat țigan căldărar, și coada și-au desfăcut de s-au lăsat cu lațe pe lingă obraji împletite cu bani de argint și cu cordeluțe roșii, cum e năravul acelor. Și-au fost uns pe față cu seu amestecat cu funingine, și-mbrăcat în trențe cu petice roșii, de-ai fi jurat că erea țigan adevărat, că și-o căldare ducea-n spinare, agățată cu toarta de umăr. Și i-au zis turcește să-și mîne sluga de-acasă, o muiere bătrînă de-o ajuta la ale casei, că are să-i vorbească în taină. Pe vorba aceea au plecat, spunîndu c-are să vie cătră seară, dară nu prin uliță, ce sărînd îngrăditura dinspre livezi, așa că să-l aștepte-n grădină, sub nuc.

Acea turcoaică, Fatma, care-au fost sluga cea mai de credință a Smarandei Șarkan, de copilă l-au știut pe pitar, de la Rusciuc, unde s-au aflat acela cu stăpînă-sa. Au fost pentru ea adevărat blestem că, la vremea cînd iarăși s-a găsit Smaranda cu pitarul în București, fiindu turcoaica fată mare, că nu i se-ntîmplase încă împreunare cu bărbat, atîta s-a-ndrăgit de Sotir de umbla ca fără sine, măcar că nu erea de legea ei, fiindu păcat foarte mare. Și, avîndu mintea rătăcită de patimă, l-au ascuns la dînsa, măcar c-au știut bine că, aflîndu-se pitarul sub osîndă, și cu viața putea să plătească pentru acea faptă. Ba au mai umblat ea și-au iscodit, după cum au învățat-o Sotir, toate cîte-au fost și s-au întîmplat la Curte cît au rătăcit dînsul în daravelile ce-au avut cu nemții.

Că zicea turcoaica să fi plîns pitarul și să fi blestemat cu blesteme spurcate și-nfricoșătoare auzînd întîmplările cum au fost cu Grigoraș, cîndu s-au smintit, și cu Tănase, cînd l-au tăiat însuși Vodă. Și-a priceput ea că punea dînsul ceva la cale, că se-adunase c-un Magalat,

hoț de cai dovedit care și la ocnă au tăiat sare, avîndu umblete ascunse cu acela. Poate să fi avut în cap să-l scape pe boier, că-i tot pomeneau numele, dară ea, neștiind bine românește, nu le-au priceput sfaturile.

Nici cu turcoaica n-au rămas Sotir, cum se va fi socotit dînsa, că-ntr-o zi s-au întors acasă din tîrg, tulburat foarte, și i-au povestit de boierul Vlășceanu cum l-a ridicat gîdea-n spînzurătoare. Că, umblînd cu căldarea-n spate, au întîlnit halaiul ce-au fost pe Podul Tîrgului de Afară și s-au făcut el neștiutor, tot amestecîndu-se-n tre alții și-ntrebînd ce e pricina cu acel boier? Și-au zis să fi stat față cîndu l-au ridicat gealatul de l-au sugrumat în juvăt. Dintru acea-ntîmplare, zicea Fatma Huzum, s-au făcut pitarul la suflet cum e cremenea, că nimic nu mai vedea pe lingă sine. Și, cîndu au venit Magalat, i-au cerut pitarul să-i aducă arme și cal, care să fie hrănit bine, că are cale lungă de făcut. Și, aducîndu-i cal, au plecat, măcar că a fost ploaie de prăpădea pămîntul, zicîndu-i că altfel nu se poate, fiindu trebuință să isprăvească dînsul cusurul de-au mai rămas...

Ce-au vrut să spună cu acele vorbe numai a doua zi au înțeles, duminică, aflînd întîmplarea cum s-a furat trupul boierului spînzurat de stăpînire. Și, la cîteva zile, cîndu s-au întors la dînsa Sotir și l-a-ntrebat de ce s-a virit în acea primejdie, au zis pitarul c-au făcut după cum se cuvine, că nu putea-ngădui acea rușine fără să dea o pildă. Că la ei, la creștini, nu-i păcat și osîndă mai mare decît să nu pui în pămînt pentru odihna cea veșnică trupul cuiva care-au murit, ori și ce va fi făcut acela-n viață. Și-au fost mai mare păcatul și osînda cu acel boier, că pentru alții și-au pus viața, nu pentru sine, de i-au fost moartea cu nedreptul.

Și-au povestit cum i-au dus trupul, călărînd el multe ceasuri de vreme, că i-au fost calea cu depărtare, tocmai

la Ziduri, c-au vrut să-i facă slujba morților un arhi-
mandrit, Macarie, al căruia nepot au fost boierul. Și-au
fost mîhnit că, fiindu împrejurare neprielnică, n-au făcut
după rînduială, ce l-au coborît în groapă, pentru odihna
cea veșnică, noaptea, cum nu se face, dară are nădejde
la Dumnezeu, că vescovul acela-i om sfînt și se iartă. Și,
cum i-au arătat Sotir, i-au dăruit lui acel vescov sabia
Brîncoveanului, zicîndu că trebuie sabie-n țară...

Dar dînsa nu prea au luat aminte ce spunea, fiindu
îngrijată pentru el, că-i erea viața-n primejdie, și s-au
tot rugat să fugă-mpreună din hotarul țării, dară Sotir
n-au vrut deloc, zicîndu că nu el trebuie să se ducă. Și
s-au cutremurat toată cînd i-au înțeles gîndul, fiindu
vădit că s-au smintit. I-au fost prepusul întemeiat, zicea
Fatma, că, după ce-au stat el și s-au cugetat o vreme, au
mînat-o-n tîrg să-i cumpere cîțiva calîpi de drojdie,
de-aceea pentru pîine, de pe la mai mulți băcani, nu doar
de la unul. N-au bănuît ea ce i-au fost gîndul, măcar că
din sfatul ce i-au dat se vedea a nu fi lucru tocmai curat,
dară i-au adus, socotînd a nu fi vrut rău în acea faptă.
Iar cînd i-au dat traista cu calîpii l-au văzut zîmbînd,
cum nu-l mai văzuse demult. Și ce-au făcut cu drojdia
aceea însuși i-au povestit, a doua zi, în zori, cîndu l-au
aflat rizînd în hohote, ca un nebun, sub nucul cel mare
din grădină.

C-au plecat în puterea nopții de-acasă și, furișîndu-se
pe uliți, să nu-l întîlnească straja, a mers la Curte de-a
intrat pe porțița cea dosnică, unde străjuia mutul Doam-
nei Mărioara, c-avea inel cu pecete dat de Doamna pe
care, arătîndu-l, l-au lăsat de-a intrat. Și-a luat-o-ntîi
spre odăile slugilor, fiindu acelea-n spate, unde-au stat
o clipă de-au amușinat văzduhul apoi, urmînd el dîra
aceea de duhoare ce-o aduimecase, s-au zorit spre um-
blători. Acolo, fiindu noapte de vară cu zăduf, putoarea

ce venea din jos, sporită de căldură, otrăvea aerul, dară
n-avea el vreme de gingășii muieresti și nici nu se-aș-
tepta să-i miroasă a odagaciu ! Ce și-au tras de la șold
traista, și, cu multă băgare de seamă, căci lucrul trebuia
făcut temeinic, a aruncat spre adînc jumătate din ce-au
avut în traistă. Și-a stat s-audă plescăitul cu care adîn-
cul acela puturos își primea darul, c-au vrut să fie-n-
credințat că nici o piedică nu i-au zătîcnit lucrarea.

Și-au luat-o apoi, tot pe sub umbra pomilor, spre zi-
dul din spate al palatului, că erea acolo o ușă îngustă,
din stejar ferecat în legături de fier și întărită cu piroane
care da spre odăile cămărașilor și-ale slujitorilor din
casă. Ușa aceea, cum știa el, nu se-ncuia pe dinlăuntru,
ce numai c-un zăvor se zăvora a căruia limbă, de afară,
se putea ridica virînd prin crăpătură lama unui cuțit.
Și-a deschis-o cu fereală, să nu scîrțîie, că dinadins nu-i
ungeau țîșnile, luînd-o pe scări în sus către privățile din
dos, care ereau clădite în chipul celor turcești, cu podele
din lespezi de piatră albă.

Duhoarea ce se ridica din hazna erea aici mai puțină,
fiindu slugi anume rînduite ce spălau podelele de mai
multe ori pe zi, și ardeau în cățui uleiuri înmiresmate, să
mai primenească aerul cel împutit. Și s-au pus cu spa-
tele-n ușă, să nu-l ia fără veste, și-a golit traista spre
adîncul duhnitor, și-a ascultat scîrna cum bolborocește
înghițînd ce-i da el.

De-acolo, fiindu săvîrșită lucrarea ce cugetase a fi
spre pilda ticăloșiei, a și luat drumul îndărăt, spre por-
țiță, unde i-a pus în palmă mutului un galben împără-
tesc și l-a bătut pe spate cu mulțumirea celui ce are
bună pricină și altuia să dea din al lui. Și-acela s-a te-
menit pînă-n pămînt, tot grohăind, fericit de bacșișul ce
căpătase. Și-a ajuns în livezi fără alte-ntîmplări pe cînd

și noaptea-ncepuse a se sparge. Și n-a intrat în casă, i-a zis Fatmei, să nu-i strice somnul, ci a mers de s-a răstignit sub nucul cel mare din grădină, că lăsase acolo un ulcior cu vin. Și s-a tologit pe un braț de fin, fiindu acela-nmiresmat, că n-apucase să se usuce, și-a băut prelung vin din ulcior, cu înghițituri mici, să-i simtă aroma.

Dară nici o plăcere n-a aflat în vinul acela, au măr-turisit Sotir, c-au fost lucru nefiresc, de-i stăruia în nări un iz puturos de scîrnă, de-mputiciune... Și-au socotit a fi, nu se putea altfel, o amăgire, o înșelăciune a simțurilor ce mai păstrau, poate, amintirea mirosului aceluia greu care, din lipsa vîntului, stăruia în jurul umblătorilor de la odăile slugilor. Era, se-nțelege, lucru supărător, că nici vinul nu izbutea să-i alunge inchipuirea aceea de duhoare ce răzbea peste mireasma tare-a finului și-a frunzelor de nuc, stricînd văzduhul cu miros de stîrv. Și i-au părut atunci a-l auzi pe Triglava cum îi zice :

— Vezi ? Cine se ia după muscă ajunge la băligar, care, în lumea asta, e mult, că-n fiecare om șade un dobitoc. Și în noi șade cîte-o vită, să nu cugeți altfel, măcar că noi altcumva ne vedem. Nu ereai mai tihnit în cugetul tău pe cînd te aflai în neștiință ? Atîta vreme doară alta n-ai simțit a-ți lipsi decît muierea, vinul și-o bucată de carne friptă hoțește, pe jărat. De ce n-ai ținut cuvîntul cum au scris la *Scriptură*, că fericiți sînt doar cei săraci cu duhul ? Să știi c-aceea-i adîncă-nvățătură, ce numai cine-au pătimit mult au putut-o afla. Iar tu, dacă vei ajunge s-o deslușești, amarnic te vei căi, dară va fi tîrzie vreme...

Și zice să fi oftat, că duhoarea haznalei îl podidea, grea și vîrtoasă ca un nor de ploaie. Și i-au fost, pe-semne, inchipuirea aprinsă de vin, c-au prins să-i joa-

ce-n fața ochilor o vedenie diavolească. Și-au văzut des-lușit, de parcă însuși erea acolo, cum cade calîpul de drojdie-n hazna, cum se topește-n scîrna ce băltea puturoasă și clocită, răspîndindu-și duhurile ca niște aburi verzu. Au văzut cum, în cloaca aceea puturoasă, mizeria omenească începe să colcăie, să dospească, să fiarbă cu bulburuci, umflîndu-se și sporînd în valuri ce se ridicau unele peste altele, tot mai sus, cum răbufneau prin găurile din podea, cum, în cele din urmă, împinsă din jos de valurile de scîrnă, podeaua se sparge și se surpă și o magmă puturoasă, colcăitoare, se revarsă copleșitoare prin odăi, acoperînd și înghițînd scumpele covoare persienești, grelele tripoduri de argint și talgerele-ncrustate, aduse de la Damasc, și besactele de abanos și cufere grele, ferecate-n argint, și țesături venețiene și sîdefuri de India și arme de preț și giuvaeruri orientale și mozaicuri grecești și toate acele comori îngrămădite pretutîndeni de lăcomia aprigă a celor mai flămînde jivine ce se abătuseră asupra țării, pustiînd-o mai rău decît o hoardă de tătari. Trăznînd un miros greu de-n-durat, valurile acelea de scîrboșenie năpădeau totul, revărsîndu-se domol, dară fără contenire, ca un blestem, prin odăi, năvălînd pe uși afară, copleșînd scările de piatră albă cu spurcăciunea lor. Și-au văzut puhoaiile acelea puturoase potopînd grădina și havuzul și otrăvînd văzduhul cu miasme atît de duhnitoare de parcă răbufnea-n ele toată necurătenia altui tărîm. Și-un nor de muște verzi, spurcate, se adunase, jucînd asupra Curții, cît nici soarele nu se mai vedea...

Și-n clipa aceea, zicea Sotir, au prins a hohoti, că, luată parcă de-un vînt, duhoarea ce-i stăruise-n nări se risipise fără urmă și-n juru-i rămăsese doar mireasma finului și-a frunzelor de nuc, iar pe limbă au simțit iarăși gustul binecuvîntat al vinului din ulcior, ce și el

mirosea a proaspăt și a lut ars. Așa, hohotind, l-au aflat Fatma către care, cu ochii crunți de sînge, măcar că rîzînd, au povestit ce-au făptuit dînsul. Și, isprăvind, l-au văzut Fatma cuprins de-o tihnă mare încît, punîndu-și mîna căpătîi, au adormit ca un prunc nou-născut după ce l-au scos din scaldătoare.

În ziua aceea, venind să-l caute Magalat, hoțul de cai, au plecat cu dînsul, călări și-narmați, umblînd fără fe-reală, c-au fost în tîrg neorînduială mare din întîmplările ce s-au petrecut la Curte. Și la dînsa nu s-au mai întors o vreme, ce doar din auziri a știut despre el, pe unde i-au fost drumurile. Că, mai întîi, a călcat mănăstirea de la Glavacioc și i-au făcut judecata lui Teofan, egumenul. Au năvălit acolo pe porți cu oameni înarmați și-au bătut toaca de s-au adunat călugării, aducînd în fața lor pe Teofan, care tremura ca frunza plopului. Și-a cuvîntat Sotir către monahi, zicîndu s-asculte cum au fost pricina :

— Eu, cum se știe, pe tot anul am dat mănăstirii, cu de la mine vrere, cîte zece oi, zece saci de grîu, zece vedre de vin, bașca ocă de ceară bună patru și galbeni doisprezece. Pentru ce dar, ticăloase, ți-au mai făcut trebuință să răpești al meu ? Îmbrăcat-ai haina sfîntă ca s-o pîngărești cu sîlnicii și furături ?

Și, ascultați și judecați, oameni, care sînteți buni, că de acestea, poate, l-aș fi iertat, dară au vrut scursura lumii, pentru ce-am făptuit eu, pitarul Sotir ot Glavacioc, să-mi pună la cazne copila ! Eu am venit anume să vă spun în sobor că e acesta păcat de neiertat. Că și fiarele codrilor își apără puii și se pun pentru ei, urmînd ele unor legi care-s de la Dumnezeu ! Iată, ca să se știe, în această lume eu nu mai pot trăi alături de făptura Satanei ! Azi e sfîrșitul lui, care va fi ștreangul !

Și, cu mîna lui, l-au spînzurat de poarta mănăstirii, poruncind către monahi să-l lase acolo, să-l vadă bine lumea, că, de va cuteza cineva să-l dea jos, are să-l urce-n locul egumenului ! Și două zile au atîrnat acela-n ștreang, pîn-au venit însuși ispravnicul cu arnăuții de l-au dat de-acolo că, fiindu zăduf, se-mputîse rău. Și-au găsit mănăstirea aproape părăsită de monahi, ce-au fugit pe la alte mănăstiri, și averile egumenului ridicate de oamenii pitarului. C-au zis Sotir că cele rău adunate se cuvîna a fi bine-mpărțite. Și-au dat pe la văduve și la oameni sărmani, de-au uscat multe lacrimi.

Și-au început apoi a umbla vorbe despre pitar că s-au împreunat cu mai mulți și-au prins a bate satele, călări și-narmați, de adunau oamenii și le cuvînta pitarul :

— Oameni, care sînteți buni, pentru pricina că s-au arătat Vodă a fi tiran și prădător, de-au ucis și oameni cu nedreptul și-au covîrșit țara de stricăciune, ajungîndu noi a trăi fără lege, ne-am sculat noi, pitarul Sotir Moșoșanu ot Glavacioc, și-am ridicat armele asupra stăpînirii și-a grecilor, că ne-au năpădit ca pecinginea.

Și-aceia care vor să vie cu noi vor căpăta cai și arme și vor primi parte de pradă din averile grecilor. Iară cine mai are putere-a răbda să nu vie, că e pe viață și cu jurămînt care, de-l va călca cineva, oricine-a fi, se va osîndi cu moartea.

Și s-au aflat unii, de acei mai zburdați, ce-au mers cu el, de s-au adunat prin păduri, după cum s-au spus, poate și două sute de oameni. Dară nu-i ținea la un loc, așteptîndu să se mai adune, că tot veneau, ce-i risipise pitarul pîlcuri prin păduri, să nu-i afle puterile, că-i tot căutau. Dar, trimițînd ispravnicul ot Dimbovița, kir Alecu Buliga, o roată de arnăuți asupra lui, i-au înfruntat pitarul mai jos de Găiești de i-au spulberat ca

pleava într-o luptă ce n-au ținut nici un ceas de vreme. Pe căpetenia aceloră, serdarul Răducanu Fizică, luându-l în prinsoare, l-au dus cu ei, dincolo de Sălcuta, unde, făcînd popas, au stat și l-au judecat Sotir. Și-au zis să fi făcut multe silnicii oamenilor, pentru care-au poruncit pitarul și l-au spînzurat de-un pom, la marginea drumului, de-au și rămas numele locului Serdaru, pentru aducere aminte.

Veștile despre nemaipomenita îndrăzneală a pitarului care, cu cetele lui, săvîrșea neconținut tot soiul de fărădelegi în hotarul țării i-au spăimîntat rău pe greci. C-au fost multe călcări de conace de-ale grecilor, în Vlașca mai ales. Cădea ca un trăznet, unde nu te-așteptai, spărgea porțile, jefuia, puneă foc, spînzura, cît ajunseseră de-l pomeneau grecii cîndu se rugau la Dumnezeu, zicîndu : și ne apără pe noi, Doamne, de urgia lui Sotir celui răzvrătit.

Și-au fost la vremea-acea un Marinică Haita, cobzar în taraful lui Ocheșică, care, la o nuntă, au făcut cîntec despre pitar, de l-au cam lăudat, că-l arăta să fie viteaz mare. Pe acela, dacă s-a auzit între greci, că s-a dus vorba, îl numiră nebun și puțin au lipsit să-l închidă la Sărindar. Dar au pus de l-au dus la agie și l-au bătut cu toiege, să-i bage mințile-n cap, și el se văita și țipa cîndu-l băteau. Și-au fost acolo mai mulți greci care-l rîdeau, zicîndu :

— Ia auză-l-ăi ce glas are !

Și ziceau să dea mai cu nădejde, să ia mai sus ! Că, lăsîndu-l acum, nu se știe mai încolo cîte altele ar mai fi fătat despre nelegiuitul acela.

Și tot vorbeau oamenii de pitar că și-au pus pe cap gugiuman domnesc, cu fundul de postav alb, cum numai lui Vodă i-au fost îngăduit a avea, umblîndu cu sabia Brîncoveanului la șold. Spunea el că pe nimeni nu mai

cunoaște asupra-i, decît pe Dumnezeu din cer, iară legea nu, c-au stricat-o grecii, ce și moșia ne-au răpit. Pentru acele fapte, fiindu vădită răzvrătirea, au pus Vodă și i-au strigat numele pe la răspîntii și-au dat știre că i-au pus capul la preț mult ce-are să-l capete oricine l-a aduce, viu sau mort.

Și, fiindu toate așa tulburi, au mai venit și olăcar cu veste că s-au pornit oaste de moscali cîtă frunză și iarbă, de nu-i încape cîmpul cît vezi cu ochii. Și-au zis de Ipsilante, care erea Domn la Moldova, c-au trecut la moscali, măcar c-au avut beizadelele în prinsoare la Poartă, pentru credință. Și-au zisu de acea parte de țară, care-i spre hotarul Moldovei, c-au prins a se pustii, că fug oamenii de intră-n oaste la moscali cu lefe mari.

Și, n-au avut bine vreme Vodă a se lua cu mîinile de cap, c-au venit veste că vin și oști de-ale nemților cei cu coadă, de se strîng la hotar, în Țara Ardealului.

Și, curîndă vreme, s-au auzit de mulți boieri c-au fugit noaptea să treacă la nemți, de-au intrat Vodă la griji multe. Și-au prins a făgădui că toate cele vechi le pune jos și le calcă și le dă uitării, numai ca să nu se băjenească boierii și țara. Că s-au temut să nu-i rămîie de la cin-să ia bir ! Și se tot îndrepta din vorbe, zicîndu că și măruntaiele-n om se mai gîlcevesc uneori ! Îi puneă el vină Doamnei, că l-au adormit, fiindu pe lîngă dînsul mulți vicleni, chiar neamuri ce i-au fost.

Și s-au lepădat Vodă și de Doamna Mărioara, c-au trimis-o surghiun la Stambul sub cuvînt că vine timp de război și-s vremile neașezate. Dară nu i-au făcut nici cazne, nici bătăi, că au avut copii cu dînsa, fiindu între-aceia și de-ai lui. Și-au plîns atunci Doamna și-au zbierat și s-au bocit, tăvălindu-se pe jos, ca copiii, tot vorbind cu plîns de mă-sa, că mai bine să n-o fi adus pe lume decît să-ndure atîtea cîte-i face Vodă. Și tot că-

ta-n jur cu ochi rătăciți, dară nemica n-au folosit cu căitul și cu lacrimile, că Vodă au stat ca de lemn. Numai i-au zis să strângă lucruri ce trebuie, c-a doua zi chiar are să plece la drum.

Așa, toate mergeau spre izbînda stolnicului, că s-au curățat de aceia ce i-au stat asupra. Dară n-au avut parte să se bucure că, la puțină vreme, din voia lui Dumnezeu, i s-au întîmplat moarte. Că amîndoi feciorii lui Kizil n-au murit bine, ce cu osîndă și cu rușine mare. Întîmplarea cînd au murit dînsul au fost așa :

Cînd au mînat-o Vodă pe Doamna către Stambul, avîndu calabalîc mult, au pornit-o cu chervanele prin Giurgiu. Și au rînduit Vodă pe stolnic, avîndu cu sine cincizeci de arnăuți, să-i fie pentru paza drumului, nefiind sigur din pricina răzvrătiților. Iar stolnicul, la drum întors, fiindu bizuit pe atîta sumă de oameni înarmați, au datu pe la Comana, unde-au avut moșie cumpărată, cu conac mare, boieresc, de la Ivanciu Motila, biv vel vistier. De acea călătorie poate să fi prins de știre Sotir cam tîrziu, au să nu fi avut oamenii adunați, că n-au lovit chervanele să le prade, ce-au pîndit pe stolnic la întoarcere, izbind fără veste și-mpresurîndu-i arnăuții, de i-au și spulberat. Dar, strîngînd stolnicul pe lingă sine vreo douăzeci dintre ei, s-au pus și-au făcut năvală într-o lature, de-au spart alcătuirea lui Sotir și-au scăpat, izbăvîndu-se. Și-n goana cailor, că stolnicul și-au lăsat careta și s-au încălărat, s-au tras în curți și-au închis porțile, întărîndu-se și cu slugile ce-au mai fost. Fiindu feriți după ziduri, oamenii stolnicului dădeau din puști mai bine, cît au și nemerit pe unii, măcar că alergau aceia călări.

Și, avîndu Sotir trei oameni stricați de plumbi și vîzînd că nu răzbesc, au dat mai îndărăt, să nu fie-n bătaia puștilor, și-au lăsat acolo numai o parte din oa-

meni, pentru hărțuială, iară el s-au dus cu alții și-au adus de prin sat nește care cu fin, de s-au pus în spațele acelora și le-mpingeau cu mîinile. Cu meșteșugul acela, mergînd în dosul carelor pîn-la poartă, care-au spart-o cu iarbă de pușcă, au năvălit în curți și i-au căsăpît pe toți cîți i-au aflat. Și-au strigat Sotir spre oamenii lui pe stolnic să-l prindă viu, c-acela au stat în conac, de l-au și căutat mult, c-au fost pitit în hornul vetrei, sus.

Și l-au omorît pitarul cu moarte grozavă, după ce i-au făcut judecata, zicînd :

— Tu ai fost nu unealta, ce capul lui Vodă, c-acela, neavînd minte, n-au putut prinde tîlcul faptelor. Că-i doar nebun ce trebuia închis la balamuc, dar, pentru păcatele noastre, au ale părinților noștri, ne-au osîndit Dumnezeu de ne-au dat sub puterea lui, să ispășim. Voi, amîndoi, sînteți făpturi de-ale iadului și eu, dacă m-am ridicat în numele lui Dumnezeu, că cineva trebuia să fie, iată, vă trimit îndărăt la iad, c-acolo-i locul vostru, iară nu-ntre oameni !

Și-au zis să-l ia de-acolo pe-acel vierme, că stolnicul, cu lăcrămi în ochi, s-au rugat de dînsul și-i pupau cizmele să-i lase viața, că n-are să mai facă. Dar au fost Sotir ca turbat, avîndu ochii crunți de sînge, și-au dat cu piciorul de l-au prăvălit, zicîndu să fie mai bine cum au cugetat dînsul, că n-are să-l mai poată face pe Vodă unealta lăcomiei lui. Și l-au spînzurat de mîini de hornul vetrei, unde l-au prins, măcar că le-a venit greu, că stolnicul se tot arunca la picioarele lui Sotir, de se ferea acela zicînd :

— Ia-te de pe mine, spurcăciune, că și aerul îl otrăvești cu suflarea.

Și, ridicîndu-l pe horn, au pus de l-au fript cu foc mărunt, cît s-au chinuit Ianache și s-au bocit, tot rugî-

du-i să-i ridice viața. Și s-au îngrozit și oamenii care-au fost, ai pitarului, și-au stăruit să-i facă sfârșitul și să termine, că nu-i aceea faptă omenească ce fac ei, dar Sotir au stat neclintit, avîndu inima cum e cremenea, și singur tot pune lemne pe foc. Iar cînd au fost semne c-au murit, au tras pitarul sabia Brîncoveanului și l-au descăpăținat de i-au înfipt capul într-un par, deasupra porții. Și, închinîndu-se, au zis c-are nădejde la Dumnezeu să nu-i puie pricină, cîndu a fi la judecata cea mare, pentru ce-au făptuit el acolo. Că nu și-au încărcat sufletul cu moarte de om! Așa au fost sfârșitul stolnicului și osînda ce i-au dat Sotir.

(10. Urmări)

GLAVA 9.

ÎN CARE SE FACE ARĂTARE
DESPRE CUM AU FOST SFÎRȘI-
TUL ACESTOR URZELI ȘI DES-
PRE CE S-AU MAI ÎNTÎMPLAT
CU DUMNEALUI PITARUL SO-
TIR MOGOȘANU OT GLAVA-
CIOC

e Sava Arnăut, dacă s-au întors la Curte, după ce au murit Varahia, l-au minat Vodă să facă cercetare și de altele în pricina calpuzanilor. Că, dacă l-au spovedit acel călugăr blestemat, zice să fi zis Triglava nește vorbe fără noimă, cum că pe Sotir, pitarul, l-au îndreptat la dînsul Macarie, arhimandritul, cel de l-au sugrumat turcii în vremea Brîncoveanului, că n-au vrut să spuie de comorile aceluia. Și Aga Manolache, vezi bine, lesne-au înțeles că boierul, poate de la caznele cu care l-au muncit Magaie, își rătăcise mințile, că nu mai ținea șir la vorbă și grăia-ntr-aiurea. Că acelui Macarie, arhimandritul, i s-au întîmplat moartea cîndu l-au tăiat și Constandin Vodă, fiindu de atuncia șaptezeci de ani trecuți! Dară ceva, s-au socotit Vodă, tot trebuie să fi fost la mijloc, că și pitarul, după cum au zis Sava, ar

fi spus de un vescov, Macarie. Și-au spus și locul unde s-au aflat cu dînsul.

Din acelea, luînd aminte Vodă și fiindu și om bănuitor, au trimis pe Sava Arnăuț cu o roată de lefegii călări să cerceteze ce-au fost întîmplarea? Au prepus dînsul că, vorbind așa, calpuzanii umblau să-i ascunză pe alții, cu care și-au pus la cale urzelile. Dar aceia n-au putut fi aflați, dac-au fost, că Triglava alta n-au spus decît de acel arhimandrit, iară pitarul, dac-au fugit, n-au mai avut cum spune și n-au mai fost de unde să afle. Și arnăuții lui Sava, dac-au mers la locul acela, la Ziduri, care-i pe lingă Potlogi, unde au fost curțile Brîncoveanului, n-au aflat decît niște ziduri vechi, o surpătură risipită și mucedă, năpădită de buruieni. Erea, au zis ei, și un loc mai întins, rotund, de parcă l-ar fi jucat ielele, unde zidul acela, măcar că se surpase, se păstrase alb și neacoperit de ierburi. Dară suflare de om n-au fost, ce numai pustiul. Și-au aflat din oameni c-au fost acolo, dară demultă vreme, o biserică, zisă a Vescovului, care-au ars-o turcii pe vremea Brîncoveanului, iară pe vescov l-au spînzurat de poartă. Și-au zis aceia că-s locuri rele, Doamne ferește!, că, uneori, i se mai întîmplă cîte vreunuia de i se nălucește vechea biserică, dară aceea nu-i decît o amăgire...

Acuma, cum va fi fost lucrul după adevăr, bine nu s-au putut ști. Au pitarului i s-au nălucit, fiindu om slab de inger, dară atunce de unde-au luat semnele? Au să fi scornit dumnealui, cu gîndul ce-au avut, arătare amăgitoare, dară de unde să fi știut dînsul toată povestea cum au fost cu acel vescov, fiindu și scursoare de vreme la mijloc? Au să fi fost lucru necurat la mijloc iarăși se poate zice, că urzeală diavolească au urmat, cum am scris mai den sus, dară, dacă stăm și cugetăm

bine, nici aceea n-au putut fi, că nu s-a pomenit să se-arate dracu-n biserică și cu cruce de git...

Noi, cum am aflat, am pus aice, iară mai multe nu știm și nu putem spune deslușit pricina cum au fost, ce fiecare, după cugetul lui, să caute un tîlc întîmplărilor am lăsat, că nu ne-au fost nouă dat a dezmargini cele mărginite.

Ci noi să spunem și de acea nălucire-a pitarului, de au povestit-o Fatmei Huzum, că s-au adevărit întocmai, numai au mai venit și alt semn, de la Dumnezeu, că-i osîndit Vodă să ispășească-n iad, la matca focului celui veșnic. Că-ntîmplarea au urmat așa: potopindu-se Curtea cu scîrnă, s-au făcut îmbulzeală mare și spaimă, că alergau toți în toate părțile și nimenea nu-nțelegea, fiindu buimaci, cum au venit așa pacoste peste ei, că nu mai pomeniseră așa-ntîmplare, nici și-ar fi-nchipuit. Și, fiindu toate alandala, nu se știe din a cui nebăgare de seamă, au căzut pesemne o luminare din sfeșnic și s-au aprins Curtea de-au ars averile Mavroghenilor, cît s-au și plinit vorba cea turcească: *haram gheldi, haram ghiti*, adică, adusă românește, rău au venit, rău s-au dus!

Din acea-ntîmplare au turbat de minie Vodă și l-au trimis pe Sava Arnăuț cu poteră să-i caute urmele și, viu sau mort, să i-l aducă de unde-a ști. Și-acela au prins a umbla bezmetic, că pitarul punea foc la conacele grecilor, zicîndu c-aprinde lumini pentru Grigoraș și pentru Triglava și pentru Tănase, ba către Găiești, ba tocmai pe la Horezu, ba către Dunăre, pe la Giurgiu, cît alergau aceia-n toate părțile, ca nește oi de cele capii. Dar, avîndu Sava rînduite iscoade, i-au luat urma și-au prins a-l hăitui prin păduri, unde-au mai fost adunat și cu alții. Și-n trei rînduri i-au stat împotriva lui Sava de i-au ucis oameni mulți și se-nfricoșaseră arnăuții rău de tot, cît nici nu prea mai voiau să-i calce urmele. Că umblau

vorbe de pitar că-i dres, să nu-l strice glonțul, fiindu el vilhovnic. Dar au fost cu Sava și-un Caraghiorghi, român turcit, bată-l mîniile lui Dumnezeu, că ne-au măgărit neamul!, că pe el l-au chemat Gheorghe Negru, dară și-au schimbat numele, poreclindu-se turcește, și-au datu acela de i-au făcut un glonț de argint, ce l-au dus unei babe pricepute să-l menească și să-l descînte. Acel Caraghiorghi s-au jurat că din el are să-i fie moartea pitarului, că umbla tot cu gînd c-are să-i numere Vodă banii-n palmă, cum s-au făgăduit.

Și-ntr-un rînd, fiindu la locul ce se chiamă Corbi, care e-n Vlașca, dacă i-au stat pitarul împotriva lui Sava și arnăutul au avut oameni mai mulți, i-au copleșit și i-au risipit pe-ai pitarului, ce-au prins a fugi călări. Și i-au alungat arnăuții iară pitarul, ca să-i scape, s-au răzlețit, știindu bine că pe dînsul umblau a-l prinde. Și i-au lăsat Sava pe aceia și s-au pus cu toată potera după pitar, că l-au cunoscut după gugiumanul cel cu fund alb, dară calul lui Sotir, fiindu mai bun, i-au rămas mult. Dar, ajungînd el la apa Argeșului, au sărit pitarul să treacă Argeșul înot. Și-au fost aproape să urce pe celălalt mal, măcar c-au fost apa venită mare, că plouase mult, cîndu l-au ajuns arnăuții. Și-au dat aceia din puști de cădeau plumbii ca grindina, dară nimica nu i-au stricat. Și-au venit și-acel Caraghiorghi, turcitul, și-au pus pușca-ntr-un ciot de salcie și-au dat foc în pitar. Și poate să-l fi nemerit că, pe cum povesteau aceia ce-au fost față, s-au văzut bine cum au aruncat Sotir mîinile pe spate și-au căzut de pe cal în apă, de unde nu s-au mai văzut ieșind, ce numai gugiumanul s-au găsit, că plutea pe apă.

Pentru acea-ntîmplare, dacă s-au auzit, Fatma Humzum au leșinat de plîns mult, că l-au jelit amarnic și

s-au tînguit și-au blestemat, măcar că Sotir n-au fost mort dovedit că, apa Argeșului fiindu iute, nu i-au aflat trupul, oricît l-au căutat arnăuții. C-au rămas și-a doua zi, tot căutîndu-l, ca să-i ducă la Curte capul pentru credință, dară cu nemica nu s-au întors în mînă. Ba acel Caraghiorghi, temîndu-se să nu-și capete banii, că-i putea pune Vodă pricină, nici noaptea n-au ieșit din apă, de-au rămas cu junghiuri în șale, mergîndu tot încovrigat. Și se vede c-au cunoscut bine turcitul apucăturile lui Vodă, că nu i-au dat Mavrogheni pentru isprava de-o făptuise batîr o para găurită, zicîndu că umblă cu-nșelăciuni, de plîngea acela ca un copil, văzîndu cum i-au luat apa norocul și cu nemica nu s-au folosit. Și se jura pe toate celea cătră oricine că l-au răpus pe pitar, dară mai mulți nu voiau să crează, zicîndu că nu putea el, c-au fost Sotir dres și-au avut și iarba fiarelor, dar eu nu cred să fi scăpat, c-au dat turcitul în el cu glonț de-argint și-acela strică farmecul...

Iară Vodă rău fu, rău sfîrși că, fiindu de nărav rău și ținîndu el pravila cum țin și cîinii vinerile de postesc, au făcut tot după cum l-au învățat Satana, că minte la nebun cît glas la pește. Numai că, fiindu norocul mutător, i-au întărcat Diavolul umbletele și-au curățit lumea de sminteala lui, că toate le-au dărăpănat și le-au stricat, fiindu și-ntăritat de mulți și deprins cu nărav rău. Că lingăriile și măgulelile, cum se știe, ajung de-ntu-necă dreptul simț, iară el au fost, după cum bine-au zis Sotir, om ne-nvățat la minte și smintit, să-l închizi în balamuc, nă să-l așezi Domn în capul țării. Că, dacă n-au avut însușire a fi Domn, n-au putut pătrunde tîlcul faptelor, luîndu aminte la vremelnicia tiparelor în care se-așează viața, că pe lume totu-i schimbător.

Și n-au adus dînsul folos țării niçi cît e bobul de mei, ce numai pentru sine au umblat s-apuce, că i-au

fost lui gîndul tot la răpiri și furături, dintru care-au strînsu și multă sumă de bogăție, ce foarte ascunsă o ținea. C-au îngropat bani mulți cu robi țigani și-apoi pe toți aceia însuși i-au omorît, ca să nu-i vînză taina la nimeni. Că n-au știut cum au zis Luca : nu este nimic acoperit care nu va fi descoperit, nimic tănuat care la iveală să nu iasă și nu va veni la lumină.

Dară și-au căpătat bună plată, că l-au tăiat turcii pentru cîte-au făptuit. Și bine i-au făcut, n-ar mai putezi !, după vorba ce zice să nu-i sapi altuia groapă, că singur poți da-ntr-însa. Că prea au fost lacom s-apuce dară, dacă l-au tăiat turcul, și averile ce-au mai scăpat i-au luat toate, cît ajunsese Doamnă-sa și cu coconii de trăiau din milostenie ce căpătau de pe la alții. Vezi că s-au întors roata și i-au ajuns blestemele, că prea au fost iubitor a vărșa sîngele oamenilor și-a le face cazne și bătaie rele. Că nu scăpau de el nici vlădică, nici opincă, că le lua tot, lăsîndu-i calici, să ceară la capul podului. C-au crezut a domni după cum i-a fi voia, nu după legi și pravile și obicei ce-au fost rămase din bătrîni. Dară cu acele ce stăpînire au putut tocmai dînsul ? C-așa au făcut de-au risipit țara și-au fugit oamenii, decît care rău mai mare nu-i și nici poate fi. Că țara-i un pămînt pe care din moși-strămoși ni-i dat a-l păstra și-a-l păzi și nimeni nu va să-l părăsească, că neamul lui acolo odihnește și, dac-a pleca, cine le-a mai aprinde lumini și-a le mai face pomeniri ? Că omul nu-i vită să-l dai, dacă moare, la puțul sec. Încît zicem și noi, după zisa *Scripturii*, că rătăcirile Domnilor cată să ne fie pildă, spre a nu mai face așa !

Nefiîndu noi vrednici de mai mult, am zis măcar să scriem aici, pentru tinere de minte și ca să se știe, de-acele fapte, că lucrurile ce s-au întîmplat dau minte omu-

lui, că vremea tot aduce-napoi toate cîte-au trecut și-au mai fost.

Și, la vremea-acea, au venit în țară oști, cătane nemțești și moscali, de l-au scos pe Mavrogheni cel nebun din domnie. C-au venit cu oștile și români de aceia din țară, care-au fugit de dări grele și de trai rău și de nevoi, cum am arătat la ftozo zakon. Se luptau aceia cu vitejie mare, zicîndu ei că se pun pentru țară, și, de unde mergea Mavrogheni a-i bate, cu multe oști turcești, mai de multe ori bătut s-au întors, că abia s-au scăpat peste Dunăre.

De unde se vede că poate să fi fost și cum au cugețat acei calpuzani că, pentru pîrile și urzelile lor, au ajuns vremea de-au intrat turcul la bănuiele, că s-au hainit Mavrogheni, și însuși vizirul i-au pus vină c-au făcut mozavirie și s-au muscălit. Că murise Hassan-pașa, capudanul, fiîndu bătrîn, și n-au mai avut cine-l scăpa de urgie. Dară au fost și nesocotînta lui Vodă care, făcîndu moartea acelor cărturari, bună pildă au dat, că-n felul lor s-au sculat apoi și alții, fiîndu și țara neașezată, sub cuvînt că se pun să moară pentru țară. Și cîntau cîntece ce-au făcut Grigoraș, de acelea despre Vodă, în care zicea că numai atunci e slava statornică, cîndu toți de obște sîntu mulțumiți.

Vorbele acelea n-au fost fără temei, că nu din răutate și netocmeală se ține și stă lumea, ce din acelea se strică și se risipesc țările. Cum au fost și sub Mavrogheni cînd, dacă au fost țara apăsată de biruri, peste tot se plodea răzmirița, cît, auzîndu-se că vin oști străine, au ajuns oamenii de-și ziceau :

— Să nu stăm cu Domnul, că ne-au stricat obiceiiele de am rămas săraci și goi și n-avem ce apăra, că averea o am vîndut-o pentru năpăștile ce-au venit peste noi de la Vodă. Mai bine-ar fi Vodă să fugă, să se ducă-ntre

turci, de unde-au venit, că vrăjmașii i s-apropie. Iată, toate avuțiile ce-am avutu le-am pierdut, măcar sufletele să nu pierdem, că nu mai avem pentru ce le pune...

Socoteau dînșii, cum s-au văzut apoi, că vrăjmașii Domnului nu ereau și vrăjmașii lor, că de la ei nu mai aveau ce lua aceia și nu mai aveau pentru ce se bate și pentru ce să își puie viața. Că numai cu viața-i lăsase Vodă, pe care-i lăsase, dacă aceea, cum i-au zis și Tănase, putea fi socotită viață. Așa, pentru multe fapte stricătioase, am ajuns mai rău și decît albinele, c-acelea își apără al lor cu acuri înveninate și-și pun viața pentru matca lor și pentru munculița lor, dară ei pentru ce să-și mai puie viața?

C-au fost pricina pentru care s-au pornit acele urzeli ale cărturarilor prea adincă, de nici moartea dacă li s-au întimplat n-au pus capătul răzmiriței. Că umblau vorbe fel și fel și mulți ziceau de pitar înșiși să-l fi văzut, umblînd alătura c-un monah bătrîn, alb la plete, ce-avea de gît cruce de arhimandrit peste care-au mai avut și ochiul unui juvăt de frînghie. Pentru acele vorbe, după ce s-au tras oștile, așezîndu împărații pace-n-tre dînșii, au rămas sămîntă de zurbă, că mulți s-au tras în păduri și s-au făcut tîlhari și-au prins a-i călca pe greci. Ba și feciori de boieri, dintre cei mai zănatici, au luat acest nărav rău și vătămător, apucîndu-se să hoțească cu cetași la drumul mare. Și-n prostime, pentru acele fapte rele, se scorneau fel și fel de cîntece între care, mai ales, au fost unul ce zicea de pitar și de vremile cele grele și fără cumpănă cînd e trebuință să trimită Dumnezeu viteji în lume. Ce eu socotesc a nu fi bine-așa, că stelele cerului numai cînd e-ntunerice se vād...

(sfîrșitul lipsește)

București, ianuarie — septembrie 1985

Lector : GABRIELA ADAMEȘTEANU
Tehnoredactor : CONSTANȚA VULCĂNESCU

Apărut : 1987. Bun de tipar : 28 X 1987.

Format : 16/54×84. Coli tipo : 15.

Tiparul executat sub comanda
nr. 419 la

Intreprinderea Poligrafică
„13 Decembrie 1918”.
str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97
București,
Republica Socialistă România